

B/1035

ÉLŐ NEMESSÉG

A NEMES CSALÁDOK SZAKKÖZLÖNYE.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ

Dr. SZOMBATHY IGNÁCZ.

1900. október 5. -- 1902. január 15.

Történelmi cikkei: A magyar nemesség történelmi fejlődése. Az investigatiók rendezése. Nagy Iván geneológiáinak névjegyzéke.
Ezek együtt kimutatják az ezer évi fejlődést.

(A két füzet ára 4 korona.)

BUDAPEST,

Nyomatott Bichler I. könyvnyomdájában.

Előszó.

Az „Élő Nemesség“ című folyóirat kiadásának folytatását különféle kedvezőtlen körülmények meggátolták; de mégis a megjelent 12 számban „a magyar nemesség történelmi fejlődése“ a nemzetségi (de genere) 895., az adományi (donationalis) 1035., az aranybullai (nobilitas bullae aureae) 1222., az ősiségi (avitica) 1351., a czimerleveles (armalista) 1521., a nyomozási (investigationalis) 1723., a czimzetes nemesség (titularis nobilitas) 1848. időszakokkal, történelmi és levéltári alapon részletesen előadatott. Ezekből kitűnik az is, hogy az adományos nemések (1035:35) birtokuk nevéből keresztneves előnevet (praedicatum nominis baptismalis) használtak; később (1414. után) leginkább a nem-nemések kezdtek családnevet használni, utóbb ebben a nemések is utánozták őket, megtartván a birtoknevet is. Így keletkezett a családneves előnév (praedicatum nominis familiaris). Pl. 1351. Stephanus banus, 1384. Stephanus de Lindva, ez nem családnev, hanem keresztneves előnév; 1486. Nicolaus Bánffy de Lindva, itt a családnev Bánffy, de Lindva az előnév, mely megmaradt a családnev felvételét megelőző időből. Ilyen előnevek leginkább a czimerlevelek kezdetén (1521) jöttek használatba és maig is így maradtak. Így a nemességi szervezeteknek hét, az előneveknek két időszaka van.

Az „Élő Nemesség“ hat nemességi okirat szövegét közölte magyar fordításban: 1. 1327-ből az 52. lapon, 2. 1437-ből a 102. lapon, 3. 1521-ből a 134. lapon, 4. 1531-ből a 148. lapon, 5. 1655-ből a 93. lapon, 6. 1728-ből (nemesi előnév adományozás) a 30. lapon, mely utóbbiban hiányzik Acsády *Ádám* neve, alatta pedig a *főherczegi* szóból az első szótag (fő) törlendő.

Most utólag egy másik előnév adományozást is közlünk I. Ferencz József Ő cs. és Apostoli királyi Felségétől.

Ezen czimlap és előszó az első füzet elé kötendő.

Budapesten, (III., Kerék-u. 35.) 1904. szept. 8.

Dr. beczkői Szombathy Ignác.

Mi Első Ferencz József, Isten kedvező kegyelméből Ausztriai Császár, Magyar, Cseh, Dalmát, Horvát, Tót, Halics, Lodomér országok Apostoli, úgy Illyria Királya, Ausztria főhercege, Krakó nagyhercege, Lotharingia, Salzburg, Steyer, Korontán, Krajua és Bukovina, Fel- és Al Szlezia hercege, Erdély nagyfejedeleme, Morvai őrgróf, Habsburg és Tyrol grófja stb. Emlékezetül adjuk ezennel tudatván mindenekkel, kiket illet, hogy mi Személyünk körüli magyar Ministerünk előterjesztése folytán kegyelmes tekintetbe és figyelembe vevén nemes dr. Szombathy Ignác állami főrealiskolai nyugalmazott tanár Hivünknek Felségünk és Felséges Uralkodó Házunk iránti állandó hűségét valamint a tanügy és az irodalom terén kifejtett sok évi buzgó munkásságát, nevezett nemes dr. Szombathy Ignácznak valamint törvényes utódainak régi magyar nemességük épségben tartása mellett a „BECZKÓI“ nemesi előnevet adományozzuk Minek emlékéül és örök jeléül most már dr. beczkói Szombathy Ignácznak és néhai hites nejétől született Ranolder Katalintól származó István nevű fiának valamint Terézia nevű leányának és mindkét nembeli valamennyi törvényes ivadékanak és maradékanak Apostoli magyar királyi pecsétünkkel megerősített jelen kiváltság-leve-
lünket tartottuk kegyelmesen kiadandónak és engedendőnek. Kelt Offen-
seeben Szent Jakab-hava harminczadik napján az Úr ezerkilencszáz-
kettedik, Uralkodásunk ötvennegyedik évében. Ferencz József m. k. (P.
h.) Gf Szechenyi Gyula m. k. A királyi könyvbe beigtattatott. Bécs,
1902. évi november 25. Ulrich Mihály m. k. Ő Felsége személye körüli
m kir. ministerium segédhivat. főigazgatója.

ÉLŐ NEMESSÉG

A NEMES CSALÁDOK SZAKKÖZLÖNYE.

A lap megjelenik minden hó 5-én és 20-án.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL : BUDAPEST, III. kerület, Kerék-utca 35. sz.	Felelős szerkesztő és kiadó : Dr. Szombathy Ignác.	ELŐFIZETÉSI ÁR : Egész évre 8 kor. Negyedévre 2 kor. Egyes szám 30 fillér.
---	---	---

Programmunk.

Ötvenkét éve annak, hogy a magyar nemesség hazaszeretetből és nemeslelkűségből lemondott őseitől öröklött anyagi előjogairól (a földesuri jogok, adómentesség, hivatalképesesség, külön törvénykezés stb. előnyeiről); de nem mondott le szellemi jogairól (ősi leszármazásáról, az atya nemessége, családneve, előneve, czimere átörökléséről, a nemesi alaptványok élvezéséről, a kir. testőrség, kamarasság, rangemelés stb. elnyerhetéséről). Az ilyféle nemesi jogok fönmaradtak, sőt ezek a fönálló törvények védelmében is részesülnek.

A magyar nemesség alapította ezer év előtt Magyarországot, szép magyar hazánkat, kilencszáz év előtt a keresztény királyságot, hatodfélszáz éve az ősiséget, négyszáz éve az anyagi jog kodifikálását, háromszáz éve a keresztény vallásszabadságot, harmadfélszáz éve az alaki jog kodifikálását, kétszáz éve az ujszerzeményi birtokrendezést, háromnegyed száz éve az Akademiát, Muzeumot, Ludoviceumot, félszáz éve a törvényelőtti egyenlőséget; ezen dicső intézményeket megalkotta és megvédte kitartó fáradozásával, vére ontásával, hazaszeretetével, vagyona, szabadsága, élete feláldozásával.

Az ősi nemesség- és ősi dicsőségének örökösei most is élnek még, de úgy, mintha már kihaltak volna. Ha mégis a haza és alkotmánya veszélyben forogna, fölébrednének ők aléltságukból, kimutatnák hazaszeretetüket, vitézségüket, értelmiségüket, mint hajdan őseik.

Ő Felsege szaván „Bizalmam az ősi erényben”
 Ősi dicsőségünk: Isten s a Király a Hazával.

Szaklapunk szerkesztéséből ki lesz zárva minden politikai és telekezeti kérdés vitatása.

A főtörekvés az lesz, hogy az élő nemesek ismerjék mult-jokat, jelenüket, jövőjüket, legalább minden megyében ismerjék egymást is.

Az 1848. előtti időkben a megyei nemesek könnyen érintkezettek egymással a közgyűlések, tisztujítások és követválasztások alkalmával, más időben megtudakolhatták nemes társaik lakhelyét, nevét, czimét a megyei iktató-, kiadó- és levéltári hivatalokban. Most ez mind nehézségekkel jár. A megyei levéltárakban megvannak ugyan az 1847-ig terjedő nemesi jegyzékek és közgyűlési jegyzőkönyvek; de ki tudja megmondani, hol található fel az akkor élt nemesek most élő gyermekei, unokái, dédunokái.

Ezért szaklapunk három főrovatból fog állani.

Az első rovat a nemességet érdeklő történelmi és jogi czikkeket foglalja magában.

A második rovat az élő nemesek összeírását fogja közölni az illető nemes családok vagy mások által beküldendő tudósítások alapján, mely czélból ezennel fölkérjük az illető nemes családfőket, hogy saját családjukról röviden fogalmazott tudósítást küldjenek az „Élő Nemesség” szerkesztőségének, mely tudósítások az illető tudósítók aláírásaival ellátva legyenek.

Ezen kimutatások alapján az évről évre eltett szaklapból a késő unokák is megtudhatják leszármazásuk fonalát, és az ott megnevezett anyakönyvi hivataloktól kivett anyakönyvi kivonatokkal felszerelve nemesi bizonyáglevelet kérhetnek a m. kir. belügyminiszteriumtól.

Minthogy a mostani megyék már nem vezetnek nemesi összeírásokat, így kell segítenünk e hiányon.

A szaklap harmadik főrovatát képezik a különféle tudnivalók, felsőbbbségi rendeletek, hirdetések, stb.

Tisztelettel kérjük leendő t. cz. előfizetőinket, hogy az előfizetési pénzeket mielőbb beküldeni sziveskedjenek. Ha a pártolás bővebb lesz, a lapot is kibővitjük.

Az első évfolyam főtárgya lesz „A magyar nemesség történelmi fejlődése” czimű tanulságos munka, mely magában véve is megéri ezen lap előfizetési árát.

Budapest, 1900. szeptember 8.

Dr. Szombathy Ignác
mint szerkesztő-kiadó.

A MAGYAR NEMESSÉG TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉSE.

Bevezetés.

Mielőtt Magyarország elfoglalása és a magyar nemesség megalakulása körülményeit előadnók, bevezetésül az első népvándorlások utját és lefolyásuk idejét kell ismernünk, hogy némely későbbi ügyek világosságot nyerjenek ez által előttünk.

Újabb időben Adhemar elmélete a jégkorszakok időtartamát 21 ezer évben állapította meg, mely nagy időszak legmelegebb napja 1248. július 22-én telt le; ez volt tehát a mostani jégkorszak közepe, melytől 21000 évet visszafelé számítván, Kr. e. 19752. év július 22-én volt az elébbi jégkorszak közepe.

Ha a 21000 évet egy hosszú esztendőnek vesszük és 12 részre felosztjuk, úgy Kr. e. 19752-ben volt az elébbi jégkorszak július 22-ike a legnagyobb meleggel, 18002-ben aug. 23-ika, 16252-ben szept. 23-ika, 14502-ben okt. 23-ika, 12752-ben nov. 22-ike, 11002-ben decz. 22-ike, 9252-ben jan. 20-ika a legnagyobb hideggel, 7502-ben febr. 18-ika, 5752-ben márcz. 20-ika, 4002-ben ápr. 20-ika, 2252-ben május 21-ike, 502-ben jun. 21-ike, Kr. u. 1248-ban jul. 22-ike a legnagyobb melegséggel, 2998-ban már a legnagyobb meleg sem lesz nagyobb, mint augusztus 23-án szokott lenni. 4748-ban a legnagyobb meleg olyan lesz, milyen szeptember 23-át jellemzi. Ezután beáll a havazás és borzasztó hidegség, mely 7-ezer évig fog eltartani; de csak az északi mérsékelt földvön: ellenben Afrika déli részén a legnagyobb melegség fog uralkodni. A forró földvön egyik jégkorszak sem okoz különös változást a szokott hőmérsékben; ezért Európa, Ázsia és Amerika északi országaiból az emberek és állatok délre menekülhetnek a jégkorszak életlő hidege elől.

Alkalmazzuk most ezen elméletet a történelem és földrajz klimatikus viszonyaira.

Európa középső hegységei a mostani jégkorszak hideg felében (Kr. e. 14 ezer évtől 4000-ig) összefüggő lánczolatot képeztek (a Pyrenék, Alpok, Balkán, Krim, Kaukáz, Hindu-kus, Altaj). Ezekről délre most is egy hónappal később áll be a tél és korábban a tavasz, tehát Európa déli részén 3500 évvel rövidebb volt a jégkorszak. Itt a 7000 éves hó Kr. e. 5752-ben már olvadásnak indult, míg az említett hegy-láncz északi részein a 9000 éves hó csak Kr. e. 4000 év körül kezdett olvadni. A víz és iszap letisztulására a hegyek déli részére számíthatunk 2000, északi részére 3600 évet. Tehát a déli részek benépesedése Kr. e. 3000, az északiaké 1500 év körül kezdődhetett. Herodot is a scythák bevándorlását Kr. e. 1500 évre teszi; de ezek a Kaukázon áthatolva a Fekete-tenger északi térségeit foglalták el a Don kanyarulatától a keleti Kárpátokig: tehát a mostani orosz síkság még iszapos, mocsáros területet képezett a scythák megtelepedésekor.

Magyarország legtovább állott tengervíz alatt; mert a Vaskapu zárva, a hegységek körös-körül mendenczét képeztek, melyben a tengervíz oly magasra emelkedett, hogy a hegyek barlangjaiba behatolván, megalkotta a magas fekvésű marmarosi sóbányát, de még ennél is sokkal magasabban állott, midőn sós víz alatt tartotta a petrosényi erdőt, melyből most a zsilvölgyi kőszenet kapjuk.

A tenger nemcsak Magyarország medenczéjét tölté meg sós vízzel, hanem egész Európa északi részét elborította; csak úgy jöhetett létre a vielicskai és bochniai sóbánya a Kárpát-hegység északi oldalán, és így keletkezhetek a porosz kőszenbányák.

Képzeljük most a tizezeréves hófúvatok és jéghegyek olvadását. A vízáradás oly nagy lett, hogy a Kárpátok gerinczein is átfolyt. A Vaskapu ezer évnél is tovább ellenállhatott a betóduló víztömegnek: de végre is vagy lekopással, vagy átszakadással megnyitotta fél Európa vízáradásának a lefolyást. Ez történhetett Kr. e. 3000 évvel, midőn a jégkorszak melege már májusi hőmérsékkel bírt és a jéghegyek alsó tömegei is olvadoztak.

A nagy alföld lepadása megrontá az egyensúlyt a kis alföld tengerénél. A pilisi és cserhádi összefüggő hegy-láncz

is átszakadt. Évszázadok mulva a Kiskárpátok és Lajthahegység láncza is áttört. Ismét évszázadok kellettek a Cseh- és Bajorország medenczéje vizének lefolyására.

Jubainville szerint a thrákok már Kr. e. 1500 évvel a Balkán déli vidékein laktak; de csak Kr. e. 600 évvel terjeszkedtek a Dunáig, valamint nyelvrokonaik, az illyrek, akkor huzódtak a Szávához.

Ezekből kitűnik, hogy Európa csak Kr. e. 1000 évvel tisztult meg a jégkorszak vizei- és iszapjaitól. Csak ekkor kezdődhettek a népek bevándorlásai.

Merre volt Európa népvándorlási útja?

Meggondolva az eddig előadott eseményeket, az első népvándorlások útja világos lesz előttünk.

A kaspi tenger Kr. e. 2000 évvel még összefüggött a szibériai tengerrel; mert a mostani Ob és Ural folyók irányában még tengervíz alatt állott a vizválasztó emelkedés; az Ob még most is tengeröblöt képez torkolatával. A kaspi tenger összefüggött az Araltóval is. Akadályokat képezvén még az Ural és Altaj hegyek, Krisztus idejében a szibériai népvándorlási utról szó sem lehetett.

A népvándorlási ut csak a Kaukázon át képzelhető a Donhoz, innen a Don völgyének kanyarulatán a nagy síkság vizválasztó emelkedésén végig a Kárpátokkal párhuzamosan a Visztula folyóig. Csak ezen irányban lehetett harcz és éhség nélkül a Rajnához jutni, mert a népvándorlás emberei és barmai egész utjukban forrás- és folyóvizeket, legelőket is bőven találhattak.

Igy is történt. Kr. e. 1000 év körül megindultak Előindia felől a *celták*; lassan haladtak előre, mert nem voltak üldözőik. Utánuk jöttek a *germánok*, kik folyvást előbbre tolták celta nyelvrokonaikat.

Krisztus születése táján jöttek a Donhoz a *sauromaták*, kik időfolytán szintén a Visztula folyóhoz jutottak, midőn előzőik a Rajnához értek, melyen túl a celták, innen pedig a germánok végleg letelepedtek.*

* H. d' Arbois de Jubainville, Les Premiers Habitants de l' Europe. Second edition, Paris, 1889. I. Les Thraces 265--299. I. Les Illyriens 300--307. I. A szerző még nem ismerte Adhemar elméletét, nem is írja le a népvándorlások útját. A germánokat a szlávokhoz számítja, ámbár éppen a rómaiak nevezték a németek őseit germanoknak, vagyis a celták rokonainak.

Ez időben már fölszáradt az Ural folyó és hegység vidéke is. Eljöttek tehát az *ugor* népek, kik közül az észtek, finnek, lappok a tenger alól fölszabadult ezer tó országát foglalták el: a többiek az Uralhegy vidékein terjedtek szét: az osztyákok, vogulok, mordvinek, cseremiszek, permiek, votyákok, szürjének.

Végre jöttek a hunok, később a magyarok. Midőn ezek Lebediában háboruskodtak, egyik részük Perzsia felé visszahúzódott; valószínűleg ekkor vált ki a magyarok közül a székely nép is, mely a keleti Kárpátok uratlan területén telepedett le, és a nomád életmódot elhagyva székelő (ansässig) neppé lett (*siculus* : *széköl-usz*, *székelő* : *székel*, *honvédő* : *honvéd*.)

Ezekből kitűnik, hogy a jégkorszak lezajlása után a hajós népek (pelazgok, hellének, thrákok, illyrek, görögök, latinok) délkelet felől jöttek be az európai heglánczolat déli vidékeire, még az északi vándorok útjának megnyílása előtt; de a lovas és szekeres népek (scythák, celták, germánok, száuromaták, ugorok csak a Don völgyén és az orosz vízválasztón juthattak Európa északi országaiba.

Ez volt az első bevándorló népek útja, ez maradt kétezer éven át. Ezen jöttek be a magyarok (888), sőt még a pusztító tatárok is (1241). Éppen az ut régisége, viz- és legelőbősége kínálkozott a magyarok és tatárok számára irányzóul.

Ezekből éppen nem következik az, hogy Béla Névtelenje a magyarok honfoglalását hamisan adná elő, sem az, hogy ő a tatárjárás előtt nem írhatta meg krónikáját. Erősebb érvek szükségesek Anonymus korának és hitelének meghatározására.*

Most átmehetünk a magyar nemesség történelmi fejlődésének előadására, megtartván a megszokott három korszakos beosztást:

I. Az Árpádkor (895—1301) kifejlesztette a „de genere“ és a „de“ nemességet;

*) Béla király névtelen jegyzőjére vonatkozólag nyomós érvet hoz föl legújában Pirhalla Márton „A Szepesti Prépostság története“ című, Lócsén 1899-ben megjelent derék munkájának 20—21. lapjain, azt bizonyítván, hogy Muthmer szepesti prépost volt Béla Névtelenje, ki IV. László királyt nevelte, azután lett szepesti préposttá 1264—1281. kézirat történelmi munkákat hagyván maga után.

II. A vegyes kor (1301—1526) behozta az „ősiségi“ czimertelen és czimeres nemességet;

III. A Habsburgkor (1526—1900) megállapította a birtoktalan, birtokos és a főrangú nemességet.

I. Az Árpádok kora.

(888—1301.)

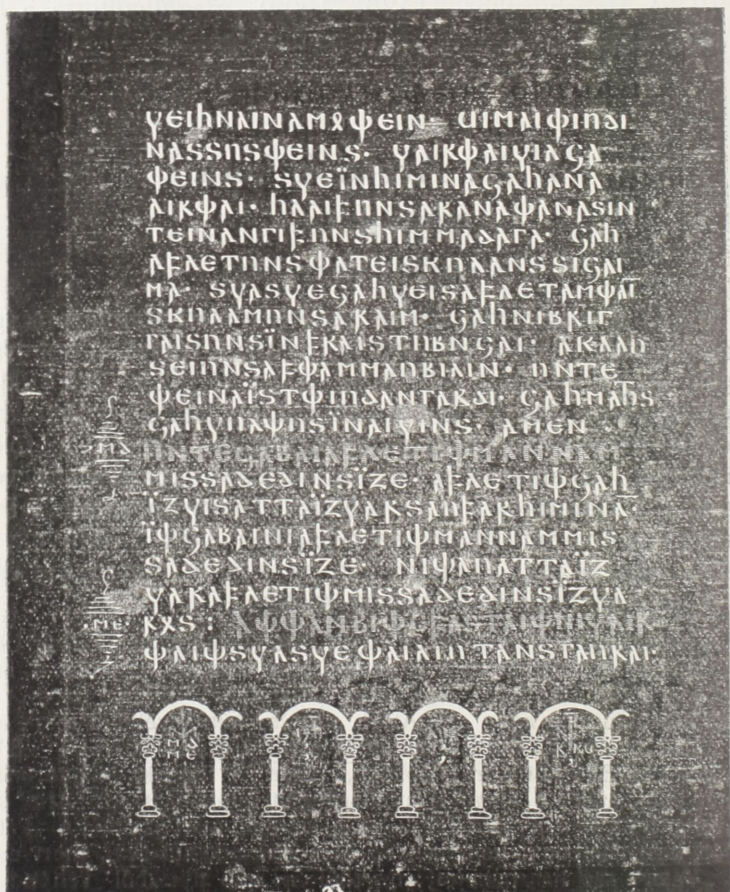
1. A pogány nemesség.

Midőn a magyarok Árpád vezérlete alatt Magyarországot megalapították. Tőhötöm Erdély nyugati részét elfoglalván, a keleti hegyek között fölfedezte a székelyeket, kik akkor már elhagyván a mozgó nomád életmódot, állandó kerületeikben székelték, nemcsak barmokat tenyésztettek, hanem a földet is művelték. Államszerkezetük szövetséges köztársaság volt. Nyugaton a Garamtól a Vág folyóig a nagymorvaországi királyságból fönmaradt állami szervezetben éltek a szlávok. A Dunától délre a régi Pannoniában az avarok maradékai éltek már a germán hűbérrendszerhez szokva.

A székelyek hun eredetének egyik bizonyítékául bemutatjuk Ulfila gót bibliájából a „Miatyánkot“ a Codex Argenteus hű másolatával, mely gót szöveg kettőt bizonyít. Először az „Atta unsar“ (Vater unser, Miatyánk) azt tanúsítja, hogy az „Atta“ szó a hun nyelvből ment át a keleti gótok nyelvébe, kik a hunok alattvalói voltak 375-től 466-ig. Ulfila gót pap 375 körül írta bibliáját, midőn a hunok Magyarország területét elfoglalták; ő maga is a hunok alattvalója volt. Az „Atta“ szót nem vehette át sem a görögből, sem a latinból, mert azoknál a „Páter“ szó volt használatban; nem vehette át a germánoktól sem, mert ezeknél a „Vater“ szó használatott: egyedül a hun nyelvből vehette át, mert a magyarban is az „atta“ használatos, lágyítva „atya“. A gótok nyelvéből származik az „Attila“ név is, mely „atyácska“ értelménnyel bír; mert Attila jól bánt alattvalóival, így a gótokkal is. Még a gót biblia fordítójának neve is „Ulfila“ mutatja az „ila“ kicsinyítő ragot: Ulfila (Wolf-lein) Farkas-ka.*

* A mellékelt szöveg azt is tanúsítja, hogy a görögök, mint a latinok és francziák az *ai* és *ei* összetett hangzókat *e* hanggal ejtették: veihnai (weihne), qimai (kimé), verthai (werde), airthai (erde), hlaif (chleb), sinteinan (sinténan), sijaime (seim) veis (wis, wir), unsaraim (unserém), briggais (bringes), lausei (lőse). Szövegünk azt is tanúsítja, hogy a *k* e vagy *i* előtt *cz* hanggal ejtetett; de ha mégis *k* hang kellett, úgy

ATTA UNSAR TIU IN HIMINAM.

Uffila gót bibliájából a codex argenteus egy lapja négyszeres kicsinyítésben. Az eredetiben a hártya színe piros, betűi ezüstösek, a fejezetek kezdő sorai aranyosak. Oldalt a fejezetek gót számai, lenn a négy evangélium összевágó helyei jelöltetnek.

Ne ütközzenek meg tehát olvasóink, mindön mi Macedoniát és czeltákat említünk Makedonia és kelták helyett.

A kenyeret (hlaif) a gótok *chléf*-nek vagy *chléb*-nek ejtették; ebből csináltak később a németek *laib*-ot, a szlávoknál most is *chléb*.

A háromféle államrendszer közül a magyarokéhoz legközelebb áll a székelyeké; a pogány nemességre vonatkozó legszükségesebb és legérdekesebbeket lefordítjuk és kiírjuk a csiki krónikából. Ezt ugyan sokan hamisítottnak tartják; de nem közjogi, hanem csak magánjogi, illetőleg családi szempontból. Mi itt csak a közjogi részeket vesszük figyelembe, a sok sajtóhibát (különösen az *u* és *n* fölcseréléseit) kijavítva.

A székelyek Attila birodalmának pusztulása előtt hat vezér alatt állottak: Halom, Örlöcz, Jenő, Medgyes, Adorján és Ábrán nemekben. Ezek (mint a magyarok) hat pontba foglalt vérszerződést kötöttek „Hatkövér“ névvel, főrovóánná megválasztván Attila fivérét Budát, neki Udvarhely mellett várat és palotát építettek a hegyre, mely azóta Budvár nevet visel.

Midőn később Árpád seregével a Kárpátokhoz közeledett, Zandirhám főrovóban küldöttséggel ment eléje. Bemutatták neki a Hatkövért és a kókuszdíoból készült kehelyalaku poharat, meghódolván Árpádnak, megmaradtak a Székelyföld birtokában saját törvényeik és szokásaik megtartásával.

A Hatkövér 2-ik pontja így szól: Amely földet közölük valaki saját erejével megszerez, tulajdona legyen; amit pedig egyesült erővel foglalnak el, a foglalók között igazságosan felosztassék. A 3-ik pont szerint a közügyek a nép egyetértésével intéztessenek.

Ezen két pont ellenében a magyarok vérszerződése így szól: Ha valami jót munkájukkal szerezhetnek, senki se zárasék ki belőle. Azon fejedelmi személyek, kik Almust szabad akaratjukból választották urukká, se maguk, se fiaik soha a vezér tanácsából és az ország tisztjéből egyáltalában ki ne zárassanak.

helyette a *y* használtatott: qimai (kime, komme). Ezt világosabbá teszi Judás csókja: kukida imuna (kuczida, kuszete ihn). Csak a XV. században forgatták fel a németek a görög tiszta kiejtést. Ezt Gelliusból is lehet bizonyítani, ki az *y*-ről mondja, hogy *u* és *o* hanggal is birt; tehát: Kyrie eleison = kurie elészon. A németek csináltak a görög Kaisar- és latin Caesar-ból német Kaiser-t; a magyarok most is *császár* mondanának, de a hangvonzás törvénye okozza, hogy a második *a* előtt is *a*-t ejtenek és *császár* helyett *császár*-t mondanak.

Mindakét szerződés elismeri a hongfoglalók országos nemességét és a földek felosztásában való részesedését; de a magyarokéból kiviláglik az összes nemek nemessége: mégis a szállásbirtokok közössége a nomád-rendszer szerint: míg a székely nép egyenlő nemessége és a székelő megkötöttség jut előtérbe.

A székely nemzet központi kormánya három irányban volt szervezve: vallás-erkölcsi főnök volt a *főrovóban* (rovóban supremus), hadi főnök a *főigazgató* (rector supremus), törvénykezési a nemzet *főbírája* (gyula supremus). E három főnök egyenlő rangban volt ugyan, de a főrovóban mégis az első, a főigazgató a második, a nemzet főbírája a harmadik legfőbb méltóság vala; sőt a főrovóban többnyire maga személyében egyesíté a főigazgatói, néha még a főbírói hatalmat is. A főtörvényszéket a főbíró (illetőleg főrovóban) elnöklete alatt képezte a három *nagybíró* (gyulae majores). A főbíró és főigazgató nemcsak a központi kormányzéknel elnököltek, hanem ezen jogukat a nemek (törzsek) és ágak (lineae) igazgatásánál is körutjaikban gyakorolták a táborozások, vallási és polgári jogszolgáltatások, a közgyűlések határozatainak elintézése és megszegőinek büntetése alkalmával. Ezen jogokat a főigazgató egy törzsbíró és egy rendőrfőnök (főharka) segédletével gyakorolta.*

Miután már a központi kormánynál is a főrovóban a főigazgató tisztjét maga személyében egyesítheté, a nemek élén nem három, hanem csak kétirányu szervezet maradt. Mindegyik törzs vagy nem (tribus, genus) élén állott a nagyrovóban (rovóbanus major) és a kisgyula (gyula minor). Ez utóbbiak közül a legidősebbik, ki a Küküllő közelében (Kinos, most Kénos helységben) lakott, hol a kisgyula ítéleteit végre hajtották, *főharka* (harka supremus) czimet viselt; de rangban nem állott fölebb a többi kisgyulánál.

Az *ágak* (lineae generationum) kormányát már csak egy irányban látjuk szervezve. Mindegyik nagy rovóban és mindegyik kisgyula alatt három-három harka (albíró) és ismét mindegyik harka alatt 5—5 kisrovóban állott.

* Székely nemzet constitutioji. 282., 283. lapon.

Igy látjuk a nemzet élén a három főméltóságot többnyire két személyben. Ezek képezték a főkormányt egyenlő ranggal. A második rangot kopezték a nagygyulák a nagyrovóbánokkal. A harmadik rangban voltak a harkák a kisgyulákkal és kisrovóbánokkal. Mindegyik kisrovóbán alatt két százados állott, egy lovas és egy gyalogos. A gyalog századok tizedekre, a lovasok ötödökre oszlottak *altisztek* felügyelety alatt, így később a székely nemességben két rang fejlődött ki: a lovagi (equestris) és gyalogos (pedestris) nemesség, mely beosztás hasonlított a magyar birtokos (possessionatus) és az egytelkes (curialis) nemességhez. Csak később (az Anjouk és Hunyadvak korában) fejlődött ki a hármás felosztás: primorok (főrangvak), primipilusok (lovagok) és pixidariusok (puskások) rendje.

(Folytatjuk.)

A nemesi összeírások ügye.

A magyar genealogiai társaság Budapesten 1888. évben kiadta a „Magyar Nemzetségi Zsebkönyv“ első kötetét, mely a *főrangú családok* genealogiai kimutatását (a gothai Almanach mintájára) foglalja magában 1888. márczius végeig terjeszkedve. Ezóta tizenharmadfél év telt le, mely idő alatt a főrangú családoknál is sok születés, házasság, halálozás és lakásváltoztatás történt, melyekről egy pótkötetben kellene beszámolni.

A Zsebkönyv további kötetei a *nemes családok* nemzedékeit kívánják felölelni. E czélok elérhetése végett a M. Heraldikai és Genealogiai Társaság a következő minta szerint kéri a bejelentési ively beküldését:

A család előneve (ha nincs, csak —)
 A családfő neve
 Jelenlegi állása (hol?)
 Azelőtti hivatalai
 Született mikor és hol?
 Atyja
 Született , meghalt (hely és idő)
 Anyja
 Született , meghalt (hely és idő)
 Rendes lakása :
 Minő birtokai vannak? hol?
 Van-e hitbizományi birtoka? és hol?
 Nejének neve

Született (mikor és hol?)

Esküvő (ideje és helye)

A nőnek atyja

A nőnek anyja

Gyermekek : 1. 2. 3.

Testvérek : (A fitestvérek nejei és gyermekeik)

A nőtestvérek férjei :

Ha a gyermekek között már van házas, akkor neje mellé irandó, gyermekeik pedig alább. A többi testvérek azután következnek. A család vallása is kiirandó.

A N. Zsebkönyv szerkesztősége kéri a czimer másolatát is vagy pecsétlenyomatát beküldeni, a grófi stb. oklevelek pontos keltét és a grófi méltóság szerzőjét, a diploma hollétét is megírni.

Igy kívánja ezt a M. Heraldikai Társaság titkári hivatala. Amely főrangú és nemes családok az itt előadott kérdésekre megfelelni kívánnak, küldjék be jelentéseiket az „Élő Nemesség“ szerkesztőségének. Itt a közlemény sorrend szerint a lapban meg fog jelenni, a kéziratot időnként átteszszük a „Nemzeti Zsebkönyv“ szerkesztőségéhez. Így remélhető, hogy magyar Almanachunk második kötete is megjelenhetik valahára ; addig pedig az olvasók az „Élő Nemesség“ lapjairól értesülhetnek a beküldött nemesi összeírások haladásáról.

De sok nemes család nem képes a „Zsebkönyv“ kívánalmainak megfelelni ; mert az 52 évi szünetelés alatt az unokák már elfeledték az ősi tradíciókat. Ezek számára könnyítéseket kell nyújtani.

Az ily nemeseknél a *család* összeírása helyett az *egyén* leszármazására kell súlyt fektetni. Azért tisztelettel kérjük az illető t. cz. urakat, hogy ha *egész családjukat* összeírni nem képesek, csak a most élő nemes *családfők* leszármazását közöljék azon ősiüktől kezdve, ki a negyvenes években utoljára gyakorolta a nemesi jogokat. Ha az ily leszármazások tudva lesznek, majd a genealogiák nyomozói idővel összeállítják a teljes genealogiákat is.

Az élő családfő után gyermekei és unokái közül csak az élők következzenek.

Az ne feszélyezze a nemes családokat, hogy a bejelentett családi adatokat sokan olvassák ; inkább örüljenek. Az uralkodó és főrangú családok adatai is olvashatók a gothai Almanachban, a budapesti „Nemzeti Zsebkönyv“-ben, még naptárakban is. Sok nemes ifju és leány ez uton még jó házastársat is nyerhet.

A nemes *Jálics* családból. *Kristóf* András budai polgár czimeres nemes levelet nyert I. Ferencz királytól 1795. nov. 5-én, mely azon év nov. 23-án 13090. sz. a. kihirdetve, a Királykönyv I.VIII. kötetének 710—715. lapjain található. Neje Gebhart Teréz.

Tizenkét gyermekük közül csak *Mátyás* és *Ignác* leszármazói vannak életben. — *Mátyás* ága :

a. *Mátyás* (1761—1808.) neje Pichler Borbála. Gyermekeik : 1. Terézia (sz. 1793.) Borsné. 2. Nav. *Ferencz*-András (1795—1874.) neje Schopper Karolina. 3. Jozefa-Mária-Erzsébet (1804—5).

aa. Nav. *Ferencz-András* gyermekei: 1. Ilona-Klára-Eleonora (1832—92.) előbb Matta Lászlóné, utóbb Burián Jánosné. 2. *Kálmán* Ignác (1834—97.) n. Eisele Mária. 3. Nav. *Ferencz-Károly* (1835—36). 4. Mária-Klára-Cecilia 1836—37.) 5. Gyula-Ignác (1839—39). 6. Auguszta-Karolina-Klára (sz. 1840.) Kiss Kornélné. 7. *Ignác-György* (1843—90.) n. Aebly Szidonia. 8. Géza-Sándor (sz. 1846.) n. Dóry Elvira. 9. Emilia-Friederika-Terézia (sz. 1848.) Halassy Sándorné. 10. Mária-Anna (sz. 1849.) Dóry Dénesné. 11. Gizela-Terézia (1852—52).

aaa. *Kálmán* Ignác gyermekei: 1. Mária-Karolina (sz. 1862). 2. Nav. *Ferencz-Antal* (sz. 1864.) n. Jálics Vilma-Irén-Anna. 3. Alojzia-Mária (1866.) Geist Gyuláné.

aaaa. Nav. *Ferencz-Antal* gyermekei: 1. Vilma-Mária (1893). 2. Kálmán-Ignác. (1893. decz. 30.) 3. Erzsébet-Mária 1895.) 4. *Ferencz-Gyula* (1898).

bb. *Ignác-György* gyermekei: 1. Margit-Sarolta (1876). 2. Vilma-Irén-Anna (sz. 1873.) Jálics Ferenczné. 3. Andor-Adolf (1875.) főhadnagy.

c. Ignác ága: Jálics Ignác (1772—1830.) n. Haller Krisztina.

cc. Gyermekeik: 1. *Ignác-György* (1798—1818). 2. Nav. *Ferencz-Kristóf-Ignác* (1800—72.) n. Hoffmann Borbála. 3. Károly-Kajetán (1801—4). 4. Alajos (1805—49).

ccc. Nav. *Ferencz-Kristóf-Ignác* gyermekei közül csak Dénes (sz. 1836.) jutott házasságra Boda Ilonával; de gyermekeik nincsenek. A család római katolikus; lakása Budapest.*

Közli *Püspöky Grácián*.

14,521. B. M. I.

S z a b á l y z a t

a magyarázati belügyminiszterium által kiállítandó nemesi bizonyáglevelék tárgyában.

1. §. Akinek nemességét, előnevét, czimerét Ő császári és apostoli királyi Felsege, vagy a belügyminiszter, mint legfőbb nemesi hatóság elismeri, erről az elismerésről bizonyáglevelet kérhet, mely kérelemhez, amennyiben a bizonyáglevelbe czimer is főtendő, a czimer színes rajza és leírása is melléklendő két példányban.

2. §. A bizonyáglevél szövege kétféle, a szerint a mint I. vagy

* A közlemény nem terjeszkedik ki az esküvők idejének és helyének megjelölésére és a nők születési és halálzási éveire; ezen adatok pedig a genealogiában igen szükségesek, kivált most, az általános katonáskodás behozatala és a nemesi insurrectiók eltorlása óta; a kamarásság elnyerhetésére különösen a nők nemességének kimutatásához az említett adatok nélkülözhetlenek. A nők most egyenrangúak a férfakkal; megszűnt a fiági és nőági birtokok közötti különbség. Szerk.

Ő császári és apostoli királyi Felsége legkegyelmesebben határoz valamit, vagy II. közvetlenül a belügyminiszter részéről történik az elismerés.

Az első esetben a szöveg mindig Ő Felsége legkegyelmesebb elhatározásával kezdődik s azután következik a belügyminiszter értesítése; a második esetben a belügyminiszter saját személyében: *En N. N.* (czirom) kezdi a bizonyosságlevelet. Czirom-elismerés- vagy megerősítésnél a czirom festett rajza és leírása a bizonyosságlevélbe fölvétetik.

3. §. Külalakját tekintve a bizonyosságlevél ivértben kétféle alakban állítandó ki: 1. Egyszerűen, erős papíron, szép rondirással. 2. Diszesebben, pergamenten initialékkal, megfelelő codexirással.

4. §. Az egyszerű alak díja 20, azaz husz korona, a diszesebb alaké 80, azaz nyolcvan korona czirom nélkül; a cziromfestés díja 20, azaz husz korona, melyhez még az „Országos Levéltár“ számára közbenjárási díj fejében 6, azaz hat korona fizetendő. Ez összegek a beadványhoz, melyben a bizonyosságlevél kéretik, egyidejűleg csatolandók.

5. §. Ha a belügyminiszter a bizonyosságlevél kiadását elhatározta, a kivitellel a szükséges adatok közlése mellett az „Országos Levéltár“ bizza meg, mely a munkát hivatalos, vagy esetleg a fél által kijelölt festő (szépiró) által elvégeztetvén, az elkészült bizonyosságlevelet aláírás végett a belügyminiszteriumnak bemutatja.

6. §. A bizonyosságlevelet, mely a miniszterium ostyapecsétjével láttatik el, a belügyminiszter írja alá.

7. §. A bizonyosságlevél kiállítását után a bemutatott két cziromrajz és a cziromfestés egy példánya a bizonyosságlevél hivatalos másolatával az „Országos Levéltár“-nak küldetik meg megőrzés végett, a másik példány a belügyi tárgyalási iratoknál maradván; a fél által befizetett díjak pedig ugyancsak az „Országos Levéltár“-nak kiutalványoziatnak, mely közbenjárási díját megtartván, a többi összeget az illető festőnek (szépirónak) kifizeti s a nyugtát a belügyminiszteriumnak bemutatja.

Budapesten, 1900. évi május hó 25-én.

Széli s. k.

a belügyminiszterium ideiglenes vezetésével
megbizott m. kir. miniszterelnök.

KÜLÖNFÉLÉK.

Szaklapunk kedvelőit tisztelettel kérjük, hogy azt ismerőseiknek ajánlani sziveskedjenek; mert leendő előfizetőink előttünk többnyire ismeretlenek. Az „Élő Nemesség“ első számából az érdeklődőknek szivesen küldünk ingyen mutatványt, ha levelezőlapon vagy személyesen kéri.

A király *Davidov Szvetozár* ezredesnek és törvényes utódainak a magyar nemességet az „illáncsai“ előnévvel díjmentesen adományozta.

A király *Flesch* Aladár konzulnak és törvényes utódainak a „borsai“ előnevet díjmentesen adományoztal

A király megengedte, hogy *oiaszfalusi Koller Gáspár* székesfehérvári lakos és törvényes utódai a bemutatott czimert használhassák.

Az országos levéltár hivatali szeniélyzetében a következő változások történtek: *Dr. Csánky* Dezső országos allevéltárnok az országos levéltárnoki czimet és jelleget nyerte; *Tagányi* Károly allevéltárnok levéltárnokká, *Pettkó* Béla és *dr. Komáromy* András levéllári fogalmazók (a „Nagy-Iván“ folyóirat szerkesztői) országos allevéltárnokokká nevezettek ki. Mindnyájan fáradhatlan bajnokai a történelem segédtudományi kutatóinak, jól megérdemelt előléptetésben részesültek.

A „*Nagy Iván*“ családtörténeti értesítő 6. és 7. együttes füzete megjelent f. é. júliusban (augusztus és szeptember hónapokban szünetel). Tartalma: A nagykéri Vályi család nemességéről, dr. Komáromy András-tól. Czimerleírások a Királyi Könyvekből, Pettkó Bélától. Magyarország családai közül: a Laczka család dr. Illésy Jánostól, a csikszentmihályi Sándor család Sándor Imrétől, a nemeskúti Rexa és a nagyenyedi Egy család genealogiája. Az 1754—55-ik évi országos nemesi összeírásból Hont és Komárom vármegye. Hivatalos Értesítő. Tárca: (Egy okmányhamisító a XVIII. században), Komáromy András-tól. Czimeres levelek Beregvármegye levéltárában, közli Szentimrey Tamás.

A „*Turul*“ a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság közlönyének 1900. évi második füzete megjelent júliusban (a szünidőre) a következő tartalommal: Vay Ábrahám czimerlevele 1418-ból Csoma Józseftől. A Geregye nemzetség, dr. ifj. Reiszig Edétől. A thuriki és komjátnai Thuránszky család 1240—1526. Majláth Bélától. A draveczi és vinnai Draveczy család, Makay Dezsőtől. Az osztópáni Perneszy család somogyi örökösei, Szily Jenőtől. Nagymartoni Pál országbíró és Laczkfy István erdélyi vajda rokonsági összeköttetése, Pór Antaltól. Megjegyzések „Nemzetségi kutatások“ című dolgozatomhoz, dr. Wertner Mórtól. Néhány szó a Sente-Mágócs nemzetségről, ifj. Kállay Ubultól. A Dobóczy család genealogiája, dr. Borovszky Samutól. Tárca: A m. H. és Genealogiai Társaság ülése. Majláth Béla nekrológja. Szakirodalom: Szeged története, Reizner Jánostól; ismerteti G. A. Szabolcsvármegye monographiája; ism. y. Pálmay József előfizetési felhívása Udvarhely-vármegyei nemes családok című művére. Adatok a Mednyánszky-család történetéhez. Nemes czimerek a jeruzsálemi osztrak-magyar zarándokház falain.

A „*Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle*“ f. é. 7-ik füzete érdekes adatot közöl „A villa eredete hazánkban“ czim alatt a 335-ik lapon. Azt mondja, hogy Selpi Pál fia András Visontai Imre fiának Imrének 1364-ben kölcsön adott 2 megezüstözött kést, 4 ezüst kanalat, 2 az olaszok szokása szerint az étkezés kényelmére alkalmazott kis villát (secundum morem latinorum pro commodo comestionis apud. utas p. 15

furcas). — Nagy Lajos királyunk 1351-ben léptette életbe a nemesi ősiség törvényét, atyja Károly király már egyes nemeseknek czimert adományozott, azután az étkező villa is használatba jött. Ezek arra mutatnak, hogy a magyar nemesség az ősiséggel együtt a csinosodás és művelődés magasabb fokára emelkedett. A czinerekkel a lovagi játékok, ezekkel a harczy ügyességek jutottak kapcsolatba.

Szerkesztői posta.

Léva, Cs. J. urnak. A szerkesztő ötödfél éve lakik Budapesten; most pedig mi is nem utazgathat a megyei levéltárak felkutatására. Sziveskedjék az illető megyei levéltárhoz vagy hivatalához czimzett levéllel fordulni. *Budapest* P. G. urnak. A „Turul”, „Nagy-Iván” és az „Eld Nemesség” egymást kiegészítik: az első tulnyomólag a heraldikát, a második a genealogiát, a harmadik a nemesség külső történelmét, jogait és ismerkedését segíti elő.

HIRDETÉSEK.

A nagy hirdetés ára egy oldalnak nyolczadrészeért 5 korona; két vagy több nyolczad foglalásánál annyiszor 5 krcna fizetendő.

A kishirdetéseknél minden szó ára 10 fillér. Tisztességtelen hirdetések nem vétetnek fel. A hirdetések ára előrefizetendő a kiadóhivatalban.

ELADÓ

a római Trajan Oszlop phototypographiai képeinek nagy kiadása 220 nagy ivretű képpel. Megjelent Párisban 1872—1874. években.

A leíró francia szöveg egy, a képgyűjtemény négy (összesen 5) nagy kötetből áll. Czime: La Colonne Trajane d'après surmoulage executé a Rome en 1861-62, reproduit en phototypographie par Gustave Arosa. 220 planches imprimées en couleur avec texte orné de nombreuses vignettes. Paris 1872.

Il a été tiré de cet ouvrage 200 exemplaires numérotés. Les Numeros 1 à 20 sont réservés a l'Auteur et a l'Imprimeur des Planches. Le numeros 21 à 200 sont seulement destinés a être mis en vente. Exemplair Nro 183.

Csak 17 példány volt még készletben 1877-ben, és így már egy sem kapható a könyvboitokban. Ára volt 350 forint, szállítási költség Párisból 16 forint. Most eladó a munka félárért (350 koronáért) az „Eld Nemesség” kiadóhivatalában, hol az meg is tekinthető.

A vevőnek ráadásul két könyvecske adatik „Dácia meghódítása és a Trajánoszlop képei” című, a francia szöveg és a képek magyarazása végett.

ELADÓ

Allgemeine Geschichte in Einzeldarstellungen, herausgegeben von Wilhelm Oncken. Berlin. 1882.

Gyönyörű belső rajzokkal és mellékletekkel összesen 80 füzet. A füzetek ára volt egyenként 3 frt, összesen 240 frt. Most eladatik félárért 240 koronáért. Meglátható a lap kiadójánál.

Bartalits Imre

könyvnyomdája

pontos szolgálatait ajánlja a nagyérdemű közönségnek.

Budapest, III. ker., Remetehegy.

Nyomatott Bartalits Imrénél Budapesten.

ÉLŐ NEMESSEÉG

A NEMES CSALÁDOK SZAKKÖZLÖNYE.

A lap megjelenik minden hó 5-én és 20-án.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL : BUDAPEST, III. kerület, Kerék-uteza 35. sz.	Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Szombathy Ignác.	ELŐFIZETÉSI ÁR : Egész évre 8 kor. Negyedévre 2 kor. Egyes szám 30 fillér.
--	--	---

A MAGYAR NEMESSÉG TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉSE.

(Folytatás.)

Töhötöm az ő hadtestével és népeivel Erdélyben megtelepedvén, ott részfejedelem (kende) méltóságban megmaradt. Uralkodásáról és utódairól 110 évig hallgat a krónika. Csak Szent-István királyságának kezdetén tudjuk meg, hogy Töhötöm fia Gyula az ő nevét megörökítő Gyula-Fehérvárott lakott, utána fia ifjabb Gyula uralkodott, ki trónját veszté.

A hét magyar nemből csak hat vett részt a további honfoglalási harcokban, ezek valának :

1. A Turul nemből lemenőleg Ügek fia Almos után *Árpád* volt életben 907-ig, utána Zsolt (907—49), Taksony (949—72), kinek fia Géza a keresztény hitre tért. — Almos fivére Hülek elhalt, fiai Zuárd és Kadocsa fáradoztak a honfoglalásban. 2. *Előd* és fia *Szabolcs*, kitől a Csák nemzetség származott. 3. *Könd* és fia Kurzan. 4. *Ond* és fia *Ete*, kitől a Kalán és Kolsoy nemzetség. 5. *Tas* és fia *Lél*. Tas anyai nagybátyja Kulpin, ennek fia *Botond*. 6. *Huba*, kitől a Szemere nemzetség származik. 7. *Töhötöm* fia Horka, ennek fia Gyula Erdélyben, saját tartományában megmaradt.

A hét magyar nemmel együtt bejött egy nyolczadik is, mely hét nemzetséget képezett. Ezek nem voltak kunok (mint Anonymus mondja), hanem a kazároktól elszakadt *kabarok*; nemzetségfőik valának : 1. Ed, 2. Edömény, 3. Etü és fia Ödű, 4. Böngér és fia Borsod, 5. Ócsád fia Órsur, 6.

Bajta, kitől a Braksa nemzetség származik. 7. Ketel és fia Alaptolma.

Követek valának a honfoglalásban : 1. Öcsöb és fia Szalók, 2. Velek, kitől Torda püspök származott, 3. Ösü és fia Urkun, 4. Bogát és fia Bulcs, 5. Apafarkas Ogmánd.

A külföldi jövevények közül elsőnek jött az országba Tonuzoba és fia Urkund, kitől a Thomoy nemzetség származik.

Ezek valának Magyarország főnemesei a pogány korban, kik következőleg osztottak szét az ország területén :

A magyarok mint lovasnépek a síkságokra, a kabarok (mint nyolczadik és nemmagyar törzs) az északkeleti hegyek között telepedtek le.

A kabar letelepedés a mai Hegyalján : Sátoralja-Ujhely, Tarczal. Szerencs vidékén, a Takta és Tolcsva mentében kezdődött ; *Ed, Edömény* és *Ketel* itt nyertek szállásokat ; *Böngér* a Tapolcza és Sajó között szállott meg, Miskolcz vidékén. Fia Borsod a Boldva völgyét foglalta el és Borsod várát építé székhelyül. Délre a Nyárad mentében Ócsád nyert nagy földet ; innét nyugatra a Mátra aljában másik birtoka volt Ed és Edöménnek ; csak unokájuk *Pata* ment beljebb a hegyek közé, hol *Pata* várát építé ; innét beljebb Ócsád fia Örsur építé Örsur várát. Akkor *Pata* és Örsur várak az erdős északi határt képezték.

A kabaroknak még két telepjük volt : Bajta (Báta) az alsó Tisza mellett Bácskában ; ezenkívül ő Etüvel és ennek fiával Öddel még Szekcsőt építé és Baranya nagy részét elfoglalá, hol Báta és Bátaszék voltak Bajta tanyái.

Igy a kabarok a Mátrán felül, a Tiszánál és Baranyában szállásoltak ; ezért mondták róluk, hogy egy fejedelmük, de három nemzetségük van.

A tulajdonkép magyarnak nevezett törzsek következőleg telepedtek le.

Előd fia *Szabolcs* a Tisza mellett Szabolcs várát építé. *Tas* a Szamosig terjeszkedett. Ménmarót bihari fejedelem a Kőrös mögé, onnan az erdőbe vonult, végre átadta országát Árpád fiának Zsoltnak, ki azután atyja életében a Szamostól a Marosig kende fejedelem volt.

Velek vezér Zaránd vidékét kapta a Fehér-Kőrös men-

tében. *OND* vezér a mai Csongrád vidékét kapta a Tiszától a Botvatóig, a Körvtélytótól az alpári homokig. Tőle származott a Kalán nemzetség ugyanazon vidéken.

Tas anyai nagybátyjával Bodrog vidékén (Bácska északnyugati területén) kapott nagy földet a szatmárvidéki szálláshoz.

Ezzel Magyarország keleti nagyobb területe a magyarok hatalma alá került. Ezután következett a Nyitravidék és végre a Balatonvidék meghódítása.*

Árpád a honfoglalás idején a következő helyeken tartá főhadszállását: Munkács, Ung, Szerencs, Emőd, Nyárad, Eger, Szinhalom, Pásztó, Zagyva, Tetétlen tájain, végre Csepel szigetén. Ennyi hadmozdulat hosszabb időt igényel a nyil, kopja és kard használata mellett. Tehát 888—894-ig csak a keleti foglalás folyt le.

Midőn Árpád Csepel szigetén megtelepedett, értesült Szvatoplug haláláról 894-ben; érkezett tehát az idő a viszályokba merült Nagy-Morvaország meghódítására. Elküldé Zuardot, Kadocsát (az ő unokaöccseit) Huba vezérrel Nyitra vidékének elfoglalására, kik a Garam és Vág közti területet a benne levő Nyitra, Sempte, Galgócz, Bolondos, Trencsén és Bánya várakkal együtt elfoglalták.**

A fővezerek tanácsa ezen győzelem után Hubát Nyitra és más várak ispánjává tette és tulajdon földet adott neki a Zsitva vize mellett a Törzsök erdőig.

A Vág folyóig terjedő szláv terület így 895-ben meghódítván, néhány évig Huba a belügyeket rendezte és a rábizott várakat kijavíttatá.

Míg ezek a Vág folyónál történtek, Árpád a dunántuli (pannoniai) részek elfoglalásával vesződött, seregével átkelt

*Hazánk keleti részének meghódítását Pauler Gyula előadása szerint mutattam be. (Századok 1877. évf. 386—390. l.) A nyugati rész elfoglalását saját tanulmányaim alapján közlöm.

**Anonymus kronikája fényképi másolatában a nevezett várak nevei: Ssumtey, Galgoucy, Trusun, Blundus et Bana. Ezen várakat Szvatoplug építette 869-ben, midőn ő mint Nyitra hercege Rasztic morva fejedelem ellen harczolt és a Vág képezte a két ország között a határt. Akkor még a mostani Dodvág nevezetett Vágnak; a mostani Vág a XII. század közepén keletkezett, midőn a beczkői hegyszorosnál a vízáradás atesapott a keleti oldalra és a Vágnak új medret ásott, a régi meder azután csak kis patakok vízből táplálkozván, Holtvág (Dodvág) nevet nyert. E várak szláv nevei Sumte (zúgó), Gologovecz (galagonyás), Trncsina (csipkebokrosi), Bluddusa (rosszlélek), Bánya (Selmecz-Bánya), mint határvár az északi rengeteg erdőségben Törzsök- és Zólyomerdőhöz. ameddig Huba birtoka terjedt a Zsitva tájékon.

a Dunán Soroksáron át a síkságra, mely azóta Kelőföld (Keleuföld) nevet visel, elfoglalta Buda palotáját és városát (Ó-Budát), hol megpihent; *Kund* és *Előd* a Vértes és Pilis hegyek aljában telepedtek le, Bulcsu a Balatonig hatolt előre.

Igy 896 körül bevégeződött Pannónia elfoglalása is.

Nemsokára meghalt (899) az ifju Szvatoplug, ki a Vág és a Fehérhegység (Kis-Kárpátok) között levő területen uralkodott. Ez alkalmat fölhasználta Huba, és Kusal nevű vezért küldötte a terület elfoglalására.

A magyarok a Kis-Kárpátok vonalán még Raszticztól épített három erős várat találtak. Devényt (Devina, leányvár), Vöröskőt (Cserveni kamen) és a Fehérhegyen (Bélahora) Fehérvárt (Belehrad).

Először a Fehérhegy vára ellen indultak és a hegy aljában védelmi sánczerődöt építettek, melynek helyét most is Magyarvárnak (Magyarhrad) nevezik.

A vár bevétele 901-ben történt, és minthogy ez volt az új bevett vár Morvaországban, a magyarok Vettvár nevet adtak neki.

Az említett vár egy szláv zsupánságnak volt székhelye. A szlávok történetében különféle mondák csatlakoznak a Vettvár és Belehrad vagy Velehrad nevéhez. Ezen mondákat megzavarják a vár nevének eltorzításai, mert a Belehrádból később Balarád, utóbb Boleráz, legújabban pedig Bélaház lett.*

Három év múlva (904) a magyarok Kusal vezérlete alatt elfoglalták *Vöröskő* várát is, mely alkalommal a bajorok Kusalt és kíséretét Pozsonynál egyezkedés ürügye alatt megkívták ebédre, de ott megmérgezték őket. Ez oly elkeseredést szült a magyaroknál, hogy boszut esküdtek a bajorok ellen, minek az lett a következménye, hogy két év múlva (906)

*Belehrad elfoglalásakor még nem létezett Szombat (a mai Nagyszombat) városa. Akkor még a Dudvág medre nevezetett Vágnak, a Tirna folyó a nagy erdőségből bővizű és hajózható volt. Az erdélyi söt a Maros, Tisza, Duna, Vág (Dudvág) és Tirna folyókon hajókkal szállították Szombatföld vásárhelyére (Zumbathel), mely a Tirna déli szigetén volt. Az egész terület a Fehérhegytől le az akkori Vág folyóig *Szombat földje* (terra Sumbat, zem Sabbata) volt. Method érsek egyik papjának Szabbásnak (Szombatnak) emlékére. Bélaház plebániája (a régi följegyzések szerinti) már a magyarok bejövétele előtt fönállott, 1080-ban restauráltatott, 1168-ban reparáltatott; ellenben Szombat városa 1238-ban keletkezett, főtemploma és plebániája 1300 körül épült, addig (az 1138 és 1211. évi okiratok szerint is) Belehrádon volt a Szombat föld temploma (ecclesia de Sombat) kiterjedve a Vág folyóig és belefoglalva Szombatföld vásárhelyét is (forum Sumbat, Zombathel.)

elfoglalták Ausztriát és Morvaországot. Az Ensz folyó lett Magyarország nyugati határa, hol a bajorokat megverték, Morvaország nagy részét pedig hazánkhoz csatolták annyira, hogy (906—955) ötven év alatt a morva szlávok megtanultak magyarul és a magyar nyelv lett a hivatalos nyelv egész Csehorszáig.*

Az itt említett félszázad alatt Tas fia *Lél* vezér szállása Galgócztól Nyitraig terjedt; Belehrád várát és Szombat földét Kusal vezér egyik főtisztje nyerte el, ki azután a Szombathy (de Sombath) nevet vette föl az akkori szokás szerint.

A háromféle alkotmány.

A honfoglalás bevégezése után a fővezérek és nemzetségfők Pusztaszeren összegyülekezvén, országgyűlést tartottak, melyben különféle törvényeket alkottak és az ország alkotmányát megállapították.

A Garamtól és Dunától *keletre* a magyarok nomád törzrendszerét módosítani, a Garamtól a Kis-Kárpátokig a *morvaországi* zsupán-rendszert legalább a meghódolt szláv népek részére figyelembe venni, Pannoniában pedig a *germán* hűbérrendszert és a hun-avar szokásokat az általános magyar alkotmányba beilleszteni kellett. Ily vegyes természetű lett azután a közigazgatás is. Tudjuk a későbbi időkből, hogy a kis-kunok, nagy-kunok, jászok, hajduk mindannyi szabad kerületeket alkottak maguknak: annál inkább kellett a törvényeket kezdetben a népcsoportok nemzeti sajátságaihoz alkalmazni.

A *nemesség* szervezete azonban nem tűrte a szétágazásokat. A nemesek katonai rendszerben együtt laktak lebediai és átelközi hazájukban, folytonos érintkezésben egymással mozgó államot képeztek. A katonai szervezet és a nemzeti birtokközösség tartá össze a nemzetet nomád életmód mellett; így kellett annak érvényesülnie az új hazában is. A nemzeti szállások (descensus) nagy uradalmakat képeztek, a meghódított népek jobbágyokká lettek, a hadifoglyok

*Dudik, Mährens allgemeine Geschichte, Brünn. 1860. I. IV. és V. Capitel, II. I. és II. Cap. — Ulmann, Alt-Mähren, Olmütz 1762. II. a 900—955. évekről. — Pauler Gyula, Századok 1877. 391. lap. Monumenta Eccl. Strig. 1138. és 1211. évi okiratok. — Anonymus XXXVII. és több helyein. Ezekhez a béléhazy plébánia följegyzései.

szolgácul és kézművesekül használtattak a közös területek élelmezésére és rendezésére.

Az ágostai nagy csatavesztés (955) után Taksony és Gyéza fejedelem Esztergomban laktak, az ország azon központján, hol a Garamnál a szláv zsupasági és a magyar nomád közigazgatás, a Dunától délre pedig a germán hűberiség maradványai érintkeztek. Minthogy ötven éven át Morvaország és Bajorország nagy része a magyaroké volt, a kereszténység pedig mind a szlávok, mind a németek között elterjedt vala, megkönnyebbült az érintkezés a három nemzet között, Gyéza elérkezettnek látta az időt a keresztény vallás és a rendezett közigazgatás befogadására, valamint a nemzetségi közös birtoknak családi tulajdonná alakítására.

A magyar nemzetségek.

A magyar nemek (genus) nemesei és a nemzetségek (generatio) családoi nem maradhattak sokáig a keleti nomád rendszerben. Eljött a nyugati minták után induló szervezkedés ideje.

Komáromy András legujabb időben legbehatóbban értekezett a régi magyar nemzetségek állami szervezetéről és sok homályt földerített a magyar nemzet ezen legrégebb intézményéről.*

Komáromy értekezésének végső összefoglalását így fogalmazza :

„A nemzetségek alakulásaival tehát látjuk *először* is határozottan a törzset vagy *nemet* (tribus, genus), mint az ősmagyar állami és társadalmi szervezet alapját; megkülönböztetjük *másodszor* tényleg (ha névben nem is) a *nemzetséget* (generatio) mint amannak elágazását, melyből kiválik az egyén, mint önálló birtokos, megvetvén alapját *harmadszor*

*Az ősmagyar nemzetségekről először Horvát István irt 110 lapra terjedő munkát. „Magyarország gyökeres régi nemzetségeiről. Pest, 1820.“ Ő azon reményben kutatta föl e czélra a levéltári adatokat, hogy Árpád nemeseinek leszármazóit fölfedezheti. Az ő nyomdokain kutatott tovább Komáromy András 1887-ben, ki más eredményre jutott. Utána Wertner Mór két nagy kötet munkát irt „A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. Temesvár, 1891, 1892.“ Ez nem a véleményre, hanem az egyes nemzetségek okirataira helyezi a súlyt, felhasználván a Horvát István által felkutatott 68 magyar és 30 jövevény nemzetséget, ezekkel együtt 216 nemzetségről számol be. — Komáromy értekezése a „Turul“ 1887. évfolyama 97—107. lapjain jelent meg.

az *okleveles*, a firól-fira való leszármazás értelmében vett nemzetségnek, melynek sarjadékai *végezetre az egyes családok*.”

Az itt idézett sorok képezik Komáromy értekezésének velejét! de nem tartván időrendet és a „de genere“ nemesség mellett nem vevén figyelembe a „de“ nemességet, helytelen következtetésre jut, melyet a következőkben helyreigazitunk.

A magyarok 901-ben a Vág és Fehérhegy közötti Fehérvár (Belehrád), 904-ben Vöröskő (Cservenikamen), 906-ban pedig nemcsak Leányvár (Devina-Dévény) birtokába jutottak, hanem Morvaország és Ausztria legnagyobb részét is elfoglalván, uralmukat az Ensz folyóig és a csehek határáig terjesztvén ki, ezen részeket is Magyarországhoz csatolták. A morva-szlávok és osztrák-németek lassanként a magyar nyelvet is elsajátítván, a magyarokkal megbarátkoztak; de annál gyűlölködőbbek lettek a nagy Németország lakosai. Ez okozta az augsburgi ütközet elvesztését (955), mely maga után vonta Ausztria és Morvaország visszafoglalását a németek és szlávok javára; Dévény és a Kis-Kárpát hegység a magyaroké maradt.

A nagy csapás erkölcsi tekintetben Magyarország boldogulását idézte elő. Az elveszett osztrák és morvai részekből magyarul beszélő papok, tanítók, tudósok, kézművesek és kereskedők jöttek át hazánkba; Géza fejedelem megindította a kereszténység elterjedését, lassanként az alkotmány és közgazgatás is átalakult. A nemzetségi közös uradalmak részei a hozzátartozó családok magántulajdonává lettek, az ily birtokos családok utóbb kiváltak a nemzetségi közösségből; a „de genere“ mellett a „de“ nemesség megalakult.

Szent-István király a földbirtok jogi átalakulásának kedvezett, mert a hatalmas nemzetségfők helyébe a birtokos nemesek léptek, kik a kereszténység elfogadására nagyobb hajlandóságot mutattak.

A „de genere“ nemesség átalakulásának könnyebb megértésére itt közöljük az ősmagyar nemzetségek jegyzékét Wertner Mór munkájából összegyűjtve, első ismert föltűnésük évszámával:

1. Aba	1228	40. Craysig	1249
2. Aga	1242	41. Csaby	1263
3. Ajka	1214	42. Csák	1175
4. Ajton	1329	43. Csanád	1235
5. Ákos	1131—1141 között	44. Csem	1244
6. Alaj	1298	45. Csemel	1335
7. Apor	1205	46. Csermen	1264
8. Aracsa	1237	47. Cserna	1255
9. Atha	1271	48. Csertán	1347
10. 'Bachede	1339	49. Csolt	1221
11. Balog	1294	50. Csór	1326
12. Bana	1275	51. Csupor	(1241)
13. Barocs	1276	52. Csurla	1237
14. Bartyán	1271	53. Cyncemer	1242
15. Bathal	1329	54. Cyprián	1300
16. Bathey	1278	55. Cyrla	1236
17. Becse-Gregor	1258	56. Damasa	1232
18. Bécz	1265	57. Dersívoj	1244
19. Bees	1288	58. Divék	1246
20. Bél	1246	59. Dobak	1290
21. Belus	1150	60. Dobra	1265
22. Berch	1263	61. Draguszló	1257
23. Bikács	1145	62. Drud	1231
24. Bochond	1255	63. Drusma	1269
25. Bogátradván	1227	64. Ekly	1229
26. Bór	1195 1256	65. Ethuruh	1240
27. Borchol	1266	66. Gatal	1271
28. Borics	1158	67. Geg	1274
29. Borsa	1235	68. Gerech	1349
30. Boxa	1271	69. Geregen	1255
31. Bó	1228	70. Gordon	1232
32. Bratila	1242	71. Grobic	1244
33. Buchk	1271	72. Gug	1216
34. Budmer	1229	73. Gurka	1252
35. Buken	1254	74. Gutkeled	1235
36. Buzád-Hahold	1192	75. Gyovad	1284
37. Chrisciza	1189	76. Gyulazombor	1280
38. Churnug	1268	77. Győr	1207
39. Churt	1232	78. Gyurze	1357

79. Hanva	1254	118. Lád	1235
80. Haraszt	1229	119. Lapuch-Vunycha	1360
81. Héder	1157	120. Leus	1281
82. Herény	1256	121. Lőrente	1236
83. Hermann	1226	122. Ludány	1244
84. Himca	1237	123. Lypo	1281
85. Hlapeth	1258	124. Lyponuk	1247
86. Hodos	1235	125. Magyar	1240
87. Horch	1310	126. Márk	1249
88. Hunt-Pázmán	1001	127. Mena	1288
89. Ilia	1260	128. Meyz	1227
90. Iváncz	1272	129. Misca	1235
91. Ják	1221	130. Miskolcz	1108
92. Alsó-Jamnicza	1283	131. Molnár	1275
93. Jónás	1260	132. Monoszló	1196
94. Jure	1256	133. Mysel	1408
95. Jurle	1244	134. Nádasd	1233
96. Kadarkaluz	1212	135. Nagy-Tyuan	1277
97. Kador	1212	136. Nana-Beztur	1228
98. Kalán	1135	137. Némethi	1240
99. Kalatha	1235	138. Nigol	1247
100. Kamarcha	1244	139. Noë	1256
101. Kán	1191	140. Nolcsa	1287
102. Kaplyon	1233	141. Nopoc-Mezte	1254
103. Karch	1237	142. Nyr	1243
104. Kartal	1247	143. Oghuz	1274
105. Karun	1283	144. Ogmand	1348
106. Káta	1227	145. Olasz	1328
107. Kathyz	1222	146. Olup	1248
108. Kékiván	1303	147. Ondarnok	1238
109. Kemény	1254	148. Opuz	1208
110. Kérd	1237	149. Örs	1155
111. Koch	1324	150. Osl	1190
112. Kolkoch	1269	151. Otrokocs	1274
113. Kompolth	1270	152. Palat	1263
114. Koppán	1217	153. Pápa	1244
115. Kökenyes-Renold	1176	154. Patruh	1252
116. Krystych	1364	155. Pécz	1240
117. Kynis	1263	156. Penkenyő	1258

157. Pese	1221	187. Tét	1209
158. Pok	1220	188. Thekule	1269
159. Poth	1351	189. Tholonygh	1226
160. Povona	1278	190. Tholztovh	1255
161. Priba	1249	191. Thurya	1261
162. Pudán	1263	192. Tolcsva	1255
163. Pudur	1325	193. Tomaj	1216
164. Pylis	1287	194. Torda	1244
165. Rach	1294	195. Turul	1313
166. Rád	1255	196. Tybold	1269
167. Rata	1289	197. Ug	1282
168. Ratold	1219	198. Ung	1095
169. Raz	1320	199. Vadas	1325
170. Rosd	1237	200. Vancsa	1244
171. Salamon	1186	201. Vázsony	1249
172. Sartivanvecse	1245	202. Verbőcz	1318
173. Sebestyén	1240	203. Vezekény	1247
174. Semjén (Balog)	1247	204. Vigmán	1233
175. Sepere	1229	205. Vojk	1228
176. Smaragd	1235	206. Voya	1231
177. Surló	1278	207. Wirteta	1257
178. Szalók	1183	208. Zabó	1296
179. Széch	1243	209. Zách	1220
180. Szemere	1247	210. Zagráb és Korpás	1269
181. Szenté-Mágócs	1145	211. Zaka	1391
182. Szoárd	1235	212. Zlat	1328
183. Szólnok	1260	213. Zsadány	1232
184. Sztoján	1264	214. Zud	1270
185. Tátika	1270	215. Zydoy	1237
186. Terkent	1281	216. Zyl	1319

HUN SZÓK A GÓT ÉS MAGYAR NYELVBEN.

Még mindig függő kérdés a hunok nyelve és nemzeti sége; a magyarnak ez még annyiból is fontos, mert ha a hunok csakugyan magyarul beszéltek, úgy Magyarország nem csak ezer, hanem másfélezer (1520) év óta magyaroké.

Miután az „Élő Nemesség“ első számának 8-ik lapjár 20 sornyi gót szöveget bemutattunk, átnéztük a Codex Arge

teus többi részét is, melyben még néhány hun-magyar szót találunk.

Először is bemutatjuk a már közölt gót szöveget latin betűkkel leírva; alatta (második sorban) adjuk annak kiejtését német orthographiával; ez alatt (harmadik sorban) adjuk a gót szók értelményét szóról-szóra magyar szavakkal.

atta unsar thu in himinam, veiðnai namo thein, qime
 atta unsar tu in himinam, veiðne namo tein, kime
 atya mienk te az égben szentelt név tied jöjjön
 thiudidinassus theins, vairthai vilja theins sve in himina jah
 tiudinassus teins werte wilja teins sve in himina jah
 ország tied legyen akarat tied mint az égben ugy
 ana airthai hlaif unsarana tana sinteinan gif uns himma daga
 ana erte. hlef unsarana tana sintinan gif uns himma daga,
 a földön. kenyér mienket a mindennapit add nekünk ezen napon
 jah aflet uns thatei skulans sijaima, svasve jah veis afletam
 jah aflet uns tati schulans sijema, swaswe jah wis afletam
 és bocsásd nekünk, hogy adósok vagyunk, valamint is mi megbocsátunk
 thaim skulam unsaraim, jah ni briggais uns in fraistubnjai,
 tem schulam unsarem, jah ni bringes uns in frestubnje,
 az adósok mieinknek, és ne vigy minket a kísértetbe,
 ak lausai uns af thamma ubiilin. unte theina ist thiudangardi,
 ak lose uns af tamma ubilin. unte teina ist tiudangardi,
 de szabadits minket a gonosztól. mert tied az országlás
 jah mahts jah vultus in aivins, amen.
 jah machts jah vultus in evins, amen.
 es hatalom és dicsőség örökké, amen.
 unte jabai afletith mannam missadedins ize. afletith
 unte jabe afletit mannam missadedins ise, afletit
 mert ha megbocsátjátok embereknek gonoszság övéit, megbocsát
 jah izvis *atta* izvar sa ufar himinam, ith jabai ni afletith
 jah izwis *atta* iswar sa ufar himinam, it jabe ni afletit
 is nektek atya tietek ott fölötte égben, ellenben ha nem bocsátjátok
 mannam missadedins ize, ni thau *atta* izvar afletith missadedins
 mannam missadedins ise, ni tau *atta* iswar afletit missadedins
 embereknek gonoszság övéit, nem se atya tietek bocsátja gonoszságok
 izvaros. aththan bite fastaith, ni vairthait svasve thai liutans
 isvaros. attan bite fastet, ni wertet swaswe te liutans
 tieteket. mikor pedig bőjtöltök, ne legyetek mint az emberek
 gaurai.
 gaure.
 képmutatók.

Most keressünk a Codex Argenteusban a hun nyelvből átvett magyaros kifejezéseket.

Már a bemutatott 12 sornyi gót szövegben háromszor találjuk az *atta* (atya) szót, mely sem a germán, sem a görög-latin nyelvekben nem található.

Ulfila Kr. u. 318-ban Cappadociában görög szüléktől származott, a bibliát 377 körül fordítá le gót nyelvre; mint püspök meghalt 388-ban. A hunokkal bőven érintkezhetett, anyanyelve görög volt, a gótot és hunt megtanulta, Az *atta* (atya) tehát hun szó.

Továbbá mondja Ulfila: ni huzdjet izvis huzda ana airthai (erde), thareí *malo* jah *nidva* fravardet. Ne keressetek kincseket a földön, melyeket a *moly* és a *nedv* (rozsda) megemészt. A *malo* és *nidva* szó szintén csak a hun nyelvben fordulhatott elő.

Ismét mondja: *skildalekidedun*: németesen így lenne: schidalketen; de ily szó nincs a germán és görög-latin nyelvben, csak a magyarban áll *csudálkodónak*. Tehát a „csudálkodás“ szó a hunból maradt ránk.

Ilyet is találunk Ulfilánál: *swam akeitis*, helyes kiejtése németesen „schwamm azétis“ (acétis, eczetes szivacs). Ez ugyan latin eredetű, de nincs meg a germán nyelvekben, tehát a *hun* nyelvből juthatott a magyarba.

Valószínűleg még több hun szót is találhatunk Ulfila bibliájában; de az „Élő Nemesség“ nem foglalkozhatik a nyelvészettel tüzetesen. Csak a nyelvészek figyelmét akarjuk ezen kimutatással a hunok nyelvének megvizsgálására fölhíni; mert nagyon érdekes és történelmileg fontos lenne a hunokat a magyarok őseiül fölismerni. Sz.

A közönség köréből,

Tekintetes Szerkesztő Ur!

A mai póstával vettem kézhez az „Élő Nemesség“ első számát. Örömmel forgattam lapjait, mert meggyőződtem arról, hogy az irány, melyet felölel, nemes és tenkölt: szükségessége elvitázhatatlan. Sajnos, egy félszázad leforgása elég volt arra, hogy ezen osztály, mely ezred évig védte meg hazáját és birtokait, ma az anyagi és erkölcsi tönk szélén áll, és sokaknál már az ősi dicsőségből semmi más nincs meg, mint az idők viharától megtépett kutyahőr. Meg kell őrizni, ha áldozatok és fáradság árán is, ezen osztályban a multak és ősök iránt tartozó

tiszteletet, meg kell őrizni bennök a lángoló hazaszeretetet; mert ők ezzel nem csak maguknak, hanem hazájuknak és nem csak tízedeknek, hanem századoknak tartoznak... Nézetem szerint a czélnak legmegfelelőbb az az irány, melyet az „Elő Nemesség“ maga elé tűzött; mert ő azoknál is fenn akarja tartani a multakhoz való ragaszkodást, kik ma már a szellemi jogaikat nem élvezhetik, anyagi erejük hiánya miatt.

Fogadja tekintetes szerkesztő úr a lap megindításakor őszinte szerencsekívánataimat.*

Ide mellékelem a Daróczy család leszármazását, ha tekintetességed kívánja, úgy több családról is küldhetek adatokat.

Paks, 1900. október 4.

Kiváló tisztelettel:

Daróczy Zoltán s. k.

A király-daróczi *Daróczy* családból. *István* élt 1625-ben, neje Dengeleghy Katalin. Ezek gyermekei közül *Zsigmond* meghalt 1663-ban, neje pakosi Paksy Anna, kiktől leszármazott a *tolnamegyei* ág. A következő fia *István* élt 1656-ban. Ő a *szatmármegyei* ág őse, kítől egyetlen fia Sámuel élt 1665-ben. Ennek fia György élt 1763-ban, ennek fia Sándor élt 1763-ban, ennek gyermekei: Ferencz, István és Katalin Onody Györgyné.

A *tolnamegyei* ág. *Daróczy* Zsigmond és pakosi Paksy Annától *István* mh. Budán 1709., neje Sokoray Erzsébet, kiktől *Antal* és *Ferencz* fiuk maradtak.

1. *Antal*-tól csak egy leány Anna Dessewffy Ádámné maradt.

2. *Ferencz* neje örményesi Fiáth Zsófia. Fiaik: Lajos és Ferencz. — *Lajos* 1. neje Mátyás Eleonora, 2. Barinyay Erzsébet. 1-től egy leány és két fiu született, kik korán elhaltak: 2-től *Lajos-József* sz. Pakson 1777. mh. ugvanott 1824., neje tótvaradjai Kornis Mária, mh. Pakson 1814. Ezekből 10 gyermek született, kik közül Sándor, János, István és Elek folytatják a leszármazást.

1. *Sándor* neje O'Egan Karolina, leányuk Ida, Perlaky Zenoné esk. Pakson 1873.

2. *János* neje pacséri Rezsnyi Euulia sz. Futakon 1821. Fiuk Tamás. Ez sz. Pakson 1843., neje kis-szeniczei Szeniczey Stefánia sz. Pakson 1846. esk. Pakson 1866. Gyermekeik: Aladár sz. Pakson 1867. neje Littke Mária esk. Pécsent; gyermekeik Tamás és Stefánia. — Tamásnak második fia Zsolt sz. Pakson 1872.

3. *István*, neje iklódi és verbói Szluha Teréz sz. 1823., mh. 1897. Duna-Földváron. Gyermekeik közül élnek: Anna, Vilma, István, Teréz, Lajos, Flóra, Ida.

4. *Elek* sz. 1814., mh. Csabacsüdön 1857., neje pacséri Rezsnyi Karolina. Gyermekeik: 1. Eugenia sz. Paks 1844., psenyiczki Nagy

* Hasonló szellemben fogalmazott több levelet kaptunk; de lapunk szűk tere nem engedi azok közzétételét. — Önnek és a többi tisztelt jóakaróinknak ez alkalommal szíves köszönetünk nyilvánítjuk és kérjük önöket, valamint másokat is a további közreműködésre. Adja Isten, hogy kis szaklapunk hazafias czélját elérhesse! Szerk.

Sándorné. 2. Zsigmond-István-Ferencz sz. Pakson 1846., nős. 3. Emilia-Mária-Terézia sz. Pakson 1848. 4. Mária-Erzsébet sz. Paks 1850. Tabajdy Dánielné. 5. Eleonora-Antonia-Sarolta-Mária sz. Paks 1852., férje br. Exterde Adolf sz. Paks 1843., esk. Pakson 1873. 6. Elek-András-Miklós sz. Paks 1855., mh. Szegeden, neje Büttel N. esk. 1879. Leányuk Mariska. 7. Nep.-Janos-Vincze-Elek sz. Paks 1854., neje felső-
eőri Nagy Erzse. Leányuk Mariska.

Közli: *Daróczy Zsolt.*

Előnév-adományozás 1728-ból.

Mi VI. Károly stb. Emlékezetére adjuk mindazoknak, kiket illet stb. Hogy Mi részént némely híveink eziránt Felségünknek tett legalázatosabb kérelmére, részént pedig tekintve es megfontolva vitéző Horváth Ferencz Szala varmegye tablabiraja hívünknek hűségét és hűséges szolgálatait, melyeket ő először említett Magyarországunk Koronája és dicsőséges elődeink, és már Felségünk iránt is a helyek és idők változásai és az alkalmak követelményei szerint valamint a katonai ugy a politikai ügyekben serdülő korától fogva a jelenidőig buzgón és tevékenyen tanusított és cselekedett, ezutan is hasonló hűség és állhatosság buzgalmával, mint erről kegyes meggyőződésünk van, tanusítani és cselekedni meg nem szűnik. Részent tehát ezért, részént pedig azon okból, hogy ő Szala-Bér Szala varmegyében fekvő birtok nagyobb részét öröklési jogon tartja, azt ugyanazon Horváth Ferencznek ő iránta tanusított kedvezésünk és kegyelmünk bővebb jeléül, császári és királyi bőkezűségünk és adakozásunk bizonyítására kegyesen helyeselni es megadni határoztuk, hogy ő mostantól továbbra jövendő és örök időkre az ő vezeték nevének a többi előbbemlített Magyarországunk lakó számos ily nevű nemesekétől megkülönböztetésére valamint utódai közt az öröklés iránt tamadható valamelyes zavar elkerülésére a Szala-Béri előnevet használhassa, vele élhessen es örvendhessen, mindket nembeli örökösei es utódai mindnyájan használhassák es erre jogosultak legyenek*. Sőt helyeseljük es megengedjük ezen függő titkos pecsétünkkel, melylyel mint Magyarország Királya élünk, megerősített Levelünk erejével es bizonyítékával. Kelt a mi hűséges es általunk őszintén kedvelt hívünk acsádi Acsády veszprémi püspök stb. es nevezett Magyarországunk Udvari Cancellárja kezei által Grác főhercegi városunkban Augustus 16. napján az Ur 1728. évében. Országlásunk stb.

*) Az eredeti latin szövegből közöljük az indokolást:

„Francisco Horváth in signum uberioris Nostrae erga eundem demonstrandae gratiae et clementiae Caesareoque Regiae munificentiae ac liberalitatis testimonium, benigne annuendum et concedendum esse duximus, ut idem a modo in posterum futurisque et perpetuis semper temporibus, ad distinctionem cognominis sui per alios quam plurimos in praefato Regno nostro Hungariae nobilibus gesti, adeoque ad evitandum quoque quampiam inter successores suos ratione successionis orituram confusionem, Praedicto de Szala-Bér uti frui et gaudere possit ac valeat, Haeredesque et Posterii ipsius utriusque sexus universi valeant atque possint*.

KÜLÖNFÉLÉK.

Nyilatkozat Az „Alkotmány“ folyó évi 237. szám 8-ik lapján az áll, hogy az „Elő Nemesség“ szerkesztője Trencsén vármegye nyugalmazott levéltárosa. Félreértések és lehető visszaélések elkerülése végett tisztelettel kijelentem, hogy én nyugalmazott középiskolai tanár vagyok és mint ilyen voltam (1892—95) Barsvármegye levéltárosa. Jogdoktori és tanári diploma, magyar, latin, német, francia, olasz, görög és szláv nyelvek birtokában, mint történelem tanára és történelmi munkák írója, nem is vállaltam volna el a trencsénmegyei levéltarosságot. Nemesi leszármazása igen régi, ennek alapján tanulmányoztam a magyar nemesség történelmi fejlődését. — Budapest, 1900. okt. 6. Dr. Szombathy Ignác.*

A főrendek jegyzekének kiigazítása. A hivatalos lap jelenti, hogy a főrendiház október 13-ikán tartott ülésén *Csáky* Károly gróf váci megyés püspököt, *Szapary* Gyula gróf királyi tárnokmestert, *Csekonics* Endre gróf királyi főasztalnokmestert a főrendek jegyzékébe pótlólag beiktatta. Ugyancsak a hivatalos lap jelenti *Zichy* Ferencz gróf királyi tárnokmester, *Szlávy* József koronaőr, *Steiner* Fülöp székesfehérvári püspök és *Benedek* Ferencz jászói prépost nevének törlését a főrendek jegyzékéből.

A Zichy család ősei. Wertner Mór a „Századok“ most megjelent 8-ik füzetében a Zichy család őseivel foglalkozik, és bebizonyítja, hogy a család a somogy megyei Zics nevű falutól veszi eredetét, mely falu 1295-ben az esztergomi érsekséghez tartozott ugyan, de annak egy részét a Zichy család is bírta. Utóbb a falu csere útján a csúti prépostságra lett, míg végre a Zichy család az egész falut megszerezte magának. A család első ismert őse Paska (Husvét, Szombat=Szabbás és más ily nevek keresztnevek voltak a XIII. században). Paska mester 1273-ban a zólyom megyei birtokviszonyokat vizsgálta és rendezte. Még korábban (1249-ben) is volt Paska nevű megbízott egyén, kitől a leszármazás így lenne: I. Paska (1249) a család első őse, ennek fia II. Paska (1273) fiai: Zicsi Paska és Zajki Gál. Zicsi Paska fiai: László (1347—1369) és Jakab. Ennek fia Elek (1379), ezé Zsigmond († 1415) és így tovább le a most élő grófi családig, mely 1679-ben nyerte el a grófi méltóságot.

*Ezen nyilatkozatomat közzétette ugyan az „Alkotmány“ hirlap; de az egyszer elterjedt téves hírt nem lehet eléggé megcáfolni. Ez alkalommal azt is kijelentem, hogy a jégkorszakok elméletével és a gót biblia szövegével mi a vallást nem csak sérteni, de még érinteni sem akartuk. A jégkorszakok csak a két mérsékelt földre vonatkoznak; ezért van pl. Egyiptomnak 30—40 ezer éves története. A gót szöveg csak nyelvészeti szempontból közöltetett, a vallást távolról sem érintve. A biblia vallást és erkölcsöt, de nem matematikát tanító szent könyv. Még a seminariumokban is tanítják a mathesisba vagó ismereteket

Szerk.

Szerkesztői posta.

Paks. D. urnak. Minthogy lapunk czélja az élő nemesség ismerkedését előmozdítani, a beküldött genealógiákat úgy alkalmazzuk, hogy a nemesség elnyerésének évét és fontosabb körülményeit megemlítve áttérünk az egyes leszármazásra az ágak keletkezéseig; ezeket azután ismét egyenes leszármazással levezetjük az 1848. előtti évekig. Csak innen kezdve adjuk a teljes genealógiát azon ágakról, melyekből még élő egyének találtak. A kéziratokat azután átesszük a Genealogiai Társaság titkári hivatalához a megjelenendő „Nemzetiségi Zsebkönyv” számára. *Ercsi.* K. urnak is szól az előbbi üzenet. Szól ez mindazoknak, kik leszármazásukat az „Elő Nemesség” szerkesztőségének megküldik. *Zombor.* D. Gy. urtól az ígért közlemény első küldeményét varjuk. *N.-Károly.* L. K. urnak. Várjuk az eredményt *Budapest.* H. K. urnak. A család kért genealógiája újabb adatok és bizonyítékok alapján bővebb és határozottabb alakot öltött: a régi elavult. *Budapest.* I. Gy. ügyvéd urnak. Nagyon köszönöm szives érdeklődését és ajánlatait. Ily öreg ur sok jót írhatna kis lapunkba! Én is most hetvenes évemben léptem föl az élő nemesség elhanyagolt ügyeinek tisztázására. Mutatványokat már csak a 2-ik számból adhatunk, ami az első számból megmaradt, új előfizetőkre vár. *Pozsony.* A „Nemzetiségi Zsebkönyv” megkívánja a család vallásának is bejelentését.

HIRDETÉSEK.

A nagy hirdetés ára egy old. nak nyolczad részeezt 5 korona; két vagy több nyolczad foglalásánál annyiszor 5 korona fizetendő.

A kishirdetéseknél minden szó ára 10 fillér. Tiszteességtelen hirdetések nem vétetnek fel. A hirdetések ára előrefizetendő a kiadóhivatalban.

ELADÓ

a római Trajan Oszlop phototypographiai képeinek nagy kiadása 220 nagy ívretű képpel. Megjelent Parisban 1872 --1874. években.

A leiro francia szöveg egy. a kepgyűjtemény négy (összesen 5) nagy kötetből áll. (Czime: La Colonne Trajane d'après surmoulage execute a Rome en 1861 62, reproduit en phototypographie par Gustave Arosa. 220 planches imprimées en couleur avec texte orné de nombreuses vignettes. Paris 1872.

Il a été tiré de cet ouvrage 200 exemplaires numerotés. Les Numeros 1 à 20 sont réservés a l'Auteur et a l'Imprimeur des Planches. Le numeros 21 à 200 sont seulement destinés a être mis en vente. Exemplair No 183.

Csak 17 példány volt még készletben 1877-ben, és így már egy sem kapható a könyvboitokban. Ára volt 350 forint. szállítási költség Párisból 16 forint. Most eladó a munka félárért (350 koronáért) az „Elő Nemesség” kiadóhivatalában, hol az meg is tekinthető.

A vevőnek ráadásul két könyvecske adatik „Dácia meghódítása és a Trajánoszlop képei” czimű, a francia szöveg és a képek magyarázása végett.

ELADÓ

Allgemeine Geschichte in Einzeldarstellungen, herausgegeben von Wilhelm Oncken. Berlin. 1882.

Gyönyörű belső rajzokkal és nellekletekkel összesen 80 fűzet. A fűzetek ára volt egyenként 3 frt. összesen 240 frt. Most eladatik félárért 240 koronáért. Meglátható a lap kiadóhivatalában.

Kerestetik megvételre egy használt íróállvány [Schreibpult]. Bejelentés e lap kiadóhivatalába.

Eladó egy fuvolya 8 billentyűvel, rézbélléssel. Megnézhető e lap kiadóhivatalában. Ára volt 10 forint, most 10 korona.

Nyomatott Bartalits Imrénéél Budapesten.

ÉLŐ NEMESSÉG

A NEMES CSALÁDOK SZAKKÖZLÖNYE.

A lap megjelenik minden hó 5-én és 20-án.

SZERKESZTŐSÉG ÉS
KIADÓHIVATAL :
BUDAPEST, III. kerület,
Kerék-utca 35. sz.

Felelős szerkesztő és kiadó:
Dr. Szombathy Ignác.

ELŐFIZETÉSI ÁR :
Egész évre 8 kor.
Negyedévre 2 kor.
Egyes szám 30 fillér.

A MAGYAR NEMESSÉG TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉSE.

(Folytatás.)

A keresztény királyság kihatása.

Első királyunk Szent István már mint fejedelem az ország alkotmányát megállapította: a magyar nomád rendszert, a szláv zsupasági közigazgatást és a germán hűbériséget oly bölcsen egyesítette, hogy az általa megállapított alkotmány alapelvei mai napig is fönállanak.

A nemesség osztályozását kitünteti Imre fiához intézett törvénye, melyet 1020. évben adott ki. Ennek IV. fejezetében így szól: Az uralkodásnak negyedik dísze: a hercegek, országnagyok, ispánok, katonák, nemesek (principes, barones, comites, milites, nobiles) hűsége, bátorsága, serénysége, nyájassága, bizalma. Ők katonáskodjanak, ne szolgáljanak. Ezen ötféle urak sorozata mutatja, hogy az alkotmány mintája a német-római birodalomtól vétetett át a hazai szükségletekhez idomitva.

A VI. fejezet szerint: A vendégekben (hospites) és jövevényekben (advenae) annyi haszon van, hogy méltán a királyi méltóság hatodik helyére tehetők. Azok különféle nyelveket, szokásokat, tanulságokat hoznak magukkal, melyek a királyi udvart diszitik és magasztalják, megfélemlitik a külföldiek elbizakodottságát. Mert az egy nyelvű és egy szokásu ország gyöngé és törekeny.

Az ősök követése a királyi méltóságban a nyolczadik helyet foglalja el.

Szent István törvényei közül a nemességre vonatkozólag legfontosabbak 1035-ben adattak ki.

Ennek V. fejezete így szól: Királyi hatalmunknál fogva határoztuk, hogy mindenkinek szabad legyen az övéit elosztani, átadni, feleségének, fiainak, leányainak és szüleinek vagy az egyháznak. És ezt halála után se merészelje valaki megrontani.

A VI. fejezet: Akarjuk szintén, hogy valamint szabadságot adtunk másoknak a maguk vagyona felett uralkodni, ép úgy királyi méltóságunkhoz tartozó minden javak, katonák, szolgák változatlanul megmaradjanak. Onnan semmi el ne ragadtassék vagy el ne vonassék, sem a mondottakból valaki kedvezést szerezni ne merészeljen.

A *királyi jog* (jus regium) megalapításának első kimutatását az 1035. évi t.-czik 35-ik fejezetében találjuk:

Az egész gyűlés kérelmébe megegyeztünk, hogy mindenki ura legyen sajátjának valamint a király adományának, amíg él, kivéve ami a püspökséghez és vármegyéhez tartozik. És halála után fiai hasonló tulajdonnal örököljenek. És bármi bűnben van valaki, vagyonában kárt ne szenvedjen, csak ha a király halálára törekedett, vagy az országot elárulta, avagy más tartományba szökött. Ekkor javai a király hatalmába essenek, maga ítéltessek el, fiai bántatlanul maradjanak.

Az itt bemutatott törvények tartalmából kitűnik, hogy Szent István a nemesek végrendelkezéseit megengedte, az adományozás (donatio) és visszaháramlás (devolutió) jogát alapján rendezte, a hűtlenségi bűn (nota infidelitatis) következményeit is meghatározta.

Ezen törvények szerint a nemesi birtok háromféle volt: 1. az első foglalási (possessio primae occupationis), mely leginkább a hűbérjog alapján rendeztetett és ezért szabadbirtok (allodium) nevet nyert; 2. a nemzetségi közös birtok, mely szorosán véve a vérszerződés alapján jött létre; 3. a királyi adományból nyert birtok, mely tulajdonkép Szent-István 1035-ben kiadott törvényéből keletkezett.

Ezeket figyelembe véve, a keresztény királyság első századában a nemesi nevek (elő- és családnevek) még nem léteztek; még a nemzetségi „de genere“ jelzések sem használtak. Megelégedtek a keresztnevekkel.

Wertner munkájában két ily nemzetségi nevet találunk ugyan: egyik Hunt-Pázmán 1001. évből; de ez csak ekkor jött be Sváboországból hazánkba, és így semmikép sem tekinthető a honfoglalók leszármazójának; a másik az Ung nemzetség, melyről csak annyit tudunk, hogy ősiük 1095. körül külföldre utazott, talán ott is maradt, se elődeit, se utódait Wertner nem ismerteti.

Csak a tizenkettedik században (1100. után) áll be a fordulat a nemesek megnevezésében.

Kálmán 1100. évi törvényének kihatása.

Kálmán király a birtokadományozásokat megszorította, sőt Péter, Aba, Endre, Béla, Salamon és Géza királyok adományait vissza is vonta. Ezen intézkedése megszorította az adományos nemeseket, de megörvendeztette a nemzetségi birtokosokat, kiknek birtokaik épségben maradtak.

Kálmán 1100. évben kiadott törvényének birtokjogi fejezetei így szólnak:

15. f. Minthogy annál kevesebbet látszik érni az udvar, mennél kevésbé fedeztetnek szükségletei; nehogy gazdagságunkat a szükség meghaladja, tetszett nekünk minden régebbi adományokat (kivéve azokat, melyeket Szt. István király adományozott) királyi székünknek visszaadni: mert méltatlan dolog volt, hogy hanyatlásunkkal a királyi udvar tisztessége is visszaessék, midőn kívánatos, hogy mind mi, mind a jövők tisztesség bőségét találjanak.

16. f. Hasonlóan elhatároztuk, hogy a kolostoroknak vagy egyházaknak adott halászatok különben visszavétessenek, de a szerzetes testvéreknek mindennapi használatra szükségesek meghagyassanak és csak a fölöslegesek vétessenek el.

17. f. A szőlők, telkek, földek, bármely királyok adományozták azokat, az adományosoknál megmaradjanak.

18. f. Az egyházaknak adott erdőket elvenni legkevésbé sem engedjük.

19. f. A régi kivetett jobbágyságok, kiknek nincs más hol földjük, az övékre visszatérjenek. Ha pedig földjük kolostoroknak vagy egyházaknak adatott, és nekik másik van, ez sértetlenül így maradjon.

20. f. A Szent István által adományozott bármely birtok emberi örökösége az illető örökösökre szálljon; a többi királyoktól adományozott birtok az atyától a fiura szálljon, ki ha meghalt, örökölje a testvér, kinek fia annak halála után az örökségből ki ne zárassanak; ha az említett testvér nem telálatik, az örökség a királyt illesse.

21. f. A megvett örökség semmi örökösötől el ne vétessék, de az mégis bizonyítvánnyal igazoltassék.

Kálmán király ezen törvényei az adományok visszavételével, a földek nemzetségi, első foglalási, adományi, vételi megkülönböztetésével, az öröklések meghatározásával és igazolások elrendelésével, a bizonytalanság kellemetlen érzetét ébreszté a nemes családok kedélyállapotában. Legbiztosabban érezték magukat a nemzetségek. Ezek ha nem tudták is régi leszármazásukat igazolni, az egész nemzetség tanuskodhatott arról, hogy az illető egyének az ő nemzetségükhöz tartoznak, és ekkor a régi leszármazás bizonyítása elmaradhatott, ők a közös bírtok élvezetében meghagytak.

Ősi jogaik védelmére fölléptek a nemzetségek a „de genere“ jelző használatával, mely nem annyira a régi leszármazást, mint inkább csak az együvé tartozást tanusította, mint például a mostani katonáknál, kik az ezredük tulajdonosának nevét meg tudják mondani.

Először is föllépett Borsodmegye második főispánja 1108. körül: *Jacobus de genere Miskoucz* névvel; de sokáig nem talált követőkre.

Csak 27 év múlva 1135-ben lép föl: *Zeri Nána de genere Kalán*, pécsi püspök, mint Ond vezér leszármazottja.

II. Béla király idejében említetik Moynolt vitéz *de genere Akns* (1140. körül), Esztergom megyében.

Utánuk 1145-ben: *Bikács és Szenté-Mágoacs nemzetség*; 1150-ben *Belus nemzetség Szlavoniában*.

Ezekre sűrűbben következnek: 1155-ben *Örs*, utána 1157-ben *Heder*, 1158-ban *Borics*, 1175-ben *Csak*. De 1176-ban *Kökényes-Renold* csak jövevény, és így nem származott a honfoglalóktól.

1183-ban *Szalók*, 1186-ban *Salamon nemzetség*. De 1189-ben *Chrisciza* csak tanu, leszármazás nélkül.

1190. *Osl nemzetség Esztergom és Győr megyében*. Utána 1191. *Kán*, 1192. *Buzád-Hahold*, 1196. *Monoszló nemzetség Szlavoniában*.

Tehát az egész XII. században csak 16 nemzetség tartotta magát a honfoglalók leszármazóinak. Ezek is tulajdonképp 1135-től kezdve léptek föl az ágostai vész után 180 év múlva.

A tizenharmadik század.

A magyar nemesség történetében a XIII. század forduló pontot képez; mert két nagy eseményt foglal magában, 1222-ben az „arany bulla“ kiadását és 1241-ben a nagy tatárjárást,

és így három időszakot kell benne megkülönböztetnünk: 1. az aranybulla előtti 22 évet, 2. a rá következő 20 évet, 3. a század második felének nevezhető 58 évet az Arpádház fiági uralkodásának bevezetésével.

II. Endre mindjárt trónraléptekor (1204) megkezdte a birtokadományozásokat oly bőségben, hogy ha a királyi jog alapján háramlási birtokot nem talált, a királyi vagy várjósággal jutalmazta hűveit, kik gyakran az ország megrontói voltak. Ismét beállott tehát az elégtelenség; a nemzeti birtokok urai közül fölléptek ez időben 10-en a következők:

1205-ben az *Apor* nemzetségből Sámson, 1207-ben a *Győr* nemzetségből István fia Csépán bácsimegyei főispán, 1209-ben Bálint de genere *Téth*, 1212-ben *Kador* nemzetségből György fia Márton, Kapornok birtokosa, 1214. *Ajka*, 1216. *Gug*, 1216-ban Tomaj nemzetség, mely a külföldi Thomuzoba és ennek fia Urkund leszármazója; tehát nem honfoglalók utóda. 1217. *Koppán* nemzetség. 1219. Ratold nemzetség (mint külföldről jött) szintén nem honfoglalók utóda. 1220-ban *Pók* és *Zách*, 1221-ben *Csolt* és *Pese* nemzetségek. A Ják nemzetség (1221) mint jövevény nem leszármazója a honfoglalóknak.

Midőn az ország nemeseinek, várjobbágyainak, még a papságnak is nagy elégedetlensége már kitöréssel fenyegetett; Endre király 1222. év tavaszán kiadta az aranybullát, melynek szövege Kálmán törvényeit és a királyi hatalmat győngítette, a nemességet pedig emelte.

Különösen a nemességnek megengedettett a fehérvári gyűléseken személyesen megjelenni, a királytól vagy nádortól ítéletet kérni; a nemes csak idézés és ítélet alapján szabad elfogatni; a királyi háramlás joga a meghalt nemes összes rokonainak kihalása után szállt a királyra; a nemesi leánynegyed megállapított; a nemesek csak az ország határain belül tartozzanak katonáskodni; a nádor a nemesek főbenjáró pereit a király megkérdezése nélkül el ne végezhesse; ha a nemes mint tisztviselő a harczmezőn elesik, fia vagy fivére hasonló tisztséget vagy adományt nyerjen; a jövevények az ország tanácsa nélkül tisztelet ne nyerjenek; a nemes özvegy nők hitbérüktől meg ne fosztassanak, egész vármegyét vagy királyi tisztelet örökül senki se kapjon; a nemes család birtokától soha se fosztassék meg; kamara-ispánok, pénzváltók, sóstisztek és vámosok nemesek legyenek, zsidók és szerencsenek ne lehessenek; külföldinek jószág ne adományoztassék; a nádoron, bánon, a király és királyné udvarbiráján kívül más két tisztelet ne tarthasson; ha a király az aranybulla rendelkezéseit meg nem tartaná, a nemesség ellenállhasson.

Az aranybulla kiadása (1222) után mind a nemzetségi (de genere), mind a családi (de) nemesek már sűrűbben léptek föl a nyilvánosság előtt.

A nemzetségek közül a következő husz évből ismertek :

1226-ban Tholonygh, 1227. Káta és Meyz, 1228. Aba, Bó, Nána-Beztur, Wojk, 1229. Budmer, Haraszt, Sepere, Ekly, 1231. Drud, Voja. 1232. Damasa, Churt, Gordon, Zsadány, 1233. Kaplyon, Nádasd, Vígman, 1235. Borsa, Csanád, Lád, Hódos, Smaragd, Szoárd, 1236. Cyrla, Lórente, 1237. Aracsa, Csuria, Himca, Karch, Kosd, Zydoj, 1238. Ondarnok, 1240. Csupor, Ethurich, Magyar, Németi, Pécz, Sebestyén. Az 1241. évi tatárjárás idejéből egy nemzetségi név sem ismeretes, ami a nagy nyomorúságban igen természetes volt. — A Bogátradván (1227), Gutkeled (1235), Misca nemzetségek a jövevények közé tartoznak.

A tatárjárás bevégzése után megszorodik a nemzetségek száma. Míg a korábbi időből 4—5 évre esik egy-egy új név, most egyszerre majd minden évre találunk 4—5 nevet is. E szaporaság onnan ered, hogy a tatárjárás sok régi okiratot elpusztított, mi a beállott békés időben már nem történt. Másik ok az is, hogy IV. Béla az érdemtelen adományok visszavételében már nem volt oly szigorú, mint korábban, de az adományozásokban sem volt bőkezű, hanem inkább a királyi jövedelmek bővítésére törekedett. Így a nemzetségek régi leszármazásuk kimutatására új okiratokat is szerezni iparkodtak. A nemzetségek nevei mellett megszorodtak a családok birtoknevei is, a nemesi előnevek.

Valóságos családnevek még ekkor nem léteztek ; de tévednek azok, kik a családneveket a nemzetségektől akarják származtatni ; mert a *nemzetségi név* igen sok családot és igen sok egyént foglalt magában, sőt a hozzátartozó szolgák és a beházasodott családok is a nőágon fölverték a nemzetség nevét. A nemzetségi név nem annyira leszármazási, mint inkább földrajzi fogalom volt, nem a családok, hanem a népcsoportok megnevezésére. Száznál, talán ezer egyénnél is több mondhatta magáról pl. : Én János vagyok a Divék nemzetségből (Johannes de genere Divék).

Jobban közeledett a családnév helyettesítéséhez a *birtoknév*; pl. Johannes de Korompa. De ez még csak előnév (praedicatum) volt ; mert ha a birtok (vétél, vagy új adományo-

zas által) új tulajdonost nyert, ez vette föl a birtok nevét, még ha nem állott is a korábbi tulajdonossal rokonságban. A *családnevek* később keletkeztek.

Hogy a Wertner által összegyűjtött nemzetségi neveket a betürendből az időrendbe is besorozzuk és ezáltal történelmi föllépésüket láthassuk, bemutatjuk a tatárjárás után föllépő nemzetségeket :

1242. Aga, Bratilla, Cyncemer ; 1243. Nyr, Széch ; 1244. Gsem, Dersivoj, Grobic, Jule, Kamarcha, Ludány (jövevény), Pápa Torda, Vancsa* ; 1245. Sartiváncse ; 1246. Bél, Divék ; 1247. Semjén (Balog), Szemere, Kartal, Lyponuk, Nigol ; 1248. Olup ; 1249. Craysig, Márk, Priba, Vázsony ; 1252. Gurka, Patruh ; 1254. Hanva, Buken, Kemény, Napoc-Mezte ; 1255. Bochond, Cserna, Geregen, Rád, Tolcsva, Tholztovh ; 1256. Bór, Herény, Jure, Noë ; 1257. Draguszló, Wirteta, 1258. Becse-Gregor (jöv), Hlapeth, Penkenyő ; 1260. Ilia, Jónás, Szolnok ; 1261. Thurya ; 1263. Berch, Csaby, Kynis, Palat, Pudán ; 1264. Csermen, Sztoján ; 1265. Bécz, Dobra ; 1266. Borchol ; 1268. Churnug ; 1269. Drusma, Thekule, Tybold (jöv.), Zagráb és Korpás ; 1270. Tatika, Kompolth, Zud ; 1271. Atha, Bartyán, Boxa, Bruchk, Gatal ; 1272. Iváncz ; 1274. Geg, Oghuz, Otrokocs ; 1275. Bana, Molnár ; 1276. Barocs ; 1277. Nagy-Thyuan ; 1278. Bathey, Povona, Surló ; 1280. Gyulazombor ; 1281. Leus, Lyfo ; 1283. Alsó-Jamnicza, Karun ; 1284. Gyovad ; 1285. Kalatha (jöv.) ; 1287. Nolcsa, Pylis ; 1288. Bees, Ména ; 1289. Rata ; 1290. Dobák ; 1294. Balog, Rach ; 1296. Zabó ; 1298. Alaj ; 1300. Cyprián.**)

A „de“ nemesség.

Bevégezvén a „de genere“ vagyis a nemzetségi birtokos nemesség ismertetését, szükséges hogy az 1035 év óta keletkezett családi birtokos vagyis a „de“ nemesség fejlődését is figyelemmel kísérjük.

* Wertner tévedt az 1250. évi okiratnál, midőn nem veszi hozzá Szombath vásárhelyének (Zumbudhel) 1238. évi szabadságlevelét, mely a villicust tiltja a nemesek ügyei elbírálásától. Georgius de Tirna az idézett okirat szerint is *nemes* volt (habens *curiam*, domos, agros, possessiones) ; ki is fizette 36 márka tartozását Vancha István érseknek és birtoka nem szállt a káptalanra.

**Hogy a nemzetségek sorozatával végezzünk, és annak áttekintését és összehasonlítását az olvasónak megkönnyítsük, itt adjuk elő annak hátralevő részét. A XIV. század első felében az új fellépések közül már csak minden negyedik évre esik egy-egy : 1303. Kékiván, 1310. Horch, 1313. Turul, 1318. Verbócz, 1319. Zyl, 1320. Raz, 1324. Koch, 1325. Vadas, Pudur, 1326. Csőr, 1328. Zlat, Olasz, 1329. Ajton, Bathal, 1335. Csemel, 1339. Bachede, 1347. Csertán, 1348. Ogmánd, 1349. Gerech, 1351. Poth (jöv.) Ekkor kiadatott az ősiség és kilenczed törvénye, melyre már alig következett nemzetségi föllépés. Az egész tölcszázadban négy eset jön elő : 1357. Gyurze, 1360. Lapuch-Vunycha, 1364. Krystych, 1391. Zaka. Eire 17 év mulva (1408) következett még egy föllépés: Misel nemzetség.

Ezek helyzete leginkább az 1222. évi aranybulla által szilárdulván meg, régebbi ide vágó okiratok hiányában is, innen indulunk ki.

Az aranybulla végén csak az akkori két érsek, és kilencz püspök keresztneve említették: János esztergomi, Ugrin kalocsai érsek, Dezső csanádi, Robert veszprémi, Tamás egri, István zágrábi, Sándor váradi, Bertalan pécsi, Kozma győri, Bereczk váci és Vincze nyitrai püspökök (az erdélyi hiányzik). Az udvari kancellár Kilit egri prépost. A főurak nem említettnek, mert a törvény ellenük irányult; különben ők is csak keresztnevet használtak hivataluk megnevezése mellett.

1237. A pannonhalmi apát birótársai: Jakab somogyi főesperes, László somogyi főispán, Bodor fia Jakab, Mohc fia Márton, Mérey Sándor (Alexander de Mérey), határi vontak György ispán és Boht földje között.

1237. A Borst faluban lakó udvarnokok: Ikol, Csapó, Pétör, Medve, ezek ispánja Simon, ezek jobbágyai Bertolim és Endős, Lőrincz fia Sándor ellen a Tököracs falu határában levő két ekényi földüket visszakövetelik. — Itt 4 udvarnok, 2 jobbágy és egy nemes említettik csak keresztnévvel.

1246. Károly fia János a Bél nemzetségből (de genere Bel) és Pongrácz fia Miklós és Jakab a Miskócz nemzetségből (de genere Myskouch) Nempthty falu eladása iránt egyezkednek.

1250. Vancsai István (Stephanus de Vancha) esztergomi érsek Szombathy György (Gergius de Tirna) kuriáját, házait, földjeit és más birtokait a szombati (tirnai) falunagy (villicus) törvénytelen ítélete alapján követeli. (A tulajdonos azonban (mint nemes) az illetéktelen ítéletet el nem fogadta; inkább 36 márka tartozását kifizette, mint a következmények tanusítják.)

1252. Akadás sebösi (sepsi) székely fia Vincze ispán Szék földét kapja IV. Béla királytól.

1256. Bors fia Brizó, Péter és Zádor három más nemessel Sándor fia Bökény ispán, Lambert fia Péter és Péter fia Gugával az esztergomi káptalan előtt megesküdtek, hogy Drinó föld nem Hont várához tartozik, hanem az Bors említett három fiának öröksége.

1273. IV. László király megerősíti atyja István király adománylevelét Reynold mester főasztalnok számára. „Kelt Benedek mester aradi prépost és alkancellár kedves hívünk kezei által 1273. május 26-án uralkodásunk első évében.“ Miklós esztergomi választott érsek és kir. kancellár, István kalocsai, József spalatói érsekek, Lambert egri, Jób pécsi, Fülöp váci püspök kedves anyánk kancellárja, Bereczk csanádi, Pál veszprémi, Timót zágrábi, Ladomér váradi, Dénes győri és Péter erdélyi püspökök; Lőrincz nádor soproni ispán és a kunok bírása, Henrik szlavyon bán, Egyed macsói bán, János erdélyi vajda és szolnoki ispán,

István tárnokmester, László országbíró, Reynold főasztalnok, Ugrin főlovászmester, Lőrincz főpohárnok és krassói ispán, Pál szörényi bán, Gergely vasvári ispán, Imre somogyi ispán, Dedalus szalai ispán, Mihály nyitrai ispán és több más országos és megyei főtisztségeket tartók.

1275. A nyitrai káptalan előtt *Macsaláni* Péter fia Petenye, *Parnai* Utemér fia Egyednek Macsalán földét 6 ekényi területtel és három malommal a Tirna vizén 27 márkáért eladta. A föld határai keletre Petke fiai Péter és Lökös (Lenka), délre Balarád, nyugatra Szervusda Macsalánja. A határjárást a spáczai plébános Péter végezte.

1277. IV. László király *Torwoy* Petres mester Sven (Sövény) nevű birtokáról szóló okiratát átírja. (Petres de Torwoy).

1288. Az esztergomi káptalan előtt *Galsai* Simon és Galsai Simon fiai János és István óvást tesznek.

1288. Jobbágyak nevei: Otnár, Ivánka, Volker, András, Suta, Máté, Szomorú, Péter, Jakabos, Szombat, Tót.

1290. A nyitrai káptalan előtt Miklós fiai Pál, Denke és Péters *Ágocsi* Márk (de Aguch) fiai Simon, Péter, János, Albin és Kökényes (Kukynus) Bánya vár jobbágyai; *Emőkei* Szoboszló fia Péter Ispán, *Mányai* Ibrahim; *Vulkázi* Endre és Márton, *Hulli* Pál, Dezső és Salamon; *Födemesi* Pál fia Péter; *Özdögei* Petenye Péter megosztottak Ágocs földén a Zsitva vizénél.

1291. III. Endre király megerősítvén az aranyosi földön lakó kézdi székelyek IV. Lászlótól 1289-ben nyert adománylevelét, a végén megnevezi a főpapokat és főurakat: Ladomér esztergomi, János kalocsai érsek, András győri, Benedek veszprémi, Husvét nyitrai, András egri, László váczai, Péter erdélyi, Benedek váradi, Gergely csanádi, János zágrábi, Pouka szerémi és Tamás bosnyai püspökök; Miklós nádor, somogyi főispán, János tárnokmester, soproni főispán, Roland erdélyi vajda és szolnoki főispán, Moyus székelyek ispánja, László asztalnokmester.

1297. A pozsonyi káptalan előtt Macsaláni Itumer fia Péter macsaláni kis birtokát, mely Balarád déli határánál terül, a szombati apáczáknak adományozza.

1297. Tanuk: Győregi Bita, Szalóki Domokos, Csalóközi Péter, Béli Tamás, Csóbi Péntek, Fügey Egyed, Kocsy Benedek, Trebedobi Ábrahám, Muzslay Péter, Nempthy Márton stb.

A előadottakból kitűnik, hogy a XIII. század második felében egyre szaporodtak a birtoktól vett *előnevek*: Mérey, Vancsai, Szombathy, Ágocsi, Emőkei, Mányai, Valkázi, Hulli, Födemesi, Özdögei, Macsaláni, Parmai, Torwoyi Galsai stb. Az *előnevek* emelkedésével egyenlő arányban fogyott a *nemzetségi* fellépések száma, különösen a XIV. században.

(Folytatjuk).

Szombathy, Szombath, Szombati.

Vannak Szombati nevű egyének, kik azt sem tudják megmondani, hogy nagyatyjuk 1848 előtt hol és mikép gyakorolta a nemesi jogokat, még czimerüket sem ismerik, mégis nemeseknek tartják magukat, nevük végére bigyesztik a *thy* betűket és egész bizalommal kérdezik a szerkesztőt, hogy ő melyik fokon rokon velük.

Pedig tulajdonkép csak egy nemes *Szombathy* család van Magyarországon; a többi *Szombath*, vagy nem nemes *Szombati*. Ennek okiratos története van.

A valóságos nemes Szombathy család eredete a Tirna folyó vidékén keletkezett, a Fehérhegységtől (Bélahora) le a Vág folyóig, (a mostani Dodvágig) terjedő Szombath földön, midőn a magyarok 901-ben a hegy oldalán volt Fehérvárt (Belehrad) bevették, a várat egyik magyar főtisztnek Szombatfölddel együtt átadták, ki azután a Szombathy nevet vette föl. A Kis-Kárpátok és Vág folyó közti terület 906-ban hódított meg, a szláv zsupa-rendszer alapján rendeztetett be, és így itt nem a nomád nemzetségi *szállás* közös birtoka, hanem az *uradalom* tulajdonjoga érvényesült a Szombathy családnál.

Még 1138-ban az erdélyi sót a Maros, Tisza, Duna, Vág (a mostani Dodvág) és Tirna folyókon szállíták Szombatföld vásárhelyére, mely a Tirna déli szigetén (a mostani Nagy-Szombat helyén) volt.

III. Béla leánya Konstancia 1199-ben nőül menvén I. Otakár cseh királyhoz, megszerezte a Szombathy családtól Belehradot és Szombathelyt a Tirna folyónál; 1230-ban özvegyiségre jutván, e két helységet eladta IV. Béla királynak, ki 1238-ban Szombathelyre tót, magyar és német lakosokat telepített és azt várossá alakította, fallal is körülvétette. Az özvegy királyné 1240-ben meghalván, IV. Béla 1247-ben Balarádot (ekkor már így nevezték a magyarok) a clarissa apáczáknak adományozta. A Szombathy család ekkor megosztott. Szombathy György az új városban kuriát építtetett magának és oda telepedett, föntartván a család Szombathy nevét; testvérei a Bogdanóczy, Korompay, Spáczay, Szuhay családokat alapították a Szombatföld községeiben.

Ez időben (1138—1271 között) történt, hogy a beczkői hegyszorosnál összegyülemlett vizáradás a keleti oldalra átcsapván, megásta a Vág új medrét, a régi Vág pedig Holtvág (Dodvág) lett.

IV. Béla 1267-ben Szombath városának szabadságot adott, hogy polgárai a Fehérhegy erdejét szabadon pusztithassák és ott kőbányákat nyithassanak. A lakosság először is a vár romjait hordta le, mint legközelebbi és legkönnyebben elhordható kötömeget, a gyöngye apácák csak nezték birtokuk pusztulását. Az erdő pusztult, a levegő romlott, Szombat városa gazdagodott és népesedett. Végre a városban nagy-szerű egyházat és plébániát építettek, a balarádi templom megszűnt a Szombatföld egyháza (ecclesia de Szombat) lenni 1300 körül.

A Szombathy család megmaradt az ő szombati kuriájában, házaiban, onnan rendezte a város határában és azon kívül fekvő birtokait.

Midőn a török Esztergomot elfoglalta, a káptalan 1543-ban Szombath szabad kir. városba költözött át és a várost Nagy-Szombatnak (latinul a Tirnát Tirnaviának) nevezte el.

Ezen időből már szakadatlan leszármazását ismerjük a Szombathy családnak.

A nagyszombati nemesi kuriában 1555 körül született Szombathy Ferencz, kinek aláírása és czimeres pecsége megvan az országos levéltárban, mely szerint ő Bogdanóczy rokonával 1619-ben Morvaországban utazott és ott egy bizonyítványt irtak alá.

Ennek egyik fia György 1597-ben Beczkóra költözött át és ott a beczkói ágat alapítá.

Másik fia volt Gergely, ki 1605-ben az olmücsi akadémián tanult, neve az akadémia albumában olvasható.

Ezen Gergely Nagy-Szombatban maradván, fia :

Szombathy András a pozsonyi kir. kamara hites jegyzője (juratus notarius) lett 1646-ban, később Nagy-Szombatban lakott, ezt egy 1652-ben kelt okirat tanúsítja, mindakettő megvan az országos levéltárban.

Halálával fiágon magvaszakadt a nagyszombati ágnek. Az örökségből a beczkói ág is részesült.

Most térjünk át a *beczkói ág* leszármazására.

A Nagy-Szombatról 1597-ben Beczkóra átköltözött *Szombathy György* részt vett Beczkó vára és városa védelmében a törökök ellen 1599-ben. Árvákat hagyott maga után, kik a beczkói nemesek jegyzékében (1620—30) Orphani Georgii Szombathy névvel vannak bejegyezve. Ezek közül :

Szombathy János lett családfő 1631—58. Fia :

Ifjabb Szombathy János családfő 1659—89. Ez a nagyszombati örökségben részesült ; de megmaradt Beczkón, vagyonban gyarapodva. Fia :

Legifjabb Szombathy János családfő 1690—1715. Ezeket tanúsítja a nemesi összeírások és a levéltári hivatal bizonyítványa ; a következőket még tanúsítjaák az anyakönyvi kivonatok és a megyei bizonyítványok is. Ennek fia :

Szombathy György 1721-ig anyja dezseri Dezsericzky Katalin gyámsága alatt maradt, ekkor nőül vette nemes Száky Juditot és családfő lett 1721—73. Neje 1748-ban meghalván, tíz évi özvegység után nőül vette özvegy Marázné Sztanyó Évát, kitől leányai születtek. Meghalt 1773-ban 78 éves korában. Fia :

Szombathy József született Beczkón 1725. Nőül vette Lévárol hliniki Hliniczky Katalint 1747-ben és Komárommegyébe költözött át Ácsra, 1763-ban a megyei közgyűlésen igazolta trencsénmegyei birtokos nemesi állapotát. Nyolcz fia és négy leánya mind házasságra jutottak. Neje meghalt 1792-ben, ő 1796-ban. Tizenegyedik fia :

Szombathy Sándor született Ácson 1765-ben ; nőül vette enyedi

Jankó Annát, kitől négy gyermek született. Neje meghalt 1819-ben, ő 1828-ban. Fia :

Szombathy Ferencz született Ácson 1796-ban, nőül vette Szenden Barbay Ágnest, kitől 7 gyermeke született mind nagykorúságra jutva. Ő meghalt Vereben 1863. február 20., özvegye Tabajdon 1864. okt. 27-én. Tőle maradt a család nemesi bizonyáglevelé, melyben négy fia (köztük Ignác is) a nemesek közé jegyeztetett.

Szombathy Ignác nyugalmazott középiskolai tanár, jogdoktor, született Velenczén 1827. febr. 10-én. Első neje volt Ranolder Katalin (a veszprémi püspök unokahuga), meghalt Győrött 1882-ben. Hat évi özvegyeskedés után nőül vette felső-ondczai Önczay Etelkát, ki meghalt Aranyos-Maróton 1895. márcz. 11-én. Az első nőtől István, Fanny és Teréz születtek. Fia :

Szombathy István bölcséleti doktor, középiskolai tanár, született Pécsen 1853-ban. Nőül vette Csorba Emmát Kecskeméten 1876-ban. Laknak Nagyváradon.

Nővérei: *Fanny*, vecsei és izsákfalvi Vecsey Tivadarné, leánykájuk Alisz ; *Teréz* szentmihályi Gódor Gyuláné.

Szombathy István gyermekei: István-Gyula, Katalin-Francziska, László-Rudolf és János-Béla.

Ifjabb Szombathy István m. kir. csendőrhadnagy, szakaszparancsnok, született Kecskeméten 1877. Lakik Kézdi-Vásárhelyen, neje nagyborosnyai Bartha Janka, Bariha Zsigmond zágoni birtokos leánya.

Leánykájuk *Aranka-Anna* ujszülött csecsemő.

* * *

Ezek előadása után áttérünk a két nemes Szombath család furcsa esetére.

I. Lipót király Laxenburgban 1677. június 9-én armalist adott Szombath Pálnak. Közel száz éven át meg volt a család élve a nemes Szombath névvel ; de az utódok közül 1766. április 15-én megjelentek -Pozsonymegye Kajal helységében, győrmegyei Kulcsodról Szombath István, Péter, János és Sándor testvérek, és a nemescső-g vizsgáló küldöttség előtt bemutatták armalisukat, és előregedett tanuikkal kimutatták leszármazásukat ; de kijelentették, hogy ők már nem a Szombath, hanem a Szombathy nevet használják. A tiszti ügyész nem tett ellenvetést (nihil in contrarium obijciente fiscali magistratuáli). Ezáltal az armalista Szombath családból birtokos Szombathy család lett volna a tiszti ügyész bölcsesége alapján!

A másik eset hasonló az előadotthoz.

III. Károly király Pozsonyban 1712. július 16-án armalist adott Szombath Imrénének, megnemesítvén vele ennek nejét Szabó Erzsébetet és gyermekeiket Imrét, Jánost, Lászlót, Ilonát és Zsófiát. A család később 1755 július 15-én Felső-Szeli pozsonymegyei községben a nemességnyomozó bizottság előtt igazolta nemességét ; de tizenegy év

mulva a kajali esetről értesülvén, ez is fölvette a Szombathy nevet és önkényüleg annyira elhíresztelte, hogy az új név a hivatalos iratokba is bejutott. Illésy János a „Turul“ 1891-iki évfolyamához mellékelt „Nemeslevelek jegyzéke“ 7-ik lapján az említett nemeslevelet Szombathy Imrének tulajdonítja, ámbar a királyi könyvben világosan Szombathy Imre áll, sőt ezen családból Szombathy György 1763. okt. 12-én Vas megye előtt még Szombathy nevet igazolt; de 1766 után már mindenfelé csak a Szombathy név használtatott.

De most már világosságra jött a furcsa eljárás.

Azt nyerte az ily eljárással a két armalista nemes Szombathy család, hogy leszármazását sem a szombati és beczkói Szombathy birtokos nemes családtól, sem az 1677., sem az 1712. évi armalista Szombathy családtól levezetni nem képes.

A pozsonymegyei tisztii ügyész kedveskedni akart 1766-ban a hozzá forduló nemes Szombathy családnak, midőn azt törvénytelen uton lebeszélés helyett a Szombathy család nevének föl vételére bátorította, nem gondolván meg, hogy ebből később kellemetlen bonyodalom származhatik.

Valaki mostanában a kamarási méltóságot kívánna elnyerni. Anyai ősei között két Szombathy név is előfordul. De e két név semmikép sem tartozik a szombati és beczkói Szombathy családhoz, hanem teljesen bizonyos, hogy itt vagy a Szombathy Pál, vagy a Szombathy Imre családjáról van szó. Az említett ősök életkora nem terjed fölebb az 1766 évnél, midőn a két armalista család a Szombathy nevet jogtalanul föl vette volt, és így ez csak álnév, melyre jogot alapítani nem lehet.

Ha a két ős a fiatalabbik (Szombathy Imre) nemességszerzőtől származnék 1712-től számítva, még ekkor is 1766-ig 2—3 őst Szombathy névvel, a többit pedig Szombathy névvel kellene bemutatni. De mikép lehet a Szombathy álnév nemességét bizonyítani, midőn a valóságos nemes Szombathy család birtokos nemes, czimerleveses Szombathy család pedig nem is létezik, hanem csak álnévül használtatott az eldobott nemes Szombathy név helyett!

Ezekből kitűnik, mennyire helytelen szolgálatot tett a pozsonymegyei tisztii ügyész, midőn a törvényes és valóságos nemes Szombathy név helyébe a családtól idegen családnevet oktalanul a Szombathy családra tukmálta és így a három családból egyet akart teremteni természetellenes és törvényellenes módon. Most ezáltal a két armalista Szombathy család valósággal családnév és egyszersmind nemesség nélkül is maradt; mert a nemesi jogokat 1766. előtt Szombathy, ezen év után pedig Szombathy álnév alatt gyakorolta. A törvényes Szombathy nevet és nemeslevelet magától eldobta, álnév alatt pedig a nemesi jogokat érvényesen nem gyakorolhatta.

Hogy a Szombathy család a jogi fogalmak összebonyolítása által a történelmet meghamisította volna, hogy a királyi adományt megvetette és helyébe álnévet illesztett, hogy a Szombathy családba betolakodni akart, ami nem sikerült, ez mind nem szép cselekedet volt; de ezekkel másoknak

nem birt ártani, hanem könnyelműségével legtöbbet ártott magának a Szombath család, különösen az utódoknak, kik most a legnagyobb zavarban vannak és nem tudják, mikép tegyék jóvá az 1766-ban elkövetett nagy hibát.

* * *

Van a Szombathy családnak még egy harmadik utánczója is: azon család, mely soha sem lett megnemesítve, mégis nemesi orthographiát használ. Ez nem akarja a polgari Szombati családnevet használni, nem is tudja tulajdonkép, hogy mit csinál, midőn a *thy* végzetet írja családnevéhez. Nem ismeri leszármazását, nem ismeri czimerét sem, nem is tudja mi különbség a nemes és nem-nemes között: ő csak ösztönszerű utánczásból írja a Szombathy nevet Szombati helyett; azt hiszi, hogy ez által tekintélye növekedik; pedig ha családja multjáról kérdezik, kénytelen elárulni tudatlanságát, és a képzet nemesség — eloszlik mint a buborék.

Lehetne még egyetmást elmondani az ily hiu törekvésekről, de talán ennyi is elég lesz tanulságul azoknak, kik erre rászólgáltak.

A Szombathy család vallása róm. kath.; a Szombath családé ev. ref. A harmadik család nem-nemes; vallása ismeretlen Sz.

A nemes Károlyi családból.

Károlyi Mihály és Miklós 1606. június 20-án Kassán czimeres nemeslevelet kapott Bocskai István erdélyi fejedelemtől, mely kihirdetett Bihar vm. közgyűlésén a váradi várban 1607.

Mihály fiai: György, András és Pál czimeres nemeslevelet kaptak II. Ferdinándtól Bécsben 1651. január 6., kihirdetés Gömör vm. tszékén Pelsőczön 1651. — Innen az egyenes leszármazás:

György fia Ferencz, ezé Janos, ezé Ádám, ezé Sámuel és Sándor, kik 1834-ben nemesi bizonyoságlevelet kaptak Abaujmegyétől a maguk, ugyszintén Sámuelnek István és Sámuel fiai és Sándornak László fia részére.

A mostani családfeje ifjabb Sámuelnek fia dr. Károlyi Gyula tisztí orvos Ercsiben (a kérdőívre): Jelenlegi állása Fejérmegye tb. főorvosa, járási tisztí orvos Ercsiben; azelőtti hivatalai: járási t. orvos Füleken, azelőtt Rókus-kórházi alorvos. Született Nagy-Kőrösön 1852. márcz. 9. Atyja dr. Károlyi Sámuel orvos, sz. Felső-Fügödön Abaujm. 1818. mh. N.-Kőrösön 1862. Anyja nemes Petry Zsófia, sz. Szeghalom (Békésm.) 1828., mh. N.-Kőrösön 1863.

Rendes lakása Ercsi (Fejérvm). Birtokai nincsenek. Neje Böhm Emilia, sz. Budapesten 1853., esküvő Budapest 1877. máj. 24. A nő atyja Böhm Sámuel; anyja Szettler Janka. Gyermekük:

1. Gyula cs. és kir. hadnagy. 2. István m. hivatalnok. — Testvérek: Kálmán, György papirkereskedő Budapesten, neje Klassohn Irma mh. Gyermekük: Irma, Erzsébet, György. A család vallása: ev. református.

Közli *Dr. Károlyi Gyula*,
járási tisztí orvos

A szepetneki Töttössy családból.

Töttössy Elek Baranya és Zalamegyéből származott át Nyitra-vármegyébe, hol nemesi jogokat gyakorolt. Született Szereden 1795., meghalt Ó-Turán 1852. okt. 15-én mint községi orvos. Orvosdoktori diplomáját a pesti egyetemen nyerte 1824 ápril 2-án. Neje Bóhm Mária sz. Pozsonyban, mh. Ó-Turán 1848 ápr. 27.

Fiuk *Antal* kisbirtokos Ó-Turán, sz. 1829. febr. 10. Szereden. Neje Gyurkovich Anna sz. 1828. decz. 15. Ó-Turán, mh. 1893 szept. 5., esk. 1850. aug. 15. mind Ó-Turán.

Gyermekeik: 1. *Gyula* hírlapíró Pozsonyban. 2. *Ede* kataszteri biztos Selmeczbányán.

Testvérek: Töttössy Róza, Mikula Gáspárné, sz. Guthán, mh. 1893. Kocskócson (Trencsén vm.)

A család vallása rom. kath.

Közli *Töttössy Gyula*.

KÜLÖNFÉLÉK.

A „*Turul*” folyó évi harmadik füzete igen érdekes tartalommal jelent meg. Első cikke Ghyczy Páltól „A rangjelző koronák” című értekezés. Magyarország, Ausztria és Németország, Nagybritánia és Irland, Franciaország, Németalföld és Belgium, Svédország, Olaszország, Spanyolország, Portugália és Oroszország rangjelző koronáit összesen 91 ábrán mutatja be. Ezek után „A Geregye nemzetség” nyer befejezést dr. ifj. Reiszig Edétől. „A draveczi és vinnai Draveczy család geneológiája is befejezést nyert Makay Dezsőtől. „A Szentbenedekiek czimerlevele és a Jöre nemzetség” Varju Elemértől a család színes czimerét is adja. „Harsági Farkas Márton czimerlevele” zárja be a folyóirat főtartalmát. A Tárcaza a f. é. szept. 17-én tartott igazgatóválasztmányi ülés jegyzőkönyvét, a hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat negyedik évkönyvét, Ortway Tivadar Pozsony város története II. kötetének III. részét ismerteti.

A heraldikai társulat közgyűlése f. é. december első felében tartatik, melyben a társulat elnöki, esetleg másodelnöki és három igazgatóválasztmányi állása lesz választás által betöltve. Az ajánlatok nov. 28-ig beküldendőek a társulat titkári hivatalához.

Pauler Gyula országos főlevéltárnok elnöklése alatt bizottság alakult a magyar honalapítás forrásainak összegyűjtésére és kidolgozására. A magyar, latin, görög, német, török és más keleti nyelveken írt munkálatok tanulmányozására a bizottság egyes tagjai vállalkoztak és külön-külön bizattak meg.

Szerkesztői posta.

Cserelapjaink t. cz. szerkesztőségeit tisztelettel kérjük, hogy lapjaikat hozzánk rendszeren küldeni sziveskedjenek, mert mi is rendszeren küldtük és küldjük a cserelapot részükre. — *Fiume* Sz. B. A lapot számodra rendszeren küldöm, de elfoglaltságom miatt többi kívánságaidat nem könnyű teljesíteni. — *Paks*. Becses küldeménye 2 ívből áll 3 oldal írással, 5 oldal üres; ezért kellett 20 fillér postai büntetést fizetni.

HIRDETÉSEK

A nagy hirdetés ára egy oldalnak nyolczadrészeért 5 korona; két vagy több nyolczad elfoglalásánál annyiszor 5 korona fizetendő.

A kishirdetéseknél minden szó ára 10 fillér. Tisztességtelen hirdetések nem vétetnek fel. A hirdetések ára előfizetendő a kiadóhivatalban.

ELADÓ

a római Traján Oszlop phototypographiai képeinek nagy kiadása 220 nagy ivretű képpel.

Megjelent Párisban 1872—1874. években.

A leíró francia szöveg egy, a képgyűjtemény négy (összesen 5) nagy kötetből áll.

Czime: La Colonne Trajane d'après surmoulage executé a Rome en 1861—62, reproduit en phototypographie par Gustave Arosa. 220 planches imprimées en couleur avec texte orné de nombreuses vignettes. Paris 1872.

Il a été tiré de cet ouvrage 200 exemplaires numérotés. Les Numéros 1 à 20 sont réservés a l'Auteur et a l'Imprimeur des Planches. Le numeros 21 à 200 sont seulement destinés a être mis en vente. Exemplaire Nro 183.

Csak 17 példány volt még készletben 1877-ben, és így már egy sem kapható a könyvboitokban. Ára volt 350 forint, szállítási költség Párisból 16 forint. Most eladó a munka félárért (350 koronaért) az „Élő Nemesség“ kiadóhivatalában, hol az meg is tekinthető.

A vevőnek ráadásul két könyvecske adatik „Dácia meghódítása és a Trajánoszlop képei“ című, a francia szöveg és a képek magyarazása végett.

ELADÓ

Allgemeine Geschichte in Einzeldarstellungen, herausgegeben von Wilhelm Oncken. Berlin. 1882.

Gyönyörű belső rajzokkal és mellékletekkel összesen 80 füzet. A füzetek ára volt egyenként 3 frt, összesen 240 frt. Most eladatik félárért 240 koronaért. Meglátható a lap kiadójánál.

Kerestetik megvételre egy használt iróállvány [Schreibpult]. Bejelentés e lap kiadóhivatalába.

Eladó egy fuvolya 8 billentyűvel, rézbélléssel. Megnézhető e lap kiadóhivatalában. Ára volt 10 forint, most 10 korona.

Nyomatott Birtalits Imrénél Budapesten.

ÉLŐ NEMESSÉG

A NEMES CSALÁDOK SZAKKÖZLÖNYE.

A lap megjelenik minden hó 5-én és 20-án.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL : BUDAPEST, III. kerület, Kerék-utca 35. sz.	Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Szombathy Ignác.	ELŐFIZETÉSI ÁR : Egész évre 8 kor. Negyedévre 2 kor. Egyes szám 30 fillér.
---	--	---

A MAGYAR NEMESSÉG TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉSE.

(Folytatás.)

A tizenharmadik század törvényei.

Az 1222. évben kiadott aranybullán kívül más törvények is jelentek meg különösen II. Endre, IV. Béla és III. Endre királyoktól, melyek azonban a Corpus Jurisba nem vétettek föl, részént azért, mert az akkori királyok a korábbi törvényekből csak azokat ismerték el magukra kötelezőknek, melyeket ők külön-külön megerősítettek; részént pedig azért maradtak ki a Törvénytárból, mert ennek összeállításakor ismeretlenek voltak és csak újabb időben fődöztettek föl. Most jogtörténelmi szempontból érdemelnek azok figyelmet; itt csak a nemességre vonatkozó részeket közöljük.

II. Endre 1231-ben adott ki törvényt, mely az aranybulla némely cikkeit világosabban meghatározza, továbbá a *sentszékek* (egyházi törvényszékek) hatáskörét a házassági és végrendeleti ügyekre kiterjeszti, az izmaelitákat és zsidókat a *királyi jövedelmek* kezelésétől eltiltja és nemesekre bizza; a nemesi jogiratok szerkesztése és megőrzése végett a káptalanokat és konventeket *hiteles helyek* (loca credibilia) nevezettel szervezi. Az *ellenszegülés* joga helyett az esztergomi érsek a királyt egyházi átokkal sujthatja.

IV. Béla 1267-ben kiadott törvényéből a következő részek birnak történelmi érdekességgel:

Akarjuk, hogy a *vár földel* úgy az udvarnokokéi, hová népek gyűlnek a mi nevünkben vagy a királyné asszonyéban, visszaadassanak

a várnak vagy az udvarnokoknak, és ezek szabad vendégeknek tartassanak.

A *nemesek földjei*, melyeket szabad helységbeli embereink vagy a királyné asszonyéi, vagy udvarnokok, vagy várbeliek bármely alkalommal elfoglaltak és bírnak, visszaadassanak két bíró ítélete és bizonyossága szerint, akiknek hiszünk és a nemesek is tartoznak hinni.

Ha valamely nemes örökös nélkül meghalna, birtoka föl ne osztassék, el ne ajándékoztassék, örökül ne adassék, míg atyafiai s nemzetségbeliei élénk nem hivatnak és míg azok zászlósaink jelenlétében a birtokról törvény rende szerint nem végeznek.

A nemeseket *külföldi hadjárataikban* részvételre, sem fiaink vagy mások segítségére, még pénzünkért sem kényszerítjük.

Rendeljük, hogy minden évben Szent-István napjára (a törvénynapra) egyikünknek (Béla királynak vagy István megkoronázott ifju királynak) Székes-Fehérvárra kell jönnie, és tartozzék minden megyéből két, vagy három nemes megjelenni, hogy azok jelenlétében bárki által tett s elkövetett károk és jogtalanságokról az illetőknek elégtétel adassék.

Ha valamely nemes, kinek örököse nincs, a seregben meghal, bármiképp szerzett birtoka ne királyi kézre, hanem atyafiaira vagy nemzetségére szálljon.

A nemesek ne legyenek kötelesek ügyüket írásban beadni. — Mindezekben és Szent-Istvántól adott más egyéb szabadságokban a nemeseket meg fogjuk tartani és örizni.

IV. László kun barátjai és barátnői társaságában megfélemedkezőn a királyi tekintély és fegyelmi hatalom föntartásáról, a társadalmi rend sokszor fölbomlott; ezért holta után is az országtanácsbeli urak a következő királytól a visszaéléseket korlátozó törvényt követeltek, mi az 1291. és 1298. évekből kitünik.

III. Endre a koronázás után, 1291. februárban Székes-Fehérvárott törvényalkotó országgyűlést tartott, melynek nevezetesebb pontjai a következők:

Országunk egyik *vármegyéjét* sem fogjuk egyházaknak vagy ezek főpapjainak, zászlósoknak, vagy nemeseknek örökösen adományozni.

Igérjük azt is, hogy méltóságokat, vagy országunk vármegyéit, vagy várait jövevényeknek vagy vendégeknek, pogányoknak vagy nemeseknek és azoknak, kik országunknak gyakran károkat okoztak, sohasem adományozunk, sem őket tanácskozásainkban részt venni nem engedjük.

A zászlósoknak megtiltjuk, hogy méltóságaikat pénzért bérbe adják, azt sem tűrjük, hogy nem-nemeseket nevezzenek ki helyetteseikül vagy a megvében bírákúl.

A káptalanok vagy konventek bizonyítványa nélkül a megyeispán

vagy alispán törvényszéke elé senki se idéztessék. A megyeispán ne merészljen négy nevezett nemes nélkül bíróságot elfogadni vagy itélni.

A hadviselésben az országos *nemesek* és az erdélyi *szászok*, (ha majorsággal bírnak és nemesük módjára viselkednek,) hozzánk állani és nekünk segédkezni tartoznak, de a külország elfoglalására csak pénzünkért.

Pénzszedést (collecta), borszedést (acones) vagy gyümölcszedést (desumtus) a nemeseken és szászokon nem vétetünk.

A nemesek és egyházak népei a régi vámhelyeken vámot ne fizessenek, csak az átutazó kereskedők.

A nemesek és szászok örökös nélkül szabad végrendeletet tehetnek.

Az (erdélyi) vajda és a (horvát) bán a nemeseket ne terhelje.

III. Endre 1298. évi törvénye Pesten adatott ki, melyből legfontosabb a 23-ik cikk, mely az országtanács és udvari kancellária szervezését követeli :

Hogy a Király ur udvarát méltóbban lehessen igazgatni és Magyarországot kormányozni, Király urunk tartson maga mellett minden harmadik hónapban két püspököt a két érsektől (az esztergomi és kalocsaitól) és az országnak annyi nemeseit, mint most választattak, és őket a királyi jövedelemből illően fizesse, különben adományai és kinevezései ne legyenek érvényesek.

II. A vegyes házakból származott királyok időszaka.

1301—1526.

1. Anjouk kora (1301—1395).

A tizennegyedik század első éveiben Cseh Venczel és Bajor Ottó néhány évig Magyarország királyai voltak ugyan; de ez idő alatt is az Anjouház már igényt tartott Magyarország trónjára és befolyást gyakorolt a magyar nemzetre; sőt az első király uralkodási éveit is 1301-től számította, mintha az előbbieket nem is lettek volna királyok. Az Anjouház nálunk már 1395-ben halt ki, mégis az egész XIV. századot általában az Anjouk korának szokták nevezni.

Az Anjouk törekvése a magyar nemesség iránt oda irányult, hogy ennek disze által a király tekintélye is emelkedjék.

I. *Károly* király (1308—42) idejében a magyar nemesek

ismerték ugyan már a lovagi *tornákat*, melyeket leginkább a hozzánk bejött német lovagok gyakoroltak és tőlük a magyarok is eltanulták; de még nem vették figyelembe a nemesi *czimereket*. Csak Károly király gondolt először a czimerek adományozására. Tőle az eddigi kutatások szerint három czimerlevelet ismerünk hazánkban. Az első czimerlevél nemes Miklós fiának Imrének adományoztatott 1326-ban; a második Donch (Doncs) mester zólyomi főispánnak 1327-ben. A harmadik czimerlevelet Szentvidi Kolos fia Kolos kir. apród nyerte Visegrádon 1332-ben.

Az itt említett czimerlevelek különböztek a későbbiektől, amennyiben a czimer a levélben nem volt lefestve, csak szavakkal leírva, és abban is különbözött a többiektől, hogy csak nemeseknek adatott; tehát nem foglalt magában nemeség adományozását.

I. Károly nemességadományozó levelei közül bemutatjuk az 1327. évit magyar fordításban, melyben látjuk a nemes nevek írásmódját és a főpapok s főurak neveit is.

Károly király Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Kroácia, Ráma, Galiczia, Lodóméria, Kumánia és Bulgária királya, Szalernó hercege és a szent angyal tisztelete hegyének ura. Mind az élő, mind a jövőben ezen levelünkről tudomást nyerendő Krisztus minden híveinek üdvözlést mindnyájunk Megváltójában. A királyi magasztosság magasabb állásba szokta helyezni azon alattvalóit, kik neki hűségesen szolgálnak, hogy azok példái által épülve a többiek a hűség munkalataira forróbban buzdítottassanak; azért ezen sorainkkal mindenkinek értésére akarjuk hozni, hogy Palásti Liptó fia György hívünk felségünk jelenléte elé járulván, nekünk panaszosan jelenteni kívánta, hogy ő, Paska, István és Miklós anyai testvérei Hont várának jobbágysági lévén, alázatos kérelmező folyamodvánnyal némely országnagyokkal, hogy tekintetbe véve az ő és említett testvéreinek irántunk sokféleképen tanusított szolgálatait, őt és említett testvéreit a nevezett vár jobbágyságából földeikkel együtt kegyelmünk teljéből kivenni és kiemelni, többi országos nemeseink számába és társaságába besorozni méltóztatnánk. Mi tehát figyelembe véve ugyanazon György és említett testvérei hűségét és hűséges szolgálatait, melyeket ők szemeink előtt irántunk minden magános és országos ügyeinkben vértük ontásával is tanusítottak és végeztek és még most is napról-napra nagyobb hűségük jeleül tanusítani meg nem szűnnek: az említett országnagyok kérelmére és esedezésére magát Györgyöt nevezett testvéreivel és azok országunkban bárhol találató és találandó minden birtokaikkal együtt a mondott vár jobbágyságából kivéve, országunk főpapjai és nagyai tanácsából és megegyezéséből országunk nemesei számába és

társaságába különös kegyelmünkből és kiváló bőkezűségünkből athe-lyezni határoztuk, örökre akarván, ezek alapján elhatározva, hogy ugyan-azon György és említett testvérei és azok örökösei és maradékai min- dig szabadság kiváltságával és azon szabadság előjogaival éljenek, mely- lyel valamennyi országunk minden nemes királyi szolgálattevői élnek, gyarapodnak és örvendenek, az ő földeiket és birtokaikat, melyeket eddig műveltek vagy helyes czimmel tartottak vagy jövőben tartani fognak, ezentul nemesség és örökség czimen tartsák, kezeljék és birtokolják örökké békével s nyugodtan. Mely dolog emlékezetére és örök erőssé- gere ezen levelünket engedélyeztük uj és hiteles kettős pecsétünkkel megerősítve. Kelt Endre székesfehérvári prépost udvarunk alkanczellárja kedves hívünk kezei által az Ur 1327., uralkodásunk szintén huszon- hetedik évében junius negyedik kalendáján (május 29-én). Krisztusban atyák Bolezláv esztergomi, testvér László kalocsai érsekek, János nyit- rai, Benedek csanádi, György szerémi, László pécsi, Miklós győri, Ivánka váradi, András erdélyi, Lőrincz váci, Csanád egri egyházak püspökei. Nagyságos Fülöp nádor szepesi és ujjvári ispán, Dömötör tárnokmester, Elek ispán országbíró, Tamás erdélyi vajda és szolnoki ispán, Mihály egész Szlavonia bánja, Pál macsói bán, István főlovászmester, Dénes főasztalnok mester, Miklós pozsonyi ispán és több másokkal országunk vármegyei és tisztségeit tartók.

Az ősiség megalapítása. (1351.)

Nagy Lajos királyunk (1342—82) uralkodása tizedik évé- ben II. Endre király aranybulláját megerősítvén, annak 4-ik czikkéből az elejét kihagyván, helyette a következő törvény- szakaszt iktatta:

„Amely nemesek fiugyermekek nélkül maradnának, birtokuk negyed- részét leányuk kapja, birtokaik legközelebbi testvéreik és azok nemzet- ségbelijeire jogosan és törvényesen, tisztán és egyedül, más akárkinek ellenmondása nélkül, szálljanak.“

Ezzel megtiltatott, hogy az ősi birtok végrendelettel ide- gen kezekre juthasson, megmaradt az a családnál, míg az teljesen ki nem halt; csak a kihalás után háramlott a királyra, ki azt ismét arra érdemes hazafinak adományozta.

Az ősiség következtében állandóan megmaradt a család neve, nemessége és czimere törvényes örökségképen a család tagjainál ezek teljes kihalásáig.

Ezen ősiségi törvény alapján keletkeztek a valóságos *családnevek*. A nemes családok a birtokuktól vett neveket (de Palást, de Korompa, Palásti, Korompai stb.) már korábban is használták ugyan, de ezek 1351. év előtt csak *előnevek* (prae-

dicatum) voltak keresztnévükhöz ; mert családnevek akkor még nem voltak. A birtoknevek csak addig maradtak a családnál, míg a birtok tulajdonuk volt, sőt ugyanazon család tagjai is, ha birtokaikon megosztottak, új birtokuk nevét vették föl : tehát azok csak előnevek voltak 1351-ig.

Az ősiség megalapítása után az első családnevek a már használt birtoknevekből alakultak, vagyis az előnevek egyszermint családnevekké lettek ; a kétféle nevet kezdetben nem különböztették meg, mert az ősiség rendszere sem fejlődött ki mindjárt az első nemzedékeknél ; de lassanként szokásá lett a családnévvé átalakult előnevet *y* végbetűvel írni. Mint-hogy pedig az így írt családnév magában foglalta az előnevet is, egészen Bocskay István fölkeléseig nem találunk külön előnevet az ily előnévből *y* végzettel jelölt családnév előtt, mi azt tanúsítja, hogy az *y* betű kettős *i*-nek vétetett, egyik az előnév, másik a családnév számára. (Lindvay == lindvai Lindvai.)

Csak midőn a nagy csaiádok ágakra szakadtak vagy nem birtoktól vett családneveket (Bánfi, Ország stb.) kezdtek használni, akkor fejlődött ki az előnevek és családnevek külön-külön kiírása (alsóindvai Bánffy, bolondosi Bánffy, gúti Ország stb.) A birtoknévből alakult családnevek *y* végzete Zsigmond és Mátyás királyok alatt kezdett általánosan elterjedni, midőn a „de genere” nemzetségek nevei már teljesen használat nélkül maradtak és az ősiség rendszere megszilárdult.

Nagy Lajos ugyanazon 1351. évi törvényében a földesuri *kilenczedet* is behozta, amint következik :

Minden jobbágyainktól, szántóföld- és szőlő-birtokosoktól, bármely szabad helységben vagy udvarnoki szállásokban, bármiképp neveztesse-nek, és a királyné birtokain lakóktól (kivéve a kerített városokat), minden életnemüekből és boraikból kilenczedet szedünk, és a királyné asszony is szedeti ; valamint az országnagyok és nemesek minden szántófölddel és szőlővel bíró jobbágyaiktól, bármely birtokaikban, minden életnemüek és boraik kilenczedrészét maguk számára beszedik és megkapják. A jobbágyokkal bíró egyházi főrendüek s egyházi férfiak is elsőbben a tizedet, annakutána hasonlóképen minden életnemüeknek és boroknak kilenczedrészét behajtsák.* — Hogy az ekkép irántunk való tisztelet növekedjék és országunk lakói nekünk hivebben szolgáljanak.

Nagy Lajos 1366. évről szóló visszaigtató parancsa szö-

*Igy a dézsma mennyisége egyenlő lett a kilenczeddel. (90 : 10 = 9, 81 : 9 = 9 ; 90 : 9 = 10, 80 : 10 = 8.) Az adózó egyik esetben sem károsodik : de a második esetben a földesur többet kapna, mint a püspök.

vegében a nemesi nevek között már találunk olyanokat, melyek az ősiségi törvény hatása alatt keletkeztek :

Lajos Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Kroacia, Ráma, Szerbia, Galiczia, Lodóméria, Kumánia és Bulgária királya, Szalernó hercege és a szent angyal tisztelete hegyének ura: *Hidvéghy* Miklós fia Demeter. Kelt 1366. Krisztusban tisztelendő atyák és urak Miklós esztergomi, Tamás kalocsai, Miklós zárai, Éliás raguzai érsekek, Demeter váradi, Domokos erdélyi, Demeter győri, László veszprémi, István zágrábi, Mihály egri, Vilmos pécsi, Domokos csanádi, János váci, István testvér nyitrai, Demeter szerémi, Péter bosnyai, Demeter nónai, Miklós traguri, István fárai, Bálint makári, Máté szibini, Mihály skardóni, Miklós választott és megerősített tinnini, és Portura zengi egyházak püspökei. Nagyságos urak *Konth* Miklós nádor, Dénes erdélyi vajda, *Bubek* István ispán országbíró, János tárnokmester, *Zeechi* Miklós dalmát és horvát, *Garai* Miklós macsói bánok, *Zudor* Péter főpohárnok, Pál főasztalnok, János ajtónállók mestere, Zobonya fia László pozsonyi ispán és több más országunk vármegyéit és tisztségeit tartók.

Mária királynő (1382—95) atyja példájára szintén megerősítette II. Endre aranybulláját (az ősiség belezárásával). Kiadatott 1384. július 23-án, melynek végén a következő nevek állnak :

Nagyságos urak : *Garai* Miklós nádor, kunok birája, László erdélyi vajda, szolnoki főispán, *Zeechi* Miklós ispán, országbíró, *Lindvai* István egész tótországi bán (a Bánffy család őse), István Filpes fia macsói, *Szentgyörgyi* Templén dalmát-horvát bánok, *Zámbó* Miklós tárnok, *Forgách* Balázs főpohárnok, *Telegti* Miklós fia Miklós ajtónállók mestere, *Vesseni* Miklós fia László főasztalnok, István néhai Dienes vajda fia főlovászmester, nevezett Zámbó Miklós pozsonyi ispán.

1394-ből erdélyi nevek : Verebi György fia Péter mester erdélyi alvajda, Szentgyedyi László fia Lőkös (Lukács) mester, Devecseri Imre fia István, Szentmiklósi Nagy Tamás, Nyiresaljai Domokos fia János.

Szapary nem Szápary.

A „Turul“ 1888. évfolyama 44. lapján a január 26-án tartott ülés jegyzőkönyvében a következő sorok állanak :

„A gróf Szapary (Szápary) család okiratainak beküldésével annak idején megke-reste a tirsulatot, hogy nevének mikénti írása és kiejtése felől véleményt adjon. A tár-saság ez iránt megkeresést intézett Veszprém megye alispáni hivatalához, nyilatkozatát kérve a Veszprém megyébe kebelezett Szápár község nevének miként való ejtéséről. Br. Radvánszky Béla elnök e tárgyban bemutatja Vég helyi Dezső kir. tanácsos Veszprém-megye alispánjának beküldött hivatalos válaszát, melyhez Szápár község bisonyitványa van mellékelve; ezekből kitünik, hogy e község neve századok óta Szápár alakban ismeretes. Ennek következtében a családi iratoknak újból bekérése s az adandó vá-lasz szövegezésére az elnökségből, Nagy Gyula vál. tagból és a titkárból álló bizottság kiküldése határozottatott.“

Tehát egy falusi jegyző és bíró bizonyítványt adott arról, hogy Szapár helység neve *századok* óta *Szapár*. A községnek nem századokra, de félszázadra visszaható levéltára sincs, okiratra nem is hivatkozik; de azért bizonyítványa alapos és érvényes a kiküldött bizottság előtt!

A Turul 1888. 31—35. és 81—89. lapjain ki van mutatva Szapár falu és a Szapáry család története 1582—1888-ig, tehát 300 évnél hosszabb időről, miből az is kitűnik, hogy a falu mindig Szapár nevet viselt, még az 1593—1688-ig tartott török uralom alatt is. Ezután kezdetek a tótok oda visszatelepedni, József császár pedig németeket is telepített azon vidékre; de azért a magyar okiratok a hiteles helyek levéltáraiban, valamint a veszprémi püspökség schematismusaiban Szapár helység és a gróf Szapáry család említettik.

De ha igaz volna is az, hogy Szapár *falu* Szapár nevet vett föl, ez sem változtatna semmit a *Szapáry család* nevéen; mert más egy falu és más egy nemes család neve.

Szapár helység hajdan *Czapár* nevet viselt; mert őslakói tótok voltak. A tót irodalom számára Bernolák Antal latin nyelven 1787-ben tót orthographiát, 1790-ben tót grammatikát bocsátott közre. Ezt Brestyánszky András sóskuti plébános német nyelvre átdolgozván, 1817-ben adta ki. Mindakét szerző figyelembe vette a magyar nyelvet is, de úgy, hogy a tót rövid *á* betűt hosszú *á*-val helyettesíté. Így a tót *czap* szót magyarosan *czáp* kiejtéssel írta; mert a magyar nyelvben sem a tót, sem a német rövid *a* betűnek nincs más helyettesítője. Ez baj is a magyar nyelvben, mert nem két, hanem négy ily betűre volna szükségünk: rövid *a*, hosszú *a*, rövid *á* és hosszú *á* betűre. Harmincz év mulva a magyar Akadémia 1847-ben Jancsovics Istvánt bizta meg egy tót-magyar szótár készítésével, melyhez ő tót-magyar és magyar-tót nyelvtant is írt; ezekben úgy segített a rövid és hosszú *á* kiejtésén, hogy a tót rövid *á*-t magyar *a*-val, a tót hosszú *á*-t magyar *á*-val helyettesíté. Így Bernolák és Brestyánszky tót grammatikája nyomán a tótoknál a *Czapár* név *Czapár*-ra változott. Így terjedt a németek is: a magyar *Szapár* névből Szápárt csináltak.

Szapár helységnek ekkép három neve lett: a magyaroknál *Szapár*, a németeknél *Szapár*, a tótoknál *Czapár*. De ez nem „századok óta“ van így, mint a szapári falusi bíró írta Véghelyi alispánnak, hanem csak 1817 óta, még pedig Brestyánszky német-tót grammatikája nyomán 1840-ig. Ekkor Szapár lakói már megmagyarosodtak vala.

A Szapáry grófi család 1850-ben eladta ősi faluját Spitzer Simon, Stinner József és Stinner Soma uraknak: annál érthetlenebb, hogy miért szeretett boldogult Szapáry Géza gróf a szép magyar Szapáry név helyett a tátott száju sváb-tót Szá—pá—ry névbe! Ekkor már német uralom alatt állott az ország. Így Szapár neve ismét Szápár lett a németeknél.

De van ennek *jogi oldala* is.

Midőn 1888. április 26-án a „Szapáry vagy Szápáry?“ című érte-

kezés felolvasása a heraldikai társaság ülésén elhangzott, az elnök Nagy Imre így szólt:

„A kérdés el van döntve, marad Szapáry“.

Hogy mi történt Géza grófnál, az nem tartozik a dologra; de hogy Nagy Imre elnök nem engedte a magyar grófi család nevét „Szápá—pá—ry“ német-tót kiejtéssel eltorzítani, az tény. Ő nem engedte, hogy a küldöttség az ő furcsa eljárásáról a heraldikai társulatnak referáljon. A mai napig sem tudja a társaság hivatalosan, hogy mit végzett a küldöttség ez ügyben.

Csak a napilapokból tudtuk meg a titkos határozatot, melyet a „Pester Lloyd“ érdemlegesen ki is gúnyolt.

A heraldikai társaság küldöttsége mind tudományos, mind jogi tekintetben helytelenül cselekedett, visszaélt a társulat bizalmával, melyet arra sem méltatott, hogy referált volna eljárásáról.

A küldöttség egyik tagja Nagy Gyula volt, az országos levéltár tisztviselője; neki hivatalos kötelessége lett volna, nem a grófi család házi iratait, melyeken a Géza grófnak hízegő irnok vagy szolga az a betűre ékezetet (á) tehetett; hanem az országos levéltár iratait kellett volna megvizsgálni; mert a kir. adománylevelek nem egy álnevű Szapáry, hanem az ősi magyar nemes Szapáry családnak adták a birtokokat, a bárói és grófi méltóságokat is. A grófi család a nemesi jogon nyert királyi adományokat csak az okiratokon megnevezett család nevének élvezheti, nem pedig álnéven; vagy legalább változtassa meg szép magyar nevét *törvényesen* a magyar kir. *belügyminiszterium* útján, nem pedig a heraldikai társaság által, mely erre teljesen *illetéktelen*.

E sorok írója az országos levéltárban átnézte a Szapáry családra vonatkozó iratokat: még a királyi könyvekben is mindenütt *Szapáry de Szapár* áll, tehát a falu neve is Szapár.

Most az új népszámlálás alkalmával ezen tévedést hivatalból ki lehet javítani. Mert ha a svábok Budiasch, Hidigut, Turwal, Budikesz helységekben laknak is, azok *hivatalos* magyar neve mégis Budaörs, Hidegkut, Torbágy, Budaköz marad. Így a tót-sváb Szapár is magyar hivatalos nyelve mindig *Szapár* volt és az is marad. Elég *szégyen* az és Veszprémmegvétől sem hazafias eljárás: egyik falujuk magyar nevét németre vagy tótra eltorzítani engedni.*

Végre is akár mint áll Szapár falu neve, az itt mellékes; mert a Szapáry nemes *családnév* nem függ a helység nevétől, hanem a királyi adománylevelektől és a levéltárak történelmi vonatkozású okirataitól, melyek nem csak neveket, hanem nemesi jogokat is adtak a Szapáry nemesi, bárói és grófi családnak; ez pedig köteles birtokait és rangjait a kir. adománylevelekben megírt családnév alatt használni, a telekkönyv-

*A volt helytartótanács már 1814. decz. 13-án 31764. sz. a. eltiltotta a tulajdon- és vezetők nevek önkényes megváltoztatását: 1815. május 9-én 13362. sz. a. még a betűk, szótagok és ékezetek (accentus) változtatását is szigoruan eltiltja, csak a m. kir. Helytartótanács, illetőleg a nemeseknél a Király engedélyétől teszi függővé a névváltoztatást, büntetések terhe alatt.

vekbe is ugyanazon név alatt bekebeleztetni; valamint a hatóságok és mások sem kötelesek az *álnevet* elismerni és egy illetéktelen bizottság tévedését, melyet maga az illető társaság sem tett magáévá, respektálni.

Az még nagyobb tévedés, mit a napilapok mondtak, hogy aki a Szápáry nevet nem akarja elismerni, a régi „Szapáry“ nevet is alkalmazhatja. Így ugyanazon családnak kétféle neve lenne: egy magyar és egy német, a mi csak zavarokat, sőt visszaéléseket is okozhatna a grófi családnál. Sz.

A tótváradjai Kornis család.

Első ismert ősök Korniss János és Mihály testvére. János élt 1619-ben Erdélyben, neje pókafalvi Becsky Zsuzsanna. Mihály neje osdolai Kim Ilona, leszármazóik ismeretlenek.

Kornis János fia György élt 1674-ben, neje nemes Száva Róza, kitől született Mihály, a magyarországi ág alapítója, neje dulfalvi Dull Borbála, ki 1738-ban már mint özvegy említették. Gyermekük:

1. Gábor, ki Erdélyben maradt, utódai ismeretlenek.
2. Krisztina, férje palóczi Horváth Farkas, élt 1744-ben.
3. Mihály, neje felsőtelekesi Nebesth Anna.
4. Zsuzsanna első férje Bánó György 1744, 2-ik Berzeviczy László.
5. György, neje Nebesth Teréz, 1749. a tolna- és fehérmegyei ág alapítója.

I. Mihály és felsőtelekesi Nebesth Anna *gyermekük*:

Antal, neje jábródi Jabroczyk Erzsé. Anna Jó Samuné, Teréz Fáy Károlyné, Klára Paukovicsné, Isván, neje Ocskay leány, Mihály, neje Vékony Anna.

Antal fia Imre, neje vasmegyeri Megyery Minka, kitől 1. Ágoston, neje dálnoki Teleky Karolina; 2. Imre, neje Dancs Amália; 3. Mária, férje büdi Dogály György.

Ágoston fiai: 1. István, neje Csernyánszky Anna, fiuk Géza, 2. Ferencz, neje ábrahámfalvi és nagysárosi Saarosy Zsófia, kitől Zsófia csejte Jelenffy Károlyné; második neje büdi Dogály Mária, kitől Sarolta vasmegyeri Megyery Istvánné, Ilona péchujfalusi Péchy Tamásné, Ferencz és Zoltán.

II. A fehér- és tolnamegyei ág alapítója György élt 1749-ben, neje Nebesth Teréz; második neje Schiszler Magdolna. Gyermekük: Anna, Francziska, József, György, Sándor, kinek neje dadai Nagy Rozália mh. Pakson 1832. Gyermekük: 1. Teréz-Francziska-Magdolna sz. Pakson, Durcsák Jánosné; 2. Miklós szül. Pakson 1790. neje kápolnai Paur Anna szül. 1803. mh. Paks 1870. Leányuk Mária-Anna-Rozália, sümegi Bene Ferenczné; 3. László, neje Zabreczky Anna, mh. 1820., a férj mh. 1867. 4. József szül. 1783. mh. Baracson 1869. Neje Károly Magdolna, kitől gyermekük: Antal, ennek gyermekei Csoknyay Hermintől: István, neje Séner Mária, gyermekei István, Márta, Blanka, Lili és Andor;

Margit Rieder Gyuláné; Irén Hoszpotczky Alajosné, Gábor szül. 1823. mh. Duna-Földvár 1894. neje alapi Salamon Alojzia, Eleonóra, Dercskay Lajosné, Károly, Ignác, fiai Ignác és Gyula.

5. *Károly* szül. 1780. mh. Pakson 1850. Neje Csúzy Juliánna szül. 1790. mh. Pakson 1850. Gyermekük Pakson születtek: Czeczília-Judit-Rozália 1810. Anna-Mária-Jozefa 1812. Teréz-Katalin-Erzsébet 1813. Judit-Rozália-Julia 1814. Karolina-Katalin-Julia 1817. József-Károly Péter 1819. Neje Hegyi Anna, esk. Pakson 1850. Gyermekük: Mária-Apollonia-Anna szül. Pakson 1855. Kissné, Anna-Ionia 1852. 6. Pálnak Luka Máriától gyermekük: László, kinek Makay Teréztől gyermekük: Jenő-János-József-Rudolf 1848. Jenő-Béla Ernő, szül. Pakson 1852. László nővérei: Éva, krompachi Egerer Józsefné; Róza tahvári Tahyné; Konstánzia, Csolnokly Imréné.

Közli királydaróczi *Daróczy Zoltán*.

A schmellchoffi és szedlicsnai Timon családból.

(A beküldő leveléből közöljük az érdemleges részt.)

A mellékelt jegyzék csupán azon időtől kezdve állított össze, amely idő óta a leszármazás okiratokkal igazolható, amely okiratok mind birtokomban vannak.

A mellékelt jegyzék 1711. év körüli időtől kezdve van levezetve, s a benne foglalt adatok, a Hevesvármegye által 1899. év július hó 28-án 20.766. a. 99. szám alatt alulírott részére kiadott nemesi bizonyítványban teljesen benne foglaltatnak.

Az, hogy a Timon családnak ki volt a nemességszerző tagja, lehetetlen megtudni. Az azonban tény, hogy a Timonok a Trencsénmegyei nemesi összeírásokban már 1594. évben előfordulnak 1600. évig, és továbbá 1669. évtől folytatólagosan 1736. évig.

Trencsénben 1695. év ápr. 12-én kihirdetve lett a nemeslevelük is, de miután elődjeik már 1594. évtől előfordulnak a nemesi összeírásokban, világos, hogy az 1695. évben kihirdetett nemesi levél, nem újabb adományozott nemeslevél lehetett, hanem csupán a régi nemeslevélnek újból kihirdetése lett eszközölve, amint az a régebbi időben szokásban is volt. Ez magyarázhatja meg azon körülményt is, hogy a fentebbi kihirdetés alkalmával a kihirdetési jegyzőkönyvben csupán János, Sámuel és István vétetett fel; József (később helytartótanácsos Budán) Erzsébet és Lukács kuruczhadnagy (előbbieik testvérei) pedig nem. — Ennek oka valószínűleg az lehetett, hogy ezen három utóbbi más helyeken kellett, hogy lakjanak abban az időben és csupán az előbb megnevezett három testvér volt otthon, kik nemességüket újra kihirdették.

Hogy a mellékelt jegyzéken feltüntetett Timon család, a fentebbi trencsénmegyei nemes Timon családból származott át Hevesmegyébe Lukács kuruczhadnagy személyében, a fentebb említett nemesi bizonyítványban igazolva van, de igazolva van a Pallas nagy lexikona 16-ik kötetének 191-ik oldalán is, hol az áll, hogy: „Timon Ákos egyetemi

tanár stb. ugyanabból a régi nemes családból származik, amelyből a tudós Timon Sámuel jzsuita“ stb.

A Pallas nagy lexikonában a fenti helyen az van megírva, hogy Timon Sámuel nemesi előneve „schmarhoffi“, — ez azonban sajtóhibából tévesen lehet nyomva, — mert a fentebb említett nemesi levél kihirdetési jegyzőkönyvben „schmellchoffi“ van írva. Ezen család azonban ezen előnevet nem igen használta, hanem a „szedlicsnai.“ A Lukács ága azonban, mely a mellékelt jegyzéken foglaltatik, — „schmellchoffi és szedlicsnai“ előnevet kellett, hogy használja, mert családjukban ez az ösmeretes, — atyám gyászjelentésén is így volt írva.

A czimert pedig ugyanazt használták a hevesmegyei Timonok is, melyet a trencsénmegyeiek, melynek rajzát a mellékelt jegyzékre lenyomattam. (A pajzson ágaskodó orrszarvu ótágu koronán, a sisakon levő hasonló koronán hasonló orrszarvu, mindakettő jobbra néz. A színek hiányoznak.)

De hogy a családnak jogosan használható előneve a „schmellchoffi és szedlicsnai“ igazolja legjobban az, hogy az előbb említett nemesi levél kihirdetési jegyzőkönyvben megnevezett István ugyanaz, ki a „szedlicsnai“ előnevet viselte; úgy látszik, neki nem tetszett a „schmellchoffi“ előnév. Ezek mind világosan tanusítják, hogy a „schmellchoffi“ és „szedlicsnai“ előnevet viselt Timonok egy családból származnak. és az előbb említett kihirdetési jegyzőkönyv felvétele alkalmával nem új nemességről szóló armális lett bemutatva, hanem csak a régi lett újra kihirdetve.

Régen kutatom már a Timon Lukács kurucz hadnagyra vonatkozó adatokat, de még eddig nem birtam rá jönni, hogy neki kik voltak a szülei; — ennél fogva a leszármazást az előbb említett nemesi bizonyítvány alapján csak ő tőle kezdve állíthattam össze, ebben is van ugyan egy kis hiány, mert Lukácsnak és ennek fia Gergelynek nem tudni ki volt a neje.

A család leszármazása így következik:

Timon Lukács a Rákóczy szabadságharczban a kurucz táborban hadnagy volt; 1711 körül származott át Trencsénmegyéből Egerbe, hol megtelepedvén, mint nemes ember élt és volt ismeretes. Itt 1792-ben a nemesi vizsgáló bizottság jegyzőkönyvében is mint nemes igazoltatott. Gyermekei közül csak Gergely fiáról vannak adatok.

Gergely Egerben élt és gazdálkodott. Gyermekei közül Istvánról és Józsefről vannak adatok.

Timon József (az elébbi Gergely fia) 1792-ben a vizsgáló bizottság előtt igazolta nemességét, Trencsénmegyéből való leszármazását és egri honosságát. Mint huszár tiszt 1804-ig a Simonyi huszárezredben szolgált. Katonai pályája után Vepeléten lakott 1806-tól mint uradalmi kasznár 1840-ig. Meghalt Egerben 1848-ban családi házában. Kovács Katalinnal borsodmegyei Apátfalván 1807-ben kötött házasságából gyermekei: László-János 1848-ban honvédhuszár-főhadnagy, *Bertalan-Mihály*, Mária Ludovika Lukács-László egri ügyvéd neje, *Zsigmond* (1848. hon-

védszázados, 1849. h. őrnagy, azután uradalmi főtitest, mh. 1876. Egerben), Nándor (honvédezedes (1849) mh. 1892).

I. Timon Bertalan-Mihály és Dombrády Mária *gyermekei* :

Ákos-Bertalan sz. Egerben 1850. aug. 27. jogi író, egyetemi tanár, miniszteri tanácsos, József-Ágost főhg jogi oktatója. Első neje Polgár Laura, esküvőjük Budapesten 1883., gyermekeik Alice és Aurél; második neje Imre Leona, esküvő Egerben 1900. szept. 25.

Béla-Antal, sz. Eger 1852., az egri káptalan főmérnöke. Neje Erdélyi Teréz, gyermekeik : Margit, Izabella, Vilmos, Mária, Béla, Árpád.

Zoltán-Antal sz. Tisza-Beő 1857., az állami faipariskola igazgatója Erdélyben.

II. Timon Zsigmond, dombovári és ivanczai Dombay Annával 1862. márcz. 3. Szurdok-Püspökiben kötött házasságából *gyermekei* :

Tibor-László Budapesten állami hivatalnok, sz. Pétervásáron 1863. ápril. 5. Neje Polk Mária-Borbála, esk. 1888. Uj-Pesten. Gyermekeik : Tekla-Etel 1889. Ilona-Borbála 1890. Tibor-Nándor 1892. László 1893. Árpád-József 1895. Andor 1898.

Tihamér-György okl. jegyző, tiszafüredi lakos, sz. Szilváson 1873. Neje Erhardt Katalin, esk. Egyek (Hajdu vm.) 1893. Gyermekeik : Tihamér-Napoleon sz. Tiszafüreden 1894. Melinda-Mirabella 1896. Tibáld-Rómeo-Ákos 1897. Tibáld-Tihamér-György 1899.

Hiteles okiratok alapján összeállította Tiszafüreden

Timon Tihamér-György.

A közönség köréből.

Alig hiszem, hogy az „É. N.“ előfizetői között akadna egy is, ki oly őszinte örömmel karolta volna fel nemes elhatározását, mint én, és ha még tiz ily vállalkozó akadna, mind a tíznek lelkes előfizetője volnék ; mert azt tartom : hazánk történetének egyik legfontosabb kútforrása a családok története, mely eddig az avicitás megszünteig tiszteletteljesen őrizve volt. * Több szem többet lát, mennél többen foglalkozunk e téren, annál alaposabban és nagyobb gondnal lesz az kikutatva és megírva. Midőn becses lapjában a „Magyar nemesség történelmi fejlődése“ cikkét kezdte, érdeklődéssel vártam, hogy a XIII. század elején nagy szerepet vitt Bogomér nemzetségről, egyáltalában a Liptói ősrégi családok eredetéről valami ujat fogok olvasni. **

Mint hogy a most megjelent 3-ik fűzetben ezen cikkét úgy szólván

* Csakhogy a családok története kiesik az „Elő Nemesség“ programjából, mely nem akar sem a Turulnak, sem a Nagy-Ivánnak versenytársa lenni és azoknak ártani. De nem is lehetséges : mert ekkor egy év alatt nem 24 ívet, hanem 24 kötetet kellene kiadni és néhány ezer koronát még ráfizetni

** Lapunk cikke a magyar nemesség, nem a nemesek fejlődése. Ez tulajdonképp jogtörténet, mely a nemes családok előtt még ismeretlen. Ezt akarja lapunk a közönséggel megismertetni, mint új tudományt.

befejezi, nagy családkozásomra ezek hiányát észlelém. Pedig úgy hiszem ezen törzs a történelem fejlődéséhez úgy a tatárjárás előtt, mint alatta is nagyban hozzájárult. Engem nemcsak történelmi, hanem családi szempontból is érdekel, minthogy ezen nemzetségből származom. Hogy kik voltak ők, eddig alaposan kiderítve nem lett. Lehotzky szerint az Aba nemzetségből származtak, de ez alapos tévedés, mert az 1286-ban kiállított magyar nemeslevél szerint (Magy. Muzeum Szent-Ivány levéltár) Csehország nemesei közül vették eredetüket. Ezen nemes levelet IV-ik László király állította ki, aki hivatkozik egyuttal arra is, hogy Bogomér elődjei már IV. Béla és V. István királyok alatt is hadjárataikban kitűntek. Az okmányok és Májláth szerint is Bogomér az udvarnál, Béla királylyal együtt nevelkedett, miből esetleg azt is lehet következtetni, hogy anyja Aba nemzetségből származhatott, és ebből vehette Lehotzky a származást. Ezen feltevésemet leginkább arra építem, hogy Bogomér atyafiai nem szerepelnek, és csak ő lesz az udvarnál nevelve és dédelgetve; tehát valószínűleg mint Aba Sámuel leszármazottja. Az okmányok szerint Bogomér atyja Lőrincz volt, ki mint hadvezér Győrnél elesett és mint őse Hanck Palkó szerepel. Itt is felemlitem, hogy úgy Majláth és többen nagyban tévedtek; Hanck Palkó nem egy név, de mint magam meggyőződtem, közte egy jegy van, mely „és” szócskát jelent, és így Lőrincz fölmenő ága Hanck helyett Hanc, Hanz, János, és Palkó helyett Pál olvasandó és ama Lőrincz elődjei János és Pál voltak, de hogy ezek mikor jöttek be és mily szerepet játszottak, eddig kiderítve nem lett. Hogy Lőrincznek nagy szerepe volt, az kétségen kívül áll, mert különben Bogomér nem lett volna az udvarnál nevelve, Béla király leányai kiházásításánál szerepe nem lett volna, László király őt lipthói várában [Castrum Sancti Johannis] többször személyesen nem látogatta volna meg. Én Csehországban 500 forintot ígértem, ki Lőrincz, illetve János Pál elődjeire nézve adatokat talál, ezen összeget, ha esetleg önnök ött összeköttetései vannak a kutatás terén és ön által lessz az megtalálva, szintén rendelkezésére bocsájtom. ** Az bizonyos, hogy Bogomér utódjai a Szent-Ivány, Szmracsány és Nádasdi Baán családok és öcscse Szerrefel utódjai a Pongrácz és Pottornyaiak és minthogy együtt kapták a magyar nemességet, maig is egy czimerük van. Nem tudom, nem kerülte-e ki figyelmét 1878. Arch. Értesítő XII. köt. V. füzeté, mely szerint Bogomér utódai 1280. táján is már pecsétnyomót használtak. Egyik oklevél szerint László király fölemlíti, hogy többször Bogomérnél mint vendég volt és tőle többféle ajándékot kapott, miért is viszonzásul 4 atyafiait Detrik fiait és Zalók fiait az adótól felmenti azzal, hogy azt Bogomérnak fizessék. Nézetem szerint, minthogy atyafiainak említi, ezek János Pál leszármazottjai, esetleg Lőrincz testvéreinek leszármazottjai voltak, tehát Bogomér

* Lapunk programja világos: a nemesség testületi fejlődését földeríteni; az élő nemes családokat egymással ismeretségbe hozni; az élő nemesek jogi ügyeit kifejtani. Ennyi elég kis lapunknak; a többit végezze a történelmi és a heraldikai társulat. Ez az ő dolguk.

** Én már öreg vagyok, erre nem vállalkozhatom. Azért teszem méltóságod becses levelét a lapba, hogy másoknak is tudomására jusson; talán vállalkozik valaki erre.

1-ső vagy 2-od unokatestvérei és minthogy Majláth (Liptai családok) szerint Detrik leszármazottjai Detrick, Luby, Horanczky, Andreánszky Zolok leszármazottja a Pothornyí család, ebből azt is lehet következtetni, hogy az összes liptói őscsaládok egy törzsből eredhetnek és valószínűleg Magyarfalvát János és Pál kaphatták, de minthogy a törzsből Lőrincz leginkább szerepelt, később az ő nevére, mint nova donatio iratott. Lőrincz talán azért is vitt szerepet, mivel Aba leszármazottja volt a felesége. Mindezeknek alapos kiderítése úgy hiszem a történelemre nézve is érdekel birna. Mi a Szent-Ivány családot illeti, a hagyomány szerint 1240. Lőrincz mint hadvezér az úgy nevezett Weswercs hegyszorosba, (most Szt.-Iván) becsalta a tatárokat, ott leverte, és minthogy ez Junius 29-én történt, Béla király azon helyen egy kápolnát építtetett Szent János tiszteletére, így elnevezték tótosan Szt.-Ivánnak és később a család, minthogy az egész vidéket donatióul kapta, Szt.-Iványaknak.* A család igazi neve tehát Szent-Ivány (az „y“ i betű) nem pedig, mint 1710. óta Szent-Ivanyi vagy Szentiványi, mint egynéhány ága használja. Igen lekötelezne, ha mindezt tanulmánya és kutatása tárgyául tenné. Őszinte baráti üdvözléttel.

Szent-Ivány Zoltán s. k.

cs. és kir. kamarás.

KÜLÖNFÉLÉK.

Tisztelt előfizetőimhez! Nyomós okokból, melyeket itt fejtegetni nem lehet, az „Élő Nemesség“ szaklap további kiadását tavaszig felfüggesztem. Ha a körülmények a szerkesztés folytatását lehetővé teszik, a lap kiadását újra megindítom. Minthogy ez most még bizonytalan, tisztelt előfizetőim hátralevő előfizetési pénzeit f. é. december első napjaiban visszaküldöm; addig ezen szám szétküldését, összeszámitásaimat és a postautalványok megírását bevégezem. Tisztelt előfizetőim eddig tanusított jóakarataért őszinte köszönetemet nyilvánítván, magamat további becses jóindulatukba és emlékezetükbe ajánlom.

Az eddig *megjelent számokat*, melyek a magyar nemesség történelmi fejlődését az Árpád- és Anjouház korából ismertetik, együttesen *egy koronáért* postán bérmentesen megküldöm. Joghallgatók és nemes urfiak hasznos ismereteket meríthetnek belőlük. A többi czikkek sem megvetendő olvasmányokat nyújtanak.

A t. cz. közönségnek azt is tudomására hozom, hogy *latin* iratokat és nyomtatványokat *magyar* vagy *német* nyelvre pontosan lefordítani kész vagyok *mérsékelt díjak* előleges fölszámítása mellett.

Kelt Budapesten, 1900. nov. 20.

Dr. Szombathy Ignác.

(III., Kerék-utca 35.)

* Azt nem tartom hibának, ha a családnév csak egy szóba iratik; mert csak egy fogalmat fejez ki. De az már helytelen, ha a név végét *nyí* szótaggal írják; mert az *Ivan* név nem kíván összetett *ny* betűt. Tehát *Szentivány* írandó külön *i* nélkül.

Keszthelyről írja a „Balatonvidék“: A Festetics grófi család okiratokban gazdag keszthelyi levéltárának van egy eddig kevésbé ismeretes nagybecsű osztálya, mely a Sallér családra vonatkozó 5022 darab okiratot tartalmaz. E Sallér-levéltárat 1804-ben a fenkölt lelkületű jakabházi Sallér Judit az örökemlékű Festetics György gróf nejének megbízásából Molnáriban Pucher Mátyás hites iajstromozó rendezte és gondosan készült lajstrommal ellátta. Tolnai gróf Festetich György ezen gyűjteménye az egész Sallér család okirattárát foglalja magában a XIII. századtól kezdve 1707-ig; de magának az özvegy grófnénak életviszonyait már nem érintik, ki 1766-ban született és 1829-ben halt meg. — A Sallér-iratok között van 35 drb. Rákóczy Ferencz hadjáratára vonatkozó is. Sallér György Rákóczy fejedelem főtitiztje és 1704-ig Borostyánkő várának parancsnoka. Sallér László pedig vasvármegyei főbíró volt, Rákóczy szolgálatában mint Rohonc és Bosok várak és az ezekhez tartozó uradalmak ügyésze működött.

Bana. A törvény a magyarországi helynevek magyaros írásmódját sürgeti; de némely írók sokszor az ellenkezőt cselekszik. A helységek lakosai a magyar neveket századok óta föntartották; de a német katonai térképek és ezek utánzói leszoritják a magyar *a* kiejtést és átváltoztatják *á* betűre. Ilyen a *Bana* helység neve is. Az egész történelmi irodalom és a nevezett falu 2600 lakossága századok óta magyar *a* betűvel írja és ejti; de Wertner Mór ur, a magyar nemzetségek kutatója, a folyóévi „Turul“ 148. lapján a komárommegyei Bana helység nevét hatszor is Bána kiejtéssel írja. Így lesz Martonvásárból Mártonvásár; pedig a régi iratokban annak neve Mordvin vására. A latin Morutinus név a magyar nyelvben Martonos, de nem Mártonos; így Martonvásár neve sem lehet Mártonvásár. Így lett a magyar Szapár helynévből is újabb időben Szápár. A németek még azt is divatba hozták, hogy éppen akkor tesznek az *a* betűre ékezetet, midőn ők maguk is magyar *a* hangzót akarnak kiejteni; mert azt gondoljuk, hogy a magyar *a* hangja hasonló a német *a*-nak *á* hangjához: tehát náluk „Pecs-Bárcser Eisenbahn“ iratik Barcs kiejtéssel.

Szerkesztői posta.

Munkatársainkhoz. Midőn ezen valószínűleg utolsó számunkat szétbocsátjuk, fogadják tisztelt munkatársaink szives köszönetünket közreműködéseikért. Ha a körülmények a lap folytatását megengedik, kérjük és reméljük, hogy ujlott erővel és gyakorlottsággal ismét találkozhatunk annak hasábjain egymással. — **Előfizetőinknek.** Ha valamelyik szám elmaradt volna, tessék reclamálni: szivesen megküldjük a hiányzó számokat.

Nyomatott Bartalits Imrénél Budapesten.

ÉLŐ NEMESSÉG

A NEMES CSALÁDOK SZAKKÖZLÖNYE.

A lap megjelenik minden hó közepén.

SZERKESZTŐSÉG ÉS
KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, III. kerület,
Kerék-utca 35. sz.

Felelős szerkesztő és kiadó:

Dr. Szombathy Ignác.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre . . . 4 kor.

Negyedévre. . . 1 kor.

Egyes szám 35 fillér.

A MAGYAR NEMESSÉG TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉSE.

(Folytatás.)

Pauler Gy. és Karácsonyi J. új munkái.

Az „Élő Nemesség“ eddig megjelent számaiban az *ősiség* megalapításáig haladtunk. Azóta megjelent Pauler Gyulától „A magyar nemzet története Szent Istvánig“, Karácsonyi Jánostól „A magyar nemzetiségek“; mindakét munka új nyomozásokon alapszik. Itt most azt kell megvizsgálunk, mennyiben erősítik meg és mennyiben módosítják az említett új munkák az „Élő Nemesség“ folyóirat előadásának eddigi részeit, melyek a szerkesztő önálló kutatásain és tanulmányain alapulnak; de a nevezett két munkát nem használhatták, melyek csak azután jelentek meg.

Pauler az ő új munkájában sokban eltér korábbi kutatásai eredményétől. Így most nekem is kell imitt-amott az ő korábbi kutatására alapított részletek szövegét módosítanom, amennyiben ő is módosította azokat. De őszintén megjegyzem, hogy kár volt a morvaországi történetírók (különösen Ullmann 1762 és Dudik 1860) munkáit figyelmen kívül hagynia; mert ezek a Vág és Rába folyók vidékeiről sok részletet mondanak el, melyek Magyarország honfoglalási és keresztényedési korát tisztább világításba helyezik és Magyarország történetét jól kiegészítik.

Dudik kimutatja, hogy Alsó-Ausztria területe 906-tól 955-ig Magyarország részét képezte és még azután is néhány évig magyar uralom alatt állott.

Ullmann pedig kimutatja, hogy a magyarok I. Svatopluk halála (894) után a Nyitraig, II. Svatopluk halála (899) után

a Vágig foglalták el Morvaország területét, 902-ben bevették Bélohrad (Bélaház), Modra (Modor), Vöröskő (Cservenikámen) és Dévény (Dovina) várait, és így a Kis-Kárpát Fehérhegysége (Bélahora) lett Magyarország határszélévé. Négy év múlva (906) Morvaország és Alsóausztria területe a magyarok tanyáját képezte, anyira, hogy 947-ben a morvaszlávok Taksony magyar fejedelmet meg is választották királyuhnak és csak 970-ben lettek ismét önállókká.

Érdekes dolgot beszél Ullmann a 974. évről:

„In eben diesem Jahre hoben endlich die Hungarn die Auf-
ruhren auf, und setzten auf den königlichen Thron Geysam, den
Sohn des Königs Toxis, dessen keine andere Sorg war, als sein
sämtliches Volk, das noch meistentheils heidnisch war, zu Christo
zu bringen. Dahero sandte er zu Pilgrino dem passaischen Bischof
Bothen, und bat um einige fromme und gelehrte Priester, so auch
Pilgrinus unverzüglich that, und sandte ihm theils *bayerische*,
theils *mährische* Seelsorger, dabei doch die *Mährer* das beste
gethan, weil unter den *Hungarn* viele gewesen, die sich der *sla-
wischen Sprache* gebrauchten, und auch *die Mährer selbst*, durch
die Zeit, zu welcher die *Hungarn in Mähren* gewesen, die *hun-
garische Sprach* gefasset.“

Mínthogy (906—946) negyven évig a magyarok Morvaországban is tanyáztak, azután (947—970) huszonnég évig Morvaországot kormányozták, elég idő folyt le a morvaszlávok megmagyarosítására: tehát Pilgrin és később Adalbert könnyen küldhettek magyarul is beszélő papokat és tanítókat a magyarok megtérítésére. Ezen világos külföldi bizonyíték a magyar kereszténység terjesztésének sikerét kissé másképp adja elő, mint Pauler legújabb munkája és megerősíti az én előadásom hitelét.

Ami a Usiki Krónika tartalmát illeti, azt senkisésem tagadja, hogy vannak benne hamisítások; de hogy valaki az egészet ujjai-
ból szophatta, nem hihető. Szabó Károly is hitelessége mellett szállt sikra. Az jellemzi az ily hamisítókat, hogy valami czél elérésére törekeshnek, melyet kakuktojásként fektetnek a valódi történelmi adatok közé. Fraknoi legújabb munkájában (Magyarország és a Római Szentszék, 1901.) kimutatja, hogy II. Szilveszter koronájáról és a pannonhalmi főapátság alapításáról szóló eredeti okiratok elvesztek; de azért a későbbi hamisítványok ma-

gával a történelemmel sokban összevágna, és következtetést engednek az akkori állapotok megítélésére.

Igy a Csiki Krónika is nyújthat némi világot a hun széke-lyekre, ha a Codex Argenteusból (377—388) az *atta* (atya), *malo* (moly), *nidva* (nedv, rozsdá), *schildalekidedun* (csudálkodának), svam *akeitis* (acztis, eczetes) szokat a gótokkal együtt lakott hunok hivatalos nyelvéből származottaknak tekintjük; a *sicul* (széköl, székelő) szó is (ellentétben a *nomád* hunnal) biztosabb értelmet nyer, mint ha a „székely“ az „*eszegel* bolgárok-tól“ származnék. — Ezekben tehát nem győzött meg az ellenke-zőről Pauler új munkája sem.

Most térjünk át Karácsonyi új munkájára.

Karácsonyi Fános a magyar nemzetségeket nemes és nem-nemes nemzetségekre osztja.

A most megjelent első kötetben a *nemes* nemzetségekről szól, de ezek közül is csak hatvanat mutat be az *E* betűig, melyek közül Wertner 48-ról szól, kinek sorszámait a nevek mellé zárjel között tüntetjük fel.

Aba (1), Agha (2), Agmánd (144), Ajka, Ajtony (4), Ákos (5), Alap (6), Almási, Andornok (147), Apocz (148), Apor (7), Aracsá (8), Atyusz (143), Azan, Baár (26). Baksa (10), Bala, Balog (11), Balog-Semjén (174), Bana (12), Bancsa (200), Baracs (13). Baracska, Barsa (29), Becse-Gergely (17), Beicz (18), Bék (19), Beli (20), Berch (22), Berencs, Bés (19), Bicske, Bikács (23), Bogát-Radván (25), Bolmucs, Borics (28), Borsa (29), Boszlig. Botond (24), Bő (31), Bökény (35), Buchk (33), Budmér (34), Csák (42), Csanád (43), Csém (44), Csemény (45), Csermény (46), Csolt (49), Csór (50), Csupor (51), Damasa (56), Dém, Divék (58), Dobák (59), Dorozsma (63), Döröcske, Drud (62), Ekel (64), Érd.

Karácsonyi velem együtt beismeri, hogy az előszámlált nem-zetségek nem kétségtelen leszármazói a honfoglalóknak, a nevek nem szolgáltak a későbbi családnevek helyett, hanem a közös nemzetségi birtokok központjai és az ott monostort alapító ősnek nevét tartották fön.

De ő csak 1200-tól 1350-ig, másfélszáz évig tartja a nem-zetségeket virágzóknak; ellenben én kimutattam, hogy a nemzet-ségek megalakulására Kálmán király 1100. évi törvénye adta meg az első lökést, és ki is mutattam, hogy már 1100-ban a

a Miskolcz, 1135-ben a Kalán (a későbbi Baár), 1140 az Ákos, 1145-ben a Bikács, 1145-ben Szente-Mágocs, 1150-ben Belus, 1155-ben Örs, 1158-ban Borics, 1175-ben Csák, 1183-ban Szalók, 1186-ban Salamon nemzetségek ismeretesek voltak; tehát nem másfél, hanem *harmadfél századon át virágoztak* a magyar nemzetségek; csak az ősiség törvénye (1351), mely a nemzetségi közös birtokokat uradalmakká és családiakká változtatta át, hozta létre a valódi és örökös családneveket; addig az adományos birtokok nevei csak *előnevek* voltak, melyek nem a családnál, hanem a birtoknál maradtak és eladás vagy kihalás esetén az új tulajdonosra mentek át.

Igy látjuk, hogy se Pauler, se Karácsonyi új munkája nem rontotta le, hanem inkább megerősítette az „Élő Nemesség“ fejtegetéseit a „Magyar Nemesség Történelmi Fejlődése“ című értekezésben. Nyomozásaimat önállóan és hosszas tanulmányozásra alapítva adtam elő, helyesen és meggyőzően, a két tudós új munkáinak ismerése nélkül.

Szombathy.

Az „Élő Nemesség“ folyóirat sorsa.

A nevezett folyóirat 63-ik lapján olvasható szerkesztői nyilatkozatban megírtam, hogy nyomós okok miatt annak folytatását felfüggesztem, de ha lehet, a folyóirat kiadását ismét folytatni fogom.

Most tehát elmondom az akkor elhallgatott nyomós okokat, melyek egy kis tükrödarabot mutatnak a mostani magyar irodalmi állapotokról.

Életem hetvenötödik évébe léptem, az emberi kor határszélénél állok; ezt az isteni gondviselésen kívül annak is tulajdoníthatom, hogy a vallás és természet szabályai szerint éltem, a dohány, pálinka és más vérrontó élvezetektől tartózkodtam; egész életem pályáján ayugodt lelkiismerettel haladtam át irigyeim és rágalalmazóim áskálódásai között; az igazságot bátran kimondám, hizelegni nem tudtam; mert aki hizeleg, hazudik, a hazug pedig csal is, de én se hazug, se csaló nem akartam lenni; másokat nem károsítottam, nem bántottam, még ellenségeimet sem üldöztem, tudván azt, hogy az alattomos rágalmazók előbb-utóbb lelepleztetnek és szégyent vallanak.

Ha ily előrehaladott életkoromban az irodalom terén is működöm, ez onnét van, hogy harmincz évi buvárkodásom, fáradságos és költséges tanulmányaim eredményét nem akarom magammal a sirba vinni, sőt hazafias kötelességemnek tartom, hogy az iskolai oktatás teréről leszorulván, így tegyek jó szolgálatot hazámnak; én folyvást tanultam és buvárkodtam, nem maradtam el a világtól.

Egyetemi tanár vagy akadémikus nem lehettem; de nem is lehet azzá mindenki, ha megérdemelné is, mert mindig több a pályázó és csak egy a megválasztott.

Aki ezen két rangot el nem éri, lenézésben, sőt üldözésben részesülhet a tudósok közt, ha nem keres, vagy nem talál protektort.

A Szent-István társulatnak, a gyorsíró és a tanári egyletnek alapító, a történelmi, a heraldikai, a régészeti társulatnak szintén régi tagja vagyok; már félszázad óta ismerhet engem a közönség mind a közoktatás, mind az irodalom terén. De ez mind nem használt.

Tudományos irodalmi munkálataim 1871-ben indultak meg, midőn a jog- és államtudományokból a szigorlatokat letevé, doktori oklevelet nyertem. Ez évben tartottam első tudományos értekezésemet a Római Corvin Codexek fényképi másolatai bemutatásával, mely munkát akkor Ranolder János veszprémi püspöktől kaptam.

A latin, görög és francia eredeti források felkutatása és újabb nyomozások alapján megjelentek tőlem:

Kutfőtöredékek a magyarok történelme jász korszakához, 1875-ben. A Duna- és Don-vidék világtörténelme a római latin császárok korában, 1877-ben. Dacia meghódítása és a Trajánoszlop képei, 1878-ban. Magyarország hajdankora, 1880-ban. — Ezekkel föltártam hazánk régi területét akkori történetével.

Ezeket az eredeti kutfők és a legújabb nyomozások alapján sok fáradsággal és költséggel szerzém; de valamelyes elismerést sehohsem nyertem, sőt azt is tapasztaltam, hogy a lapokhoz beküldött példányok fölvágtatlanul kerültek az antiquáriusokhoz.

Ezek után a genealogiai kutatásokra adtam magadamat. Kutattam a győri, komáromi, trencsényi, pozsonyi, nyitrai, szepesi megyei levéltárakban, a barsmgyei levéltárban pedig harmadfél évig (mint nyugalmazott tanár) ideiglenes levéltáros voltam. Köz-

ben-közben kutattam az országos levéltárban is, Bécsben átnéztem a királyi könyveket, midőn azok még ott őriztettek.

Ez mind nem használt; az akadémikusok és egyetemi tanárok többnyire lenéztek, pedig csak a nyugalmi tizenöt évem alatt is többet tanultam, mint sok fiatal tudós egész életében.

Hogy mikép éreztették velem a „Turul“ és a „Nagy-Iván“ szerkesztői hatalmukat, felhozok néhány oly esetet, melyek e két folyóirat hasábjain vannak megörökítve és így azokat az illetők el nem tagadhatják.

A „Turul“ 1886. évfolyamában megjelent tőlem egy grófi család genealogiája. A szerkesztő észrevette, hogy a család egyik tagja mint osztrák tiszt a magyarok ellen harczolt. Ezt a szerkesztő kinyomatta, de az utána következő kis részt mind kitörölte, melyben az állott, hogy az osztrák tiszt fivére a magyazok táborában harczolt és ezért hosszú fogságot is szenvedett; ennek fia pedig alispán (most már főispán). — Csak e rélyes levelezéssel tudtam a szerkesztőt rákényszeríteni, hogy a czikk kitörölt részét is kiadja; de a pótczikk elejét úgy kellett fogalmaznom, mintha az kényezeriüségből maradt volna ki. — Ez által a szerkesztő engem a grófi családnál gyűlöletessé tett; nem is kaptam többé megbizást valamely főuri családtól genealogiájuk megírására. A szerkesztő célt ért.

A „Turul“ 1888. évfolyamában a Szapáry névről három czikket közöltem, melynek végén (a 89. lapon) a szerkesztő azt mondja, hogy értekezésem a kiküldött bizottság (tulajdonkép a szerkesztő) véleményét nem dönti meg. Ennek értelme: Szombathynak igaza van ugyan, de ő csak szegény magyar nemes, ellenben gr. Szapáry Géza gazdag tót főúr; ergo etc.

A „Turul“ 1892. évfolyamában megjelelent tőlem egy genealogia, melyet előzetesen a heraldikai ülésen felolvastam, melynek leginkább történelmi vonatkozásai nagy tetszésben és bő tapsokban részesültek. Ezen érdekesebb részek a „Turul“-ból mind kihagyattak a szerkesztő által.

Azután kértem a szerkesztőt, hogy legyen tekintettel az élő nemesség igényeire is. Tegye magát érintkezésbe a belügyministeriummal, indítványozzon vagy a heraldikai társaság által indítványoztasson jó reformokat a megyéknél a nemességi igazolások és bejegyzések ügyében; de ő egy lépést sem tett ez irányban,

még a később megjelent miniszteri rendeleteket sem közölte, melyeket a „Nagy Iván“ új folyóirat mégis közzétett.

Most vegyük elő az itt említett folyóiratot.

Ez mindjárt az 1899-ben megindult első évfolyamában elidegenített magától. A 90. lapon közölte beadott cikkemből az első részt; a második helyett saját kivonatát adta ki az én cikkem értelmének felforgatásával, érveim elferdítésével. Már most mit tehetek én az ily gonosz eljárás ellen? Adjak be czáfolatot? Azt vagy nem adja ki, vagy ismét elferdített kivonatot ad helyette és engem másodszer iparkodik nevetségessé tenni. Azt is mondja ott, hogy én nem vártam be a miniszter határozatát; hát ő miért nem várta be? hisz éppen ő informálta rosszul a minisztert az ő ferdített kivonatával. Azután hol maradt a miniszter határozata mostanig? Hol maradt magának a „Nagy Iván“-nak fejtegetése ez irányban? Tett-e a folyóirat a három miniszteri rendelet közlésén kívül valamit az élő nemesség érdekében? Semmit! Már egy év óta a nemességi kinevezéseket és kitüntetések sem közli. Ő is a „Turul“ nyomdokait követi: a régi nemességet elnyomni, helyükbe újakat pénzért teremteni.

Félszázad nem volt elég a nemességet érdeklő rendeletek összegyűjtésére, áttanulmányozására és újak kibocsátására. Nincs semmi rendszer a nemesi ügyek kezelésében, még írásbeli megállapítások sem léteznek; csak szóbeli utasítások támadnak, melyeket minden tisztviselő tetszése szerint értelmezhet.

És ez ellenében a „Turul“ és a „Nagy Iván“ folyóiratok keletkezésük óta mai napig nem tettek semmit.

Ily körülmények között indult meg a múlt ősszel az „Élő Nemesség“ című folyóirat. Lett nagy láрма ezért. Elnyomni, eltiporni a vakmerőt! Elveszi tőlünk az előfizetőket. Nekünk nem kell idealizmus, hanem pénz, pénz, nekünk, egyedül nekünk. Boykottáljuk az új folyóiratot, buktassuk meg; mert még utóbb mi bukhatunk meg mellette.

Az „Élő Nemesség“ számaait a „Századok“, a „Turul“ és a „Nagy Iván“ szerkesztőinek pontosan és ingyen megküldöttem; de azokat mindahárom agyonhallgatta, még egyszer sem említette föl. Midőn a szaklap kiadását felfüggesztettem, a „Századok“ és a „Nagy Iván“ mégis volt annyi belátással, hogy ha már annak megjelenéséről nem szóltak, megszűnéséről (tulajdonképp csak felfüggesztéséről) szintén hallgassanak. Csupán a „Turul“ bizott meg

egy Cs. jegyü bújkáló *Csacsit*, hogy rugdalja meg a beteg oroszlánt. Ez meg is tette a számárrugásokat' és számárorrításokat. Kérem a tisztelt olvasókat: nézzék át az „Élő Nemesség“ 1—4. számát, hasonlítsák össze a „Turul“ multévi utolsó lapján megjelent Cs. jegyü kritikával és ítéljenek fölöttem és fölöttem; de kérem a heraldikai társaság tisztelt tagjait is, hogy ítéljenek az ily szerkesztő felett, ki a társulat folyóiratát arra használja, hogy bújkáló Csacsit léptet föl egy nyílt sisakkal és hazafias szándékkal dolgozó becsületes szaklap szerkesztője ellen, ki azonfelül a társulatnak már főnállása óta rendes tagja és a „Turul“-nak is hűséges munkatársa.

Ennyire sülyedhet egy országos tudományos társulat folyóirata, hogy egy ismeretlenül maradni kívánó egyén fél a világságtól, de nem fél a szerkesztőtől, ez pedig nem fél az őt fizető társulat felháborodásától, midőn ily egyénnel szövetkezve mindketten piszkolnak egy tisztességes férfit, ki 74 éves koráig becsülettel szolgálta előbb a tanügyet, azután az irodalmat, ki csak azért nem emelkedett magasabbra, mert nem tartá méltónak a hizelgés, csuszás-mászás, pletykázás és rágalalmazás lajtorjáján a kéménybe emelkedni, honnan később igen sokan piszkosan szállnak alá, mint ezt mostanában igen gyakran tapasztalhatjuk a protekció és hamiskodás útján fölemelkedett egyéneknél.

És az új folyóirat elhallgatott. Elhallgatott a „Turul“ és a „Nagy Iván“ is; de egyikén sem fogott a példa. Mindakettő álmosan és fáradtan szendereg; nem az ősi dicsőségről, hanem pénzről álmodik. Ilyen a mai magyar irodalom!

Szombathy.

A nemesség új mozgalma.

„Nemzetes Uraimék“ címmel tárczacikk jelent meg az „Alkotmány“ hírlap f. é. május 9-ikei számában, melyszerint „nemzetes ur“ csak a magyar nemes volt s mást e megszólítás soha meg nem illetett. Ez így volt szép. És ma a fiatal gentry Budapesten már kezdi divatba hozni ezen régi jó szokást.

Továbbá mondja a tárczairó: „Ha egy nemes ur elég *tudással* és elég *önzettelenséggel* is bír ahhoz, hogy a *közügyek* iránt is érdeklődjék, azokban tevékeny részt vegyen, de amellet beéri a *nemzetes ur* megszólítással, mindenki akaratlanul is rá fogja mondani, hogy ez valóban méltó őseihez.“

Végül ezt mondja: „A nemesi kiváltságok idejüket multák (s ez a magyar nemesség legszebb ékessége); a törvény mindenkinek egyaránt megadja a jogot, hogy ember is, de ur is lehessen. A *közjog* ma már nem ismer nemest, csak magyart.“

Amit a tárczairó eddig mondott, magában foglalja az értekezés *velejét*; amit még ezek után mond, szintén érdekes és tanulságos, kivált a „komoly törekvés, szorgalmas munka és a *tudás*“ ajánlása; de az nem áll, mit a *közjogról* mondott; mert a *közjog* még mindig ismeri a nemest, a *magánjog* pedig védi annak megmaradt jogait, mi a következőkből kiviláglik.

Az 1848-iki törvények föntartották a nemességet és ennek szellemi jogait. A koronás *királynak* most is felségjoga *nemességet* és ennek jelvényeit (czímert, előnevet, rangot, rangemelés stb.) adományozni, ezt tényleg gyakorolja is, mint a hivatalos lapok tanusítják.

A *nemesek* első szellemi joga a nemesi *átöröklés*, mely a nem-nemesétől abban különbözik, hogy az atyának nem csak családneve (vezetékneve), hanem előneve, czímere és rangja is örök joggal átszáll gyermekeire és ezek törvényes utódaira. A gyermekek is bárók, grófok, herczegek lesznek, ha az ily nemesi rangemelés az atya élvezte.

Közjogi nemesi előnyök: a kir. testőrségbe csak nemes vétetik föl; kamarássá csak régi nemes lehet; az udvarképesség szintén a nemesi ranggal együttjár; a nemes rangemeléssel báró, gróf, herczeg lehet és mint magnás a főrendiház tagjává lesz.

Magánjogi nemesi előnyök: hogy a nemesi alapítványokban csak nemes részesülhet; hogy a nemesi, polgári és urbéri birtok a telek-könyvben és a perekben más-más elbirálás alá esik, stb.

Mіндеzen nemesi jogok ismerete disziti a nemes ember *tudását*; ezért ideje már, hogy a nemesség az ő történelmi fejlődését ismerje; tanulja meg: mikor és mikép keletkezett az előnév, családnév, csimer, czimeres nemesség, rangemelés, fiúsítás, hitbizomány stb.

Csakhogy ezen ismeretek 1848. óta nagyon elhanyagoltattak, még a jogi tanszékeken sem találtak kellő méltánylást. Ezt részben hazánk legujabb történelmi átalakulásai is okozták.

A szabadságharcz lezajlása után 1849—65-ig nem tartatott országgyűlés, az alkotmányosság szünetelt. A megyei levéltárak ugyan rendben tartattak, a nemes családok okiratai összegyűjtettek, de használatba nem vétettek; nem csak jogi, de még történelmi tekintetben is pangott a nemesi leszármazás kimutatása.

A „Századok“ és a „Turul“ 34 év alatt egyetlenegyszer sem adott ki oly czikket vagy csak rövid közleményt sem, mely a most élő nemesség érdekeinek megfelelt volna. Még a belügyminiszterium idevágó rendeleteit sem ismertette meg olvasóival, ámbár előfizetői majdnem kizárólag nemes családokból származtak. Ha már a két folyóirat sem törődött az élő nemességgel, természetesen a hírlapok még inkább nem törődtek velük.

Csak a hivatos lap és a „Nagy-Iván“ mutatta néha-néha, hogy még van élő nemesség. Ez utóbbi folyóirat összesen hét füzetben közölte a nemesi kinevezéseket és belügyminiszteri rendeleteket. Ez utóbbiak közül hármát mutatott be: Perczel minisztertől 1895. júius 27-én 52602. sz. a. kelt rendelet a kamarási és más ősfák hitelesítéséről. Másik 1898. szept. 23-án 68573. sz. a. a czimerigazolásokról. Harmadik Szél Kálmán miniszterelnök-belügyminisztertől 1900. május 25-én 14521. sz. a. a nemesi bizonyosságlevelek kiadását szabályozza.

De ez idő óta (1900. május 25.—1901. május 31), tehát egy teljes éven át, nem jelent meg a „Nagy-Iván“-ban se rendelet, se nemesi kinevezés vagy kitüntetés.

Ezek elmondása és megszivlelése után az következik, hogy a „nemzetes urak“ megindult mozgalma gyakorlati eredményt mutathasson föl, a társadalom egy *nemesi egyesület* alakításába menjen át, céljait így törekedjék elérni.

A megalakulandó nemesi egyesület tervezői kezdetben valamelyik hírlapot (vagy többet is) választhatnának értesítéseik közzétételére; a megalakulás után pedig a „Nagy-Ivánt“ alakíthatnák át, vagy új szakközlönyt indíthatnának meg az egyesület költségén; de nem lenne szabad a választmány és rendes tagok között oly erős válaszfalat építeni, mint ez a létező két társulatnál történik, nehogy a klikkszellem az egyesület legszebb virágait elhervaszsa.

Az eldobott kő már belerepült a nemesség álló vizébe; a hullámok a partokig terülnek, ostromaikkal nyilást készítenek a víz lefolyására és a lusta tóból tiszta patak fog csörgedezni.

Csak bátorság, kitartás, tevékenység!

Hass, alkoss, gyarapíts, a haza fényre derül.

Ó Felsege szaván „Bizalmam az ősi erényben“

Ősi dicsőségünk: Isten s a Király a Hazával.

Szerkesztői tervezet.

A mai számmal bevégeztük „A magyar nemesség történelmi fejlődésének“ első részét, mely az árpádkori nemesség felődését a honfoglalás kezdetétől az ősiség megalapításáig adja elő és mintegy ötödfél száz évre terjed.

Most következik a második rész, mely a nemességnek miutegy férfikorát képezi és az ősiség által kiszabott pályán halad. Ezen kor éppen félezer évre (1351—1848) terjed, mely idő alatt a birtokos nemességhez a birtoktalané is járulván, a nemesek száma lassanként annyira fűlszaporodott, hogy az ország lakossága végre majdnem két egyenlő csoportra oszlott: a kiváltságosok és a kiváltságnélküliek osztályára (a városi polgárokat is az előbbiekhöz számítva).

Az 1848. márcziusban a kiváltságtalan nép is a nemességhez emeltetvén, a törvény előtt egyenlővé lett, a nemesség a közös teherviselésben a néppel osztozott, csupán a szellemi (másokat nem illethető) jogokat tartá meg magának. A nemesség történelmi fejlődésének eme harmadik kora még csak 53 évet számlál, de ez évről-évre növekedik.

Az „Élő Nemesség“ folyóirat főczikke tehát a következő számokban új folyamba lép, melynek mindinkább nagyobb érdekességet kölcsönöznek a lassu átalakítások a törvényhozás és társadalom terén.

Látni fogjuk a nemes családok állandóságát az utolsó sarjak kihalásaig, a nemesi családnevek, előnevek, czimerek keletkezését, szaporodását és szabályozását, a török uralom alatti ingadozásokat és hősiességeket; látni fogunk egyes visszaéléseket is, melyek a pártoskodásokból és a török nyomásokból eredtek és sokszor orvoslás nélkül maradtak. Szóval a főczikk ezen második része sok tanulságot, okulást, de lélekemelő mozzanatokat is tár az olvasó elé.

A folyóirat csak évi 12 számot foglalván magában, a czikkek és közlemények terjedelmében némely megszorításokat kell tennünk. Különben is az volt az írók panasza, hogy az „Élő Nemesség“ a „Turul“ és „Nagy Iván“ iránykörebe belekontárkodik, midőn családi leszármazásokat is közölt. Pogramunk ugyan világosan kijelölte az irányt, midőn czélját abban látta, hogy a nemesi új nemzedék érvényesülhessen nagyapja vagy szépapja utódául; de éppen ily rövid kimutatásokat nem kapott a szerkesztőség. Most azonban a térhiány is tiltja az oly genealogiák közlését; tehát vagy nem fogunk leszármazásokat közölni, vagy csak az utolsó 2—3 nemzedékre szorítkozunk, mintegy a Nagy Iván „Magyarország Családai“ régi köteteinek kiegészítésére.

Nem is genealogiák közlése itt a főczél, hanem a nemesség történelmi fejlődésének időrendi bemutatásán kívül az élő nemesség jogi és társadalmi életét figyelemmel kísérni és azok iránt folyóiratunk olvasóit tájékoztatni. Ily irányú közleményeket mindig szívesen fogadunk és lehetőleg a legközelebbi számban közzéteszszük. Természetesen, ne legyenek azok oly terjedelmesek, hogy folytatásuk is maradjon a következő számban. Csak ha a tárgy igen fontos és rövidebbre szabni nem lehet, kivételes esetben adunk belőlük folytatást.

A „Különfék“ rovatában a nemességre vonatkozó tudnivalókat és ide vágó más közleményeket adunk, melyek a folyóirat érdekességét emelik. — Ezek után reméljük, hogy tisztelt előfizetőink száma emelkedni fog és folyóiratunk fönmaradhat.

A tisztelt előfizetők meglepetve láthatják, hogy a jelen íven sokkal több olvasmány van, mint a korábbiakon. Ez onnan jön, mert az új betűk keskenyebbek és így 5--6 betűvel több fér minden sorba, mely körülmény azt eredményezi, hogy a mostani ív szedetei annyi kéziratot fogyasztanak el, mennyi azelőtt egy és negyedívre fért. Olvasóink tehát annyit kapnak, mintha minden szám $1\frac{1}{4}$ ív lenne.

Mégis az előfizetési ár felényire szállított le, ami annyit tesz, mintha minden számhoz egy negyedív toldalék csatoltatnék.

Ezért habár havonként csak egy ívet adunk ki, mégis annyi olvasmányt nyújtunk tisztelt előfizetőinknek, mintha évenként 15—16 ívet adnánk ki a régebbi alakban.

Különfélék.

— Győr vármegye legutóbbi közgyűlésén dr. Feichtinger Ernő járásbíró azt kérte, hogy hirdessék ki végre nemesi levelét, melyet atyja 1887-ben kapott. Goda alispán oda nyilatkozott, hogy a kérést föltétlenül teljesíteni kell; de fölvetette a kérdést, hogy a kihirdetés egyszerüen tudomásulveendő-e, vagy pedig az új nemes folytatólagosan fölveendő-e a vármegyei nemesek lajstromába? Hosszas vita után a közgyűlés úgy határozott, hogy a nemesi levelet kiadja a tiszti főügyésznek megvizsgálás és véleményadás végett. Erre megszólalt gr. Laszberg Rudolf főispán, ki azt jegyezte meg, hogy a nemességnek az a joghatása, hogy a tulajdonosának honosságot és közhivatalt szerzett, ma már megszűnt, mint ahogy megszűntek a nemesi köteleességek, meghatározott számú fegyveres harcosok kiállítása és a hadi czélokra szolgáló pénz-áldozatok. A nemességnek, a jogok és kiváltságok szempontjából, ma már nincs semmi jelentősége. Épp ezért a kérdést a vármegye mai jogkörébe beilleszthetőnek nem tartja. Mindazonáltal törvényben gyökerező fölterjesztési jogával nem kíván ezuttal élni, de fentartja e jogát akkorra, midőn a kérdés a tiszti főügyész véleményével újból a közgyűlés elé kerül. (Óhajtjuk, hogy a főügyész behatóan foglalkozzék ez érdekes ügygyel és jól megfontolt véleményt mondjon a megyének, mert ez sok megyében fog utánczókra találni. A nemesség főjoga az átöröklés. Ezért megmondta nemrég egy francia nemes ur: Atyáink ősök voltak, mi ősök leszünk. Ez csak úgy lehetséges, ha a nemesi okiratok a megyei levéltárakban mindenkorra megőriztetnek; mert e czélra az anyakönyvi kívánatok

már csak nagy szétszórtságuk miatt sem elégségesek. A nemesség a régi terhek helyet a köztelherviselés, katonáskodás stb. által nagyobb áldozatokat vállalt magára; most talán jutalom helyett még emlékeiktől is megfosztassék?)

— Az „Alkotmány“ talán az egyetlen hirlap, mely még mindig mókázik a „Szapáry“ névvel, melynek nincs semmi törvényes alapja és jogosultsága. Néhai Szapáry Géza gróf felmutatta a család 1620-ban kelt *nemeslevélét*, melyben állítólag Szaapary név áll. Itt világos az írások tévedése; mert a kettős *aa* (á) a második szátagra tartozik így; Szapaary. A győri levéltárban szintén ezen 1620. évből egy szerződésen az aláírás így áll: Coram me Stephanum Szapary iuratnm assessorem cottus Jauriensis. Egy év mulva (1621) a jegyzőkönyvben: Item praesentatae sunt literae armales (nemeslevél) pro parte Nobilis Stephani Czapary. Ebből világos, hogy a megyei jegyző megszokta a régi írásmódot Cz-vel, a nemeslevél tulajdonosa megmagyarosította Sz-szel. a nemeslevélben pedig a magyarosítás kifejezést nyert a régies *aa* (á) fölvételével, de nem az első szátagra. hanem a másodikra Szapaary = Szapáry. A jegyző a név végén levő *y*-ra még két pontot (Czapary) is tett, mi annyi mint Czapári Czapáry. Itt kezdődik tehát az *előnév* fölvétele is. A magyarosítás éppen a királyi adománylevelekben maradt meg állandóan. Így 1650-ben Szapáry Péter nyeri kir. adományul Ercsit három helységgel, 1688-ban ugyanazon Szapáry Péter kapja a terjedelmes mura-szombati uradalmat összesen 45 kelységgel. Két év mulva (1690) Petrus Szapáry de Szapár bárói rangot nyert. Ennek fia Petrus Szapáry de Szapár grófi méltóságra emeltetik, és ettől származik le a most élő Szapári Szapáry grófi család. Tehát már közel háromszáz éve használja a Czapáry névből magyarosított *Szapáry* nevet, mégis néhai Szapáry Géza, kinek uradalma tót vidéken volt, nem röstelte ősei magyar nevét visszatétoztatni és ezzel a Szapáry nevü anyáktól leszármazó magyar rok_onokat is mélyen megsérteni. De ő csak akarta a visszatétoztatást; nem mertte ezt a királytól vagy a belügyminiszteriumtól Kérni, hanem e célra fölhasználta a heraldikai társulat akkori titkárát. Hát ez törvényes hatóság a nemesi nevek visszatétoztatására? Erre még a belügyminiszterium sem vállalkoznék és ezt nem is terjesztené a király elé, ki nek elődei a magyarosítást több birtokadományozás és két rangemelés okirataival is megerősítették. A Liber Regiusban egyetlenegyszer sem fordul elő a Szapáry név; ezt vegye tudomásul az „Alkotmány,“ ha a valódi magyar alkotmány jun. védője akar lenni.

— A hivatalos lap jun. 4-i száma gróf Csáky Albin főrendiházi elnök és Széll Kálmán miniszterelnök-belügyminiszter hirdetményét közli, miszerint báró Majthényi Mihály családjában a fiágon magvaszkaadás esete állott be. Az 1886: 8 tcz. 5. §-ában foglalt rendelkezéstől kifolyólag a fiutódokban beállott eme magvaszkaadás azzal a felhívással tétetik közhírré, hogy mindazok, kik a magvaszkaadást tagadásba veszik, ezt a jelen hirdetmény megjelenésétől számítandó hat hó alatt a főrendiház elnökéhez, vagy a belügyminiszterhez intézendő s

okmányokkal támogatott írásbeli nyilatkozatban igazolják; mert ha a kitézött határidő alatt bejelentés nem történik, vagy ha azt igazoltnak találják, a nevezett családban a fűtődökben beállott magvaszakadást az örökös jogu főrendi családokról vezetett családkönyvben az illető rovatban följegyzik.

— **Ujabb időben** a nemes urak által is megszívleendő következő hőzmondások jöttek forgalomba:

A jó hazafi szereti a hazát; a rossz hazafi szereti a basát.

Jó hazafi áldoz a hazához; rossz hazafi rabol a hazától.

A jó hazafi bajban vigasztaló; rossz hazafiból lesz a népszaroló, a hazaáruló, akasztánivaló.

— **Eladó és szerkesztő-irodánkban** megtekinthető az 1877-ben Párisban megjelent nagy munka: A *Traján-oszlop képei*. A rómaiak dáciai hadjáratát 220 nagy képen mutatja be, a hadjárat francia leírásával a szövegbe nyomott ábrákkal is megvilágítva. Felsőbb tanintézetek számára megbecsülhetetlen segédeszköz. Muzeumok és könyvtárak kincsét is képezheti. Mídon ezen példány megvétetett, már csak 17 példány volt készletben. Ára 350 frt. volt, a szállítási költség 16 forint. Most féláron 360 koronáért eladatik. Hozzájárul ingyen 3 példány „Dácia meghódítása és a Traján-oszlop képei,” melynek segítségével a képeket megérti az is, ki francziául és latinul nem tud.

— **Első cikkünk** „A magyar nemesség történelmi fejlődése” árpád-kori része mai számunkban befejezést nyervén, lapunk végén az eddig megjelent öt számhoz *Tartalommutatót* csatoltunk, hogy t. olvasóink a cikkek sorozatát könnyen áttekinthessék és a nekik tetsző részeket az illető helyeken azonnal feltalálhassák.

Tisztelt előfizetőinkhez.

Igéretünk szerint az „Élő Nemesség” folyóirat kiadását folytatjuk; de havonként csak egyszer fog megjelenni az előfizetési ár arányos leszállításával.

Ezentul is „A magyar nemesség történelmi fejlődése” című munkálatunk lesz folyóiratunk főtárgya. Most már a nemesség története mindig érdekesebb lesz. Az első részt az ősiség kezdeteig (888—1350) bevégeztük; a második részt az ősiségi nemesség (1351—1847) képezi; a harmadik rész az új és élő nemesség történetét fejtegeti (1848—1902), mely csak 54 évet foglal magában, de az élöket legközelebb érdekli.

Tisztelettel kérjük a nagyérdemű közönséget, hogy az előfizetési pénzeket mielőbb beküldeni sziveskedjék, hogy a szerkesztést és kiadást rendes kerékvágásba hozhassuk.

Előfizetési ár: egész évre 4 korona, félévre 2 korona, negyed-évre 1 korona, egyes szám ára 35 fillér.

Az eddig megjelent 5 szám együtt véve 1 korona és 75 fillér.

Kelt Budapesten. 1901. június közepén.

Dr. Szombathy Ignác
mint szerkesztő és kiadó.

Tartalommutató.

	Lap
Programmunk	1
A magyar nemesség történelmi fejlődése.	
Bevezetés. (A népvándorlások utja. Anonymus)	3
I. Az Árpádok kora (888—1301).	
1. A pogány nemesség. (A hunok és székelyek)	7
2. Letelepülés. (Az ország keleti fele 894. Az ország nyugati fele 900. Vág- völgyi 902. Alsóausztria 906)	17
3. Morvaország a magyarok tanyája (906—946)	20
4. Morvaország magyar tartomány (947—970)	21
5. A kereszténység behozatala. (975—997)	21
6. A háromféle alkotmány (1000)	21
7. A magyar nemzetségek	22
8. A keresztény királyság kihatása	33
9. Kálmán 1100. évi törvényének kihatása.	35
10. A tizenharmadik század	36
11. A „de“ nemesség	39
12. A XIII. század törvényei	49
II. Az Anjouk kora (1301—1395).	
13. I. Károly (1308—42)	52
Az ösiség megalapítása (1351).	
14. Nagy Lajos (1342—82)	53
15. Mária (1382—95)	55
16. Pauler Gy. és Karácsonyi J. új munkái	65
Kisebb czikkek.	
A nemesi összeírások ügye	11
Szabályzat a m. kir. belügyminiszterium által kiállítandó nemesi bizonyág- levelek tárgyában	13

	Lap
Hun szók a gót és magyar nyelvben	26
A közönség köréből. Daróczy Zoltántól	28
A királydaróczi Daróczy családból	29
Előnévadományozás 1728-ból	30
Szombathy, Szombath, Szombati	42
A nemes Károlyi családból	46
A szepetneki Töttössy családból	47
Szapáry nem Szápáry	55
A tótváraljai Korniss családból	58
A schmellchoffi és szedlicsnai Timon családból	59
A közönség köréből, Szentivány Zoltántól	61
Az „Élő Nemesség“ folyóirat sorsa	68
A nemesség új mozgalma	72
Szerkesztői tervezet	74

Különlélek.

Az országos levéltár. A „Nagy Iván“. A „Turul“. A „M. Gazdasági Szemle“. 15	
Nyilatkozat. A Zichy család ősei	31
A „Turul“. A heraldikai Társulat közgyűlése. Pauler Gyula	47
Az „Élő Nemesség“ ügye. Keszthely. Bana.	63
Győr vármegye. Az Alkotmány. A hivatalos lap. Ujabb időben. Eladó. Első czikkünk	74—78
Tisztelt előfizetőinkhez. Tartalommutató. Sajtóhibák	79—80
Szerkesztői posták.	16, 32, 48, 64
Hirdetések	16, 32, 48

Sajtóhibák.

A második iven a lapszámok 1—16 helyett 17—32.

A 30. lap alján Grác főhercegi helyett *Grác hercegi*.

Az 57. lap 33. sorában nyelve helyett *neve*.

A 61. lap 25. sorában Morutinus helyett *Mortuinus* (Mordvinus).

A Timon genealogiából a 60. lap alján kimaradt *Timon Bertalan-Mihály*-nál, hogy ő Verpeléten született 1810. aug. 23., meghalt Tisza-Beón 1876. Az 1848-iki szabadságharcban honvédszázasos volt, később Hevesmegye főmérnöke. A 61. lap 12. sorában az előnév *dombóvári és iváncsai. Tihamér György* Pétervásáron 1866-ban született. *Zsigmond József Izidor* Szilváson 1873-ban született, jelenleg róm.-katholikus lelkész Kun-Szentmártonban. A család vallása római katolikus. (A kéziratához nem volt genealogiai táblázat csatolva; órákig kellett keresgélni a összefüggő leszármazásokat.)

 Tisztelt olvasóinknak az előzetes megkönnyítésére mind-egyik példányhoz *postai utalványt* mellékelünk. Ha esetleg azt nem használnák, szíveskedjenek ismerősüknek átadni és őt előfizetésre buzdítani. Kívánatra több példányt is küldünk előfizetők gyűjtésére, mely esetben a hatodikat ingyen küldjük a gyűjtőnek, annyi időig, mennyire a beküldött pénzek szólni fognak.

ÉLŐ NEMESSÉG

A NEMES CSALÁDOK SZAKKÖZLÖNYE.

A lap megjelenik minden hó közepén.

SZERKESZTŐSÉG ÉS
KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, III. kerület,
Kerek-utca 35. sz.

Felelős szerkesztő és kiadó:

Dr. Szombathy Ignác.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 4 korona

Félévre 2 „

Negyedévre 1 „

Egyes szám 35 fillér.

A MAGYAR NEMESSÉG TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉSE.

MÁSODIK RÉSZ.

Az ösiségi nemesség 1351 – 1848.

Felosztás.

Magyarország nemességének történelmi fejlődése három nagy időszakra oszlik és így előadásunk három részt foglal magában. Az első részt (888 – 1350) már előadtuk.

A második részt (1351 – 1848) most adjuk elő.

A harmadik rész az 1848. év után következett fejleményeket foglalja magában, mely rész most még csak 54 évre terjed, de ezen idő évről-évre hosszabbodni és továbbfejlődni fog.

Az egész *második részben* legfontosabb korszak volt a török uralom ideje a mohácsi véstől Budavár visszavételeig. Így legcélszerűbb az egész nagy időszakot három korszakra: I. a török uralom előtti, II. a török uralom alatti és III. a török uralom utáni időre elosztani.

I. A török uralom előtti korszak.

1351–1526.

1. Az Anjouk korának tulfele (1351–1395).

Az ösiség megalapítása.

Midőn Nagy Lajos királyunk három évi olasz hadjáratát (1347–50) bevégezte, mind maga, mind hadnépe új ismeretekkel gazdagodva tért haza. A király azon gondolkozék: mikép lehetne a hadügyi rendszert úgy szervezni, hogy az nagyobb erőt és

állandóságot nyerhessen. Az őt környező nemesség azt tanácsolá neki, hogy valamint Szent-István a *dézsna* megállapításával tette szilárdá az egyházat, a vallást és erkölcsöt, úgy ő a honvédelmet tegye szilárdá és erőssé a *kilenczed* elrendelésével, a vitélző rendet állandóvá az örökösödés családiasításával.

A nemesség szabadságlevele volt akkor az *aranybulla*, melyet II. Endre király alapított. Lajos király 1351. őszén országgyűlést tartván, hajlandó volt azt további kötelező erővel felruházni, de a 4-ik cikk kivételével, mely a nemesség örökösödési jogát még a Szent-István és Kálmán király által meghatározott alapon foglalta magában. Ezt tehát a következő szövegben állapította meg:

„Sőt ezek véghezvitelére (a nemesi birtok szabad eladására, elajándékozására, hagyományozására) teljességgel semmi hatalmuk ne legyen, hanem az ő birtokaik legközelebbi testvéreikre és azok nemzetségbelieire jogosan és törvényesen, tisztán és egyszerűen, más valakinek ellenmondása nélkül háramoljanak.“ Ezen intézkedés által a nemes családok főnmaradása azok teljes kihalásáig biztosítva lett; csak a kihalás után állott be a királyi jog (jus regium) az ily esedékes birtokok új adományozására.

Az országgyűlés második tárgya volt a *kilenczed* (nona) megállapítása, mely iránt az rendeltetett, hogy a jobbágyak terményeikből (így boraikból is) a földesurnak kilenczedet adjanak olykép, hogy először a püspöknek járó tized (decima), azután a megmaradó terményből a kilenczed (nona) a földesur részére vételessék ki. A király ezen intézkedését így indokolta: „Hogy az ekkép irántunk való tisztelet növekedjék és országunk lakói nekünk hivebben szolgálhassanak.“ Amennyiben t. i. a nemesek a banderiumokat és katonáikat könnyebben fölszerelhetik, élelmezhetik és vezethetik.

Ezen országgyűlésen még sok jó törvény alkottatott nem csak a nemesek, hanem az egész nemzet számára is.

A 10. t.-cz. szerint az atya bűneért gyermekei és rokonai ne bünhődjenek (mint ez 1330-ban a Zách-családdal történt).

A 11. t.-cz. Minden nemes férfi, kik az ország határai közt és a hercegségi birtokokon laknak, egy és ugyanazon szabadságnak örvendjenek. (Nem volt főnemes és köznemes között különbség).

A 22. t.-cz. A nemesek birtokba iktatásához (statutio) a

királyi ember (*homo regius*) ugyanazon megyéből való legyen, a káptalani ember (*homo capitularis*) a legközelebbi káptalanból rendeltessék oda.

Az egész törvénykönyvet 1351. december 11-én szentesíté a király. A záradékban mind a püspökök, mind a főurak csak keresztnévükkel és hivatalukkal vannak beírva. Ekkor még hivatalosan csak előnevek, de családnevek nem használtattak; ezek csak az ősiség megszilárdulása és öröklési perek keletkezése alkalmával jöttek használatba.

Mária királynő 1384. július 23-án szintén megerősíté az aranybullát és Lajos király törvényeit. Ennek záradékában a püspökök még csak keresztnevekkel, de a főurak következőleg említetnek: Garai Miklós (*Nicolaus de Gara*) nádor és kunok bírója, László (*Ladislaus*) erdélyi vajda, Szécsi Miklós (*Nicolaus de Zeech*) comes, országbiró, Lindvai István (*Stephanus de Lindva*) egész Tótország bánja, Filpes fia István (*Stephanus filius Philpes*) macsói bán, Szentgyörgyi Templén (*Templinus de Sancto Georgio*) Dalmát- és Horvátország bánja, Zambó nevű Miklós (*Nicolaus dictus Zambo*) tárnokmester, Forgács Balázs (*Blasius Forgach*) pohárnokmester, Telegdi Miklós fia Miklós (*Nicolaus filius Nicolai de Telegd*) ajtónállók mestere, Vessenyi Miklós fia László (*Ladislaus filius Nicolai de Wessen*) asztalnokmester, Néhai Dénes vajda ur fia István (*Stephanus filius quondam domini Dionysii wojwodae*) lovászok mestere. Nevezett Zambó Miklós (*Praedictus Nicolaus Zambó*) pozsonyi comes (*comes posoniensis*).

Látjuk ezen főuri névjegyzékből, hogy az ősiség megalapításának harminczharmadik évében sem voltak valóságos *családnevek*; mert örökségi birtokperek hiányában nem ismerték még a név állandóságának becsét és értékét.

Ezen jegyzékben az erdélyi vajda megelégszik az egyszerű *László keresztnévvel*; mert a központi művelődés haladása még nem jutott el Erdélyig; így maradt ez a macsói bánnál és az Erdélyből való főlovászmesternél is. A főtárnokmester és főpohárnokmester *jelzőnevet* (Zambó, Forgács) használ, melyből csak később lesz családnév. A többiek megtartják a birtokuktól vett *előnevet*, (Garai, Lindvai, Szécsi, Szentgyörgyi, Telegdi, Vessenyi). Ezekből is később családnevek lettek; de 1384-ben még valóságos családnév, mely a birtok eladása és a család kihalása esetén

nem ment volna át a birtok új tulajdonosára, még ekkor nem létezett.

Feltűnő Szécsi Miklósnál és Zambó Miklósnál a „comes“ cím, mely itt megfajtást igényel.

A *comes* névnek hajdan többféle alkalmazása volt, általában „királyi főnök“ értelménnyel birt; de nemesi magasabb rangot is jelentett és némely magas hivatallal együtt járt, mint az országbírói és várispáni méltóságoknál. Így az 1351. törvény záradékában: *Comite Thoma iudice curiae*, az 1384. t.-cz. végén: *Comite Nicolao de Zeech iudice curiae nostrae*; név nélkül is találjuk *Comes Iudex Curiae*. Tehát a „comes“ név együtt járt a hivatallal. A várispánok és a megyeispánok hivatalával is: *Comes Castri*, *Comes Comitatus*.

Az aranybulla így fokozza lefelé a hivatali comeseket: *Comes Curialis*, országbíró, *Comes Parochianus*, főispán, *Comes Curiae parochiani*, alispán, *Bilochus Regalis*, szolgabíró. Ez utóbbiak később: *Vicecomes* és *Judex Nobilium*.

A *pozsonyi comes* neve 1351-ben *Simon filius Mauricii Comes Poseniensis*, 1384-ben *Nicolaus dictus Zambo Thavernicorum Magister et Comes Poseniensis*.

Zambó nevénél visszamehetünk a hajdankorba.

Már Szent László 1093. évi törvénye említi a határőröket: *Comites, confiniorum*, a határok comesei, *Custodes confiniorum*, qui vulgo *Ewrii* (örri, örök) vocantur. Ezek katonailag szervezve őrizték a határokat, az ő *comesük* tehát őrnagy volt. Különösen a Zambó családról tudjuk, hogy az 1384-ben pozsonyi comes Zambó Miklós ősei között is voltak határőrnagyok (*comites confiniorum*).

Vas vármegyében a Pinka pataknál fekvő Felső- és Alsó-Őr helység birtokosai Német-Ujvár és Borostyánkő várak között mint örök szolgáltak. IV. Béla idejében a Vágvidéken levő örök vági székelőknek (*Siculi de Waagh*) nevezettek. Közös nevük *spiculatores* (szemlészek) volt. IV. Béla a vágiakat nemesi rangba helyezte, I. Károly a pinkaiakat szintén királyszolgákká (*nobiles servientes regales*) tette 1327-ben és őket felső-óri Péternek fia Miklós *comes* alá helyezte, megbizván őt, hogy az időközben innen elköltözött öröket is összegyűjtse. Így a vági és pinkai szemlészek egy ispán (*comes*) alatt egyesítették, ispánjuk pedig Pozsonyban lakott. Később a pinkai szemlészek 65 családot képeztek, kik

között kiemelkedett a Zambó család, és úgy látszik ezen családból valók voltak a pozsonyi ispánok (comites posonienses), midőn a megyei rendszer még nem volt megalakítva. Tehát az 1351. évi törvény végén nevezett Simon filius Mauricii Comes Posoniensis, atyja, Mórícz pedig nagyatyja lehetett a később felső-őri Zambó Miklós pozsonyi ispánnak.

A pozsonyi ispánság tehát kezdetben a határőrök kerületét és a város az őrnagy székhelyét képezte; a megyei rendszer megalapítása után pedig megyei örökös főispánsággá alakult át.

A *grófságok* alakulása később történt.

(Folytatása következik.)

Nagy Iván Családkönyve.

Felső-győri Nagy Iván 1824-ben született és 1898-ban halt meg. Mint Nógrád vármegye levéltárosának fia a magyar történelem irodalmának tisztázására és bővítésére munkálkodott. Sok tanulságos munkája közül mint ragyogó emlékkő emelkedik ki a „Magyarország Családai“ című 13 kötetes nagyszerű munka, melyért az utókor örök hálával tartozik az azt létrehozó magyar irodalmi hősnak.

Ő egymagában képes volt 12 év alatt (1857—68) a legkedvezőtlenebb körülmények között, a nemesség elnyomása és üldözése idején, hazánk nemes családjai nemzedékrendét és családi adatait sok fáradozással és költekezéssel összegyűjteni, a nagybecsű adathalmazt rendezni, megírni, közzétenni és a magyar nemzet számára megmenteni.

Bámulat és örvendező elismerés fogja el az olvasó szívét és lelkét, midőn a tizenhárom kötetes munkában összesen kilencz-ezerhatszázhatvanhat (9666) magyar nemes család multját képes fölfedezni és megismerni, csupán egyetlen, magát a hazának feláldozó fáradhatlan író kegyelméből.

A munka kötetei a családok kezdőbetűi szerint ábéczérendben következnek egymásután és azért nagyon különböző terjedelműek:

Az I. kötet 312 lapon az A kezdőbetűből ismertet 158 és a B kezdő szótagból 398 = 556 családot; a II. kötet 284 lapon a B betű többi családaiából még 419 családot; a III. kötet 420

lapon a C és D betüből $359 + 339 = 698$ családot; a IV. kötet 504 lapon E-ből 136, F-ből 305, G-ből 358 = 799 családot; az V. kötet 375 lapon a H-ből 407, az I-ből 100, a J-ből 152 = 659 családot; a VI. kötet 568 lapon egyedül a K betüből 1132 családot; a VII. kötet 610 lapon L-ből 367, M-ből 689 = 1056 családot; a VIII. kötet 334 lapon N-ből 391, O-ből 158 = 649 családot; a IX. kötet 852 lapon P betüből 732, Q-ből 7, R-ből 308 = 1047 családot; a X. kötet legvastagabb, mely 931 lapon az S kezdőbetűt foglalja magában (S. 592 + Sz. 699) = 1291 családdal; a XI. kötet 435 lapon a T-ből 487, az U-ből 84 = 571 családdal; a XII kötet 528 lapon a V-ből 402, Z-ből 251, Zs-ből 38 = 691 családdal. Ez összesen 9368 család a főkötetekben, melyekhez járul a XIII. pótlókötet 374 lapjáról még 298 család. Így az egész munka 6527 lapon 9666 családról szól.

Ha most a könyvben 1848-ig levezetett családokat akarjuk kimutatni, le kell vonnunk a 9666 számból 1) a kiholt családokat; 2) azokat, kik (az isteni 4-ik parancs ellenére) nem tisztelik őseiket és nem gondoskodtak családjaik genealógiájáról, a könyv szerzőjének nem nyújtottak adatokat; 3) azokat, kikről a szerző csak néhány sort talált a levéltárakban vagy könyvekben.

Így megtaláljuk azon családokat, kiknek genealógiáját a szerző 1856-ig, illetőleg 1868-ig levezette. Ezeket folytatólag a mostani évig az élő nemesekkel kiegészíteni már könnyű, és néha szóbeli tudakolással is azok rövid összeírásával elvégezhető.

Az „Élő Nemesség“ folyóiratnak éppen az a feladata, hogy az életben levő magyar nemesek neveit mutassa be olvasóinak, hogy ezáltal ők egymással megismerkedhessenek, egyszersmind a folyóiratban neveik emlékül megmaradjanak a későbbi utódok számára.

1. Felkérjük tehát az illető nemes urakat, hogy folyóiratunkat figyelemmel kíséren sziveskedjenek. Mihelyt családnevüket jegyzékeinkben megtalálják, onnan megtudhatják azt, hogy családjuk genealógiája a Nagy Iván családkönyvében megtalálható, melyet ők az élők neveivel és leszármazásával kiegészíthetnek, a szerkesztőség azután a beküldött tudósítások alapján a közleményt a folyóiratban kinyomatja és ekkép közlést teszi. A beküldő neve aláírásával és becsületével kezkesedik az adatok bizonyosságáról.

2. Ha a folyóiratunkból a régi nemesek megtudják, hogy családjuk leszármazása nincs a Nagy Iván családkönyvében, úgy maguk szerezzék be a családi adatokat és nagyatyjuk vagy szépatyjukról írják

meg annak teljes nevét és azt, hogy ő melyik vármegyében gyakorolta nemesi jogait.

3. Ha az *uj* nemesek csak 1867. óta nyertek nemeslevelet, úgy ezt másolják le jól olvashatóan és említsék meg nejük és gyermekeik, esetleg unokáik neveit, születésük helyét, évét, hó- és napját. Így az *uj* nemesek is családjaikkal együtt ismeretesek lesznek folyóiratunk által.

Nagy Iván nagy munkáján tizenkét (1857—1868) évig dolgozott; sok fáradsággal és költekezéssel, nem anyagi haszonnal, hanem inkább folytonos ráfizetéssel végezte. Először Friebeisz István segítségével adta ki az első három kötetet; midőn pedig ez már megsokalta a nagy anyagi veszteséget, Ráth Mór könyvárús rászánta magát a veszteséggel járó kiadások folytatására. Midőn a XII. kötettel a főmunka (1865) bevégeztetett, már csak úgy lett hajlandó a pótló kötet kiadására, ha annyi előfizető lesz, mennyi ennek kiadási költségeit fedezi. Három évig kellett az előfizetőket gyűjtögetni, hogy a XIII. kötet megjelenhessen.

Nagy Iván az I. kötet elé irt előszóban előadván munkája adatgyűjtését és forrásait, ilyeneket is mond: „Történelmi forrásainkból a legnagyobb fáradság mellett csak egyes izeket, de folytonos nemzedék-kapcsolatot nem meríthetünk. Oklevél-gyűjteményünk csak Mátyás koráig terjed; az sem teljes. A későbbi korból itt-ott elszórva nagyon kevés az, mi sajtót látott; a legtöbbet még most is köz- és magán-*levéltárak* rejtik el.“ A nemesi osztály minden gyakori *kihalások* daczára nem fogyott, sőt a még gyakoribb királyi kegyelem által, *uj* meg *uj* kiváltságosítás folytán, mindinkább *szaporodott*.“ „De hiszem azt is, miszerint e munka nem fog választó falakat rakni családaink közé, sőt ellenkezőleg, úgy vélem, az atyafias közérzületet előmozdítandja, bizonyítékául és tanulságul szolgálván arra, hogy amint a *haza* egy, úgy ezer meg ezer vérségi és sógorsági összeköttetésekkel összefűzve a *nemzet* is egy család.“ „Ily mű kimeríthetetlen.“

A főmunka utolsó kötete zárószavában már ilyeneket mond: „Általában noha a munka füzeteinek boritékain a Családokhoz a családfeők és adatok közlése végett folytonos felszólalásom és kérelmem szólt, aránylag igen kevesen voltak, kik ezt tenni sziveskedtek. Néhol még magán levélben tett fölszólításom is eredménytelen maradt. Mindamellett, ha a családfe hízagosan és tévesen megjelent, a nehezitelés el nem maradt.“ „Igenis, áldozatot kelle hoznunk írónak, kiadónak egyaránt, hogy a munka, annyi más irodalmi vállalat sorsát elkerülvén, befejezve foglalhasson

helyet irodalmunkban. A vállalat törzselőfizetőinek alig elegendő száma is a munka derekán már oly csekély számra apadt, hogy a nyomtatási költségeket alig fedezé. A legjobb nevek, melyek részére példányok voltak számíthatók, családaiik leírásának megjelenése után elmaradtak. A legtöbb csakis a családját tartalmazó füzetet szerzé meg.“

Még irigyei és ellenségei is támadtak, melyeket itt mellőznünk kell. A szerző a pótló kötet végaszavában még felsóhajt; „Mindenesetre az anyamunka hiányait (ezen XIII. kötetben) pótoltam. Több főcsaládunk ezuttal sem istápoltt kiigazítandó adatokkal.“ Talán ily sors vár az „Élő Nemesség“-re is.

Nagy Iván Családkönyvében a következő nemes családok várnak az 1848. óta született tagok közzétételére és így a genealógia kiegészítésére:

I. köt. Aczél család, Adamovich, Adda, Adorján, gr. Atischelburg, Ákay, Alagovich, Áldásy, Almády, Almásy, Ambrózy, Ambrus, Audaházy, Andrassy gr., Andrássy, Andreánszky. Angyal, Antonovics. Áuyos, Apor, Apponyi gr., Argay, Asboth, Asztalos, Athanaskovich, Attems gr., Augusz b., Avakumovich.

II. köt. Berchtoldt gróf, ungerschützi báró, Berecz, Berényi gr., Bernáth, Berzsenyi, Bertalauffy, Bertha, Berthóthy, Berzeviczy. Besse nyei, Besze, Betegh, Bethlen gr., Bezegh, Bezerédj. Bibra b., Bicskey, Bielek, Bikkesy, Biró, Bissingen-Nippenburg gr., Bittó, Blankenstein, Blaskovich, Bobor, Bochdanovics, Bocskay, Bocskor, Bodó, Bodon, Bodonyi, Bolza gr., Boncz, Bonis, Borbás, Borcsányi, Bory, Boróczy, Boronkay, Boros, Borosnyay, Bosnyák, Bossányi, Botka, Botka. Breuner gr., Brezanóczy, Brogyányi, Bruckenthal b., Brunswik, Brúz, Bubla, Bubna gr., Buda, Bujanovics, Burgstaller, Buzinkay.

XIII. köt. Babarczy b., Babocsay, Babóthy, Bacsányi, Bacsich, Bacsinszky, Bacskády, Bagaméry, Bay, Bajza, Bajzáth, Bakay, Bakonyi b., Balajthy, Balás, Balásházy, Balásovics, Balassa, Bálintith, Balogh, Balogh gr., Bánhidy, Barkóczy, Baross, Barsy, Bartakovich, Batthyány gr., Beckers., Bedekovich b., Bélády, Bélánszky. Bély, (nemes és gróf), Beleznay (nemes és gróf), Beliczay, Bellaag, Bencze, Benedicty, Benedikty, Beniczky, Benke, Benkovich, Benkő, Benyovszky, (nemes és gr.). Abaffy, Acsády, Aigner, Alberth, Alsó, Babos, Baloghy, Báuffy, Bangya, Bánoczy, Barna, Bartal, Battha, Batthyány (nemes), Batták, Bégányi, Békássy, Beke, Bencsik, Beóthy, Bernáth, Bihary, Birly, Biróczy, Birovsky. Bobest, Bobok, Bogyay, Bohus, Borecsizky, Bornemisza, Bosóky, Bukovinszky, Burián, Bydeskuthy.

A nemesség kihirdetési ügye.

Győr, 1901. június 29.

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

Folyó hó 22-én kelt becses levelére hivatkozással értesíteni kötelességemnek tartom, hogy én a vármegyei nemések nyilvántartása érdekében előadatok nélkül nem akarok véleményt adni, és hogy épen ezen okból a Feichtinger-féle ügyet se kívánom ismertetni, nehogy bármely oldalról praeokkupáljon. — Valóban, ez a kérdés nem oly könnyű, mint első pillanatra látszik, és jogász szempontból igen érdekes a beható diskussióra. Előbb nem foglalkoztam illetően irányu dologgal, bár nem tagadom, hogy a régi magyar magánjog és az abba kapcsolódó nemesség specifikus joga mindig érdekelt, már csak azért is, mivel hogy a magyar jogtörténelemnek a legközelebbi multból érdekes lapjai méltó okon kötik le azokat, kik az újabb magyar jog fejlődését elméleti és gyakorlati szempontból kísérik figyelemmel és vele foglalkoznak, vagy foglalkozni hivatvák, és ezek mellett tény, hogy senkinek sincs joga kicsinylőleg nyilatkozni mások jogáról és hogy semmi jog se elég kicsiny arra nézve, hogy az azok nyilvántartására hivatott hatóságokat ezen irányú kötelessége fölmentse, ha azok csakugyan fennállanak.

Mint hogy a Tekintetes Szerkesztő Ur szakközlönye szintén tárgyilagosan ugyanezen irányban és felfogással kíván érvényesülni, kérném a tek. Szerkesztő Ur segédkezését a következőkben, ha már azt megtenni és ebben segédkezni módjában áll.

Legyen szives közölni, és ha ezen irányban még nincs, vagy nem volna adata, úgy adatot szerezni és velem közölni, hogy volt-e valamelyik vármegyénél az 50-es években, vagy az 50-es évek után nemesi oklevél, vagy nemesi bizonyáglevél-kihirdetés, és ha volt, melyik vármegyében, mikor és mely jegyzőkönyvi szám alatt? És hogy tovább:

Vezet-e, és ha igen, melyik vármegye vezet még a nemesi lajstromot a jelenben, hogy mikor és miképen és a lehetőleg mely szám alatt adott ki esetleg arról bizonyáglevelet vagy kihirdetést és beigatást igazoló okiratot? — Mert én nem tartom lehetetlennek, hogy ott, hol specifikus okok is hatottak közre, mint p. o. valamely nemesi alap élvezeti joga, egyik-másik vármegye egész a jelenig gyakorlatában tartotta ebbeli törvényesen soha meg nem szüntetett jogát, illetve kötelességét.

Kijelentem, hogy én az ezen érdemben való részleges adatokat kész vagyok a jelen szünető felhasználása mellett, azután közvetlenül is beszerezni, attól a megyei hatóságtól, hol ebben a részben bizonyágot várhatok.

Szives barátságára és készségére számítva, vagyok és maradok a tek. Szerkesztő Urnak kész híve

Bély János

Győrmegei tisztifőügyész.

Válasz a főnebbi levélre.

Hogy a nemesség kihirdetési körülményeivel tisztában legyünk, meg kell különböztetni az 1848. előtti és utáni jogfejlődést.

A törökök kiűzetése után a tőlük felszabadult nemesi birtokok lehetőleg a még élő régi tulajdonos családoknak adományoztattak vissza, a kihalt családok birtokai pedig új tulajdonosokat nyertek. Ez ügyeket az ujszerzeményi bizottság (*neoacquistica commissio*) rendezte. Ekkor sok beiktatás (*statutio*) történt. Ezeket a királytól küldött királyi ember (*homo regius*) és a káptalantól küldött káptalani ember (*homo capitularis*) közösen végezték. Az ily beiktatás oly nagy nyilvánossággal és megszabott alakiságokkal történt, hogy az új földesur nevének megyei kihirdetése fölösleges volt, midőn az különben is új birtokára költözött, családja ott maradt és a megyei nemességgel összebarátkozott.

A *neoacquistica commissio* 1741-ben feloszlott; de ugyanakkor a megyéken javában dolgozott a *nemességnyomozás* (*investigatio nobilium*), mely a czímerleveles (*armalista*) nemések igazolásával foglalkozott. Ez időben sok királyi és helytartótanácsi rendelet intéztetett a megyékhez, melyek igen becses *elvi* és a nemesség *lényegére* vonatkozó intézkedéseket is tartalmaznak, melyek közül némelyek még most is érvényesek; de minthogy azok latin nyelven adattak ki, lefordítva és összegyűjtve nincsenek, általában ismeretlenek még a nemességgel foglalkozó hatóságok előtt is. Azt lehet mondani, hogy most már a nemességi ügyekben valóságos *ex-lex* állapot és önkény állott be tulnyomóan a latin rendeletek nemismerése miatt. A belügyi miniszterek 1867. óta átsiklottak a nemességi kérdéseken; csupán Perczel Dezső miniszter méltatta azt némi figyelemre; létre is hozta a „Nagy Iván“ czimű folyóiratot, mely egyenesen az *élő nemesség* ügyeinek felkarolására lenne utalva; de a szerkesztők félreismerték feladatukat, genealogiákkal stb. egyenesen a „Turul“-nak csinálnak konkurrencziát és egymást gyöngítik. A „Nagy Iván“ három év alatt három miniszteri reudeletet hozott; ez az egész, mit az élő nemesség érdekében tett, de a „Turul“ még ennyit sem tett. És mégis haragusznak az „Élő Nemesség“ folyóirat keletkezéseért.

Az 1723—1774-ig terjedő nemességnyomozási időszak alatt, már 1731. decz. 5. kelt királyi rendelet másodszer inti a megyei hatóságokat, hogy a nemesi összeírásokat (*conscriptioes nobilium*) rendszeren főtterjeszszék; 1732. márcz. 29-én ismét rendeli, hogy csak a kétséges nemések nyomoztassanak, a kétségtelenek pedig összeírassanak; 1735. febr. 1-jén: a *birtokos* nemések régóta ismeretes családakkal valóságos kétségtelen és régi nemesekül elismertessenek; de a *birtoktalan* és *czímerleveles* nemések csak akkor, ha 60 éves nemesi gyakorlatot képesek kimutatni az elévülési éveket is beszámítva (*Praescriptio in personalibus jurebus locum non habet*).

Ezen királyi rendeletek most is érvényesek; a 60 év nem 1848-tól visszafelé, hanem innen lefelé számítandó a főnebbi „*Praescriptio*“ értelmében. Vagyis 1848-tól csak 53 év folyt le; tehát a most élő

nemesek iparkodjanak *nemesi bizonyságlevelet* szerezni, mert 1908. márczius után már valószínűleg nem fognak kapni családjaik számára.

A megyék pedig most is tartoznak nemesi összeírásokat vezetni és a belügyminiszteriumhoz fölterjeszteni; mert a főnebbi kir. rendeleket az 1848. évi törvények nem törölték el.

Érdekes és érvényes az 1756. jul. 21-ről kelt kir. rendelet is, mely szerint a fiágon kihalt családok armalisait a megyei tiszti ügyészek (szükség esetén pörrel is) beszédni és a levéltárban elzáratni tartoznak. Valószínűleg ily kihalt családok armalisai vannak most a megyei levéltárakban, melyek gondosan őrizendők és többé ki nem adhatók, csak történelmi czélokra szolgálnak.

Királyi rendelet 1770. aug. 22-ről már harmadszor parancsolja, hogy a kétségtelen nemesek neveit lajstromba jegyeztetni és a megyei jegyzőkönyvbe iktatni tartoznak (nomina in Regestrum adnotentur, taliterque Comitatus Protocollo inserantur). Ezen királyi rendelet sincs eltörülve; ez most is kötelezi a megyéket, illetőleg a tiszti ügyészeket. Tehát az új nemeseket is okvetlenül jegyzőkönyvbe vezetni és a szolgabírók körleveleivel is kihirdetni kell. Ezzel együtt jár azon kötelesség is, hogy a kihirdetés végett benyújtott nemeslevél vagy bizonyságlevél és a megyénél nem maradó mellékletek lemásoltassanak, ezek a levéltárban iratcsomókban őriztessenek, hogy később az utódok onnan nemeségükről szóló okiratokat kaphassanak.

Ami a tiszti főügyész ur kérdéseit illeti, annyit mondhatok, hogy Bars megye és vele én mint azon megye ideiglenes levéltárnoka (1892—1895) a főnebbi kir. rendeletek szerint jártam el; azt is mondhatom, hogy Trencsén megye is így járt el folytonosan. Igaz, hogy csak nemesi bizonyságlevelek nyújtattak be, új armalisok nem kerültek megyei elbánás alá; de szavahihető ügyvédektől hallám, hogy az 1867-ben nemeslevelet nyert új nemesek Pest megyénél és városánál armalisaikat publikáltatták.

Ha az új nemesek armalisai a megyéken nem hirdettetnek ki, ennek többnyire maguk az okozói; mert jogaikat nem ismerik, a kihirdetést nem sürgetik.

Más részről a megyéknél is lehetnek e tekintetben hibák: vagy kijöttek már a kerékvágásból és nem ismerik a régi eljárás szabályait, vagy talán elleuszenv is működik közre; mert némely új nemes sokszor titkolódva nyerte nemeslevelét, ámbár 1848. előtt többnyire maguk a megyék ajánlották a királynak a nemesség adományozását megérdemlő hazafiakat, míg most néha egész meglepetésekkel olvassuk a hivatalos lapban megjelenő nemesítéseket.

A vármegyék kihirdetési jogát se törvény, se miniszteri rendelet el nem vette; maguk a megyék hanyagolják el ezen fontos jogaikat és kötelességeiket. Csak a *czímerigazolás* és a *nemesi bizonyságlevél* kiadási jogát vonta magához a belügyminiszter; de ez indokolt és helyes intézkedés; mert a czímerigazoláshoz az országos levéltárban levő nagymennyiségű czímer biztosabb megállapítást nyújt a megyei levéltárak-

nál; a nemesi *bizonyáglevél* most már nem egy-két nemzedékre terjed, hanem a leszármazást az országos levéltárból sokszor az első birtokadományozás, vagy a nemeslevél évétől kezdve lehet levezetni. De azért fennmarad a megyék joga mindakét (czimer- és bizonyáglevél) kihirdetésére és másolatainak megőrzésére a megyei levéltárban. Sőt a nemesi bizonyáglevelet *kérő* folyamodványhoz az illető család mindenesetre beszerzi és mellékelik a *megyei* levéltárakban őrzött nemesi okiratok hiteles másolatait és ezeket is fölterjeszti folyamodványával a belügyminiszteriumhoz, hol azok esetleg az országos levéltárban létezőkkel kiegészítettnek.

Ami a tisztelt főügyész úr levelének bevezetésében mondatik, hogy más megyéktől várja a kezdeményezést vagy értesítést, ez éppen nem ajánlatos. Mert mi lenne, ha minden megyei főügyész így nyilatkoznék. Hisz ekkor valóságos sztrájk állana be a nemesek kárára és jogaik kijátszására.

Az nem áll, hogy az új nemes kevesebb a réginél. Ő is a koronás királytól nyerte a nemességet, rangja, jogai és kötelességei semmiben sem különböznek a régi nemesekétől. Hogy azok anyagi jogaikról 1848-ban lemondottak, éppen ezért egyenlők velük a mostani új nemesek; amazoknál csak ősök történelmi régisége nagyobb; de ez nem változtat a lényegen. „Atyáink ősök voltak, mi ősök leszünk.“ A régi nemesség ki is halhat; ekkor a király nem is nevezhetne ki testőröket, kamarásokat stb. Új nemesek is legyenek, de csak jó hazafiak! Ez a fődolog. A nemesség magasabb rangját képezik a bárók és grófok. Az új grófok is egyenlő rangban állanak a régiekkel. Ezt nyíltan elismerte a törvényhozás, midőn báró Bánffy miniszterelnök idejében többen a nemesek közül gróffokká lettek; ezeket a főrendiház vonakodás nélkül befogadta kebelébe és szavazati jogukat is azonnal gyakorolhatták.

Azon észrevétel, hogy a nemesek már nem választanak országgyűlési követeket, nem rendeznek banderiumokat, nem vezetnek inszurrekciókat, nem fizetnek szubszidiumokat stb., semmi változtatást sem okoz a nemesség *lényegén*. A nemesség 1848-ban önkényt vállalta el a közös teherviselést; ezzel nem mondott le nemesi rangjáról, czimeréről, czimeréről, előnévről, ősiről; inkább hazaszeretetét tanúsította ezáltal. Ha most az inszurrekció helyett az általános katonáskodást is elvállalta, az adózás és hivatalviselés tekintetében is osztozik honfitársaival, ezek mind csak dicséretre válnak, de egy cseppet sem tanúsítják azt, hogy a nemesek *nemnemessé*kké lennének.

Tisztelt Főügyész úr! Bátran iktassa be a közgyűlésen a Feichtinger családot Győrmege nemesei közé. Ha ezt megteszi, a törvények és királyi rendeletek szerint cselekszik, ezért nem érheti gáncs, hanem inkább dicséretet érdemel.

Szombathy.

Nemeslevél 1655-ből.)*

Mi harmadik Ferdinánd, Isten kegyelméből választott Római fejedelem, Német, Magyar, Cseh, Dalmát, Horvát, Tót, Ráma, Szerbia, Galiczia, Lodomeria, Kum, Bulgár stb. országoknak királya, Ausztriának főhercege, Burgundiának, Brabantnak, Stirianak, Carinthiának, Carniolának hercege, Morvaországnak örgrófja, Luxemburgnak, alsó- és felső Sileziának, Württembergnek, Thékának hercege, Svécziának hercege, Habsburgnak, Ferretnek, Kóburgnak, Tirolisnak és Goriciának grófja, Alzáczsiának főura, a római szent birodalomnak örgrófja, Burgondián, alsó és felső Silezián felül Slavoniai, Navi és Salinai révparti örgrófságnak ura. Adjuk fudtokra e jelen levelünknek rendiben jelentvén mindeneknek, akiket illet, hogy mi, mind a mi némely híveink e végre Felségünknek nyújtott alázatos esedezésére, mind pedig vigyázzván és tekintvén hűségére és hűséges szolgálataira a mi hűséges Mayer Jánosunknak, melyeket ő először a mi nevezett Magyarországnak szent koronájának, azután időnek és helynek változásaival Felségünknek hűségesen és állhatatosan mutatott és ajánlott. és ennekutána is mutatni és ajánlani igérkezett. Annakokáért mind e miatt, mind pedig a mi királyi kegyelmünk-ből és bőkezűségünk-ből, melyekkel a mi eleinknek, Magyarország hajdani szent királyainak példáitól buzdítatván, az irántunk és a keresztény közjó iránt érdemes Hazafiakat és az erénynek követőit jutalmazni és az ő erényeiknek bizonyos emlékezetét, melyek őket nagyobbak véghezvitelére indíthatják, rendelni szoktuk. Azért ugyanezen Mayer Jánost és házastársát Kovács Erzsébetet és fiát Jánost, ismét testvéröccsét Mártont szintén Mayer t és annak házastársát Császár Katalint, a nemtelen állapotból, melyben eddig élni mondatnak, a mi királyi hatalmunkkal és különös kegyelmünkkel kiveszszük, az igaz és tagadhatatlan, a mi nevezett Magyarországnak és alája vetett részek nemeseinek számba kegyelmesen számláljuk, veszszük és írjuk. Ráállunk és a mi bizonyos tudásunkkal, eltökélett lélekkel is megengedjük, hogy ők mostantól fogva, ennekutána és örökké mindazon kegyelmekkel, tiszteletekkel, engedelmekkel, tulajdon törvényekkel, felsőbb méltóságokkal, szabadságokkal és mentességekkel, melyekkel más régi, igaz és tagadhatatlan, a mi nevezett Magyarországnak es hozzátartozandó részek nemesei eddig akárhogy, a törvény vagy szokás szerint éltek és bírtak, mostanság élnek és bírnak, élhessenek és bírhasanak örökösei is, és minden, mindakét ágon levő maradéki. Szintén a mi ő irántuk mutatott kegyességünknek, igaz és tagadhatatlan nemességüknek jeléül ezen címert, azaz nemesi jelvényt: *tudni-illik* egy koronás pajzs égszimmel festve, fenekén hármas kőszikla, melynek magasabb hegyén egy egész pelikán természetesen rajzolva, kiterjesztett szárnyakkal, magának készített fészkében egyenesen áll, tulajdon mellét tópi és biborszínű kifolyó vérével ételtkerő fiait táplálni látható;

*) Ezen czimeres nemeslevél latin eredetie Mayer Károly székes-fehérvári kanonok ur ősi tulajdona. Abban a czimer lefestve látható.

a pajzson levő katonai sisak királyi koronával, egy vasas emberi karral, meztelen kardot forgatván és könyökig fölemelve hordozván. ékesítettik. A tetejétől fogva pedig, azaz a sisaknak a csücsától tollakkal és sajkácskakkal, innét sárga és kék, amonnan fehér és vörös színekkel, a pajzsuk a külsejét elborítva és ékesítve, amint ezek a mi Levelünknek elején — tulajdon színekkel lefestve — világosabban láthatók. Ezen Mayer Jánosnak, valamint minden említett személyeknek, örökösöknek és minden, mindakét ágon levő maradékaiknak adjuk és engedjük. Rendeljük, és a mi bizonyos tudásunkkal, eltökélt lélekkel is megengedjük, hogy ők ezután, jövődöben és örökké ugyanezen nemes címert más igaz és tagadhatatlan nevezett Magyarországnak és hozzátartozandó nemesei szokása szerint, ugyanazon jogokkal, tiszteletekkel, engedelmeikkel, szabadságokkal és mentességekkel, melyekkel ők természetesen vagy a régi szokás szerint éltek és bírtak. élnek és bírnak, mindenben a csatákban, birkozásokban, harcokban, tornákban, kintásokban, bajvívásokban, nemkülönbén pecsétjeiken, zászlóikon, fedeleiken, kárpitjaikon, szőnyegjeiken, gyűrűiken, pajzsakon, sátraikon, házaikon, koporsóikon, általában pedig mindenféle dolgoknak és végzéseknél nemeiben, igaz és régi nemességnek czime alatt, melylyel őket, akármí állásban, állapotban, vagy méltóságban levő emberek legyenek, megtiszteltetteknek és felékesítettetteknek mondani, nevezni, tartani és gondolni akarjuk és parancsoljuk; hordozhassák és viselhessék, azokkal örökké élhessenek és bírassák, az örökösök is és minden, önekik mindakét ágon levő utódai, sőt adjuk, ajánljuk és engedjük e jelenvaló levelünkben. Amelynek emlékezetére, örökös erősségére e jelenvaló megerősített szabadságlevelünket, titkos pecsétünkkel, melylyel, mint Magyarország királya élünk, ezen Mayer Jánosnak és minden említett személyeknek, örökösöknek és minden mindakét ágon levő maradékaiknak adjuk és engedjük. Kiadatott a mi kedvelt, hűséges, tisztelendő Szelepcsényi György nyitrai püspökünk, ugyanazon helynek főispánja, a mi tanácsosunk és nevezett Magyarországi kir. Kancellárunk kezei által, a mi királyi pozsonyi várunkban június hónapnak tizenkettedik napján, ezerhatszázötvenötödik esztendőben. Római birodalmunknak tizenkilencedik, Magyar és többi országunknak harminczadik, Csehországunk huszonnyolczadik esztendejében. Főtisztelendő és tiszteletreméltó atyák és urak. Zombori Lippay György esztergomi, és Püsky János kalocsai és bácsi egyesült egyházak érsekei alatt, említett Szelepcsényi György nyitrai, Kisdy Benedek egri, Petretich Péter zágrábi, Zongor Zsigmond váradi, Pálfalvay János erdélyi, Széchényi György veszprémi, Hoffmann Pál választott pécsi, nevezett Püsky János győri adminisztrátorsága alatt, Tarnóczy Mátyás váczí, Jurievich Péter választott szerémi, Marovich Márton boszniai, Biehlavich György vál. tinnini, Karamuel János rozsnyói, Pálfy János választott esanádi, Moravich Márián vál. bosznai, Tolnay Ferencz vál. szendrői, Salix János vál. korbaviai és Mariani Péter zenci és modrusi szentegyházak püspökei alatt, kik az Isten szentegyházát szerencsésen igazgatják. Ismét Tekintetes és Nagyságos Hadadi Gróf Weselényi Ferencz a mi nevezett Magyarországnak nádorispánja, gróf Nádasdy Ferencz országbirája, gróf Zrinyi Miklós Dalmát. Horvát-tót

ország bánja, gróf Csáky István tárnok, gróf Zrinyi Miklós lovász, gróf Monyorókeréki Erdeődy György főkamrás, gróf Erdeődi Pálffy Miklós főajtónálló, gróf Battyáni Adám főasztalnok, gróf Ghymeszi Forgách Adám főpohárnok, gróf Nadasdy Ferencz fő királyi udvarnok mesterek alatt, nevezett gróf Erdeődi Pálffy Miklós pozsonyi gróf és több, a mi nevezett Magyarországunk megyéit és méltóságait tartó tisztviselői alatt.

Ferdinánd s. k.

Szelepcsényi György s. k.
nyitrai püspök.

Különfélék.

— **Tisztelt előfizetőinknek** tudomására hozzuk, hogy folyóiratunk eddig megjelent öt számából a megmaradtakat öt íves *füzetekbe* köttettük, és az ily füzetekeket félévi előfizetésbe számítva 2 koronaért bérmentesen megküldjük. Minthogy abban a „Magyar nemesség történelmi fejlődése“nek *első része* (888—1350) bevégeztetett, azt *tartalommutatóval* is elláttuk. A most meginduló második félévben a Magyar nemesség történelmi fejlődésének *második részét* (1351—1848) folytatjuk. Akiknek az 5-ik számot mutatványul megküldöttük, szíveskedjenek vagy előfizetni, vagy azok árát (35 fillért) beküldeni, vagy pedig azon számot visszaküldeni, hogy azokat másoknak adhassuk; mert az 5-ik szám fönmaradt darabjait a füzetbe köttettük és így azokkal *egyenként* most nem szolgálhatunk.

— **Nemesség.** Ő Felsege *Herczel Manó* doktornak, valamint törvényes utódainak, a gyógyászat terén szerzett érdemei elismerésüil „pusztapéteri“ előnévvel a magyar nemességet díjmentesen adományozta.

— **Előnév.** A király *Major Árpád* nyugállománybeli vezérőrnagy nemességét kegyelemből megerősítvén, neki, valamint törvényes utódainak, a „varannó-csemernyei“ előnevet díjmentesen adományozta.

— **Dr. Illéssy János** országos levéltári igazgató már huszonhat vármegye nemesi összeírását tette közzé az 1854—5. évi megyei általános összeírásokból a „Nagy Iván“ folyóirat hasábjain. Az illető vármegyék a következők: Abauj, Arad, Árva, Bács, Baranya, Bars, Békés, Bereg, Bihar, Borsod, Csanád, Csongrád, Esztergom, Fejér, Gömör, Győr, Heves és Külső-Szolnok, Hont, Komárom, Liptó, Marmaros, Moson, Nógrád, Nyitra, Pest-Pilis-Solt, Pozsony. — Ezekhez járul dr. Komáromy András-tól: Magyarországi *főurak* összeírása 1764-ben. Ezen hivatalos összeírások a kevésbbé beavatottaknak is lehetővé teszik, hogy azokban őseik nevét 1775-ből fölkeressék, azt Nagy Iván Családkönyvének adataival összehasonlítsák; ha ezzel is egyeznek, a Családkönyvből a leszármazást 1860-ig levezessék, innen pedig az anyakönyvekből és családi följegyzésekből az 1848. óta életben levő családtagok jegyzékét összeállítván, az „Élő Nemesség“ lapjain közzétegyék. Ezen összeállítások csak a *bir-*

toktalan nemesekre szólnak; a *birtokos* nemesek leszármazásának megállapítása több fáradságot igényel; mert aki 1755-ben birtokos nemes volt, nem iratott össze. Ezek neveit a megyei közgyűlések jegyzőkönyveiből és a levéltári különféle okiratokból kell kikutatni, végül az országos levéltárból kiegészíteni.

— **Névmagyarosítás.** *Offenheimer Gyula* kassai kir. közjegyző belügyminiszteri engedéllyel vezetéknevét *Kazinczy*-ra változtatta át.

— **A szállóige:** „jog, törvény, igazság“ új közmondásban így hangzik: Sokan kívánják a *jogot* maguknak, a *törvényt* másoknak, az *igazságot* koldusnak.

Szerkesztői posta.

Hm.-Vásárhely Sz. S. Köszönöm becses vigasztaló levelét. Munkáját „Hm.-Vásárhely történetét“ élvezettel és bámulattal olvastam. Népszerű és mégis tudományos fáradságos kitartással végzett mű mindkét kötet, a III. kötetről is sokat várunk és remélünk. Ilyen az áldozatra kész hazaszeretet.

Keszthely G. S. Köszönjük szíves ígérését az előfizetők gyűjtése iránt. A folyóirat főmaradása hazafias közérdek, nem egyedül a szerkesztő-kiadó magánérdeke. Ezt tessék az illetők előtt hangsúlyozni.

Paks D. Zs. Az eddig megjelent 5 számot borítékba fűzve megküldöttük. Szíveskedjék az „Élő Nemesség“ 2-ik számában megjelent genealogiát kiegészíteni. Lapunk zártakor érkezett levelezőlapja következtében a füzetet újra megküldöttük.

Homonna D. A. Ma érkezett becses levele után csak a latin közmondásra hivatkozom: Solamen miseris socios habuisse malorum. Köszönöm becses munkáját „Báró Perényi Zsigmond, a magyar nemzet dicső vértanujának élete.“ melynek tiszta jövedelme a Nagyszöllősen felállítandó Perényi-emlékre lesz fordítva. Irta feöldi Dobi Antal. Ára 1 korona. Sajnos, hogy a Podmaniczky-család és a Lónyay család történetét tárgyaló becses munkája, melyet 23 hirlap és Szilágyi Sándor, hg. Odescalchi Artur, Szilágyi István, báró Radvánszky Béla, Lónyay Albert, Csoma József, gr. Csáky Gyula, Reizner János, dr. gróf Kuun Géza, dr. Melcer Gyula, Majláth Béla, Somogyi Zsigmond, dr. Bubics Zsigmond, Szily Kálmán, Lévy József és dr. Kisfálud A. Béla urak kedvezően és igazságosan megbíráltak, egy álarcz alá bujt egyén által lerántatott. Hát álarcz alatt lehet most a legderekből egyéneket is rágalmozni; némely szerkesztők ezt megengedik. A közönség ezt is megszokja, de a szerkesztőt és az álarczost mégis elítéli.

Győr B. J. A nemességigazolásokat mielőbb el kell végezni; mert már csak hat év van hátra a beszámítható 60 évi gyakorlat kimutatására: 1841. évi ápril 11-től 1908. ápril 10-ig. Vagyis 7 évi gyakorlat és 53 évi beszámítható idő.

R.-Keresztur M. Gy. Az 1847. évtől levezetett igazolást úgy kell megírni, hogy abból kitűnjék legalább az egyenes vonal (dédatyja, szépatya, nagyatyja, atya, fia, unoka, kisuoka, szépunoka, dedunoka) biztos leszármazása a születési, házassági, halálozási évekkel, a keresztség, házasság és halálozás helyének megnevezésével. A földolog az, hogy melyik megyében gyakorolta nemesi jogait az a földmő atya, ki 1848. előtt már családost vagy nagykoru volt.

Középiskolai tanár urak! Az „Élő Nemesség“ nem éppen csak nemesek számára iratik. A nemesség történelmi fejlődése megvilágítja a magyarok történelmét, behatol a hajdankor rejtélyeibe, gondolkozóvá teszi az elmét. Folyóiratunk sok tanulságot nyújt a történetkedvelőknek. Csekély az ára. Néhány év múlva keresett és drága lesz, mint Nagy Iván Családkönyve.

ÉLŐ NEMESSÉG

A NEMES CSALÁDOK SZAKKÖZLÖNYE.

A lap megjelenik minden hó közepén.

SZERKESZTŐSÉG ÉS
KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, III. kerület,
Kerek-utca 35. sz.

Felelős szerkesztő és kiadó:

Dr. Szombathy Ignác.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 4 korona

Félévre 2 „

Negyedévre 1 „

Egyes szám 35 fillér.

A MAGYAR NEMESSÉG TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉSE.

MÁSODIK RÉSZ.

(Folytatás.)

2. Zsigmond félszázada (1387—1437).

A küzdelmek negyedszázada (1387—1412).

Zsigmond királyunk uralkodásának első fele folyvást zivatáros volt. Minthogy ő még neje Mária királynő életében (1387) királylányvá választatott és a veszprémi püspök által megkoronázott, őt sokan törvénytelen királynak, mások pedig csak társkirálynak tekintették, Mária királynő halála (1395) után sem birt Zsigmond közkedveltségre vergődni; mert a török folyvást hazánk melléktartományait foglalgatta (1396) és már a Drávaig nyomult előre; az Anjou ház utolsó tagja Hedvig lengyel királynő halála (1399) után Lengyelország is elfordult Zsigmondtól. Zsigmond tékozlásai, kegyetlenségei és törvénszegései annyira elkésérítették az ország rendeit, hogy őt a főpapok és főurak elfogatták (1401) és Siklós várában közei négy hónapon át fogva tartották. De kiszabadulása után is sok ellensége volt Zsigmondnak, annyira, hogy a pártosok nápolyi Lászlót királylányvá megválasztották (1403) és Zárában e célra készített koronával meg is koronázták. Zsigmond a megtérőknek bűnbocsánatot hirdetvén (1403), lassanként a magyaroknál megkedveltette magát. Csak midőn Zsigmond házasságra lépett Czillei Borbálával és ettől (1409) Erzsébet leánya született, egy év múlva pedig római királylány megválasztatott, ekkor békélt ki vele az egész nemzet

(1410) és ezentul Zsigmond közkedveltségnek örvendett; külügyi politikája is megjavult, csak még 1412-ben azon keserűséget okozta az országnak, hogy Szepesvármegyéből 16 mezővárost Lengyelországnak elzalogosított és ezekből lengyel tartomány alakult, mely 360 évig Magyarországból elszakítva maradt.

A diesőség negyedszázada (1412—1437).

Zsigmond királyunk, mint német-római király és 1433-tól római császár, Magyarországot is világhírűvé tette. Uralkodásának második felében már a magyar nemzet szeretetét is kiérdemelni törekedett. Azonban az ő történelméből itt minket leginkább csak a nemességgel összekapcsolt tényei érdekelvén, ezekre térünk át.

Zsigmond már siklósi fogságában érlelte meg azon tervét, hogy a nemes urakkal fegyverjátékokat rendeztet és azokon (valamint a csatákban is) a pánczélos vitézek pajzsaikra festett címereket használjanak. Az 1412-ben Budán tartott fejedelmi kongresszus ünnepélyein már nagy pompát fejtettek ki a nemesek fényes pánczélaik és címereik által, melyeket a király diszes címerlevelekkel adományozott. Az ily címerekről (a leeresztett sisak fődözete alatt is) föl lehetett ismerni az illető nemes családok tagjait.

Zsigmond első címerlevelét 1401-ben *Semsei* Jánosnak, utána 1405-ben szintén Budán *Tétényi* Péter budai alvárnagynak adományozta.

A bosnyai lázadások bevégezése után a Szrebernik várat négy évig hőiesen védelmező *Garázda* Miklós és Dénes testvérek és Szilágyi László rokonuk részére (1407) birtokot, 1409-ben pedig címerlevelet adományozott. Ezek után következett 1411-ben *Hideghethi* Jakab címerlevele.

Az itt említett címerlevelek eredeti szövegét nem ismerjük: a *Garázda*-címer színes rajzát a „Turul“ folyóirat közölte.

Az utánuk következő címerlevelek által, a latin szöveget a „Turul“ közölvén, az akkori orthographiát is figyelembe vehetjük; a kiadás helyének megnevezése pedig azt is kimutatja, hol tartózkodott időnként Zsigmond királyunk.

1414. Speier. Eresztvényi Ferencz (de Ereszthwen) és Fejéregyházi László (de Feyreg haz).

1415. Konstáncz. *Somkerei* Antal (de Somkerek). Később ezen előnévhez az Erdélyi családnév járult.

1415. Konstáncz. *Vadkert* Benedek, Pál és Domonkos. *Szentgyörgyi* László és János.

1415. Konstáncz. *Melletei* János (Johannes dictus Barocz de Mellete).*

1415. Konstáncz. *Kőszegi* László (de Kewzeg), *Komjáti* István (de Komíath), *Nenkei* Miklós, *Tokai* Jakab (de Thoka).

1415. Konstáncz. *Hothwafői* Tamás (de Hothwafew alias de Thamadoch comitatus Crisiensis), *Doklinai* Gal (Gallus filius Stephani dicti Bothos de Doclina).

1415. Konstáncz. *Halmai* Mihály (dictus Bor. Michaeli dicto Bor filio condam Michaelis de Halma). Halmai Péter (de predicta Halma). Predictus nobilis Michael dictus Bor. Itt már a *Bor* jelzőnév családnévvé kezd átalakulni.

1417. Konstáncz. *Barwy* Simon (Simon filius Francisci de Barrwy).

1417. Konstáncz. *Szirmai* György (Georgius f. Pauli de Zirma, Nicolaus de eadem Zirma).

1417. Konstáncz. *Petenyeházi* Márton (Martinus filius Stephani filii Nicolai de Petenyehaza). L. 1462.

1418. Konstáncz. *Lászlókarcsai* Pál dictus Török (Paulus dictus Terek filius Blasii de Lazlokarcha).

1418. Konstáncz. *Vay* Ábrahám (Abraham filius Nicolai de Waya).

1418. Konstáncz. *Dansai* és *kereszturi Csesé* László (Ladislaus dictus Chese filius Demetrii de Dansa et de Kerezthur). Ez szokatlan még; talán Konstánczban hozták divatba; kettős előnév és a jelzőnév családnévül. Prefati *Ladislai Chese*, eideg *Ladislao Chese*. Itt már nem „dictus“, hanem családnév.

1418. Regensburg. *Csapi* András (Andreas filius Nicolai filii Thome de Chap regie nostre maiestatis aulicus et noster familiaris, societatis drachonice seu drachonistarum collega ac domesticus et continuus commensualis.) Az 1408-ban alapított sárkányrend főtagja (collega), titkos tanácsos, asztaltárs.

1418. Regensburg. *Nagymihályi* Albert vránai perjel. (Albertus de Naghmihal prior Auraniensis).

1418. Regensburg. *Hassági Farkas* Márton és *Delnei Kakas* János, (Martinus filius Johannis Farkas de Hazag, Johanni Kakas de Delne, Johanni filio Nicolai de Mochola, Paulo et Johanni de Uzfalva.) Itt a *Farkas* és *Kakas* már családnévek; az *Uzfalvai* és *Mocsolai* még előnevek; de a családnéveket is helyettesítik.

1418. Bazel. *Rongvai Csontos* Péter (Petrus Chontus filius Blasii de Rongwa, per eum dicto Bartholomeo similiter Chontus filio Emerici de Legynya). Itt már világos, hogy „Csontos“ nem jelző, hanem család-

*) Itt érdekes a második és harmadik egyén neve: item *Dominico* dicto *Rez* filio Nicolai, *Emerico* filio Pauli similiter *Barocz* dicti, de eadem *Mellete*. Ezek szerint a *Barocz* és a *Rez* mint *dictus* (jelző) nevek hasonlítanak ugyan a *családnév*hez; de minthogy mindnyájan *Melletei* előnevet használnak, tulajdonképp az helyettesíti a családnévet, a *Rez* és a *Barocz* mégis csak jelzőnevek maradnak. Itt még valódi családnév nincs.

név, a *Rongvai* és *Legynyai* nem családnév, hanem *előnév*, mely ugyanazon család tagjainál is különböző lehet.

Itt már a birtoktól vett *előnevek* átalakulnak *családnévekké*, mert a nemesség *nemzetes* (generosus) lévén, vagyis az egész nemzetség kihalásaig fönmaradván, az előnév mint családnév annyira összeolvadt jogi értelmében, hogy századokon át nem kellett új családnévről gondoskodni; viszont a kihalás és birtokeladás oly ritkán történt, hogy szükség esetén a hatóság határozott az előnév és új családnév elkülönítéséről.

1418. Strassburg. *Mohorai* Vid (Vitus filius Michaelis de Mohara, Johannes de Nesa protonotarius magnifici Petri de Peren (Perényi) judieis curie.

1418. Strassburg. *Zemlényi* Dávid (David filius Martini de Zemlin).

1418. Passau. *Mileki* János (Johannes filius Ladislai de Milek, Adrianus de eadem).

1418. Ulm. *Szecsödy* Demeter (Demetrius f. Jacobi de Zechewd, et per eum Dadvid de predicta Zechewd).

1418. Ulm. *Gyalókai* János (Johannes f. Ladislai de Gyaloka, Nicolaus de Sykke, Georgio et Nicolao de eadem Gyaloka).

1419. Passau. *Kisfaludi* András (Andreas f. Thome de Kysfalwd, familiaris fidelis nostri Dorozlo de Rum vicemagister pincernarum, — nobiles de eadem Kysfalwd).

1421. Mies. *Bárczai* László (Ladislaus filius Mathius de Felsen-Barcza, Ladislao f. Clementis de Alsó-Barcza — ac prefati Ladislai filii Mathys, Mátyus fiai = Mátéfi).

1422. Nürnberg. *Leszteméri* Imre (Emericus filius Johannis de Lyztemer nobilis comitatus de Wag, vicemagister agazonum, — Ladislao et Martino de eadem Lyztemer).

1428. Galambócz. *Kökényesi* Jakab (Jacobus f. Georgii de Kekynes — Jacobo ac Blasio filiis Georgii de Kekynes).

1429. Pozsony. *Kölkedi* János (Nobiles Johanni, Matheo, Andree et Petro filiis Stephani de Kerlked).

1430. Nürnberg. *Berényi* János dictus Kakas (Johannes filius Ladislai dicti Kakas de Beren, familiaris fidelium nostrorum Stephani et Georgii de Rozgon (Rozgonyi) Poseniensis, Nitriensis, et de Komarom comituum — per eum annotato Ladislao Kakas patri Stephano canonico Veterobudensi et Blasio filiis prefati Ladislai Kakas de predicta Beren).

1431. Nürnberg. *Kristalóczi Tarkasis* Józsa (Josa Tarkasis de Cristaloucz Judex Cumanorum, et per eum Michaeli et Barnabe filiis Ladislai dicti Borothwa de Orboz).

1431. Feldkirchen. *Alsóindvai Bánfi* László. *Irsai* Benedek és szentbalázsi *Szele* Jakab (Ladislaus filius Pauli filii condam Stephani filii bani (Bánfi) de Alsóindwa aulici nostre maiestatis — sibi ac Petro et fratribus suis — necnon Benedicto filio condam Johannis filii memo-

rati Stephani de dicta *Jersa*, — item Jacobo et Blasio filii condam Georgii *Zele* de Zenthbalas).

1431. Feldkirchen. *Vajdai* György és *Jánoki* László (Georgius literatus filius Michaelis filii Bartholomei *de Vayda* — per eum Ladislao — ac Ders filio Ladislai filii Egidii *de Janok*).

1431. Milano. Paczali *Peres* András (Andree filii Ladislai dicti *Peres de Paczal*).

1431. Konstáncz. *Kolthai* Dénes (Dionisius filius Simonis filii Thome *de Koltha*, familiaris fidelis nostri dilecti egregii Leonardi *Noffry* de Baymocz)

1432. Siena. *Szlopnai* Péter (Petri alio nomine Petrach vocati, filii Gaspar *de Zloppa* aprodiani fidelis nostri Ladislai filii waywode *de Tamasi* magistri janitorum, — Andree filio Petri *de eadem Zloppa*.)

1434. Bazel. *Báznai* János (Providis Johanni *de Bazna* et Antonio fratri suo). Ez római bírodalmi nemes, okirata császári pecséttel.

1434. Bazel. *Karcsai* Balázs és *Gencsi* György (Petro filio Blasii filii *de Karcha* familiari f. n. magnifici *de Hedrechwar* — tibi et per te Gregorio f. Johannis *de Gench* ac Johanni filio Ladislao *de predicta Gench*).

1434. Pozsony. *Kistárkányi* Dénes (Tibi fideli nostro Dyonisio filio Nicolai filii Ladislai *de Kystarkan* — et per te Johanni, Benedicto et Oswaldo carnalibus, item Andree filio Benedicti filii dicti Ladislai, necnon Nicolao filio Mathius (Mátyus) *de eadem Kistarkan* uterinis fratribus tuis).

1435. Pozsony. *Szentbenedeki* Balázs (Blasio filio condam Bartholomei *de Zenthbenedek* — tibi et per te Johanni et Ladislao carnalibus ac Georgio filio condam Jacobi de predicta Zenthbenedek patrueli fratribus tuis).

1436. Buda. *Mesterházi* Bálint és *Bokodi* Sebestyén (Valentino literato filio Andree *de Westerhaza* — tibi et per te Johanni fratri tuo carnali item Sebastiano *de Burguth*, nec non Petro et Sigismundo filiis Georgii *de eadem Burguth*).

1437. Eger. *Sándi* György, *Kismaróthi* Péter, *Laki* György. Tibi fideli nostro Georgio filio Francisci *de Sand* — tibi et per te (Petro filio Ladislai *de Kysmaroth*, Georgio filio Johannis *de Lak*, necnon martino filio eiusdem Johannis *de eadem Lak* consanguineo tuo).

1437. Prága. *Asszuwölgyi* Benedek (Tibi fideli nostro nobili Benedicto literato filio Johannis *de Asszprelgh* — et per te — fratribus tuis).

Az itt bemutatott példákban kitűnik, hogy csak Zsigmond királyunk idejében, még pedig a konstánczi egyházi zsinat alkalmából honosodott meg a magyar *családnév* használata, midőn a világ minden részeiből összegyűlt főpapok és tudósok a külföldi szokásokról is értesülvén, belátták a családok kihalásaig érvényes állandó családnevek nagy hasznát. Megállapíták, hogy a régebbi jelzőnevek családnevekké legyének, a birtoktól vett előnevek pedig

családneveikül is szolgáljanak; ha pedig a családnév jelzőnévből alakult, a régi előnév maradjon meg továbbra is előnévnek (praedicatum). Az előnévből képzett családnév egy ideig megmaradt *z* végbetűvel; az *y* végbetű csak Mátyás király idejében jött használatba, de szórványosan már Zsigmond alatt is mutatkozott.

A címérlevelek szövegéből bemutatunk magyar fordításban olyat, mely az Országos Levéltárban őriztetik és a „Turul“-ban még nem közöltetett, Zsigmond királyunk uralkodása utolsó (1437) évében kelt, császári címét is feltünteti és császári függő pecsége alatt adatott ki.

Zsigmond, Isten kegyelméből mindig Felséges, Rómaiak Császára, Magyar, Cseh, Dalmát, Horvát stb. országok Királya, Neked hívünknek György *Sandi* Ferencz fiának üdvöt, kegyelmünket és minden jót. A császári vagy királyi Felség trónjának tiszta fényétől, mint a naptól a sugarak a nemességek törvényes joggal származnak és a nemesség minden jelvényei a császári vagy királyi fenségtől annyira függenek, hogy nem adható valamelyik nemesség jelvénye, mely a császári vagy királyi tisztaság kebeléről nem jön. Valóban tekintve és méltóan megfontolva a te rendületlen hited állandóságát, hűséges engedelmességeid önzetlen érdemeit és őszinte hódolatod buzgalmát, melyekkel nem kevés és valóban már következetesen különböző időkben a helyek és idők változása alatt, nevezetesen Alamannia, Lombardia, Tuscia és Italia más részeiben a legmagasabb segélylyel már szerencsésen és hódolattal fölvelt szentséges császári Koronázásunk alkalmával tanusítottál, mindenhol Felségünkkel járva, te eddig nekünk nagyon iparkodtál, annál inkább fogsz ezentúl iparkodni buzgóbban és szorgalmasabban tetszeni, midőn téged és tiedet, Felségünktől különös tiszteleti kegyelmekkel földiszívte láthatod; nem kételkedünk neked és általad Kismaróthi László fiának Péternek, Laki János fiának Györgynek és ugyanazon Laki János fiának Mártonnak a te rokonaidnak, a ti utódaitoknak, örököseitek és minden maradékaitoknak ezen címert vagyis nemességi jelvényt, mely ezen okiratuunk kezdetén vagyis fején tulajdon színcivel festői művészet által alakítva, megfestve és világosabban kifejezve áll, határozott akarattal, felségünk bizonyos tudomásából adtuk, ajándékoztuk és adományoztuk, sőt különleges kegyelmünk bővebb teljességéből engedélyezzük és jelen levelünkkel engedjük, hogy ti és minden örököseitek és maradékaitok a nevezett címert vagyis nemességi jelvényt a címereket használók módjára mostantól fogva ezentúl mindenütt a csatákban, fegyverjátékokban, párbajokban, tornákban és minden más nemesi és katonai gyakorlatokban, valamint a pecséteken, gyűrűkön, vitorlákon, fedeleken és általában mindenféle dolgok és járatok nemeiben valóságos és kétségtelen nemesség címe alatt, melylyel titeket mindenki, bármely állapotu, felsőbbségü, állásu, fokozatu vagy méltóságú emberek által örök időre kitüntetve lenni mondjanak, nevezzenek és tartsanak,

akarjuk, viselhesseitek és minden és egyes kegyelmekkel, tiszteletekkel és szabadságokkal, melyekkel a többi előkelők, nemesek és országunk czimerekkel élő alattvalói bármely szokás vagy jog szerint éltek és örvendettek, élhesseitek és örvendhesseitek. Ezen különös és különleges kegyelmünk ajándékával méltán örvendeztetek és annál bővebb törekvéssel császári és királyi Felségünk tiszteletére irányoztassék ezentúl szándéktok, mennél bővebb császári és királyi kedvezménynyel és kegyelmi jutalmakkal látjátok magatokat körülvetetni. Mely dolog emlékezetére és örök esősségére ezen levelünket, melyre császári kisebb pecsétünk függesztetett, neked engedélyezni határoztuk. Kelt Egerben, Jakab apostol hatodik napjának estéjén, az Ur ezernégyszáz harmincz-hetedik évében, Magyar királyságunk ötvenegyedik, Római királyságunk huszonhetedik, Csehországunk tizennyolczadik, Császárságunk ötödik évében. (A latin eredeti az Országos Levéltárban M. O. D. L. 13,073.)

Kégyes Királyi Rendeletek.

(Benignae Resolutiones Regiae.)

A nemességnyomozás (investigatio nobilium) idején (1723—1780) összesen negyven kir. rendelet adatott ki a nemesség lényegére és ennek megvizsgálására vonatkozólag, melyek még jelenleg is nagy részben érvényesek. Ezeknek magyarra fordított bemutatását azért tartjuk szükségesnek, hogy részint a nemes családok, részint a megyei tisztviselők és közgyűlések a még érvényes nemesi jogok és alakiságok iránt ezen kir. rendeletekből némi tájékozást nyerhessenek és hozzájuk alkalmazkodhassanak.

A kevésbbé fontos rendeleteket megjelenésük ideje szerint megemítve csak magyarul és kivonatossan adjuk; de a lényegesebbeket a latin eredeti szöveggel is *csillagozva* közöljük, hogy azokra törvényesen hivatkozni és véleményeket alkotni lehessen.

Az itt bemutatandó királyi rendeletek latin eredeti szövegekben megtalálhatók a vármegyei levéltárakban is; de azok kikereése sok vesződséggel és idővesztésséggel jár, midőn a keresők előlegesen még nem ismerik azok tartalmát és évszámát.

Az itt következő évréndbe sorozott rendeletek átolvasása után a kereső (tishti ügyész, levéltárnok stb.) először is vegye elő azon évi közgyűlési jegyzőkönyveket, melyek az itt következő sorozatban állanak (1723., 1724., 1725., 1727., 1730., 1731., 1732., 1733. stb.). Ezekben az elnök által bejelentett beérkezet iratok között megtalálja azok rövid tartalmát, melyek

sokszor elégségesek is a tudomásul vételre. Ha azonban a kereső magát a felsőbb helyről (a Helytartótanáctól) leérkezett iratot akarja átolvasni: a levéltári állványokról vegye le az illető évről szóló csomagot, bontsa föl és keresse ki azok közül az itt fordításban bemutatott kir. rendeleteket.

Mint hogy pedig az „Élő Nemesség“ előfizetői nem kutatják át a levéltárakat és sokan meg sem értenék a latin szöveget, hasznos dolgot vélünk cselekedni azok lefordításával és közzétével.

A kegyes kir. rendeletek következőleg szólanak:

1. III. Károly királyunk 1723. április 10-én elrendeli, hogy a nemesség a vármegyék közgyűlésein a megye területén lakó minden családnál megvizsgáltassék, az eredmény külön jegyzőkönyvbe foglalva, a megyei alispán, jegyző, szolgabíró és esküdt által aláírva, a Nagyméltóságu Magyar Királyi Helytartótanáchoz fölterjesztessék.

2. 1723. decz. 7. A nemességnyomozás a közgyűlésen megválasztott megyei küldöttség (deputatio) által is végezhető.

3. 1724. szept. 12. Az armalisták mérsékelt díjat (taxa) fizessenek, mindegyiknek törvényes nemessége kinyomoztassék; a nyomozási jegyzőkönyv az okiratokkal együtt fölterjesztessék, a lefizetett díjakról az armalisták nyugtáztassanak.

4. 1725. szeptember 1-ről kelt kegyes királyi rendelet minden megyei törvényhatósághoz intézvényeztetik:

1. Mint hogy mindegyik Vármegyéről föltételeztetik, hogy a kebelében élő nemes családokat, ezek régiségét és minőségét legjobban ismeri, azért ezen régi családoknál atyai vagy ősi birtokokat vagy öröklési jogokat találván, vagy a jegyzőkönyvekből fönlenni (törvényes leszármazásuk ismerete mellett) tudván, ezeket *kétségtelen nemesekül* tekintse, további nyomozással ne terhelje; ellenben

2. Azokat, kiket a megye jövevényeknek vagy indokoltan gyanús és kétséges nemeseknek tart, ezek adományi vagy címeres nemesleveleit szigoruan megvizsgálja, leszármazását Kitionics (Quaest. 21. rap. 7. Method. Direct. és a benne hivatkozott Hármaskönyv I. r. 41-ik és II. r. 84-ik címzei szerint) a beavatkozási (ingessio) ügyekben is, ha pedig okiratai nincsenek, hatvan évi nemesi joggyakorlat élőtanuk által bizonyítva (az 1630:30. t.-cz. értelmében) a család legközelebbi kétségtelen leszármazásáig fölvitelét megkövetelje.

3. A Hk. I. 6 és 8. címze utasítása szerint a valódi nemesség megismerésére szolgáljak: *a)* az ősök adománylevele (donatio); *b)* a nemeslevél (armales), szükség szerint a leszármazás (genealogia), vagy bizonyítás élőtanukkal; *c)* a honfűsítési okirat (diploma super indiguitatu); *d)* osztálylevelek (divisionales); *e)* pöriratok (processuales); *f)* a leány-

negyed (quatalitium) vagy a hitbér (dos) kifizetéséről; nemesi bizonyítványokkal (testimoniales); eskü alatti tanuvallás (fassio testium juramentalis).

Ellenben *elégtelen* bizonyítékok a következők:

a) Esküvel meg nem erősített jelentés; *b*) az erdélyi fejedelmektől származó adomány- vagy nemeslevél (Donationes sen Armales Principum Transylvaniae); *c*) nádori vagy kir. helytartói adománylevelek. (Ezek csak nemeseknek adattak, magukban nem nemesítették a birtokost); *d*) a megye tudomása nélkül 32 évig rejtegetett, vagy a földesur ellenmondásával kiadott nemeslevelek (armales); *e*) az 1630: 30. t.-cz. ellenére ki nem hirdetett nemeslevél; *f*) az egyetlen tanu vallomása; *g*) a nőágit illető örökösödés nemnemes atyától származó oldalágiaknál; *h*) a gyanus armalisok; *i*) a hajduvárosok bizonyítványa vármegyei megerősítés nélkül; *k*) a földesuri fölszabadító-levél a megyei jegyzőkönyvbe vezetés nélkül.

5. 1727. április 14. Elrendeltetik, hogy mindegyik Vármegye az ő jelentésében minden nemesnél véleményét (sentimentum suum), melyet iránta határozni óhajt, hozzácsatolja.

6. 1727. aug. 1. Miután az 1724., 1725. és 1726. években a Mi Királyi Itéllő Táblánk perirataiban alázatosan Elénk terjesztett kivonatokból kitűnik, hogy részint a vármegyei, részint más bíróságok előtt folyt perekben a felek saját képzeletük és véleményük szerint czímeztek; az pedig mind most, mind jövőre előítéletes (praejudiciosum) és még inkább Királyi Tekintélyünk kisebbitésére válhatnék: ezért Hűségteknek komolyan kegyesen meghagyjuk, hogy minden Vármegyének elrendeljék, hogy a peres ügyekben az előbbieket ne cselekedjék, nehogy más kiadványokban is más *czímek* vagy *előnevek* (praedicata) a peres feleknek általuk adassanak vagy adni engedjessenek, mint úgy, mikép az ő elődeik vagy őseik olyan czímekkel és előjogokkal éltek és ékeskedtek.*

7. 1730. aug. 29. Mindegyik kétes vagy gyanus nemesnek bizonyítékai a közgyűlésen újra megnézzessenek és vizsgáltsanak, azok eredeti párokban, mindegyik bizonyító iránt, a vármegye véleményének

* Latin szöveg a 6-ik kir. rendelethez. (Liber Regius 35. pag. 697.); 1727. 1. Augusti. Siquidem demisse Nobis relatum fuisset ex Causarum in Annis 1724., 1725. et 1726. coram Tabula Nostra Regia Judiciaria promotorum submissis et Nobis demisse relatis Extractibus patere, quod passim tam in Comitatus, quam etiam aliis toris in Causarum Processibus quemvis Causantium pro suo geno et arbitrio titulari: id autem et nunc et in futurum adhuc magis praejudiciosum Regiaeque Autoritati Nostrae derogationem esse posset Hinc Fidelitatis Vestris serio benigne committimus, quatenus per omnes Comitatus ordinent: ne in Causarum Processibus faciendis, quod tam desuper, quam et aliis quoque expeditionibus, alii Tiruli vel etiam Praedicata Causantibus vel aliis etiam Instantibus per Eosdem dentur aut dari admittant, quam ita quibus vel ad publicam notitiam constaret, aut legitimari posset, Eosdem aut Eorumden Antenatos vel Majores talibus Titulis et Praerogativis gavisos et insignitos fuisse. Ceterum Fidelitatis Vestris etc.

és indokainak hozzácsatolásával, valjon a bizonyíték elégséges, vagy elégtelen-e meghatározásával, az alispán, jegyző, szolgabíró és esküdt aláírásával ellátva a kir. Helytartótanácshoz fölterjesztessenek, melyek azután a Helytartótanács által újra megvizsgáltassanak, szavazat- és véleménnyel (cum voto et opinione) O szentséges Felsége elé terjesztessenek, az igazolók a legmagasabb elhatározásig azon állapotban hagyassanak, melyben nemességük nyomozása és bizonyítása idején voltak, sőt visszahelyeztessenek, és ha a követelt bizonyításra nemesi bizonyáglevelék adtak, ezek visszavétessenek.

8. 1730. okt. 3. A nemességnyomozás tekintetében a tényleges törvényekhez, nevezetesen a Hk. I. r. 6 és 8. címéhez kell alkalmazkodni; minthogy pedig onnét kitetszik, hányféle módon történik a nemesítés és azok O Felsége által alkottatnak (creantur): leszármazóik ha oly előjogokkal élni kívánnak, leszármazásukat a nemességszerzőtől levezetni kötelesek; ezért a vármegyék hatóságának meghagyatik, hogy a törvénytől eltérő bizonyító módokat el ne fogadjanak és a leszármazás levezetését a nemességszerzőtől kezdve követeljék.

9. 1731. nov. 6. Ertelvén egy esztendő, a Helytartótanács sürgeti a nemességnyomozó jegyzőkönyvek szabályszerű elkészítését és fölterjesztését; mert kívánatos, hogy a nemesek kétségtelen, vagy kétséges állapota kiderítve és közzétéve legyen.

10. 1731. nov. 6. Az udvartelkes nemesek (curialistae nobiles) a díjak (taxák) fizetése alól föl ne mentessenek; a nemnemes személyek a díjasok sorába (in numerum taxatorum) illetéktelenül föl ne vétessenek. Három nap mulva (1731. nov. 9.) pótlólag elrendeltetett: Az eddig adózott nemnemesek egyedül a földesurak fölmentése alapján a taxások közé ne soroztassanak.

11. 1731. decz. 5. A nemesek összeírásai (Conscriptio Nobilium) és ezek fölterjesztése ismételve (denno) megparancsoltatik.

12. 1732. márcz. 29. A vármegyének, illetőleg ezek kiküldötteinek meghagyatik, hogy csak a kétséges nemesek nyomoztassanak; a kétségtelenek csak összeírassanak.

13. 1732. ápril 7. A királyi rendelet értelmében ugyanez évi ápr. 16-án körözött intézvényvel meghagyatik, hogy a mellékes nyomozások (investigationes collaterales) a kétséges nemesség vizsgálása és bizonyítása alkalmával, ennek folytán a nemeslevelet szerzőktől (armalium impetratores) levezetett leszármazás ne vétessék előleges bizonyítéknak, hanem a más megyei hatóság által mellékesen kihallgatott tanúk vallomása az illető törvényhatóság által hitelesítették, és csak az ily hitelesített vallomás elégséges elismerése után tekintessék minden vármegye törvényhatósága által elégségesnek. A vármegyei törvényható-

ságok az ily hitelesítés alkalmával vigyázzanak, hogy az elénk személyesen állítandó és törvényesen hitelesítendő tanuk hiteles és a törvény által megkövetelt tulajdonságokkal ellátva legyenek, vallomásaikat nem egyszerű állítással, hanem ítéletileg feladva támogassák, felügyelni, sőt tiszti ügyészet, ki az előállítandó tanukhoz törvényes kifogásokat tegyen, kirendelni, és ezen tanuk hitelesítéséről a dolog egész sorával, illetőleg saját jelentése mellett, a Kir. Helytartótanácshoz fölterjeszteni tartozzanak.

14. 1732. okt. 11. Helytartótanácsi intézvénnyel rendeltetik, hogy a Vármegye a kebelében létező nemesek nyomozását egyenletesen végezze és ilyen alkalommal az előirt szabályzatot tartásuk meg, a nemességhez más bizonyító módokat ne használjanak, mint amelyek az ország törvényeivel, névszerint a Hk. I. r. 6. és 8. czímeivel megegyeznek, következésképen a kétséges nemeseknél, ki és különösen mit mutatott föl nemességének bizonyítására (az alább előadandó jogosultsági módozatokon kívül), továbbá, ki és mely bizonyítékkal vitte föl leszármazását a nemességszerzőig és mely más bizonyítékokat hoz fel nemességéhez az ország törvényei szerint érvényes okiratok közül, — Mindezeket láttamozott párokban; a jelen nyomozás alkalmával bemutatott okiratokat pedig akár láttamozott párokban, akár a dolog könnyítése végett kivonatban, de minden lényegesnek kifejezésével, és hogy nincs-e vakarás bennük megemlítésével, összeállítva csatolják; a vizsgálatiakat (inquisitiones) pedig csak az 1722. április 16-ról közzétett intézvény módozatai szerint tekintsek hitelesítetteknek; az ily tanuk hitelesítése alkalmával a vármegye közgyűlésén a tiszti ügyészt elégségesen utasítsák, hogy az előállított tanukhoz milyen kifogásokat intézzen, különösen az említett intézvény értelmében a nemeslevelet kérő honfiasítottak (indigenák) az 1655:56. t.-cz. a többiek pedig az 1630:30. t.-cz. kívánalmainak megfelelték-e, kimutassák, véleményüket (sentimentum) mindegyik előmutató részére a mellette és ellene felhozott észrevételek szükséges levezetésével egyenként csatolják. — A kétségtelen nemeseket külön följegyezzék és mindegyik részére sor szerint szintén megjegyezzék, hogy ezt vagy azt a vármegye törvényhatósága miért tartja valóságos és kétségtelen nemesnek, úgy az egész nyomozási munkát egyenletesen és teljesen bezárva a vármegye tisztsége vagyis az alispán, jegyző, szolgabíró és esküdt által aláírva és a vármegye pecsétjével megerősítve fölterjesztessék.

15. 1733. ápr. 16. Intézvénnyel ismételve rendeltetik, hogy a hitelesített nyomozások (Investigationes authenticatae) elfogadtassanak és a hitelesítés alkalmával a tiszti ügyész jelenlegyen.

16. 1733. nov. 12-ről kelt királyi rendelettel meghagyatik, hogy az udvartelkes nemesek (nobiles curialistae) tekintettel az 1731. decz. 4-ről kelt kegyes királyi resolútióra), ha állapotukat időnként (successive) javítják és a birtokos nemesi állapotra elégséges javakat szereznek, a

birtokos nemesek sorába (in numerum Nobilium Possessionatorum) fölvehetők.*

(Folytatása következik.)

Az élő nemesek összeírása.

Már ismeretes levén az 1867 óta megnesemesített családok jegyzéke, némelyek ezek között 35 éves nemesek; ha pedig a nemességszerző élemedett kora volt, most már szépánya is lehet. Így az új nemesek most genealogiát is mutathatnak föl: az élő nemesek összeírását az ily új nemesekre is ki kell terjesztenünk.

Tehát háromféle irányban kell az összeírást vezetnünk:

1. Akiknek leszármazása Nagy Iván Családkönyvében nincs levezetve, folyóiratunkban leszármazásuk a nemességszerzés vagy a birtokadományozás (donatio) évétől kezdve vezettetik le, de leginkább az egyenes vonalban (átyáról fiura, unokára stb.); csak az újabb elágazásoknál térünk ki a testvérekre.

2. Akiknek leszármazása Nagy Iván Családkönyvében 1848-ig vagy 1860-ig le van vezetve, leszármazásukat körülbelül 1827-től vezetjük le vagy alkalmazzuk Nagy Iván adatait egyenes vonalban; mert az 1827: 20. t.-cz. szerint a személyes nemesség az alispán, szolgabíró vagy esküdt bizonyítványával is igazolható volt; az 1827: 23. t.-cz. szerint pedig a lelkészek az anyakönyveket két példányban tartoztak vezetni és egyiket évenként a megyei levéltárba beküldeni: tehát 1828. óta már könnyűvé lett a nemesség igazolása. Az ilyféle igazolások különösen a hatóságok előtt követeltetnek; a szerkesztőség megelégszik a családi följegyzésekkel és emlékezeti tanúsításokkal is, ha a beküldő családfő vagy megbízottja neve aláírásával a nemes leszármazás adatainak bizonyosságaért a felelősséget elismeri és értük mintegy kezességet vállal.

3. Az új nemesek 1867. óta keletkeztek; tehát többnyire az

*) Latin szöveg a 16-ik rendelethez:

Anno 1733. 12 Novembris emanata Benigna Resolutione Regia innuitur; Nobiles Curialistas, reflexa ad Benignum Resolutionem Regiam dedato 4-tae Decembris 1731. emanatam, successive conditionem suam meliorantes et Bona ad consequendum statum possessionatum sibi sufficientia procurantes, in numerum Nobilium Possessionatorum cooptari posse.

egész család még életben van. A hivatalos lap, legujabban pedig a „Magyar Gazdák Szemléje“ összegyűjtve közli az új nemes családok jegyzékét. Már ezeknek is van vagy lehet genealogiájuk és érdekes ezeket ismernünk. Az összeírások harmadik iránya tehát az új nemes családokra terjed ki.

Megjegyzendő, hogy a nemesség hazánkban különösen két osztályt és több rangot ismer: a köznemesség és a főnemesség képezi a két osztályt. Ezek közül a köznemesség rangjai: az armalista, a curialista, a birtokos és a nagybirtokos; a főnemesség rangjai: a báró, a gróf, a herceg. A hercegek ismét címzetes hercegek (Fürsten), királyi hercegek vagy császári főhercegek (Herzoge, Erzherzoge). Külföldön vannak uralkodó hercegek is (regierende Fürsten, regierende Herzoge), de hazánkban ilyenek nincsenek.

Az „Élő Nemesség“ hasábjain mind a köznemes, mind a főnemes családok leszármazásai és élő tagjai helyet foglalhatnak; csak a királyi hercegeket és császári főhercegeket nem vonjuk a főnemesek közé; mert azok családneveiket és előneveiket nem használják, egyedül keresztneveik alatt is eléggé ismeretesek, genealógiájuk a naptárakban is megtalálható.

7. Futaki gróf Hadik család.

Nagy Iván Családkönyvében a leszármazás 1857-ig van levezetve. A család régi nemessége 1720-ban újított nemeslevéllel megerősítettett *II. Mihály* számára, ki 1733-ban halt meg. Neje Hardy Francziska. Fiuk *I. András* jeles hadi tényeiért 1763-ban *magyar grófi*, 1777-ben római *birodalmi grófi* méltóságra emeltetett, a *futaki és csernoviczi* uradalmakat nyerte kir. adományul; mint cs. kir. tábornagy 1790-ben halt meg. Neje Lichnovszky hercegnő. Fiuk *János József* cs. kir. kamarás, helytartótanácsi tanácsos; neje Breunner Francziska grófnő. Fiuk *József-Adám* (sz. 1784. † 1825.) cs. kir. kapitány. Neje Van der Nath Janka grófnő, férjét túlélte, de 1868. jan. 25. szerencsétlenül összeégett Volován (Zemplén vm.).

Fiuk *Béla* (Mátyás Antal) született Homonnán 1822. szept. 27., meghalt Kassán 1872. márcz. 17. eltemettetett Homonnán a róm.-kath. templom kriptájában. Cs. és kir. kamarás, v. b. titkos tanácsos, ellentengernagy, sok érdemrend tulajdonosa. Neje Barkóczy Ilona grófnő, mh. 1886. Fiusított leány, a magyar hölgyek egyik disze, a tudomány, művészet és a nemzeti közművelődés lelkes pártfogója volt.

Öt fiuk és két leányuk van életben; de még eddig csak két leányunokájuk él. A hét gyermek közül első *Endre-János* sz. 1862. nov. 1. A magyar főrendiház tagja, cs. és kir. kamarás, a Maltai rend lovagja,

Hadik-Barkóczy összetett családnévvel a hitbizomány birtokosa. Neje Zichy Klára grófnő (Zichy Jenő gróf és Péchy Jaquelin grófnő leánya) sz. 1875. jan. 5. Csillagkeresztes és palotahölgy. Esküvő 1895. jan. 8. Leánykájuk *Eleonora-Jaquelin* sz. 1895. okt. 26.

2. *János-Kelemen* sz. 1863. nov. 23. A főrendiház tagja, volt huszár főhadnagy. Neje Zichy Alexandra grófnő. (Zichy Sándor gróf és Karácsonyi Adrienne grófnő leánya). Esküvő 1893. október 2. Leánykájuk *Ilma* sz. 1894. jul. 5-én. Volt még Helén és Karoly-János gyermekük. kik 1898. okt. 15-én gondatlanságból eredt mérgezés következtében meghaltak.

3. *Sándor-János* sz. 1865. máj. 3. Volt országgyűlési képviselő.

4. *Ilona-Mária* sz. 1866. iul. 19. Férje Sztáray Vilmos gróf † 1892. szept. 19-én, nejét gyermektelenül özvegyen hagyván.

5. *Miksa-János* sz. 1868. febr. 23. Cs. és kir. kamarás, a Máltai-rend lovagja, követségi titkár Londonban.

6. *Béla-János-Antal* sz. Palóczon (Ung vm.) 1870. máj. 13. Tartalékos huszár hadnagy. Zemplén vm. főispánja (kinevezve 1901. jun. 16.)

7. *Lenke-Karolin* sz. 1873. jan. 9.

A család római katolikus.

Közli: feöldi Doby Antal.

8. Gelléri Takács család.

Nagy Iván Családkönyvéből kiveszszük az egyenes leszármazást az 1666. évi birtokadományozástól kezdve: Takács Péter és András több társaikkal, mint Felső- és Alsó-Gellér, Nemes-Bogya és Vár-Bogya birtokosai, birtokaikban megerősítettek I. Leopold király által. Takács Péter fia György, unokája II. György Felső-Gelléren maradtak; de ez Komárom-megyétől 1772. febr. 13-án nemesi bizonyáglevelet vett ki és családjával Tolnamegyébe költözött át, n. bizonyáglevelet a Simontornyan tartott közgyűlésen ugyanazon év ápril 6-án kihirdetvén, Duna-Földváron telepedett le János, András, György és Ferencz fiaival együtt. Itt harmadik fia *András* megvagyonosodván, szt. Rókus tiszteletére kápolnát építtetett. Ferencz fivére pedig Erdélybe költözött át, hol 1815. körül kamarai tiszt volt. A kápolnát építtető Andrásnak 1800-ban *Ignác* fia született, ki nőül vette Veszprémy Terézt, kitől József, Julia, Anna, Borbála és Ignác fiai születtek. Ez utóbbi sz.-ferenczrendi pap lett. Az első fiú *József* is kezdetben novitius volt, de a szerzetből kilép-
vén, nőül vette Szobathy Veronikát, kitől Ignác, Teréz, Veronka, Julia, Etelka és József gyermekei születtek. Az atya Duna-Földváron halt meg; a két fiú közül *Ignác* 1853-ban született, nőül vette Velen-
czén dr. Szobathy József orvos leányát Máriaát, kitől Irén leányuk született, de már viruló korban meghalt. Az utolsó fiú *József* Budapesten lakik, 24 éves korában 1893. január 25-ikén nőül vette Budapesten Ökröss Bálint jogi író és lapszerkesztő leányát Teréziát, ki 1874. okt. 11-én a budapest-józsefvárosi plebánián kereszteltetett. Eddig három leánykájuk el: *Jolán* (sz. 1893. nov. 23.), *Márta* (sz. 1896. jan. 9) és *Gizela* (sz. 1899. apr. 17.). Így a gelléri Takács-család ezen ága fiágon kihalóban van. A család róm. katolikus.

Közli: Takács József.

Nagy Iván Caládkönyvében

1860-ig levezetett genealogiák jegyzéke.

(Folytatás.)

III. köt. Cavriani család. Chinorányi, Chotek (báró és gróf). Coburg (Koháry-Coburg hg.). Collaltó gr., Colleredo-Mansfeld hg., Colloredo-Waldsee gr. Corzan-Avendano, Crouy gr., Csáky gr., Csányi, Csaplár. Csaplovics. Csapó. Császár, Csató, Csathó, Cseh (Csernátoni), Csekonics, Csemiczky. Csengei, Cserei. Csergeő. Csernovich, Csernyus, Csery, Csicsery. Csoma. Csorba, Csuzy, Czindery, Cziráky gr., Czirjék, Czompó, Czúcz.

Dacsó. Daczó, Damaszkín, Damó, Danch, Dániel b., Darvas, Darvay. Dávid. Décsey. Dedinszky, Degenfeld, De la Motte, Van Dernath, Derra. Dervarics, Deschán, Dezsericzky. Desfours gr., Dessewffy gr. és n., Detrich, Dezasse gr., Dietrich b., Dietrichstein gr., Dindár, Dióssy, Dioszegi b., Dobay. Dobokay. Dobsa, Dohnányi, Dóka, Dókus, Domahidy. Dombay. Domokos, Donáth, Dósa. Dömök, Draskóczy. Draskovich, gr., Draveczky, Dubraviczky. Duchon, Duka b., Dvornikovich.

XIII. Décsy. Dívéky. Dobóczky, Dobozy.

IV. Ebeczky. Ebergényi. Eckstein. Egresy, Egri, Eklér, Endes, Encsey, Enyedy, Eördögh, Eötvös b., Eötvös n., Eperjesy, Erdélyi, Erdődy gr., Esterházy hg. és gr., Etthre.

Fába Fabianics. Fabik, Fábry, Faichtinger, Fancsaly, Farkas, Fay, Fejérváry, Fekete gr., és n., Ferber, Ferenczffy, Ferenczy, Festetich gr., Fiáth. Fischer b., Fischer n., Fodróczy, Fogarassy, Foglár, Forgách gr., Forray b., Forster, Földváry, Fráter, Fricso, Frideczky, Friebeisz. Frivaldszky, Fronius, Frummer-Szende. Fűzeséry, Fűzy. Gaál. Gáborffy. Gál, Galgóczy, Gancs, Gaszner, Gephard, Gephardt, Géczy. Gedeon, Gedő, Gelley, Geramb b., Gerhard, Gerliczy b., Gervay b., Ghyczy, Ghillány b. és n., Gidófalvy, Gillyén, Gindly, Glos, Gombos b. és n. Gonda, Gorove, Gosztonyi. Govrik, Gócze, Gömör, Görgey, Grueber, Gudits, Gulner, Gundelfinger. Guthy. Gyapay. Gyárfás. Gyenge, Gyertyánffy, Gyopay, Gyöngyösy, Győrfi b. és n., Győrffy, Győry gr., Győry, Gyujtó, Gyulay gr., Gyurgyik, Gyurikovits. Gyürky.

XIII. Fényes, Frajzajzen, Franciscy, Fűr, Gaiger, Gavenda b., Géczy, Gombár, Gyene, Gyuresányi, Gyurkovics.

(Folytatása következik.)

Különfélék.

-- **Tinodi nemeslevele.** Tinodi Sebestyén nemeslevelét Maros-Vásárhelytől fölfedezte gidófalvi Csizsér Albert joghallgató, midőn anyja özv. Csizsér Albertné levelesládájában más iratokat keresgélt. A nemeslevel 1553. aug. 25-én kelt. Czimere két mezőre osztott pajzs. A bal

mező piros, benne szablyát tartó kar van; a jobb mező kék, benne egy lant. Nagy Iván Családkönyve szerint nem valószínű, hogy Tinódi a fehérmegyei *Tinord* pusztán született, hanem a biharmegyei *Tinód* helységben. Innen járhatott ő oly gyakran Kolozsvárra és vidékére. A nemeslevél megszerzése után még 1553-ban mehetett ő Kolozsvárra és ott nyomatta ki Erdélyi Krónikáját; akkor hagyhatta ott armalisát, mely Ferdinánd király és Oláh Miklós esztergomi érsek által van aláírva és „Sebastiano Laureato de Thynod“ szól; a magyar közönség is „Lantos Sebestyén“ néven ismerte őt. A nemesítés után hűséges katonája volt ő Ferdinándnak, életét is királyának és hazájának áldozta fel. Özvegy 1559-ben már Posghay György neje volt.

— Az országos levéltárnál nemrég kezelő főigazgatóvá kinevezett dr. *Illésy János*-nak a király az országos allevéltárnoki címet és jelleget adományozta.

— A becsi cs. és kir. levéltárnál nádudvari *György Árpád* házi, udvari és állami levéltárnok címével és jellegével fölrüházott I. oszt. levéltári fogalmazónak Ő Felsége megengedte, hogy a királyi belga Lipótrend lovagkeresztjét elfogadhassa és viselhesse.

— Az országos levéltárnál kozmatelki *Csath Ádám* kezelő főigazgató nyugalmoba lépett. — *Csánky Dezső* már hetek óta betegeskedik. Adjon Isten neki mielőbbi fölgyógyulást és újult munkakedvet.

Nemesség és demokratia. Ily cím alatt jelent meg a „Magyar Gazdák Szemléje“ f. é. július 25-én kiadott füzetében az új nemesek jegyzéke a hivatalos „Budapesti Közlöny“ illető számaiból összegyűjtve. A jegyzék élén bevezetésül statisztikai kimutatás áll, melyből kijegyezzük a következő adatokat: Volt nemességadományozás gr. Andrássy Gyula miniszterelnöksége alatt 47, gr. Lónyay Menyhért alatt 8, Szlávay József alatt 15, Bittó István alatt 3, b. Wenckheim Béla alatt 2, Tisza Kálmán alatt 290, gr. Szapáry Gyula alatt 55, Weckerle Sándor alatt 40, b. Bánffy Dezső alatt 152, Széll Kálmán alatt 56, összesen 658. A 34 éveket (1864—1900) vevén alapul a következő adatokat kapjuk: 15, 10, 8, 3, 11, 8, 8, 10, 5, 9, 9, 10, 11. 1880-ban 18, innen tovább már nagyobbodnak a számok 21, 24, 20, 35, 20, 29, 27, 21, 28, 14, 24, 22, 16, 24, 1895-ben 34, 1896: 55, 1897: 40, 1898: 19, 1899: 38, 1900: 22. Legtöbb nemesítés volt a millennium évében. Tisza Kálmán alatt igen sok katonatiszt nyert nemesseget., b. Bánffy Dezső alatt nem csak sok új nemes, hanem sok új gróf is keletkezett.

Szerkesztői posta.

Homonnáról és Rózsahegyéről 4—4 koronát kaptunk. Az egyik előfizetés valószínűleg a másik fivérnek szól; de ennek lakását nem ismerjük. Kérünk utasítást ezen második előfizetés, esetleg a fivér lakása iránt.

Keszthely. Legjobb lenne a bizonyítványokat az „Elő Nemesség“ szerkesztőjéhez beküldeni; ő az összeállítást és az eljárást elvégezné, a kész nemcsi bizonyáglevelet is megküldené.

ÉLŐ NEMESSÉG

A NEMES CSALÁDOK SZAKKÖZLÖNYE.

A lap megjelenik minden hó közepén.

SZERKESZTŐSÉG ÉS
KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, III. kerület,
Kerek-utca 35. sz.

Felelős szerkesztő és kiadó:

Dr. Szombathy Ignác.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 4 korona

Félévre 2 „

Negyedévre 1 „

Egyes szám 35 fillér.

A MAGYAR NEMESSÉG TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉSE.

MÁSODIK RÉSZ.

(Folytatás.)

Zsigmond törvényei.

Zsigmond törvényei megvetették a vármegyék alapját a régi várispánságok átalakításával. Az ő törvényeiben nem találjuk már az Árpádkori comes parochianus, comes curiae comitis parochiani és a bilochus nevezeteket, helyettük a supremus comes, vicecomes, iudex nobilium (főispán, alispán, királyszolgabíró) jött használatba.

Midőn Zsigmond mint német római király 1433-ban Rómában császárrá koronáztatott, a nemesi czímerék és banderiumok már ismeretesek voltak; de ekkor törvény is alkottatott a honvédelem rendezésére.

Utolsó törvénye 1435-ben alkottatott és a törvénykezés rendezését foglalja magában.

Ennek záradékában a főpapok még egyedül keresztnévvel bírnak, csak Rozgonyi Péter eгри, Rozgonyi Simon veszprémi és Lépes György erdélyi püspök van családnévvvel ellátva; ellenben a világi főurak így vannak megnevezve: Palóczy Mátyus (Matthysus de Palócz) nádor, nagyságos (magnificus) czímmel, utána tekintetes és nagyságos (vagvis méltóságos) Hermann, Czille és Zagoria grófja, egész Szlavonia bánja (Spectabilis et magnificus Hermannus, Ciliae et Zagoriae Comes, totius Sclavoniae banus), Báthory István ispán, országbíró (Comes Stephanus de Báthor iudex curiae), Csáky László (Ladislaus de Chak) erdélyi vajda, Veghly János és István Zeng és Modrus grófjai, Dalmát- és Horvátország bánjai (Stephanus Weghl Segniae

et Modrusae Comites, Regnorum Dalmatiae et Croatiae bani), Garai Dezső és László macsói bánok (Desaw et Ladislaus de Gara Machovienses bani), Radnich Miklós prutén keresztesrendű, szörényi bán, Rozgonyi János tárnokmester, Marczaly Miklós fia Imre ajtónállók mestere, Perényi János és István asztalnokmester, Návai Kompolt Pál és János pohárnokmesterek, Hédervary Lőrincz lovászok mestere, Rozgonyi István és György pozsonyi ispánok.

Itt látjuk, hogy csak egy főur neve előtt van előnév (návai Kompolt), a többinél a birtoktól vett előnév családnévül is szolgál: csak egy családnév alakult jelzőnévből (Radnich).

De sajátságos rangkitüntetés van Czillei Hermannál és Veghly Jánosnál, kiknél a *comes* cím sem a szláv alkotmányból vett *ispán* (zsupán), sem a most használatos magyar *gróf* főrendi címnek meg nem felel, hanem a német hűbérrendszerből átvett birtoki *gróf* címet tünteti elő. Zagoria, Zeng és Modrus *comitatus* jelzővel mutatkoznak, de ezek nem voltak magyar alkotmány szerint berendezett *megyék*, hanem a birtokkal együtt járó *grófságok*, melyek főnökei nem főispánok, hanem egyedül a királytól függő hűbéresek (vazallok). Ilyen szabad besztercei gróf lett később Hunyadi János és ilyen szabad lipthói herceg lett Corvin János. Ezek tehát azon időben nem jármegyék, hanem *grófság* (comitatus) és *hercegség* (ducatus) voltak német hűbér szerint berendezve. Az illető családok kihalása után a megyei rendszerbe estek vissza.

Zsigmond az ő apósának Czillei Hermannak kedveskedve alkalmazkodott ilykép a német hűbérrendszerhez, midőn már 1406-ban így czimezte őt: Tekintetes és nagyságos (vagyis méltóságos) Hermann, Czille és Zagoria grófja, Dalmát-, Horváth- és Tótország bánja, a mi kedves apósunk.

3. A Hunyadiak kora (1437—1490).

Albert király (1437—39).

Már Zsigmond korában fölemelkedett Hunyadi János és befolyást gyakorolt Albert király törvényhozására is; azért az itt következő 52 év a Hunyadiak korának nevezetik.

Albert 1437. deczember 18-án magyar királylyá megválasztatván, Pozsonyban, 1438. január 1-én megkoronáztatott Frankfurtban, május 6-án cseh királylyá választatott és június 29-én

megkoronázott Prágában. Igy félév alatt három nagy ország királyságát nyerte el. Budán tartá székhelyét és innen terjedt hatalma a fekete, adriai és német tengerig, mint hajdan Nagy-Lajosunké.

Albert hamar fölismervén Hunyadi János vitézségét és kormányképességét, őt már uralkodásának nyolczadik havában szőrényi bánná nevezte ki; félév múlva pedig az ellene áskálódó Czillei Ulrikot Csehország kormányzóságától megfosztotta.

Albert királytól csak egy czimerlevelet ismerünk, melyet 1439-ben Budán Perneszi Pálnak adományozott.

Országgyűlést hirdetvén, Csehországból Budára utazott, és itt május 14-én megérkezvén, a hozott törvényeket május 29-én szentesítette. Ezen törvények a király és nemzet jogait megszilárdították, a nemesség pénzért való adományozását eltiltották.

I. Ulászló király (1440—1444).

Albert halálától Ulászló megkoronázásáig 8 hónapon át Erzsébet királyné vezette a kormányzást; de a török hatalom terjeszkedése miatt erős királyra lévén szükség, a magyarok Ulászló lengyel királyt választották királyunkká és Székes-Fehérvárott 1440. július 17-én a Szent István ereklyéjéről levett koronával megkoronázták, utószülött László koronázását pedig megsemmisíték.

I. Ulászló uralkodása folytonosan küzdelmes volt, Hunyadi Jánost és Ujlaki Miklóst erdélyi vajdákka kinevezte, Kulpi Balásznak 1442-ben Budán czímert adományozott; végre Várna mellett a csatát és életét elvesztette (1444. nov. 10.).

Hunyadi János főkapitány és kormányzó (1445—1453).

A várnai csatavesztés után Hunyadi János hazaérkezvén, az ország keleti részének főkapitányává, egy év múlva pedig országos főkapitánynyá, végre 1446. június 5-én kormányzóvá választott közel királyi jogokkal; nádor lett Hédervári Lőrincz, erdélyi vajda Ujlaki Miklós, oszágbíró Palóczi László, kincstartó Országh Mihály.

Hunyadi János kormányzótól három czimerlevelet ismerünk a következő nevekkal:

1447. Temesvár. Pogány Miklósnak. (Johannes de Hwnyad Hungariae gubernator — tibi circumspecto Nicolao Pogan civi civitatis Thordensis salutem — more aliorum nobilium armis similiter utentium). — Ez polgárembernek adatott; a czímert neme-

sek módjára használhatta, de nem lett nemessé; a kormányzónak nem is volt nemesítő joga; 32 telket adományozhatott is, de csak nemesnek. Egyedül a koronás király adományozhat nemességet.

1448. Torda. Beregszói Péter (Nos Johannes de Hwnyad — nobilis magistri Petri filii condam Jacobi de Beregzow).

1449. Buda. *Békási* János és István. (Átirat 1417-ből.) 1449-ben *Tordasi* Bálint literatus kérelmére (ipsis et per eosdem Johanni et Stephans filiis Gregorii de Bekas, Valentino de Tordas).

V. László király (1440—1457).

V. László király 13 éves korában Bécsből a pozsonyi országgyűlésre 1453. január 19-én leérkezvén, 30-án Hunyadi részére a beszterczei grófságról szóló kir. adománylevelét kiadatott, az ország kapitányságában, a királyi jövedelmek kezelésében és az erdélyi vajdaságban megerősítettet, a görgényi és dévai uradalmakat kir. adományul nyerte.

Ezen országgyűlés közjogi tekintetben arról nevezetes, hogy a király esküt tett az alkotmány föntartására. A koronázás már a király csecsemő korában megtörténvén, érvényesnek elismertetett. A főpapok, zászlósok, előkelők és az országgyűlésre küldött nemesek a királynak hűséget esküdtek. Tehát ez volt az első királyi eskü és az első követválasztás. Az országgyűlést a király, 18 napi tanácskozás után, 1453. február 6-án a törvények szentesítésével bezárta.

A második országgyűlés Budán 1454-ben csak 11 napig tartott; 16 törvényczik megalkotása után január 25-én fejeztetett be. Hunyadi János, Beszterczevidék örökös grófja, az ország főkapitányává tétetett. A főpapok banderiumaikkal, a nemesek száz portától négy lovassal és két gyaloggal, az egytelkes nemesek (curialisták) személyesen menjenek a hadba.

Ekkor még nem léteztek birtoktalan armalista nemesek.

A nemesek a főkapitány rendeletére mindnyájan fölkelésbe (insurrectióba) menni tartoznak.

V. László csimerleveleiből 16 darabot ismerünk, melyek közül érdekesebbek a következők:

1453. február 1-én Pozsonyban az országgyűlés alatt a király Hunyadi János ősi czimerét bővítette.

1453. Bécs. Leővey Antal. (Antonio et Michaeli, filii Petri

de Leuw, ac Gregorio, Benedicto, Michaeli, Petro, Georgio et Ladislao filiis dicti Antonii nobilibus).

1454. Prága. Pethendi Buday Ozvald. (Osvaldo Budai dicto de Pethend.)

1456. Buda. Disznósi Miklós, Cseri János, Szárcsádi István és János. (Tibi Nicolao filio Petri de Dyznos comitatus Hontensis, tibi et per te Ladislao filio Nicolai de prefata Dyznos, Johanni filio Ladislai de Cher, Stephano et Johanní filiis Pauli de Zarchad.)

V. László uralkodása első éveiben két országgyűlést tartott (1453. 1454); még Győrött is volt egy (1455. jun.—aug.), de ennek határozatait nem ismerjük. Ekkor már Czillei Ulrik visszanyerte előbbi javait és méltóságait, és nagy befolyást gyakorolt a fiatal királyra. Hunyadi János 1456. aug. 11-én Zimonyban meghalt, Hunyadi László 1457. márcz. 16-án Budán lefejeztetett, a király ugyanez év nov. 23-án Prágában hirtelen meghalt. — Igy végződött V. László siralmas emlékü rövid uralkodása.

Mátyás király (1458—1490).

Mátyás király 1458. január 24-én Budán megválasztatván, kilencz hónapig horogszegi Szilágyi Mihály kormányzó gyámsága alatt maradt.

Mátyás királyunk 33 évi uralkodása alatt hat országgyűlést tartott, melyeken ő az országrendek által egész nagy törvénykönyvet alkotott különösen az igazságszolgáltatás és közigazgatás javítására.

A nemesség javára rendelte, hogy az elveszett okiratok helyébe az ország levéltáraiból másolatok adassanak, hogy ezek alapján újított adományozás (nova donatio) létesülhessen. A megyei közgyűlések rendszeren megtartassanak, szolgabírák a jobbmodu birtokos nemesek közül választassanak. Általában megyei hivatalt csak nemesek viselhessenek.

Mátyás 1464. márczius 29-én Székes-Fehérvárott megkoronáztatván, az adományok megerősítése és a nemesítések is megindultak. Ezen országgyűlés április 6-án bezáratván, a törvénykönyv záradéka a következő főpapokat és főurakat nevezi meg: Széchy Dénes biboros esztergomi, István kalocsai érsek kanczellár, László egri, János váradi, Miklós erdélyi, János pécsi, Albert veszprémi, Ágoston győri, Vincze váczai, Albert csanádi, Tamás nyitrai, Orbán szerémi, Márk tinnini, Miklós modrusi püspökök, a zágrábi, bos-

niai és a zengi püspöki székek üresek lévén. Továbbá: nagyságos gúti Országh Mihály nádor, Zapolyai Imre Bosnia kormányzója. Ujlaki Miklós és dengelegi Pongrácz János erdélyi vajdák, Palóczy László ispán országbíró, Zapolyai Imre Dalmát-Horvát-Szlavonországok bánja, Ujlaki Miklós macsóri bán, a szerémi bánság megürülvén, Rozgonyi János tárnok, Thuróczy Benedek főajtónálló, dengelegi Pongrácz András főpohárnok, Perényi István és Báthory László főasztalnokok, Dombay Pál és Vesseny László főlovászok. Pankyrher András pozsonyi főispán.

Mátyás király czímeradományozásai közül huszat ismerünk Nevezetesebbek a következők:

1459. Buda. Erdődi Bakócz Bálint (Vobis Valentino nato Francisci ecclesie Thituliensis, capellano fidelis nostri magnifici Michaelis Orszagh de Gwth palatini, — Nicolao, Thome et Johanni fratribus vestris).

1460. Bothfalvi Both. (Siluestro, Johanni et Gallo, filiis Jacobi Bod de Bodfalwa).

1462. Buda. Császári Császár István és Petneházy Mátyás. Gergely, Tamás, János. (Stephano Chazar dicto de Chazary canonico Waradiensis, ac Mathie, Gregorio, et Johanni filiis Benedicti de Pethenehaza.)

1466. Diós-Győr. Nagyrédei János. Szentmártonrédei Bertalan és Miklós, Nagy Demeter és Pleskóczy Péter. (Johanni de Naghrede, Bartholomeo et Nicolao de Zenthmartonrede, Demetrio Magno et Petro de Pleskóczy).

1474. Buda. Mérei Tamás. (nobili Thome literato filio quondam Gasparis de Mere — tibi et per te Johanni et Petro, alteri Johanni filio condam Stephani de eadem Mere).

1476. Buda. Kispalugyai Liphtho Bálint. (M. — nobilibus Valentino et Martino filio condam Gasparis Lyphthou de Kispalwdna).

1476, Buda. Pyber Benedek. (Egregio Benedicto Pyber, Provisori castris nostri Budensis et castellano Wisegradiensis — nobilitamus — fratres carnales.) Ez nemcsak czímeradományozás, hanem nemesítés is, még pedig birtok nélkül. Tehát ez az első birtoktalan *armalista* nemes.

1479. Buda. Kossuth Miklós (fidei nostro nobili Nicolao de Koswth. Tibi tuisque heredibus et posteritatibus universis haec arma sen nobilitatis insignia —).

1480. Buda. Nagylucei Orbán. (M. Urbano de Naghlwche preposito ecclesie sancti Nicolai de Alba, Thesaurario nostro — tibi et per te nobilibus Blasio et Johanni carnalibus, nec non Francisco filio condam Benedicti fratrueli, fratribus tuis eorundemque heredibus.)

1481. Buda. Enyingi Thewrek Ambrus és Bakonocsi Thewrek (Török) László. (Fidelis nostri Ambrosii Thewrek de Enyng — Ambrosio Thewrek et Ladislao filio Ladislai similiter Thewrek de Bakonochy — masculini sexus —).

1488. Bécs. Hradnai Holy Pál. (M. d. gr. H., Boh, etc. Rex Duxque Austrie. Tibi f. n. nobili Paulo Holy de Hradna — secreto sigillo, quo ut Rex H. utimur.) Itt már teljesen megszokott dolog az *y* végbetű használata a nemesi családneveknél.

1489. Bécs. Erdődi Bakócz Miklós és Bálint. (Lásd 1459.) Nicolaum et Valentinum Bakócz dictos de Endrewd, item Petrum et Paulum eiusdem Nicolai, necnon Thobiam et Johannem condam Johannis similiter Bakócz filios e condicione ignobilitatis.) Az 1459-iki czímeradományozás, ez utóbbi egyszersmind nemesítés.

Könyvismertetés.

A Szepesség lakosságának sociologiai viszonyai a XVIII. és XIX. században.

Irtá: Sváby Frigyes, Szepesvármegye levéltárosa. Lőcse, 1901.

A Szepesmegyei Történelmi Társulat millenniumi kiadványának VI. kötetét képezi a fent czimzett munka, melyhez a társulat titkára Dr. Hajuóci R. József kir. tanfelügyelő „A szerkesztő bevezetője“ czímmel előszót irt, melyből előleges ismertetésül kiirjuk a következő sorokat ;

„Vármegyénk tősgyökeres és csak okleveles, meg úri rendű és vagyontalan nemességének, városi polgárságának, jobbágyságának, napszamos és cseléd lakosságának a XVIII. és XIX. században folyt mindennapi életéről mesteri rajzot adván ez a füzet, eleven alakokkal népesíti be azt a földet, melynek csak politikai, vallási és műtörténeti változásairól számoltak be további kiadványaink.

E mű egyébként is teljesen méltó arra, hogy helyet foglaljon társulatunk ezredéves kiadványainak sorában. Szerzőjének tárgya iránt érzett meleg szeretete, igen nagy elméleti és gyakorlati tudása, rendkívül gazdag tapasztalása és erős ítéllete nagybecsű korrajzot alkotott e munkában. Írója, mint vármegyénk levéltárosa, a leghitelesebb adatok nyomán mondja el a régibb időkről szóló elbeszéléseit, másfelől szavai

szerint „az átalakulások mesgyéjén élve“ minden kutfőnél igazabb forrásból, saját vizsgálódásaiból merítette az újabb időre vonatkozó meggyőződéseit. E két kedvező körülménynek összehatása következtén a klasszikus történetírás erejével hat az olvasóra. Még irás módja is szinte ósatyai zamatu. Egybevetéseiből itt-ott sötétlátást olvas ki talán némelyik „újkori“ olvasója, de ez is emlékezzék a költő igéjére: „Avita canere avos decet“ (Öregekhez illő a régmúlt dicsérése).

Ezekhez hozzáadhatjuk a munka berendezését. Az egyes fejezetek nincsenek számokkal, még kevésbbé czimiratokkal megjelölve, de világosan megkülönböztetünk egy Bevezetést és kilencz fejezetet, melyek közül az „Élő Nemesség“ olvasóit leginkább a 15 lapra terjedő első és a szintén 15 lapra menő VII. fejezet érdekelhetik, minthogy ezek a nemesség életviszonyait tárgyalják; de a két utolsó (VIII. IX.) fejezet is nagyon érdekes, melyek az 1848. óta lefolyt átalakulásokat adják elő, és nem csak Szepesmegye, hanem az egész ország területén is hasonló állapotokat eredményeztek.

Érdekesnek véljük megemlíteni, hogy II. József korában Szepesmegye területén 13 birtokos nemes család volt 300—400 holdas földekkel, melyek nagy része erdőségből állott; ezeken kívül volt 100 armalista nemes, kik közül néhányan házasság vagy rendkívüli szorgalom által udvartelkesek (curialisták) lettek, némelyek tanulmányaik szerint megyei és községi hivatalokba jutottak. Ilyenek voltak: Cornides, Engel, Spóner, Kray, Pfannschmidt (Zsedényi), Gundelfinger, kik mint táblabírák vagy tisztviselők kitünő érdemeik folytán emelkedtek.

Föllendült a bányáipar is és a vele összekötött üzemek, melyek közvetlenül a kuksztulajdonosoknak, közvetve a gazdáknak és erdőtulajdonosoknak hoztak hasznót.

Már 1780. után a fényezés is terjedni kezdett, és az urak közül fényes nevek emelkedtek ki: Görgey János, Máriaassy István, Horváth Stansith Márk, Berzeviczy Gergely. A nemes ifjak a lőcsei nagyhirű jezsuita-collegiumban, a késmárki és lőcsei evangélikus lyceumokban és a híres eperjesi protestáns collegiumban nyerték képeztetésüket. A földesurak, nemesek, jobbágyok és kézművesek között kölcsönös volt a tisztelet, szeretet és a becsületérvés, mely visszatartotta őket az elaljasodástól, az elzülléstől.

A szép életmód forduló pontja 1825-ben állott be, midőn a korteskedések és politikai úzerkedések elterjedtek, mi az új nemesítések nagy száma által is előmozdított.

Az 1848—49-iki szabadságharcz bevégzése után betódult a galicziai izráeliták tömege, kik tulnyomóan a regalék kibéreléséből éltek, erre következett az alkoholizmus ijesztő elterjedése és a nép elszegényedése. A birtokos nemesség megkapta ugyan az urbéri kötvényeket, melyeket gazdasági befektetésül kénytelen lett silány áron (60 százalékkal) eladogatni, mely papírok ára sokkal később felment ugyan, midőn már talán egy darab sem volt a nemesség kezében; a bankárok gazdagodtak, a nemesek szegényedtek, lassanként némelyek el is züllettek; a gondüző ismét a pálinka lett.

Az 1846. évi összeírások szerint 151 nemes család lakott faluhelyen kastélyában vagy szerényebb kuriájában. Ezek közül már csak harminczöt ily család létezik faluhelyen; a többi kuriában idegenek laknak vagy azok már össze is omlottak.

Sok pusztulást okoz az urhatnomság is, mely a hiúskodások tulcitalásával kapcsolatos; a dohányzásból eredő pazarlás; az adósságcsinálások és nemfizetések büntetlensége, a jótállók és kezesek kiját-zása és tönkretevése, a börze és merkantilismus féktelensége, a családok. rászédések, élelemhamisítások büntetlenül hagyása stb.

Ezen bajok és visszaélések orvoslása sürgősen szükséges, ha nem akarjuk a nemzet gerinczét, a nemességet és ezzel a hazát is az elzüllés útján tönkřejuttatni.

Ily tanulságok merithetők Sváby Frigyes legújabb munkájából.

Nagy Iván Caládkönyvében

1860-ig levezetett genealogiák jegyzéke.

(Folytatás.)

V. k. Haan, Hadik. gr. Halácsy, Halasy, Halász, Haller gr., Halmágyi, Hamar, Harrach, Hatfaludy, Hedry, Hegyesy, Herepey, Hertelendy, Hindy, Hodászy, Hollaky, Horváth család van 70-nél is több, de egyik sem küldötte be leszármazását Nagy Ivánhoz, és így ez csak három levezetett le 1860-ig: a többiről csak hézagos adatokat nyujt. Hrabovszky, Hugonnay gr., Hunyady gr., és n., Huszár b., Illésy, Incze, Inczédy b. és n., Irinyi, Ivánka, Jabróczky, Jakab, Jánky, Jankovich gr. és n., Jankovich n., Jármí, Jászay, Jékey, Jallasich n. és b., Jósa, Jósika b., Juhász, Juricskay, Justh.

XIII k. Hajóssy, Halassy, Hanvay, Hegedüs, Hellebronth, Homoky, Horváth b., Horváth n., Horváthy, Inkey, Jeszenszky, Jókay, Jugovich, Jurjevich.

VI. k. Kabos, Kacskovics, Kákonyi, Káldy, Kállay, Kamocsay, Kapi, Kardhordó, Karczay, Kármán, Károlyi gr., Katona, Kaunitz gr. és hg., Kaveggia, Kazinczy, Kazy, Keczel, Keglevics gr., Kelecsényi, Kemény gr. és b., Kemniczer, Kende, Kenderessy, Kenessey, Kerekes, Kerkapolyi, Keszlerffy, Khevenhüller, Kilián, Kiss (50 család közül 3 levezetve), Kisfaludy, Klobucharich, Koczián, Kollonitz gr., Komáromy, Komjáthy, Komlóssy, Koncsek, Konkoly Thege, Kornis gr., Kornis n., Koroda, Kórossy, Kossuth, Kosztolányi, Kovács (75 közül 3 levezetve), Kovácsy, Kozma, Königsseggr., Körmendy, Kray b., Krigovszky, Krisesory, Kubinyi, Khuen, Kulmer b., Kún gr., Kún n., Kunoss, Kvassay, Kapotsfy, Kászonyi, Kászoni, Kereskényi, Kinsky gr. és hg.

XIII. k. Kaján, Kajdacsy, Kalnássy, Kapczy, Kolosy, Korponay.

Kegyes Királyi Rendeleték.

(Folytatás.)

17. 1733. decz. 7-én kibocsátott kegyes kir. rendelet a nagyméltóságu kir. Helytartótanács 1735. febr. 1-ről kelt körözött intézvényével a következőket rendeli:

1. Hogy az elismerő vármegye kebelében ősi örökbirtokot tartó régi és kétségtelen nemes családok kétségtelen nemesekül tekinteszenek, de mégis úgy, hogy az egyes vármegyék tudomásuk szerint, miért tartják ezt vagy azt a családot kétségtelen nemesnek, egyik vagy másik ámbár időfolytán elidegenített örökségét a nyomozásokban, illetőleg kiadandó bizonyáglevelekben mindig kijelöljék, az ily családok az ő gyökeres kiváltságaikat előmutatni ne kényszeríttessenek, hanem inkább igazolják azt, hogy a nevezett nemesek és elődeik emlékezet előtti idők óta nemesi czímmel éltek és mindig valóságos és kétségtelen nemesekül elismertettek, azonkívül ősi örökségüket békében birták, vagy azokat az idők viszontagságai miatt vagy visszaváltási joggal vagy ily jog nélkül másoknak elidegenítették, a királyi admányozás minőségét senki sem vonta kérdés alá, sem azt, hogy birtokukat nádori admányul tartják; az ilyenek valóságos, kétségtelen és régi nemes családokul, minden további igazolás nélkül tekintessenek; a vármegyék nemességnyomozó irataiban mégis sor szerint kitétessék, hány személy és kik léteznek az ily egyes családokban.

2. Hogy a birtoktalan nemesek, kik emberi emlékezetet meghaladó régi armalisokat mutatnak be vagy nemeslevületek elveszettnek bizonyítják, leszármazásukat a nemeslevél szerzőjéig okiratok hiánya miatt fölvinni képtelenek, de nemesi jogaik 60 évi folytonos gyakorlatát bizonyítani képesek, nemesekül tekintessenek, mely hatvan évbe az elévülésből kivett évek is (mínhogy a személyes jogokban elévülés nem létezik) beszámíttassanak.

3. Hogy az erdélyi fjedelemségből való nemesek, kik az erdélyi fejedelmek birtokadományával vagy nemeslevelével nemesítettek meg, akár korábbi időben jöttek Magyarországra és több év óta itt megtelepedtek, akár pedig csak újabban a Részek visszacsatolása alkalmával kerültek a korona alá, ha csak a nemességnyomozás alatt valamely törvényes kifogás alá nem estek, valóságos és kétségtelen nemesekül tekintessenek.

4. Hogy a nyomozandó nemesek az ő nemességi bizonyítási tényükben nemességüket illető más körülményekből, ha leszármazásukat a bejegyzettekhez fölvinni kötelesek, a vármegyék jegyzőkönyveihez és névjegyzékeihez folyamodhassanak.

5. Hogy az idegen polgári, vagy paraszti állapotú személyek, amazok az általuk lakott városok és legalább két királyi tanácsos ajánlatára, emezek pedig földesuruk elbocsátása és ajánlása mellett, ha maguknak elég érdemeket szereztek, annélkül, hogy honfúsítottak lennének, csupán a fölvetett polgártársi vagy lakói és mind a nyilvános, mind a polgári és uri terhek hosszabb időn át viselése okából a nemesség elnyerése végett Ő Szentséges Felségébe folyamodhassanak.

6. Hogy sem az oly adományos (donatarius), ki a beiktatási ellenmondás letisztázása nélkül, sem az, ki a hatalmasok ellenmondása miatt a neki adományozott tulajdonába és birtokába nem léphetett, valódi nemesül ne tekintessék, az előbi azért, mert az adomány, ha beiktatás által meg nem erősíttetik és az ellenmondástól meg nem tisztítatik,

semmi hatást nem nyerhet; az utóbbi pedig azért, mert a hatalmasok ellen is mindenki jogának érvényesítésével a törvények által beiktatottnak tekintetik.

Az I-ső rész 4-ik czime alapján javakat fölkérő paraszti személyek, ha azon javakban beiktatást szereztek, többé a földesuri elbocsátás bizonyítására nem kényszeríthetők, hanem nemesekül tekintendők.

Az adományosok között is azok, kik az adományos javak beiktatással történt megerősítését kimutatják és nekik adományozott javak volt birtoklását igazolják, nem állván ellen annak időfolytán történt elidegenítésénél azon záradék „Semmi jogot és semmi jog tulajdonát magának fön nem tartva,“ ők is nemesekül tekintendők azért; mert az említett adományosok az ő javaik egyszerű elidegenítése által nem az ő már gyakorolt nemességüket, hanem csak a nekik adományozott javak birtoklását vesztik el. (Per simplicem Bonorum suorum abalienationem non Nobilitatem suam iam exercitam, sed Bonorum, duntaxat Possessionem amittant.)

7. Hogy a több nemes közbirtokosokat számláló terjedelmes megyékben a kiállítandó tanuk hitelesítése (a megyei ügyész jelenlétében, ki a tanuk ellen kifogásokat tehet) a megyei küldöttség előtt is elvégezhető, a megyei tisztviselők, valamint a nyomozásra kirendelt küldöttek is tanukul elfogadhatók és a nemesek nyomozását illető dolgokról tanuvallomást telessenek.

8. Hogy a helybeli lelkészek elismerései az egyház anyakönyvein alapulva a leszármazás bizonyítására elfogadtassanak.

Megjegyzendő: Ezen pont az utóbbi 1734. január 4-ről kelt kegyes kir. rendelettel egyezően intézvényezettett.

9. Hogy a nemesi nyomozások alkalmával bemutatandó okiratok vagy eredeti párokban, vagy kivonatban, de minden lényegesben az eredetivel egyezőleg, a Nyomozási Munkálatba besoroztassanak, ezen munkálat a megyei tisztviselők által aláírva és a megye pecsétével megerősítve a kir. Helytartótanács elé terjesztessenek.

10. Hogy a kitűzött helyen kihirdetett armalis ideje, ha az egy év leforgása alatt nem történhetett is, elégségesnek véssenek.

18. 1734. jan. 4-én kiadott kegyes kir. leirattal rendeltetik: A *Dicitur Nobis* záradékos igatólevelek (statutoriae), ha csak az I. r. 34. czime szerint a királyi adománylevél is az igazoló által be nem mutatatik, a nemesség bebizonyítására nem elegendősek. Valamint I. Lajos király 1358. évi kiadványai miatt a II. r. 14. czime által örökre eltörültek, a nemesség bebizonyítására nem szolgálhatnak.

19. 1449. márczius 21-ről kegyes kir. leirattal, az 1732. évi kegyes kir. rendeletre hivatkozva, meghagyatik: hogy a megyei tisztviselők a tanuvallomások hitelesítése alkalmával azoknak a nemesség bebizonyítására felhozott vallomásaik ellen a található törvényes kifogásokat megtegyék, és végül a felek meghallgatásával, hogy mikép végeztettek, az egész dolog végbemenésének sorát a kir. Helytartótanács elé

terjeszszék, innen pedig Ő Szentséges Felségének a vélemény kíséretében előadassék.

20. 1750. december 22-én kelt kegyes kir. rendelettel a III. r. 4. czime úgy értendő, hogy az idézett cím a kiváltságos és régi székelyektől leszármazó mostani székelyekről szól, mely előjog nem a székely székek helyi kiváltsága, hanem személyi előjog volt, csak azokat illetheti, kik a székely ősoktól leszármaznak, nem pedig azokat, kik oda átköltöztek és ott letelepedtek; mert a török zsarnokság által többször pusztított székely székekbe mások is, többnyire paraszt állapotú személyek, jöttek és ott lakhelyeiket kitűzték, kik a csupán elődeik letelepedése által szerzett székely nemesi előjogokat maguknak nem követelhetik.

21. 1752. február 1-én kelt kegyes kir. rendelettel meghagyatik:

1. Hogy a kegyes kir. rendeletekből levont és az országban ismételve közzétett nemesi nyomozás eszméje (Idea Investigationis Nobilium) mindenki által megtartassék és azon eszmétől különös kir. rendelet nélkül eltérés ne történjék, következésképen ezen eszmével egyezőleg pótlólag egyedül azon armalistáknak engedjék nemesi előjog, kik régi armalislevelet mutatnak be, vagy annak elveszését törvényesen bizonyíthatják, de leszármazásukat az armalis fölkérőjétől írásbeli bizonyítékok hiányában levezetni nem képesek. Az ilyen elbánás az ősi örökségeket bíró szintén kétségtelen nemesek összeírására is szolgál.

2. Hogy a kir. Helytartótanács mindegyik nyomozottnak bizonyítékai minőségét minden lényegesnek megemlítésével kivonatosan mutassa ki és a véleményt egyenként hozzákapcsolja, a nyomozottak pedig a következő kegyes kir. rendeletig azon állapotban hagyjanak, melyben a nyomozás alatt voltak; azért a vármegye által kiadott bizonyág-levelek is visszavétessenek és érvénytelenekül nyilvánítassanak.

3. Az elismerő vármegye területén ősi örökségeket bíró kétségtelen nemesek összeírása iránt az szolgáljon szabályul: hogy a tudomás szerint egyik vagy másik ősi örökség, ha idő folytán elidegenítették is, az elismerő vármegyék által egyenként elkülönítessenek; azonkívül az említett nemesek külön-külön és egyben a többi birtoktalanokkal összeírassanak.

4. A bizonyítékok minősége, melyek különösen a leszármazás nyomozására vezetettek, a különös lényegesekre vezetessenek le: t. i. hány tanu bizonyítéka van? ezek tudomásuk szerint vallanak-e? a hitelesítés alkalmával a megyei tisztí ügyész jelen volt-e? milyen kérdéseket tett? ezek mikép sikerültek? Az ily hiányok, ha magából a nyomozási munkalattól meg nem fejthetők, a kir. Helytartótanács által fejtesse meg és arról Ő Szentséges Felségének jelentés tétessék; különben pedig az egyes nyomozottak különleges hiánya tekintetében a nemesi nyomozások eszméjéhez idomítva kitéssenek és az illető vármegyével bővebb megvilágítás végett közöltessenek.

22. 1753. január 23-ról intézvénnyeztetik, hogy azon armalisták, kik az 1723: 6. t.-cz. által dijak fizetésére köteleztettek, a fizetés terhe

alól az 1751: 19. t.-cz. által életük végeig fölmentetnek, ha az utóbbi nemesi fölkelések alkalmával a háboruban személyesen és saját költségeiken résztvettek.

23. 1754. február 5-ről kelt intézvénnyel rendeltetik: hogy a nyomozás munkája tovább folytattassék, a nyomozott nemesek azon állapotban, melyben vannak, a rákövetkező kir. rendeletig meghagyassanak, a nyomozottak részenként is a kir. Helytartótanács elé terjesztessenek.

24. 1754. február 25-ről kelt kegyes kir. rendelettel meghagyatik, hogy az armalisták díjfizetésének módja és eszméje a vármegyéktől beköveteltessék és O Szentséges Felségéhez felterjesztessék.

25. 1754. június 6-án kiadott kegyes kir. rendelettel meghagyatik:

1. Hogy a nemesi nyomozás végzésére kirendelt bizottság a Helytartótanács által úgy utasitassék, hogy a jegyzőkönyvekben vagy jelentéseikben mindegyik nyomozott tekintetében az egyes nyomozottak az ő nemességük bizonyítására mely bizonyítékokat mutattak elő a vármegye előtt? a tiszti ügyész által mily kifogások tétettek, és mikép sikerültek. külön-külön és kivonatosan kimutassák, azután a vármegye véleményét (sentimentum) és végre a kir. Helytartótanács szavazatát csatolják.

2. Hogy a nyomozás alkalmával nemességük gyakorlásán kívül helyezettek mindjárt az elébbi állapotba visszahelyeztessenek és abban további kegyes kir. rendeletig meghagyassanak.

3. Hogy a megyei bizonyosságlevelek elégséges bizonyítékul csak úgy fogadtassanak el, ha bennük a nemesség bizonyítására előírt próbák az eszmének megfelelőleg bejegyezve találtatnak.

4. Azoknak, kik se régi armalistáknak felmutatni, se a háborús idők miatt annak elvesztését bizonyítani nem képesek, a 60 évi nemességi gyakorlat csak akkor fogadtassék elégséges bizonyítékul, ha a király által kihirdetett eszme továbbra is fönttartatik (mely szerint a nemességi gyakorlat az ősi örökséget tartóknak, az armalistáknál régi armalistáknak, de leszármazásukat okiratok hiányában leveletni képteleneknek bizonyítékul engedtetett).

26. 1754. június 6-án kiadott és körözve kihirdetett intézvénnyel meghagyatott, hogy addig is, míg a nemesi nyomozás munkálata elkészíthető és fölterjeszhető lesz, a birtoktalan és birtokos nemes családok atyáinak nevei a vármegye jegyzékéből (ex Cathalogo), és hogy kik az armalisták, a közgyűlésből, egy év alatt a kir. Helytartótanácsához egyenkint fölterjesztessenek.

Az élő nemesek összeírása.

9. A Bervalszky család.

Szepes vármegyében volt 24 szász-német város, melyek közül 13 Lengyelországhoz elzálogosított 1412-ben és lengyel tartományt képezett 360 éven át.

A tartomány nagy része rengeteg erdőségeket képezett, melyekben medvék és más ragadozók tanyáztak és a falvakban is károkat tettek. A mostani Illésfalu régebben Medvefalu (Barendorf, Villa ursi) nevet viselt és az erdőtől medvesánczcal (Bärwall) választatott el. A medvesáncz felügyelője németül Bärwaller, lengyel kiejtéssel Bervalszki nevet viselt, mely azután családnévül is megmaradt.

Ezen körülményt a család czimere is tanúsítja, melynek leírása a következő:

Hasított pajzs jobb kék felében szemközt álló fehér sas, bal vörös felében zöld mezőn jobbra fordult griff ezüst nyilvesszőt tart, a feje fölött három hatszögű arany csillag. Sisakdísz: kék ezüst, arany vörössel vágott sas-zárny között czölöpös pánczélos kar fölfelé álló, lecsapásra kész kardot tart.

Az egész képlet ragadozók ellen intézett harcra vall. A fehér sas a lengyel czímerből vétetett; a griff nyilával ragadozó madarat, a karral lesújtó kard ragadozó emlőst (medvét) vesz célba. A három csillag mutatja, hogy a harcziás vadászat éjjel is folyt.

A Bervalszki család régiségét okiratok is tanúsítják.

A szepeshelyi orsz. levéltár szerint (Prot. 1643. f. 119.) Bervalszki Henrik Csáky István főispánsága alatt Szepesvár katonai parancsnoka volt; Podolinban pedig 1745-ben Bärwalszki György bíró volt.

A család összefüggő leszármazását megnyitja Bervalszki János, ki mint váraljai bíró 1725 okt. 28-án házasságra lépett Podolinban Annával. Az anyakönyv szerint: Johannes Bervolszki copulatus cum Anna.

Ezen házasságból 1727. márczius 26-án ikrek születtek: gemini Joannes et Jacobus. Barwulszky János és Anna gyermekei. János elhalt. Itt világos, hogy a családnév első magánhangzójáról a német *ü* ékezeze lemaradt, a második *a* pedig *u*-ra változott gondolatlanságból vagy roszszullatásból.

Az atya özvegyiségre jutván, újra házasságra lépett özvegy Vida Dánielné Dorottyával Váralján 1736. szept. 16-án, mely házasságból János fiuk született Váralján 1740. jun. 16-án.

Az atya 1745-ben a 13 lengyel-szász város tartományi grófjává (Landgraf) lett és e méltóságában 1758-ig tizennégy éven át megmaradván, érdemeinek és a magyar haza iránt tanúsított szeretetének elismerésül 1760. június 17-én Bécsben Mária-Terézia királynőtől magyar nemességet nyert, maga, Jakab és János gyermekei és törvényes utódaik részére. Jakab az első, János a második házasságból született. A leszármazás ez utóbbtól szakadatlan láncolatban anyakönyvi és levéltári okiratokkal igazoltatik.

Az első nemzedéket képezi *Bervalszky János*, ki a *nemeslevélben* az ügyvéd gondatlanságából Barwulszky családnévvel említettik. Ennek fia:

2. *János* született Szepes-Váralján 1740. jun. 16. Házasságra lépett Andaházy Máriával 1768. Mint a tartományi törvényszék elnöke legitimationalis perrel (1781—85) igazolta a nemességszerzőtől való leszármazását, a Bervalszky családnév helyesírását és saját nemességét. Meghalt 1810-ben.

3. Fia *János* született Tótfalván 1777. Házasságra lépett Strisovszky Máriával Tótfalván 1807. Meghalt ugyanott 1853-ban.

4. Fia *János* sz. Tótfalván 1825. Nőül vette özv. Neisznerné Inglár Evelint Felső-Répáson 1845. Meghalt Odorinban 1893.

5. Három gyermekfík maradt:

a) *János* dr. bóli apát, szentszéki ülnök, iglói esperes-plébános; született Felső-Répáson 1846. május 19-én.

b) *Ferencz* sz. F.-Répáson 1849. szept. 23. Nőül vette Tenkey Erzsébet-Elenórárt Kis-Várdán 1873. okt. 14-én.

c) *Maviska* sz. Kluknón 1852. Férje Csumulta Sándor. Esküvő Kluknón 1875. Meghalt Iglón 1898. Fiuk Cs. *János* sz. Sz.-Kereszten 1877.

6. Ferencz gyermekei:

c) *Kálmán-Ferencz*, iglói tanító és társulati jegyző, szül. Pankotán 1875. márcz. 14. Nőül vette Krebsz Irén-Piroskát Iglón 1897. nov. 23.

b) *Sándor* sz. Pankotán 1877. jun. 16. Meghalt ugyanott 1889.

c) *Béla* és *Olga* csecsemő korukban elhaltak.

7. Kálmán gyermekei: *Irén* sz. Iglón 1898. szept. 4. *János* sz. Iglón 1901. augusztus 9.

A család római hatholikus. Levéltári, anyakönyvi és családi adatok alapján

Közli Dr. Szombathy Ignác.

Különtétel.

Nemesi előnév. A király *Szegner Henrik* nyugállományu cimetes vezérőrnagynak és *Szegner Ervin* helyi alkalmazásbeli honvéd-századosnak, valamint törvényes utódaiknak, régi magyar nemességük épségben tartása mellett, a „szentgyörgyi“ előnevet díjmentesen adományozta.

— **Nemesi névmagyarosítás.** Ő Felseége megengedte, hogy dirsztai *Fischl Béla* és törvényes utódei, magyar nemességük és előnevük épségben tartása mellett, családnevüket Dirsztay-ra átváltoztassák.

— **Az új nemesek.** A „Magyar Gazdák Szemléje“ f. évi augusztusi füzetében meghozta az új nemesek második sorozatát, kik gr. Szapáry Gyula és Wekerle Sándor főminiszterek*) idejében nyertek nemesítést. Kívánatos lenne, ha az egész névjegyzék, az új bárói és grófi rangokkal kiegészítve, önálló füzetben is megjelenne.

— **(Cimerfordítás.)** Széll Kálmán miniszterelnök és Csáky Albin gróf, a főrendiház elnöke, a hivatalos lapban két hirdetést tesznek közzé a Vlasits bárói és Jellachich grófi családban történt magvaszakadásról. Az első esetben a magvaszakadás 1891. június 20-án állt be Vlasits Károly bárónak Hietzingben történt elhalálózása alkalmából, a másodikban pedig az idén július 20-án, amikor Jellachich György

*) A füzetben Szapáry nevű miniszterelnök említették; de ez tévedés, mert ilyen nevű miniszterünk nem volt. A család nevét a király felségjogával nem változtatta meg, mint pl. a Fischl nevet Dirsztayra. A nemesi (és így a grófi) családnév megváltoztatása a felségjogok közé tartozik. — *Szerk.*

gróf, császári és királyi kamarás, nyugalmazott altábornagy, a volt horvát bán öccse, meghalt. Akik a magvaszakadást tagadják, hat hónap alatt igazolhatják állításukat a főrendiház elnökéhez vagy a miniszterelnökhöz intézett és okmányokkal támogatott nyilatkozatban. Ha bejelentés nem történik, vagy a bejelentést nem találják igazoltnak, a magvaszakadást az örökös jogu főrendi családokról vezetett családkönyv illető rovatában föl fogják jegyezni.

— (**Magvaszakadt főuri ág.**) Prágából jelentik, hogy Waldstein Antónia grófné meghalt Lieblichben, 74 éves korában. Az érdekes multu matróna polgári családból származott s leánynevén Bauda Antóniának hívták. Apja erdőmester volt a Waldstein-birtokon. Első férje Waldstein György gróf, második férje pedig Waldstein Albrecht volt. Mind a kettőt túlélte. Fiát, László grófot és unokáját György grófot is, ki nemrégen halt meg Kalkuttában. Vele kihalt a Waldstein család duxi férfiága.

— **Nemes-Militics** nagyközség f. é. szeptember 8-án jubeliumi ünnepet tartott annak emlékére, hogy 150 évvel ezelőtt Mária-Terézia királynő a község lakosait törvényes leszármazóikkal együtt a porosz háborukban 1751-ig tett nagy és hűséges szolgálataikért nemességre emelte. A birtokosok közül 1848-ig fönmaradtak: Allaga, Alföldy, Baghy, Bajesy, Barassevics, Berkó, Burza, Csernus, Czintula, Dózsa, Hajnal, Horváth, Ivánsics, Ivánkovic, Kajthy, Kanyó, Klinoczky, Knezy, Kocsis, Körmöndy, Kunszabó, Laczkó, Litvay, Mándics, Markovics, Mátyus, Molnár, Nagy, Odry, Páll, Piwkovic, Hadics, Szórád, Tar, Vidakovic és Vujevics családok, kiknek unokái valószínűleg most is élnek hős elődeik birtokán. Az ünnepi misét Széchényi Jenő tyulthai apát nagyvárad kanonok, a község szülötte és 25 évig volt plétánosa, nagy segédlettel végezte. Délben bankett volt, melyen a megyéből is igen sokan résztvettek. Délután népünnepélyek voltak. Az gpátkanonok ur, a kerületnek kétfizben is országos képviselője, a jubieaumot 600 korona alapítványnyal is emlékezetessé tette a nemes-milicsi iskola javára.

Szerkesztői posta.

Zsadány K. Nagy Iván Családkönyvében az nincs levezetve; de tájékoztat nyujt. Moá fehérmegeyi falu földesura Kempelen Imre. Tessék hozzáfordulni Van postája is.

Keszthely, G. Nagyon bajos az atya nélkül az ügyet elvégezi. Ha ő folyamodik, úgy elég lesz a jelzett irat keresztlevél nélkül is. B. ur lapja viszajött, mert Keszthelyről elköltözött. Hova küldjük az övét?

Töbбекnek. A szerkesztő csak az előfizetőkkel levelezhet; mert ami 8 íven már elmondott, nem lehet egy levélben összevonni, meg sem értené, aki e folyóiratot nem járhatja. Tessék előfizetni, a folyóiratot ítolvasni, akkor talán nem is szükséges a levelezés; legalább sokkal rövidebb lesz.

Folyóiratunk megjelenése, a mostani országos képviselő-választási mozgalmak miatt, melyek a nyomdát sürgős muukákkal elhalmozzák, kissé megkésett.

ÉLŐ NEMESSÉG

A NEMES CSALÁDOK SZAKKÖZLÖNYE.

A lap megjelenik minden hó közepén.

SZERKESZTŐSÉG ÉS
KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, III. kerület,
Kerek-utca 35. sz.

Felelős szerkesztő és kiadó:

Dr. Szombathy Ignác.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre . . . 4 Korona

Félévre . . . 2 „

Negyedévre . . . 1 „

Egyes szám 35 fillér.

A MAGYAR NEMESSÉG TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉSE.

MÁSODIK RÉSZ.

(Folytatás.)

Mátyás király 1486. évi törvénye záradékában a következő főpapok és főurak neveztetnek meg: *Geréb László* erdélyi (az esztergomi szék üresedésben), *Péter* kalocsai érsek, *Gábor* biboros egri, *János* váradi püspök, kancellár, *Ozvald* zágrábi, *Zsigmond* pécsi, *Orbán* győri, főkinestartó, *Albert* veszprémi, *János* csanádi, *Miklós* váci, *György* frater nyitrai, *János* szerémi, *Mátyás* bosnyai püspökök, Tekintetes és nagyságos *Zapolyai Imre* Szepes földének örökös grófja, nádor, *Báthory István* országbiró ispán és erdélyi vajda, *Geréb Mátyás* dalmát-horvát-szlavon bán, *Pakosi László* tárnok, *Szokoly András* és *Haraszthy Ferencz* szörényi bánok, *Vilmos* Zagoria grófja főasztalnok, *Thuróczy György* főpohárnok, *Guthi Országh László* főlovászmester, *Kinisy Pál* temesi, *Lindvai Bánffy Miklós* pozsonyi főispánok.

Itt láthatjuk, hogy a főpapok közül csak a nemes származású *Geréb László* használja a család-nevet, a többi megelégszik a keresztnévvel; *Zapolyai Imre* nem csak főispán, hanem a földnek is grófja, amilyen volt Hunyadi Beszterczevidékén. Ilyen még *Vilmos Zagorián*. A pozsonyi és temesi örökös főispánok nem voltak a föld grófjai, ámbar később rendszeren grófnak mondották őket, midőn a főrendiség állandósított.

Az itt megnevezett főuraknál már az előnév és családnév teljesen meghonosodott és napjainkig használatban maradt.

4. A Jagyellók kora (1490—1526).

II. Ulászló király (1490—1516).

Mátyás király 1490. február 18-tól haláláig Bécsben lakott, mint Ausztria fejedelme. Még márczius 29-én onnan országgyűlést is hirdetett Budára ápril 24-ére, de ezt már nem érte meg; mert ápril 6-án reggel meghalt. Ekkor 132 napi királytalanság (interregnum) állott be, melyet a Zapolyai, Báthory és Kinisy családok párthiveikkel Mátyás király alkotásainak megsemmisítésére és Corvin János oppelni és lipthói herczeg kiszorítására használtak fel. Minthogy Ulászló cseh király ilyen dolgok kivételére vállalkozott, ő nyerte el Magyarország trónját is. Megválasztatott Budán július 15-én, megkoronáztatott Fehérvárott szept. 19-én. Első évei háboruskodással teltek el a trónkövetelők ellen.

II. Ulászló 1492. évi törvénye záradékában a következő főpapok és főurak említetnek: *Péter* kalocsai érsek, *Ozvald* zágrábi, *Bálint* váradi, *Geréb László* erdélyi, *Zsigmond* pécsi, *Tamás* győri püspök, kancellár, *János* csanádi, *Báthory Miklós* váci. *Antal* nyitrai, *István* szerémi, *Lukács* bosnyai püspökök. Tekintetes és nagyságos *Zapolyai István* nádor, *Szepes* földjének örökös grófja, *Báthory István* ispán országbíró, erdélyi vajda és székelyek ispánja, *Kinisy Pál* temesi ispán, az ország alsó részeinek főkapitánya, *Lőrincz* ujlaki herczeg, macsói bán, *Egervári László* dalmát-horvát-szlavon bán, *Gyarmathy Balassa Ferencz* és *Csulay György* szörényi bánok, *Guthy Ország László* főlovászmester, *Losonczy László* tárnok, *Wingarthy Geréb Péter* és *Lindvai Bánffy Miklós* főajtónállómesterek, *Perényi Inre* főasztalnok, *Thuróczy György* főpohárnok.

Ezen nevekből az tűnik ki, hogy az *y* végbetű használata már akkor általán divatban volt, sőt ha a családnévhez nem illett az *y*, úgy az előnévhez ragasztották azt, mint ez már Mátyás király idejében is megtörtént. (1462. Stephanus Chazar dictus de Chazry: Császáry Császár István).

II. Ulászló *czimerlevelei* közül a következők ismeretesek:

1490. Buda. Saccii János.

1493. Buda. Sywkowyth Miksa.

1494. Buda. de Castilione Bertalan.

1497. — Kubiny László.

1498. Buda. Makói Balázs.

1500. Buda. Batthyány család.

1502. Buda. Thakaró Gergely.

1505. — Máriássy László.

1506. Buda. Ivánczfalvai Dombay János (Nobilis Johannis Dombay literati de Iwanczfalwa et per eum nobili Ladislao de Palasth fratri suo adoptivo).

1507. Buda. Therek Imre.

1507. Buda. Brassai Schirmer János.

1507. Buda. Szöllőssy Balázs (Zewlewssy).

1507. Buda. Gersei Petheő János.

1507. Buda. Vay László.

1507. — Drágffy György.

1509 — Kántor Benedek.

1510. N.-Szombat. Nádasdi Erchy Albert.

1511. Buda. Valyoni Mátyás (Mathie de Wathyon).

1512. Buda. Alpáry Mihály.

1513. Tornallyai János.

1514. Buda. Radák Balázs (Radaak).

1515. Pozsony. Versendi Tarjány Ferencz.

1515. Buda. Fűzy Imre.

1515. Buda. Konzka Péter (Petrus de Konzka).

Az 1498. évi törvény szerint Ujlaki Lőrincz herczeg; örökös és szabad grófok: Zapolyai István, a Bazini és Szentgyörgyi grófok, Frangepáni és Corbaviai grófok.

Az 1514. évi törvény záradékában a következő főpapok és főurak említetnek:

Tanáds, biboros, konstantinápolyi patriarcha, az apostoli szék követe, esztergomi érsek, *Frangepáni György* kalocsai érsek, *Aragoniai Esthey Ipoly* biboros egri püspök, *Erdődy János* zágrábi, *Várday Ferencz* erdélyi, *Perényi Ferencz* váradi, *György pécsi* püspök, kancellár, *Berizló Péter* veszprémi, főkinstartó, dalmát-horváth-szlavon bán, *Goszthony János* győri, *Zalkán László* váci, *Chaholy Ferencz* csanádi, *Podmaniczky István* nyitrai, *Guthy Országgh János* szerémi, Chybarthy Kesserő Mihály bosnyai, Egerváry Bereczk tinnini püspökök. — Tekintetes és nagyságos: *Perényi Imre* Abaujvármegye örökös főispánja, nádor és kunok birája, *Péter* szentgyörgyi és bazini gróf, országbíró, Zapolyai

János szepesi örökös gróf, erdélyi vajda, székelyek ispánja, főkapitány. Ugyanezen Zapolyai és *Bélay Barabás* szörényi bánok, *Báthory István* temesi ispán és alsórézsi főkapitány, Raskay Balázs tárnok, *Gergellakai Buszlai Mózes* főajtónálló, Belteki Dragffy János főasztalnok, Lindvai Bánffy János főpohárnok, *Palóczy Mihály* főudvarmester, *Báthory György* főlovászmester, *Berzenczei Bornemisza János* pozsonyi főispán.

II. Ulászló 1514. november 19-én szentesítette utolsó törvényét és egyszersemind megerősítette Verbőczy István Hármas könyvét. Ez egy fáradságosan összegyűjtött és kiegészített törvénykönyv, mely három részből áll, ezért neveztetik Hármaskönyvnek (Tripartitum opus juris consuetudinarii Regni Hungariae).

Az *első rész* magában foglalja a személyi, királyi, birtoki, női, gyámsági és becslési jogokat, vagyis az *anyagi* részt 134 czímmel.

A *második rész* a közrendelet, szokás, szabadalom, perbehívás, tanuvallatás, eskü, szemle, ítélet, kisebb hatalmaskodás, patvarkodás, visszaiűzés és perujtás körül fölmerülő teendőket, vagyis az *alaki* részt 86 czímmel.

A *harmadik rész* különféle jogi pótlékokat ad elő: a szabályrendelet, székelyek, díj, perküldés, szabad városok, jobbágyok és a zsidó eskü tárgyában, 36 czímmel.

II. Lajos király (1516—1526.)

II. Ulászló halála (1516. márcz. 13.) után fia II. Lajos kiáltatott ki magyar királylyá, ki már két éves korában megkoronáztatott, most trónraléptekor 19 éves volt.

A királyi tanácsot alkották 1518-ban a főpapok közül az esztergomi és a kalocsai érsek, a pécsi és az erdélyi püspök; a főurak közül a nádor, a szerémi herceg, az erdélyi vajda és a temesi ispán; a nemesség köréből Szoby Mihály, Pakos János, görgei Bodó Ferencz, Maczedóni Miklós, Pogány Zsigmond, Pereszty Miklós, Ártándy Pál, Klezsán Miklós, Gyáli Kenderessy Mihály, Faysz János, Csányi Balázs, Turóczy Miklós, Kutassy Lukács, Derencsényi György, Amadé István, Sitkey György, kik a királynak hivatali esküt tettek.

II. Lajos királytól a következő czímerleveleket ismeresek:

1516. Brassai Brigant György.

1517. Brodarich István.

1519. Buda. Dobay Demeter.

1519. Buda. Szigethy György.

1519. Kanizsay Dorottya. (Generosa D. Dorothea de Kanysa, r. qu. Sp. et Mf Petri Geréb palatini, demum r. Sp. et Mf. Emerici de Peren itidem Palatini.)

1519. Buda. Kanizsay László.

1519. Buda. Kányay László (Lad. de Kanya, Comes Comitatus Castriferrei.)

1520. Varju alias Wrana.

1520. Buda. Várkonyi Ambrus. (Czímerlevél és nemesítés Pecsét nélkül. Érvénytelen.)

1521. Buda. Kállay Vitéz János.

1522. Prága. Gellyei Antal.

1522. Buda. Básthy Zsigmond.

1523. Pozsony Imreffy Mihály.

1523. Újváros. Petréczy Pál, Anna kir. hgnő bécsi udvarmestere, (Ludovicus Rex manu propria.)

1523. Buda. Nagyszántói Ányos család.

1523. Buda. Devecseri Choren András.

1525. Buda. Kolozsvári Zalczer család.

1525. Buda. Forgách Ferencz.

1526. Buda. Companellis János.

1526. Buda. Bosnyák Jakab.

1526. Buda. Krasznai Pándy család.

Ezen czímerlevelekből kitünik, hogy II. Lajos sok közjogi kérdésben az osztrákok felfogását és szokásait követte. Így 1523-ban Petréczy Pálnak mint osztrák tisztviselőnek czímerlevelet ad; ebben nővérét Anna magyar kir. hercegnőt főhercegnőnek (Archiducissa) nevezi, mert a németek nem különböztetik meg a *nőt* a *nétől* (a németben mindakettő *in*: Herzog-in); pedig ő magyar kir. hercegnő és osztrák főhercegné = a főherceg neje volt. Vagy talán imponált neki a külföldiség, mint Mátyás királynaknak, ki Alsóausztriát elfoglalván, Bécsset birodalma székvárosává készült tenni, mi a latin nyelv hivatalos használatával nem lett volna nehéz. — II. Lajos 1521-ben Kállay Vitéz Jánosnak czímerlevelével nemességet is adományozott, és ezzel meg-

kezdődött az armalisok általi nemesítések sorozata. Bemutatjuk ezt a latin szöveg szerint, hogy az olvasó az akkori orthographiával és megismerkedjék.

Commissio propria Dni Regis.

Nos Lvdonicvs Dei Gracia Hungarie, Bohemie, Dalmacie Croacie, Sclavonie, Rame, Seruie, Galicie, Lodomerie, Comanie Bulgarieque. Rex, necnon Slesie et Lucemburgensis Dux Marchioque Morauie et Lvsacie etc. Memorie commendamus tenore presencium significantes quibvs expedit vniuersis. Quod nos cum ad Sypplicacionem Fidelis nostri Magnifici Joannis Dragffy de Belthewk Thauernicorum nostrorum Regalium Magistri et comitis Comitatus Çolnok mediocris et de Craçna per ipsvm pro parte et in persona fidelis nostri Nobilis Joannis Witez Kallay Maiestati Nostre propterea factam, Tvm uero pro fidelitate et seruicys eivsdem Joannis Witez per ipsvm uti didicimvs Sacre inprimis hvivs Regni nostri Hvgarie corone et deinde Maiestati nostre iuxta ipsivs possibilitatis exigenciam exhibitis et impensis, *evndem Joannem Witez in uerum Nobilem hvivs Regni nostri proficientes et creantes cetrique erorum Nobilitm hvivs Regni nostri aggregamus* presentibus Armorum Insignijs cohonestandum statvimvs, Pvta Scuto triangvlari (czimerleirás) etc.

Bude feria tertia ante festum Sophie uidve Anno Millesimo Quadringentesimo Vigesimo primo Regnorvm nostrorum Hungarie et Bohemie etc. anno Sexto.

Az eddig előadottakkal eljutottunk 1526-hoz, a mohácsi vész gyászos évéhez. A honalapítás idején olvastuk a magyar kitünőségek *fogány* neveit, azután a *kereszineveket* a „de genere“ nemzetségi vagy a *de* előnév kíséretében. Imitt-amott előfordultak a „dictus“ *jelzőnevek*; de a valóságos *családnévek* csak 1414. után kezdődtek, mi a konstanci zsinatra emlékeztet. A birtokos nemeseknél a régi birtoktól vett előnév egy ideig családnévül is szolgált, de utóbb az előnév *i* végzettel, a családnév *y* betűvel lett megkülönböztetve; minthogy pedig hosszadalmas volt az íráshoz nem szokott kéznek ugyanazon nevet kétszer írni, különösen II. Lajos alatt szokásba jött az előnévből alakult családnév *y* betűjét két ponttal jelölni (Kanizsaj̄ = kanizsai Kanizsaj László).

A Corpus Jurisban leginkább a következő törvények szolgálnak a nemesség jogtörténetéhez kutfőkül:

Szt. István 1020: 4. 6. 8. 35. Kálmán 1100: 15. 57. II. Endre 1222: 1. 2. 3. 7. 16. 17. 31. Az ősiségi rendszerben: Nagy Lajos 1351: 9. 11. 14. 19. 21. 24. Zsigmond 1404: 1. 1435: 3. Decr. május: 17—20. Albert 1439: 3. 16. 24. 28. Hunyadi 1458: 2. Mátyás. 1464: 20. 23. 1471: 10. 15. 27.

1474: 11. 1486: 8. 19. 23. 24. 26. 27. 64. II. Ulászló 1490: 1. 2. 1492: 1. 2. 9. 14. 20. 60—65. 1498: 16—22. 1500: 29. 42. 1504: 24. 1507: 2. 16. 1514: 24. 34. 35. 53. 62. Tripart. I. 2. 4. 6—10. 13. 17. 23. 24. 29. 32. 36. 37. 40. 42. 57. 64. 65. 80. 88—104. 1518: 2. 5. 1523: 20. 30. 1526: 27, Ezen törvények még most is érdekesek a nemesek előtt.

(Folytatás köv.)

Kegyes Királyi Rendeletek.

(Vége.)

Tizennégyhavi szünet után:

27. 1755. július 24-ről kelt és ugyanez év és hó 27-én a nagyméltóságú m. kir. Helytartótanács által intézvényezett kegyes kir. rendelettel minden Vármegyének meghagyatik, hogy azok, kik a megye területén végzett és Ő Szentséges Felségéhez a Helytartótanács által fölterjesztett nemesi nyomozás alkalmával nemességükről semmiféle bizonyítékot sem voltak képesek fölmutatni, mint nemnemesek, azonnal adózás alá vétessenek és mindaddig így maradjanak, míg nemességüket be nem bizonyítják és rákövetkező kegyes kir. rendeletet nem nyernek.

2. Azon nemeseknek, kik nemességüket teljesen és végérvényesen nem igazolták, két havi halasztás engedtetik, mely idő alatt hiányos bizonyítékaikat kiegészíthetik; ha igazolásuk ekkor is elégtelen maradna, azonnal adózás alá vétessenek, bizonyítékaikat pedig a Vármegye véleményének csatolásával a kir. Helytartótanács Ő Felségéhez fölterjeszse; akik pedig korábban is adózás alatt állottak, tovább is a kegyes kir. határozat leérkezéseig úgy hagyassanak.

28. 1755. november 20-ról kelt intézvénynyel rendeltetik, hogy a honfűsítettek (indigenák), kik újabb armalist nyertek, ha bebizonyítják, hogy a nyilvános terhek viselése által hazafűsítettségét gyakoroltak, nemeskül tekintessenek, és mint ilyenek armalissai párban a többi nyomozati iratokkal együtt fölterjesztessenek.

29. 1756. május 3. Azon személyek, kik a nemesi nyomozásnál nemességük igazolására semmi bizonyítékot sem mutattak be, mint nemnemesek, azonnal közadózás alá vétessenek, rendeltetik. (Kilencz havi halogatás után.)

30. 1756. június 21-ről kelt kegyes kir. rendelettel közzététetik, hogy sem a helytartótanács tekintélyével a Kamara utján kiadott birtokadományozások, sem a királyi adományozások (donatiók) a nemesség érvényesítésére nem elégségesek; mert az ily adományokat a magyar kir. udvari Kancellária utján kell elintézni, mint ezt az 1741: 19. t.-cz. is megköveteli.

31. 1765. május 20-án kelt kegyes kir. rendelet meghagyja, hogy a vármegyék, városok és kerületek tisztikarai, különösen a vármegyék tisztí ügyészei, komolyan utasíttassanak, hogy megyéjük és a hozzájuk közel eső kerületek területén gondosan őrködjének, hogy azon nemeslevelek (armales literae), melyek a nemesek fiágának magvaszakadása esetén érvénytelenekké lesznek és senkinek sem szolgálhatnak javára, azonnal visszavehetők legyenek, a vármegye levéltárába elzárassanak rájegyezve, hogy az ilyenű család, ilyen évben, napon és helyen, ennek vagy annak személyében, magvaszakadt. Az eltítkolók, kik az ilyféle okiratot elragadnák, vagy máskép törvénytelenül visszatartanak, okiratokat visszszakövetelő keresettel (Actione Literarum Repetitoria) a tisztí ügyész felperessége alatt elmarasztaltassanak.

32. 1766. nov. 24-én kelt kegyes kir. rendelettel megparancsoltattott, hogy a nemesi nyomozások további kegyes kir. határozatig szüneteljenek.

Három és háromnegyed évi szünet után :

33. 1770. aug. 22-éről kelt kegyes kir. rendelet a vármegyéket a következő intézkedésekre utasítja :

1. Hogy a nemesi nyomozásokat a Vármegyék tovább folytassák; a nagyméltóságú Helytartótanács a hozzá fölterjesztett és ezután fölterjesztendő Nyomozatokat további kegyes megerősítés végett bemutassa.

2. Hogy mind a nagyméltóságú Helytartótanács, mind pedig a Vármegyék a fölveendő és átvizsgálendő nemesi nyomozások alkalmával az ily irányban kiadott eszmei kir. rendeleteket legpontosabban és minden tekintet félretételével megtartsák; azért a vármegyei tisztí ügyész annak rendje szerint ellenmondóképp működve, minden és mindegyik törvényes kifogással éljen; a Vármegyék pedig azok elintézésében minden szigorat alkalmazzanak, és azért az ilyenű ügyekben leginkább arra ügyeljenek, hogy a nemesség diszere és az adózó állomány fönntartására csak a világos és kétségtelen nemesség bizonyítékai ismertessenek el valódiaknak.

3. A nagyméltóságú Helytartótanács a nemesi nyomozások átvizsgálásánál az évek sorát tartsa meg olyképen, hogy amely nyomozatok a vármegyéktől korábban érkeztek, hamarabb vizsgáltassanak át és így gyorsabban is terjesztessenek föl a kegyes megerősítés alá.

4. Végül a Vármegyék úgy intézkedjenek, hogy mind a kétségtelen nemesek, mind pedig azok, kik a nemesi nyomozás és erre következő kegyes kir. határozatok által a nemesi jogállapotban állandósítottak, neveiket jegyzékbe (regestrumba) vétessék és így a megyei jegyzőkönyvbe is bevezessék.

34. 1770. október 13-án kelt kegyes kir. rendelettel meghagyatik, hogy a nemesi nyomozás munkálata (Opus Investigationalis Nobilium) nem az erre rendelődő bizottságban, hanem mindig teljes tanácsban vétessék föl és így O Szentséges Felsőége elé alázattal fölterjesztessék.

35. 1771. ápril 20-ról kelt kegyes kir. rendelet parancsolja: hogy miután néha alkalmas tanuk hiányában az egyházak anyakönyveihez kell folyamodni és innen nyert törvényes bizonyítványok segélyével sokan igazolják szülötteiket a leszármazás bizonyítására is: e végből minden püspökszék és kivett (exemptae ecclesiae) egyházak és a világi törvényhatóságok is utasíttatnak, hogy ha az egyházak főnökei a szülöttek bizonyítványai végett megkeresetnek, az anyakönyv kifejezéseit szószerint, amint az anyakönyvbe beíratnak, tartoznak a bizonyítványba átírni, ne is merészeljék a legsúlyosabb tilalom alatt a bizonyítványokat csak a nap, hónap, év és hely megjegyzésével kivonatossan kiadni, annál kevésbé a tulajdon neveket, habár a nyelvek sajátosságai szerint ugyanazon értelmet megtartják is, az anyakönyvbe írt nyelvtől eltérőleg kiírni.

2. Valamennyi vármegyék azon folyamodókra nézve, kik az idegen vármegyékből az eredeti törvényhatóságtól nemesi bizonyáglevelet kérnek, úgy lássák el, hogy később sem a tanuvallásokra, sem az anyakönyvi bizonyítványokra nézve az eredeti törvényhatóság családi összeköttetésére nézve bizonyáglevelet kiadni ne merészeljen, hanem az ilyen folyamodókat a más megyékben szülöttekre nézve azon vármegye előtt, melyben laknak és talán az eredeti megyéből elköltözött elődeik is laktak, kelljen bizonyítaniok. Csak az illetékes törvényhatóságoktól az ott szülöttek leszármazási fokát tanusító és a nemesség tényleges gyakorlását vagy nemgyakorlását is kimutató bizonyítványok alapján folyamodhatnak az eredeti vármegyéhez az ő leszármazásuk összekötésének bizonyításáért.

36. 1772. ápril 10-ről kelt kegyes kir. rendelettel meghagyatik, hogy a vármegyék által már fölterjesztett és innen fölterjesztendő nemességnyomozási munkálatok, mielőtt a teljes ülésben fölvetetnének, a korábbi szokás szerint a Helytartótanács elnöke által kinevezett egy elnök és legfőlebb 4 tanácsosból alakított bizottság előtt megvizsgáltassanak és így végre a teljes ülésben előadassanak; innen pedig a szokásos bizottsági jegyzőkönyv a vélemény hozzáfűzésével O Szentséges Felsője elé terjesztessenek.

37. 1774. ápril 15-én kelt kegyes kir. rendelettel a nemesi Nyomozás bezáratik. Együttal elrendeltetik, hogy ezentúl a vármegyei tisztii ügyészek a fölfedezett vagy bejelentett kétséges nemeseket az illetékes bíróság előtt rendes pörrel állásuk igazolására kellően sürgessék, és azoknak is, kik nemesi állásukat ünnepélyesen igazolni kívánják, nyitva a törvény rendes útja bizonyítékaik előadására; a tisztii ügyész pedig mindakét esetben ellenmondóul lépjen föl és minden alapos nehézséget ellenezzen, a bemutatott bizonyítékok, míg a királyi megerősítés meg nem érkezik, érvényesekül soha se tekintessenek. Tehát az ily esetekben a Vármegyék jelentéseiben akár az illetők nemességéről, kérdésességéről vagy elvetéséről, akár a nemesség sorába való bejegyzéséről van szó, mindig különleges, a szavazás és véleménynyel ellátott előter-

jesztést készítsen a Helytartótanács, és a királyi legfelsőbb döntést várja be. A halláson alapuló bizonyítékok nem oly jelentékenyek, hogy azok a nemesi előjogok visszaállítására elégségesek volnának.

38. 1776. jan. 19-én kelt kegyes kir. rendelettel parancsoltatik, hogy a törvényesítő perekben (in processibus legitimatoriis) az elősorolt kegyes kir. rendeletek szabályzatai megtartassanak.

39. 1777. márcz. 3-án kelt kegyes kir. rendelettel parancsoltatik, hogy a nemesség igazolása és megvizsgálása érdemében az 1774. május 15-ről kelt kegyes kir. rendelet értelmében és előírás szerint, mely mindegyik vármegyéhez intézvényeztetett, ismét folytattassék és esetről esetre O Szentseges Felségéhez kegyes kir. határozat nyeresé végett előterjesztessék; ezért a Vármegyék az említett 1774-iki rendelet tartalmához a nemesség nyomozásánál pontossággal és szigorúsággal alkalmazkodjanak.

40. 1780. július 14-én kelt kegyes kir. rendelettel parancsoltatik, hogy azok, kik kérdéses nemességük bebizonyítására elégséges bizonyítékokkal rendelkezni vélnek, annak törvényesítésére a törvénnyel egyezően (amint tudniillik az 1774. és 1777. évi kegyes kir. rendeletekben előírva találhatik) bíróság elé bocsáttassanak olyképen, hogy a követelő az ő bizonyítékait rendes és törvényes uton, a már eltörölt nyomozó bizottságon kívül, bemutatni és nemességét igazolni, ellenben a tisztii ügyész ellenkező észrevételeit megtenni tartozzék, és így végre, mielőtt az ilyen igazoló a valóságos nemesek társaságába fölvétetnék, az összes iratok azon család kivonatos megjelölésével, melyből az igazoló származik, mely vármegyében lakik, mely vallást követ, kegyes kir. határozat alá terjesztessék, rovatozott táblázattal is ellátva, az előbbi évben nemesítettekkel együtt a nagyméltóságu m. kir. Helytartótanács utján O Szentseges Felsége elé terjesztessék.

Tanulságok.

A folyóiratunkban közzétett kegyes kir. rendeletek együtvéve képezik a nemesi nyomozások eszméjét (Idea Investigationis Nobilium), melynek gyűjteménye 1848-ig teljesen, azóta pedig egyes részeiben érvényben maradt; mert sok elvi és gyakorlati szabályozást tartalmaznak és a nemesség valódiságának meghatározását és gyakorlati érvényesítését jogilag meghatározzák.

Ha a negyven legfelsőbb rendelet tartalmát sorban vizsgáljuk, a jelenkorra kihatását a következőkben fölismerhetjük, a nemesek azokra hivatkozhatnak is:

1. A török uralom alól fölszabadult nemesi birtokok szabályozását az ujszerzeményi bizottság (*neoacquistica commissio*) javában rendezte már, midőn éppen a birtoktalan vagy kisbirtokos nemesek között idő folytán kétségesek is támadtak: szükségesnek látta tehát III. Károly királyunk 1723. ápril 10-én a nemességnyomozásokat az egész ország területére elrendelni.

2. A közgyűlések által teljesítendő tömeges nyomozás nehézkesnek mutatkozván, már ugyanazon év december havában a nyomozás kiküldöttségekre (*deputatio*) bízott.

3. 1724. Az armalisták adó helyett bizonyos díjakat fizettek a házi pénztárba (*domestica cassa*), mely különösen az országgyűlési követek díjazására és más megyei szükségletek fedezésére szolgált. Ezek helyes arányának megítélésére is szükséges volt az armalisták *investigatio*-ja.

4. 1725. A régi birtokos családok az egész megye előtt ismeretesekek lévén, csak ritka esetben veendő nyomonozás alá; ellenben a jövevények és más tekintetben is gyanus és kétséges nemesek szigoruan nyomonozandók. E célra előszámláltatnak az elégséges és az elégtelen próbák, melyek a nemesség igazolásánál most elvi föltételekül szolgálnak.

5. 1727. A nyomozások jegyzőkönyveiben mindegyik nemesnél a vármegye *véleménye* (*sentimentum*) a legfelsőbb határozat leendő alapjául bejegyzendő.

6. 1727. A nemesi *előnevek* esetleg alaptalan fölvétele és jegyzőkönyvbe iktatása tiltatik. Az újabb jogászok innen datálják (1727. aug. 1) a *praedicatumok* királyi adományozásának kezdetét. A *birtokos* nemesek mindig saját birtokuk nevét használták előnévül, a birtoktalanok előnevet nem is használtak. Csak 1815-ben kezdődött a nemesi előnevek szabályozása, melyet azután a *birtoktalan* nemesek is fölhasználtak képzelt előnév föl vételére, illetőleg ilyenek adományozásaért a királyhoz folyamodtak.

7. 1730. A gyanus és kétséges nemesek bizonyítékai a megyei közgyűlésen újra megvizsgálandók, a jegyzőkönyv a törvényes bizonyosság (*alispán, jegyző, szolgabíró és esküdt*) által aláírva. véleményezéssel ellátva, a Helytartótanács-hoz, innen pedig újra megvizsgálva és véleményezve Ő Felségéhez fölterjesztendő

8. 1730. A leszármazók leszármazásuk fonalát az ő nemességszerző ősökig fölvinni tartoznak. Ez is *elvi* határozat, mely most is érvényes. De mikép fogják ezt a későbbi utódok teljesíthetni, ha a nemesség kihirdetése és a bizonyítékok hiteles másolatainak megőrzése a megyéknél elhanyagoltatik? Ez beható megfontolást és sürgős intézkedést igényel!

9. 1731. Ujra sürgettetik a kétségtelen és a kétséges nemések jegyzékének szigorú megvizsgálása és fölterjesztése. (Első investigatio 1723., második 1731., harmadik 1754—59-ig folyt le és 1770-ben a bevégzett munkálatok terjesztettek föl.)

10. 1731. A kuriás nemések a díjak fizetése alól föl ne mentessenek; a nemnemések a díjfizetők közé föl ne vétessenek, nehogy idővel az armalisták közé csalárdul bejussanak.

11. 1731. A nemések összeírása (*conscriptio nobilium*), az 1725. évi minták szerint, és fölterjesztése újra elrendeltetik (második nyomozás).

12. 1732. Csak a kétséges nemések nyomoztassanak.

13. 1732. A tanuvallatások szigorítottassanak, a tiszti ügyeszek ellenvetéseiket szigorítsák, a jegyzőkönyvek hitelesítessenek.

14. 1732. A nyomozásokra vonatkozó rendeletek megtartassanak. A kétségtelen nemések jegyzékbe vétessenek, a vármegye pecsétje alatt fölterjesztessenek.

(Folytatás köv.)

Az élő nemések összeírása.

10. A Gallen család.

A család nemességszerzője *Gallen György* volt, ki Rudolf királytól Prágában 1593. márcziás 1-én maga és Mihály, Márton, András és Ferencz fiai és törvényes utódaik részére nemesslevelet (*armalist*) nyert. Ezek nemességüket Sopron vármegye közgyűlésén kihirdetvén, egy ideig ezen megye területén maradtak; de közülök *András* Vas megyében Niczk faluban nemesi kuriát és nemesi részbirtokot szerzett; a család ezen ága napjainkig Niczken birtokos.

András fia *Ferencz*, fia *Mihály*, fia *Zsigmond*.

Megindulván az általános nemesi nyomozások, Zsigmond fia *János* 1738. július 5-én Vasmegye küldöttsége előtt Csánigón bemutatta a család Sopronmegyétől nyert nemesi bizonyáglevelét valóságos és kétségtelen nememességéről és két vizsgálati iratot a leszármazás levezetéséről, melyekkel a nemességszerzőig fölvitt egyenes vonalát bebizonyította.

A nemesi nyomozások folytatása 1754. febr. 5-én kelt királyi rendelet alapján megindulván, Vas vármegye 1757. szept. 28-án végezte a 37-ik jegyzőkönyvet a 826—855. számok alatt fölvett nemesi családok ügyében és 834-ik sz. a. igazolta Gallen János kétségtelen nemességét, az iratokat felsőbb helyre fölterjeszté.*

Végre 1763. okt. 12-én a vas megyei kétségtelen nemesek a Királyi Könyvbe is (XLVI. 456.) bejegyeztettek és itt Gallen János neve a 17-ik sorban áll.

Az itt említett Gallen Jánosnak fia is *János*, ezé pedig *Zsigmond*. Ennek fiai

Gallen János, Zsigmond, Ignác és László 1806 május 27-én Vas vármegye Szombathelyen tartott közgyűléséből együttesen nemesi bizonyáglevelét nyertek.

Igy a niczki Gallen család leszármazása 1593-tól 1806-ig hiteles levéltári bizonylatok alapján kétségtelen lévén, a második fiu Zsigmondtól kezdve anyakönyvi kivonatok alapján a további leszármazás következő:

Az 1763. évi Királyi Könyvben megnevezett Gallen János (fia János, unokája Zsigmond vonalán) kisunokája ismét *Zsigmond* született Niczken 1793. aug. 2-án, nősült 1835-ben Horpácsy Borbálával. Ez meghalt 1861. jan. 21-én, ő pedig 1866. jan. 27-én, egyetlen fiut Sándort és több leányt hagyván örökösökül; ez utóbbiak már elhaltak.

Az egyetlen fiu *Sándor* született Niczken 1844. márczius 2-án. Fiatal korában katonáskodott. most mint niczki közbirtokos a gazdaságot vezeti. Nősült 1871. okt. 14-én Németh Teréziával, kitől a következő gyermekek születtek; *Sándor* született 1874. febr. 16-án; gazdasági akademiát végzett.

Zsigmond sz. 1876. ápr. 10.

János-Lajos sz. 1878. decz. 16.

Antal sz. 1881. július 4.

Gyula sz. 1890. junius 7.

A család egyenes leszármazása: 1. György (1593), 2. András, 3. Ferencz, 4. Mihály, 5. Zsigmond, 6. János (1738. 58. 63.), 7. János, 8. Zsigmond, 9. Zsigmond (sz. 1793. Testim. 1806.), 10. Sándor (é), 11. Sándor (é), tetvéreivel.

* Az orsz. levéltárban levő vas megyei Protocollum Com. Nob 28. Sept. 1757. Nr. 834. Gallen Joannes produxit Testimoniales Cottus Soproniensis de A. 1738. emanatas in eo quot Armales Rudolphinas Georgio Gallen concessas hujus filii Michael, Martinus, Andreas et Franciscus publicari fecerunt. Praeterea produxit duplicis ordinis Inquisitiones ex qua, et quidem secundi ordinis, patet Producentem esse filium Sigismundi filii Michaelis, ex primi vero ordinis Inquisitione patet Michaellem, utpote Producentis Avum, fuisse filium Francisci filii Andreae, qui omnes nobilitari praerogativa semper gavisii sunt.

A család czimere az armalis szövege szerint: Fölállított katonai kék színű pajzs, melynek alsó részét hegyesen süvegezett három szikla foglalja el, melyek kiemelkedő darabján nyíllal átlótt nyaku szárnyait szétterjesztő holló ül; a pajzs felső szögleteiben itt hold, ott csillag ragyog. A pajzson álló katonai sisakot királyi zárt korona díszíti, melyen az előbbihez mindenben hasonló holló terjeszkedik. A sisakdísz itt arany és kék, ott vörös és fehér színű.

A család vallása római katolikus.

Közli Dr. Szombathy Ignác.

Nagy Iván Családkönyvében

1860-ig levezetett genealogiák jegyzéke.

(Folytatás.)

VII. Laffert b., Lambert b., Lányi. Lány, Lasztókay, Latinovics, Latkóczy, Laurenty, Lasansky, Lázár gr., Lehotzky, Lendvay, Lenkey, Lészay, Lewius, Libertiny, Lichtenstein hg., Lieszkovszky, Lilien, Lípovniczky, Liphthay b., Lónyay g. és n., Lovesányi, Luby, Luczky, Lugassy, Luka, Lukács, Lukácsffy, Luzénszky, Leiningen, Leszay.

Machik, Madách, Mágner, Majer, Majerszky, Majláth, Majthényi b., M kray, Mara, Marczibányi, Márffy, Máriássy, Marillay, Markovics, Markovits, Márkus, Marsovszky, Mártonffy, Mauchs, Maurer, Medgyes, Mednyanszky b. és n., Medveczky, Medzilhradszky, Mérey, Mersics, Meskó, Mészáros, Meszéna, Michaleczky, Michna, Micsky, Migazzi gr., Mikes gr., Miklós, Mikó gr., Miske b. és n., Miskey, Miskolczy, Missics, Mocsáry, Mocsonyi, Mogyoróssy, Mohay, Mokesay, Monyák, Morauchik, Móré, Mórítz, Motesiczky, Moys, Meternich hg., Mikovinyi.

VIII. Nadányi, Nádasdy gr. Nagy 188 család közül 7 van levezetve. Nagyfejeő, Nákó, Naláczy, Nedeczky, Nemák, Nemes gr., Németh, Niczky gr. és n., Noptsa b., Noszlopy, Nozdrovitzky, Nyáry gr., Nyáry b. és n., Nádudvary, Névery, Nyikora.

Ocsvay, Odeschalchi hg., Okolicsányi, Oláh, Olgvay, Ollé, Orbán b. és n., Örczy b. és n., Ordódy, Orosz, Oroszy, Osegovich b. és n., Ozmitz, Ördög, Ocskay, Olchváry, Örczy, Ormos, Omazta.

IX. Paál, Paczolay, Pákei, Palásthy, Pálffy gr. és hg., Pálffy, Pallavicini örgr., Palma, Pap 41 család közül 1 levezetve. Parniczky, Pászthory, Pataki, Pataky, Paukovich, Paulovicz, Pázmándy, Péchy, Pecz, Pejachevich gr., Peley, Perczel, Perlaky, Pesthy, Péterffy, Petrovay, Petrovics, Petykó, Piacsek, Piller, Plachy, Placsintár, Plathy, Pletrich gr., Pócsa, Podhorszky, Podhradszky, Podhragyai, Podmaniczky br., Pogány, Pongrácz b. gr. és n., Ponner, Pribis, Prileszky, Prónay b. és n., Puchner, Pyber, Piry.

Radeczky gr., Radich, Radvánszky, Ragályi, Raisz, Rákóczy, Rakovszky, Raksányi, Ráth, Ráthonyi, Récesy br. és n., Rédeky, Rédl

br., Repetzky, Réső. Rettégi. Révay br. és n. Révész, Reviczky, Reznek, Rhédey gr. és n., Rogányi. Rosenfeld, Rosnyay, Rosty, Rudnay. Rudnyánszky br. és n. Ruttkay.

XIII. Lány, Laszkáry, Lehoczky, Lo Presti br. — Majláth, Malobiczky, Miskolczy. — Okolicsányi. — Patrovay, Poldgár, Pulszky, Rökász.

Különfélék.

— **Erzsébet főhercegnő** néhai Rudolf trónörökös 18 éves leánya megtalálta szíve választottját hg. Windischgrätz Ottó 28 éves cs. és kir. ulánus főhadnagyban, hg. Windischgrätz Ernő ezredes fiában. Az eljegyzés f. é. október 14-én ment végbe a schönbrunni kastélyban a királyi nagytya és a kir. hercegnői anya, valamint a vőlegény atya és számos főrangú vendég jelenlétében. — A Windischgrätz család 1655-ben az akkori báró Windischgrätz Adám és Gottlieb személyeiben magyar honfiasítást (indigenatust) nyert; 1658-ban a család grófi rangra emeltetett. Utóbb 1751-ben gróf Windischgrätz Magyarországon szintén honfiasított. Ezek lezármozói 1804-ben elsőszülöttségi örökösödéssel római sz. birodalmi hercegi rangra emeltettek, 1822-ben a hercegi rang a család összes tagjaira kiterjesztetett

— **A Magyar Gazdák Szemléje** meghozta az új nemesek harmadik sorozatát az 1900. év végeig terjedő nemesítésekkel. Most végig tekintetünk a 34 év alatt megtelt nemesi jegyzékeken, és úgy találjuk, hogy I. gr. *Andrássy Gyula* miniszterelnöksége (1867. febr. 20—1871. nov. 14.) 47, II. gr. *Lónyay Menyhért* (1871. nov. 14—1872. decz. 4.) 8, III. *Szlávy József* (1872. decz. 4—1874. márcz. 21.) 15, IV. *Bittó István* (1874. márcz. 21—1875. márcz. 2.) 3, V. b. *Wenckheim Béla* (1875. márcz. 2—1875. okt. 20.) 2, VI. *Tisza Kálmán* (1875. okt. 20—1891. márcz. 13.) 290, VII. gr. *Szapáry Gyula* (1891. márcz. 13.—1892. nov. 17.) 55, VIII. *Wekerle Sándor* (1892. nov. 17—1895. jan. 14.) 40, IX. b. *Bánffy Dezső* (1895. jan. 14—1899. febr. 26.) 152, X. *Széll Kálmán* (1899. febr. 26—1900. decz. 31.) 56 nemesítést hozott. — Ezek közül az első (1867) évben a nemesítések így következtek: *Eltér József* illobai *Rupp János*, maglódi *Wodiáner Béla*, csávosi és bobdai *Csávósy Ignác*, emőkei *Emich Gusztáv*, zempléni *Moskovitz Mór*, gyarmati *Bérczy Károly*, gyarmati *Bérczy Lajos*, kuvini *Szerb Tivadar*, ludasi *Gans Mór*, üszögi és mozsgói *Biederman Gusztáv*, Reitter *Ferencz*, palocsai és gelényfalvi *Horváth Sándor*, özv. budai *Goldberger Erzsébet*, *Aranyosy Lajos*. Nemesi névváltoztatás: *Fischer József*, *Jenő*, *László* és *Dezső* testvérek, nemességük fentartása mellett. *Hulász* családnevet nyertek. Így folyt le a koronázási év nemesítési sorozata 1867. jun. 23—decz. 31.

— **Főuri vadászat.** Az erdélyi havasokban most nagy főuri vadász-

társaság időzik Borgó-Prundon, hogy a rendezendő medveadászaton részt vegyen. A társaság elnöke gr. Zichy Jenő; vele együtt vannak: b. Rothenthal Henrik, Károlyi László, ifj. Zichy Ödön, Almássy Dénes, Széchényi Antal, Haller György, Degenfeld Imre és Keglevics Miklós grófok, Lichtenstein Alajos és Odescalchi Zuárd hercegek, Szegedy Béla kir. kamarás, Gencsy Albert orsz. képviselő, Losonczy Gyula, Curio Pál német birodalmi testőrkapitány, b. Trautenberg Frigyes és Konstantinovic Sándor néhai Milán király testőrkapitánya. A vadászat időtartama 14 napra van tervezve.

— **Uj nemes.** Ő Felsőége *Radossevich* János nyugalmazott ezredesnek és törvényes utódainak a magyar nemességet a „szokolováci“ előnévvel díjmentesen adományozta.

— **Folyóiratunk jelen számában** eljutottunk a mohácsi vész évéhez (1526); a jövő számban megkezdődnek a felséges Habsburgház uralkodásának nevezetes alakulásai: a birtoktalan armalista nemesek, a bárók, grófok és hercegek főrendisége külön birtokadományozások nélkül. Verbőczy Hármaskönyve az anyagi jognak, Kitonics Directiója az alaki jognak mintegy codexeivé lettek és a törvénykezést tetemesen megkönnyítették. Az országggyülés főrendi és nemesi, egymástól elkülönített törvényhozó testekké alakult és a tanácskozások nyugodtabb folyamba jutottak. Ezen átalakulások a nemesség történelmi fejlődésének új irányt szabván, a jelenkorhoz közeledve mindinkább érdekesebb és tanulságosabb mozzanatokat idéztek föl, melyek folyóiratunknak élénkebb színezetet nyújtanak. Ezt előleges figyelmeztetésül hozzuk föl t. olvasóinknak. Az eddigi mintegy oktató részt már önálló czikkek: fölvilágosító és kérelmező panaszok, fejtegetések, a megyei levéltárak rendezését sürgető tervezetek, a nemesség ügyeinek kezelésénél fölmerülő nehézségek és vizzásságok javítását vagy megszüntetését czélzó kívánalmak és javaslatok most már a szerkesztőség körén kívül álló egyénektől is származhatnak és szívesen fogadtatnak.

Szerkesztői posta.

G. S. Szükséges a *czímer színes rajza és leírása*, két példányban, az „É. N.“ első számában közölt miniszteri rendelet értelmében (2. és 7. §.). Ha önnek nincs czímerfestője, úgy küldje be a czímer fényképét a szerkesztőhöz, ki ez ügyben el fog járni. A czímerleírásnak hagyjon a rajz alatt annyi üres tért, melyen a család neve és a leírás jól elférhet. A színezést az armalis leírásából kell alkalmazni a rajzba. A nagyság közönséges quart vagy nagy oktáv legyen.

B. K. Ha tavaszkor szerencsém lesz Önökhöz, az ügy részleteit megbeszélhetjük és elrendezhetjük.

Hibaigazítás. A 8-ik szám 119. lapján az 1489. évnél a latin szövegben nem *Endrewd*, hanem *Erdewd* olvasandó. A 128-ik lap utolsó garmond 5 végső sorában az első betűk egy-egy sorral fölebb tolandók, a t betű pedig az utolsó sor elejére teendő (b, g, a, l, t). A szerkesztői posta 2-ik sorában *Moa* helyett *Moha* olvasandó.

ÉLŐ NEMESSÉG

A NEMES CSALÁDOK SZAKKÖZLÖNYE.

A lap megjelenik minden hó közepén.

SZERKESZTŐSÉG ÉS
KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, III. kerület,
Kerek-utca 35. sz.

Felelős szerkesztő és kiadó:
Dr. Szombathy Ignác.

ELŐFIZETÉSI ÁR:
Egész évre 4 korona
Félévre 2 „
Negyedévre 1 „
Egyes szám 35 fillér.

A MAGYAR NEMESSÉG TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉSE.

MÁSODIK RÉSZ.

(Folytatás.)

II. A török uralom korszaka.

(A Habsburgház választó királysága).

(1526—1686).

1. I. Ferdinánd király (1526—64).

A kettős királyság (1526—40).

A mohácsi ütközet után II. Lajos király a Csele pataokban lelte halálát (1526. aug. 29.), Szulejman török császár Mohácsot, 10 nap múlva Budát (a palotán kívül), két hét múlva Pestet is felgyújtatta; ekkor a budai királyi palota kincseit, ritkaságait és a könyvtár nagy részét hajókon Konstantinápolyba küldötte, a lakosság egy részét leölette, más részét fogságba hurcolta, a dunamenti falvakat elpusztította, Péterváradon és Ujlakon erős őrséget hagyva, hazánk belsejéből kitakarodott (szept. 12).

Zapolai János erdélyi vajda Budát elfoglalván, királylyá választatott; innét Székes-Fehérvárra vonulván, nov. 11-én megkoronáztatott. Ferdinánd király 1526. decz. 17-én megválasztatott, 1527. nov. 3-án megkoronáztatott. Mindakét koronázás Székes-Fehérvárott a szent koronával végeztetett Podmaniczky István nyitrai püspök által.

Verbőczy István János királyhoz csatlakozván, királyi kancellára lett. Ezen minőségében figyelmeztette királyát, hogy a

Hármaskönyv 6-ik czíme értelmében birtokadományozás nélkül is lehet családokat nemesíteni.*)

János király 1530. május 4-én kezdte meg a czímeres nemeslevél általi birtoktalan nemesítéseket. midőn a *Quendel* (később *Serpilius*) családot, ugyanez évben a *Pruzsinszky* családot ily módon tette nemesekké. Szentgyörgyvölgyi *Bakacs* Sándor, ki a mohácsi csatavesztés után alsólindvai Bánffy János (János kir. nádora) életét megmentette, 1532. június 11-én Lippán kelt czímerlevéllel régi birtokos nemességének megerősítését és hőstettét ábrázoló czímert nyert. *Vécsey* Istváu 1532. július 26-án czímerbővítést, *Záray* Lázár 1533. július 26-án czímeres nemeslevelet, *Dévény* Péter 1538. július 13-án birtok- és czímeradományozást nyert János királytól.

János király czímerlevelei előnyösen különböznek a korábbiaktól azért, hogy a szövegben nem szólnak a régi fegyvergyakorlatokról; mert 1532. körül már nem nyilakkal és lándzsákkal, hanem puskákkal és kardokkal harczoltak a csatákon. *Bakacs* Sándor czímerlevelében az áll, hogy a czímer leginkább a gyűrűkön, zászlókon és pecséteken viseltessék (tam in annulis, vexillis et sigillis, quam etiam aliis omnibus in rebus ferre valeas atque possis).

János király udvari kancellárja *Verböczy* volt, ki az iratok orthographiáját és stylusát II. Lajos királytól vette át, és így a nevek végén álló *y* betűt is használta; de később az erdélyi fejedelmek inkább az *i* betűhöz ragaszkodtak, hogy ezáltal is tanusítsák önállásukat és függetlenségüket.

Ferdinánd király az udvari kancelláriát szintén II. Lajos királytól vette át és annak orthographiáját és stylusát mintegy öt éven át megtartotta; de azután a német befolyás folyvást érezhetőbb és feltünőbb lett a hivatalos iratokon; mégis a nevek magyaros írása lassanként nagyobb tért hódított: a latin „de“ szócska már nem a családnevek, hanem az előnevek elé téterett, a családneveknél pedig a megelőző „de“ szócska helyett a név végére illesztett *y* betű alkalmaztatott, és a családnév magyarosan

*) *Verböczy* Hármaskönyve 1514-ben erősített meg II. Ulászló király által, de ezen évig birtoktalan nemesítés nem történt; csupán Hunyadi János kormányzó adott 1447-ben *Pogány* Miklós tordai polgárnak czímerlevelet, de nemesítés nélkül; mert a kormányzónak nem is volt nemesítő hatalma. A többi ismeretes czímerlevelek mind már kész nemeseknek adtak, csak a Hármaskönyv kelete után, 1521-ben találjuk az első czímerleveles nemesítést, II. Lajos királytól.

iratott. Például 1527-ben: a feliratban: Donacio pro Joanne Korotnaý et Alberto Peregý; a szövegben: Joanni de Korothna et Alberto de Pereg. Jura possessionaria Nobilium Georgý Zaloky (Szalóky), Thome Nagh, Stephani Domahazy, Casparis Baloghy, Georgij Istenmezey Thwroczy de Zenth-Myhal Lvdovici Regis personalis presencia. Emericus Nagh de Waryas, Ladislaus Kenderessy de Malomwýz, Joannes Kamoros de Zelemer, Ladislaus de Parlag, seruicia que ijdem sacre in primis huius Regni nostri Hungarie Corone, deindeque Majestati nostre pro locorum et temporum varietate impenderunt. Ily szépen tükröződik vissza ezen idők irataiból a *hazaszeretet*, mely a trón magaslatáról is méltó elismerésben részesült: előbb a Haza, vele a Király.

A birtokadományozások különösen a kettős királyság idejében (1526—40) oly gyakoriak voltak, hogy folyóiratunk tere azok megemléztését befogadni nem elégséges. Az ily adományozások rendszeren háromféle alapon keletkeztek:

a) A háboruszkodások és belső zavarok az embereket az időjárás változatainak kitették, a gondok és félelmek gyötörték, mik által betegségek és gyakori halálozások állottak be. Egész nemes családok kihaltak. Ezek birtokai visszaszálltak a koronára; de a király tartozott azokat érdemes nemeseknek vagy nemnemeseknek adományozni; ez által az új birtokosok különös nemesítés nélkül is nemesekké lettek.

b) Sok birtokváltás állott be a *hütlenségi* esetek (nota infidelitatis) által is; mert a birtokos nemesek (különösen a kettős királyság idején) egyik királytól a másikhoz átpártoltak, ezért a másik király területén maradt birtokaikat elvesztették; az így megürült birtok szintén másnak adományoztatott.

c) Kisebb vagyonuaknál az sem volt ritkaság, hogy a haza és király iránt érdemeket szerzett egyének úgy jutalmaztattak meg, hogy jobbágyi vagy zselléri tulajdonul birt házuk és földjük fölszabadított az adózás és más jobbágyi terhek alól; a tulajdonos ez által nemesi rangra emeltetett, háza pedig nemesi kuria lett.

Igy keletkeztek az új *birtokos* nemesek.

Ezeken kívül voltak *birtoktalan* nemesek, kik egyedül nemesi czímerlevél (literae armales) által nemesítették meg. Ezek röviden armalistáknak neveztettek. Különösen tudósok, művészek, hivatalbeliek lettek armalista nemesekké, kiknek a birtokadomá-

nyozás fölösleges terhet és gondot okozott volna és elvonta volna őket magasabb feladatuktól, melyekkel hasznosabb szolgálatokat tehettek a hazának, mint földművelés vagy kardforgatás által.

Az armalista családok közül sokan iparkodtak földbirtokot is szerezni, hogy gyermekeik és unokáik, kik atyjuk foglalkozását nem folytathatták, földbirtok által biztosithassák maguknak a tisztességes megélhetést.

Igy a nemesi rendben bizonyos rangfokokozatok keletkeztek:

Az első fokon állott az *armalista*, földbirtok nélkül, de képzettségének megfelelő foglalkozással és illő jövedelemmel.

A második fokon volt a *kurialista*, kinek nemesi háza (kuriája) volt hozzá tartozó földekkel.

Harmadik fokon állott a *közbirtokos* (compossessor), ki egy nagyobb nemesi birtokból (possessio) részbirtokot szerzett családjának.

Negyedik fokon állott a *birtokos nemes* (nobilis possessionatus) különféle földesuri jogokkal.

Magyar bárók, grófok és hercegek a kettős királyság idején még nem léteztek.

Ferdinánd király a kettős királyság idején a következő nemesítéseket végezte:

1527. *Hethews* (Hetös) Gergelyről ez áll a Kir. Könyvben:

Az Ur 1527. évében, november 9-én Székes-Fehérvárott tisztelendő Cserödy Miklós ur sz.-fehérvári örkanonok a királyi felség titkára jelentésére és nagyságos Zalay János pozsonyi főispán úr esedezésére adatott nemeslevél, melylyel ő felsége szentmártoni nemes *Hethews Gergelyt* és általa Mihály, György, János és Ferencz fiait, ezek örökösait és utódait mindakét nemen *megnemesítette*, házat vagyis a kuriáját a nevezett Szent-Márton helységben Külső-Szolnokmegyében, a plébános és Káva György háza között, mely a kir. kúnok Kolbász-Székéhez tartozik, mind a rends, mind a rendkívüli adók, kamarai nyereség, segélypénz, díjak, földbér és más beszedések fizetése és minden szolgálmányok alól kivette, fölszabadította és mentesítette.

1531. *Felpéczy Ferencz* megnemesítése:

Mi Ferdinánd Isten kedvező kegyelméből Rómaiak, Magyarország, Csehország stb. Királya mindig Felséges, Spanyolország hercege (infans), Ausztria főhercege, Burgundia és Slézia hercege, Morvaország örgrófja, Tirol grófja stb. Emlékezetül adjuk ezek tartalmával jelentvén mindazoknak, kiket illet: Hogy Mi mind a mi hívünk Nagyságos betlenfalvi Thurzó Elek Kuriánk Gróf Birája esedezésére, mind pedig kívánván Elődeink nyomdokain haladni, hogy az érdemeseket tisztelettel illessük és azokat, kik erényükkel azt megérdemelni törekednek, a tisztelet maga-

sabb fokára emeljük, nehogy az erény jutalom nélkül maradjon. Tekintvén *Felpéczy Ferencznek* ugyanazon Thurzó Elek gróf családbelijének hűségét és szolgálatait, melyeket ő leginkább Magyarországnak koronája iránt és azután Mi irántunk mutatott és tanusított, ugyanazon Ferenczet nemnemesi állapotából, különös kegyelmünk és hatalmunk teljéből kiemelve, valódi nemesiink számára és sorába iktatni és besorozni határoztuk. Jelentve és helybenhagyva, hogy ő és örökösei és minden maradékai mostantól fogva mindenkorra azon kiváltságokkal, jogokkal, szabadságokkal, előnyökkel és metességekkel, melyekkel Magyarországnak többi valóságos Nemesi régi jogon vagy szokáson éltek, élhessenek, élvezhessenek és örvendezhessenek és erre képesíthessenek. Mely valódi nemesség jeleül a következő *címert* vagyis nemességi jelvényt, mely ezen levelünk fején a festész kezével kimutatva és ábrázolva van, ugyanazon *Felpéczy Ferencznek* és örököseinek és minden maradékainak adtuk és adományoztuk. Elhatározva: hogy ők ezentul a nevezett címert vagyis nemességi jelvényeket, Magyarországnak jelvényeket használó többi Nemesiinek módjára mindenütt a csatákban, lándzsajátékokban, párviadalokban, tornákban és más mindenféle nemesi és katonai gyakorlatokban, valamint pecsétjükön, gyűrűiken, vitorláikon, sátraikon, házaikon és általában bármely dolgaik s intézkedéseik nemeiben, világos és őszinte nemességük czíme alatt, viselhessék, mindenféle és különös kegyelmekkel, tisztelettel és szabadságokkal, melyekkel a jelvényeket használó többi nemesek és katonák bármely jog vagy szokás alapján élnek és örvendeznek, élhessenek, használhasanak és örvendezhessenek. Ezen levelünk erejénél és bizonyágánál fogva. Kelt Krems városunkban, márczius 25-én, az Ur ezeröttszázharmincegyedik, Római országlásunk első, a többinek pedig ötödik évében. — Főtisztelendő Macedoni László váradí püspök, királyi tanácsos ur jelentésére.

1535. *Drakulya* László nemeslevelének megújítása:

Mi Ferdinánd stb. Hivünk *Drakulya László Semthésthől* (de *Semtheesth*) esedezik, hogy elveszett nemeslevele helyébe újat adnánk. A család régi czimerét is megújítjuk, mint az ezen levelünk fején ábrázolva és kifestve látható. Kelt Bécsben 1535. január 20-án.

1535. *Balogh* Benedek, Rosál várának parancsnoka, meg-nemesíttetik:

Mi Ferdinánd stb. Hivünk paráznjai *Balogh Benedek* részére, ki szatmármegyei Rosál várunk védelmében, melynek parancsnokságát viselte, sok nagy és hasznos szolgálatokat teljesített; őt a nemesi állapotból, melyben született, királyi kegyelmünkkel kivenni. Magyarországnak nemesi sorába és számára fölvenni határoztuk. Mely nemesség bizonyítására ezen czimert stb. Kelt Bécsben 1535. január 28-án. A király úr saját megbizásából.

1534. Nemesi kuria és három telek adományozása *Gulden* Jakab és *Poly* Albert számára:

Cheley András zemplénmegyei Csele helységben magvaszakadván, az ő elhagyott nemesi kuriája és három lakott telke budai Gulden Jakabnak és Poly Albertnek adományoztatik.

1535. *Esztery* György nemeslevele elveszvé, megújittatik. Bécs, 1535. jun. 29.

1535. *Rattelstorfer* Lajos nemessége.

Rüszler Lőrincz nemessége átruháztatik az ő vejére Rattelstorfer Lajos selmeczi polgárra. Bécs, 1535. okt. 26.

Ferdinánd király a kettős királyság idején (1540-ig) *bárhoi* vagy *grófi* méltóságot nem alapított. Csak külföldről beszármazott egy báró, egy gróf és egy herczeg említettik ez időről a Királyi Könyvben.

1537. A szentgyörgyi és bazini grófság.

1537. Quasimodo vasárnapon Prágában a királyi felség saját kezevel aláírott okirat adatott ki, melylyel a kir. felség Modor mezőváros és Ikram birtok iránt német pecsét alatt kiadott okiratait újra készíteni és magyar pecsét alatt kiadni parancsolta, a nevezett mezővárost és birtokot *István* grófnak és örököseinek újra adományozta. Idegen jog érintetlenül hagyásával.

1537. *Kaczianer* báró két várat kap.

Hívünknek, tekintetes és nagyságos Kaczianer János, Kaczenstayni és Flednecki báró tanácsosunknak és főkapitányunknak, ki leginkább Magyarországnak koronája, azután Fölségünknek javára nagy érdemeket szerzett, Szomszédvára és Stubycza várakat Szlavon-országunkban Zágráb megyében adományozzuk.

1539. Ujlaki Lőrincz boszniai herczeg vára Pászthó új adományozása.

Néhai méltóságos Ujlaki Lőrincz boszniai herczeg Pasztoh nevű birtokát tekintetes és nagyságos betlenfalvi Thurzó Elek országbíró ispánunknak új adomány czimén adományozzuk.

Az eddig előadottakból és a Királyi Könyvek első kötetének (1527—41) tartalmából kiviláglanak a következő észrevételek.

Az első Királyi Könyv orhographiája és stylusa mindenben hasonló a II. Lajos okirataihoz. Kezdetben csak a nevek végén álló *y* áll két ponttal megjelölve, mely körülmény arra mutat, hogy a birtoktól vett családnevek végén a pöntözött *y* betű az előnevet helyettesíti; de ez a szokás már 1530. közül elavul; a fogalmazást más, még pedig német fogalmazó veszi át, ki az *y* betűt a szó közepén is rendszeren két ponttal ékezi és nem is törődik a nemesi előnevekkel.

Ha végig nézzük a fentebb bemutatott nemesítéseket, láthatjuk, hogy *Helthes de Szentmárton* ott jobbágyi házat birt; tehát

a *de* szócska csak annyit jelent, hogy ő odavaló, de nincs praedicatuma.

Felpéczy továbbra is birtoktalan maradván, szintén nincs előneve.

Drakulya birtoktalan nemes volt és az is maradt. A *de Semtheest* annyit jelent, hogy odavaló. Ez sem praedicatum.

Balogh birtoktalan marad.

Cseley András nem használt előnevet; tehát jogutódai az adományi birtokon megosztotva még kevésbé élhettek előnévvel.

Räszler és *Rattelstorffer* birtoktalanok.

Az armalista nemesek a kettős királyság idején általában nem ismerték az előnév használatát.

István gróf, Kaczianer báró, Lőrincz herczeg nagybirtokosok voltak; tehát előnevet is használtak.

A hármass uralom (1541—1551).

János király 51 éves korában nőül vette Zsigmond lengyel király leányát Izabellát. — A királynő menyegzője és megkoronázása Székes-Fehérvárott, 1539. febr. 23-án tartatott. Másfél év múlva fia született, János-Zsigmond; de János király nyolcz nap múlva meghalt Budán 1540. július 22-én. E hír hallatára Szulejman szultán Magyarország ellen vezeté ötödik hadjáratát és Ó-Budánál tábornok ütött. Innen a kis királyfit magához kérte, és Buda várát esellel elfoglalta 1541. aug. 29-én; a Duna-Tisza közét magának tartotta, Izabella fiának a Tiszántuli részt Erdélylyel átengedte; Ferdinándnak a Dunántuli rész maradt meg.

Ezen hármass uralom tíz évig tartott. Ekkor Izabella Erdélyt Ferdinándnak átengedte és Oppelnbe költözött 1551. július 23-án.

Ferdinánd király ezen hármassuralmi évtizedben a következő nevezetesebb adományozásokat és nemesítéseket végezte:

1541. június 15-én Bécsben kelt adománylevéllel Vál, Venece,* Vereb és Tabajd helységek Székes-Fehérvár szabad kir. városnak adományoztattak.

1544. nov. 16. Bécsben somigi *Rambschussl* Kristof magyar báróvá neveztetik.

*) A *Venece* nevezet a nagy tóhoz épített falura a tengeren épült *Venezia* város mintája szerint alkalmaztatott. A falu akkor valószínűleg félszigeten feküdt, mert a mellette levő *Nyék* az időben *Tófenék* nevet viselt, tehát a pázmándi és nadapi határ felé is vízzel volt körülvéve.

Mint hogy ez az első magyar báró, kiírjuk a Liber Regiusból az okirat lényeges részét magyar fordításban:

„Főpapjaink, Báróink és Nemesseink tanácsából nevezett Országunk Bárói és Nemesei számára és társaságába bevettük, befogadtuk és besoroztuk és nevezett országunk valóságos és kétségtelen Lakosává és Nemesévé királyi tekintélyünkkel előmozdítottuk, akarván és parancsolván, hogy azon Kristof és örökösei s maradékai mindnyájan mindazon kegyelmekkel, kiváltságokkal, tisztességekkel és kivételekkel, melyekkel nevezett Magyarországunk Bárói és valóságos Nemesei élnek és élveznek, mind a bíróságokon belül, mind azokon kívül vagy bárhol is élhessenek és örvendhessenek.“

1545. decz. 15: Bécsben *gróf* Salm Miklós mint Pozsony vármegye *főispánja* letévén a hivatali esküt, így szóla: Ego Nicolaus Comes a Salm et Comes Comitatus Posoniensis juro.

Itt az első *Comes* szó az ő külföldi személyes *grófságát* jelenti, de a második *Comes* szó a vármegye *főispánságát* jelzi. Ebből világos, hogy „pozsonyi gróf“ a magyar jog szerint nem létezik, hanem minthogy Salm személye *gróf* volt, ezen nevezet a főispáni méltóságra is átment és most a német *Graf* cím alapján tévesen használtatik az *Obergespan* és *főispán* cím helyett.

1546. decz. 6. Bécsben Kovách Lőrincz Eszékről, a dunai naszádosok vajdája, megnemesítettik.

Itt a „de Ezek“ jelzés nem előnév, hanem megkülönböztetés a többi Kovács nevéektől. Ő csak eszéki lakos volt és naszádosná lett.

1546. márcz. 3. Pozsonyban *Stompfa* vára vagy *Borostyánkő*, németül *Pelevstein* Presinger Boldizsárnak átíratik (inscriptio).

1547. nov. 16. Augsburgban Huszt mezővárosban lakó Orbán deák háza nemesi kuriává tétetik és tulajdonosa maradékaival együtt megnemesítettik.

1547. nov. 6. Augsburgban Gonczfalváról való *Oláh Miklós* kötélverő (lankár) háza, mely Beregszászon nejéről Nagy Ferencz polgárleányáról szállt rá örökségül, nemesi kuriává tétetik, tulajdonosa maradékaival együtt megnemesítettik. — Itt sincs előnév, mert a „lankar de Gonczfalva“ azt jelenti, hogy ő mint gonczfalvi kötélverő telepedett le Beregszászban.

1547. aug. 13. Prágában *Majláth Gábor* báróvá tétetik, mint Tekintetes és Nagyságos Nádasdy Tamás Fogarásföld örökös grófja, országbíró, kir. tanácsos, Felső-Magyarország kapitánya *nővérének fia*. Az okirat szövege hasonló a három évvel korábban Ramschussl Kristofnak adományozott bárói diplomához.

1548. márczius 6. Prágában *Kewesy András* mester háza kuriává tétetik, tulajdonosa, fivére, nővére Kismihályné és unokái megnesemesítettnek, czimeres nemeslevelet nyernek.

1548. június 1. Augsburgban, *Istvánffy Ferencz* paraszt-háza Rajka mezővárosban kuriává tétetik és tulajdonosa megnesemesítettik. Itt sincs előnév.

1548. nov. 18. Pozsonyban *Horváth Stansith* Márk katonai vitézségeért czimeres nemeslevéllel megnesemesítettik.

1548. nov. 20. Pozsonyban *Eszéky Gergely* czimeres nemeslevéllel megnesemesítettik, mint Báthory András szatmármegyei főispán és tárnokmester szolgája.

1548. aug. 10. Bécsben alsólendvai *Bánffy László* kir. adományul nyeri malovecki Maloveczky János és György testvérgyilkosok birtokait Bohuszlávon, Csütörtökön és Bolondoson. Itt egy kölházat 20. jobbágyi és 6. elhagyott telekkel. Ez arra mutat, hogy a Bánffy-család mint földesur ekkor már kuriás nemeseket kezdett Beczkó mezőváros határában letelepíteni, melynek vára később a végvárak közé került.

1549. ápril 7. Prágában *Pethew Fános*, Gáspár és Boldizsár fivéreivel, *bárvá* tétetik. „In veros Barones Hungariae creamus, rubra cera utentes,“ Ugy látszik, az akkori bárók a vörös pecsétviasz használása által különböztek a nemesektől.

1550. Tayffel Erazmus ő felsége kapitánya *magyarrá* (indigenává) tétetik és leteszi az esküt. „Ex pleno Consilio Suae Majestatis in numerum cetumque Verorum Regni Hungariae Nobilium assumtus juro Tamquam *verus hungarus* fideliter et obedienter in omnibus parebo, secreta consilia regni nemini pandam.“ Ugy látszik, ez inkább kapitányi és nem indigenai eskü.

(Folytatjuk.)

Tanulságok.

(Folytatás)

A közölt kir. rendeletek közt több kevésbé fontos is van, mely az olvasót csak untatja: ezért czélszerűbbnek tartjuk csak az elvi jelentőségűeket és a jelen időre is kihatókat megvilágítani:

16. 1733. Ennek lényege az, hogy az armalistákból kuriálisták, ezekből pedig birtokos nemesek lehettek, ha birtokaikat

nagyobbitották. Megjegyzendő, hogy a *neoacquistica commissio* a törökuralom alól felszabadult nemesi birtokokat ítéletileg visszaadta azon élő családoknak, melyek bizonyítani képesek voltak, hogy az illető birtokok régebben őseik tulajdonát képezték, ha a fegyverjog czime alatt azokra kivetett illetéket megfizették. Az ily nemesek (1543—1733) a lefolyt nagy idő alatt a töröknek nem adózó területeken kisebb birtokokat szereztek, melyeket 1733. után vesztességgel is eladogattak, hogy ezek árából a fegyverjogi illetéket megfizethessék és az új nagyobb birtokot is fölszerelhesék. Az ily eladó birtokok közelében lakó *armalista* és *kuralista* nemesek iparkodtak azokat megvenni és eddigi birtokaikhoz csatolni. Így az *armalista*kéből *kuralista*k, ilyenekből pedig birtokos nemesek lettek, kik megnövesztett birtokuk nevét *előnévvel* (*praedicatum*) fölvehették. Ez által megszűnt az ősi, adományos, in-szkripcziós és pénzen vett nemesi birtokok között az öröklési különbség; az utódok öröklött birtokaikat általában *ősiekül* tekintették, és az ily birtokos, földesuri jogokkal bíró nemesek jogot nyertek arra is, hogy birtokuk nevét előnévül használhassák; de némelyek az előnevet nem vették föl, ámbár joguk volt hozzá. Most (a jelen időben) az a kérdés, hogy az előnevet tényleg (*de facto*), nem használt, de jogilag (*de jure*) arra jogosult, ősök utódai fölvehetik-e ősi birtokuk nevét előnévül. A felelet egyszerűen igenlő. Az *előnév* jogá *személyes jog*: senki sem kényszeríthető az előnév használására, de el sem tiltható attól, ha ez őseit megillette; mert a személyes jogok el nem évülnek. (In *juribus personalibus praescriptio non habet locum*.) Nem azt kell bebizonyítani, hogy az ősök a *praedicatumot* tényleg (*de facto*) használták, hanem azt, hogy azok birtokos nemesek voltak és így az előnevet jogilag (*de jure*) használhatták. Ha azok nem vették föl a *praedicatumot* családnevükhöz, a személyes jog el nem évülvén, fölvehetik a *praedicatumot* utódaik, ha csakugyan birtokos nemesek voltak őseik. Ez a „*ratio juris*“ és a „*logika*“ folyománya. Meg lehet követelni, hogy a *praedicatumos* nemes az ősi *birtok* régi létezését bebizonyítsa, de a *praedicatum* régi használatát az illető utód nem tartozik bizonyítani; mert ő most is fölveheti azt ősi jogánál és elévülhetlenségénél fogva. Az 1727. aug. 1-ről kelt királyi rendelet (itt 6. sz. a.) ezen következtetésnek nem praejudikál, már csak azért sem, mert az 1733-iki (itt 16. sz. a.) még újabb. (*Lex posterior derogat priori*.)

Egyik sem tiltja az előnév jogos föl vételét, csak bitorlását.

17. 1833. Ezen kir. rendelet 10 pontban bővebben kifejti a 8. sz. a. közlöttnek értelmét; különösen, hogy az elveszett armalis vagy birtoklevél esetén mit kelljen cselekedni az igazság és jog kiderítésére. Ezek között elvi jelentőséggel és örök érvényességgel bir a 6-ik pont rendelkezése, hogy a birtokos nemes, ha birtokát eladja, elhagyja vagy bármikép elveszti, nemesi jogait tovább is megtartja; mert nem az ő *nemessége*, hanem csak *birtoka* vész el. (Per simplicem Bonorum suorum abalienationem non *Nobilitatem* suam jam exercitam, sed Bonorum duntaxat *Possessionem* amittit.) Ez most is érvényes a praedicatum használatára nézve; mert sok nemesnek nincs már birtoka (ilyenek leginkább a tudósok, tanárok, tisztviselők), mégis használhatják a praedicatumot, ha őseik birtokos nemesek voltak. Ezen pont a 16. sz. a. mondottakat bővebben megvilágítja és megerősíti.

20. 1750. Ez a székelyek közé letelepedett *székelyek* (scythuli, siculi) bitorolt jogait világítja meg; csak a régi valóságos székelyek különleges jogait ismeri el, de a háborus idők alatt vagy után ott megtelepülteket a székely nemzet jogaiból kizárja.

21. 1752. A második nemesi nyomozások bevégezettvén, a nyomozás eszméje (Idea Investigationis Nobilium) a kegyes kir. rendeletekből összeállítatván és kihirdettvén, rendeltetik, hogy a nemesi ügyekben a megyék és nemesek ahhoz tartsák magukat. Ez által ezen kegyes kir. rendeletek a felségjogok gyakorlásánál és eljárási szabályzatul szolgálnak és a nemesség jogügyeit rendezik. Így a jelen időre is kihatnak.

23. 1754. A harmadik nemesi nyomozás elrendeltvén, ez legbőségesebb lett és némely megyében tíz évig sem végeztetett be. Ezt előrelátván a helytartótanács, elrendelte, hogy legalább a már megvizsgált nemesek *nevei* összeírassanak és az Országos Levéltárban megőriztessenek. Ezek a lajstromok ott most is megtalálhatók az 1754—55. évekről.

27. 1755. A beküldött jegyzékek alapján elrendeltetett, hogy a nem eléggé igazolt nemesek adózás alá vétessenek. A honfiasítottak (indegenák) armalislevelekkel meg nemesíthetők levén, sok külföldi család jutott a magyar nemesek sorába.

Az élő nemesek összeírása.

11. Nádasi Tersztyánszky-család.

„Nádasi Tersztyánszky család. Közli nádasi Tersztyánszky Dezső, kiskvárdai ker. alesperes, fényes-litkei plebános. I. rész, 20 okirattal és 6 leszármazási táblával. Nyiregyházán, nyomtatott Jóba Elek könyvnyomdájában, 1901.“

A munkában levő táblák a jelenkorig levezetik a család tagjainak leszármazását, és így az élőket is megnevezhetjük olvasóink számára.

Érdekes a család bölcsőjének leírása, mely a vági székelyek (Siculi de Wagh) telepén ringott. A szerző kutatásai szerint ezen székelyek a trencsénmegyei Kassza várától kezdve Trencsén, Bolondos, Galgócz, Vöröskő és Dévény várak által határolt területen Pozsonytól a Morva folyóig és Morvaország határaig laktak. Okiratos adatokon kívül ezt a szerző azzal is indokolja, hogy Kassza környékén sok magyar nevezet maradt fön az Árpádok korából.

Legyen szabad ezt részemről azzal is támogatnom, hogy a hajdani Szombathföld (a mostani Nagy-Szombat környéke) szintén sok magyar nevezetet mutat föl az Árpádok okirataiból:

1138. Erdélyből évenként 2—2 hajóval sőt szállítottak Szombathföld vásárhelyére „ad forum Sumbut“; tehát akkor nem létezett se Tirna, se Trnava, hanem Szombathföld vásárhelye néhány házzal; valószínűleg még nem is volt falu.

1211. Szombathföld egyházát (ecclesiam de *Sumbot*) vagyis Balarád (most Bélaház) templomát az érsek az esztergomi káptalannak adományozta. Akkor még Szombathföld vásárhelyén nem volt templom.

1238. IV. Béla elrendeli Szombathföld vásárhelyének (locus Zumbodhel) benépesítését. Valószínűleg ugyanakkor bomlasztotta föl a vágvidéki székelytelepet is, annak testületi nemességét személyes nemességre változtatván át.

Szombat helye leginkább tótokkal népesedett be, kik azután azt Trna (az okiratokban *Tirna*) névvel nevezték. Már 1250-ben Szombathy György földesur okirati neve *Georgius de Tirna*, kinek ott kuriája, házai és földjei voltak; a határon kívül is voltak birtokai.

A tót lakossághoz németek is telepedtek, különösen, midőn 1267-ben IV. Béla szabadalmat adott Szombathföld polgárainak, hogy a Fehérhegység erdejét elpusztíthatják és köveit kiszedhetik. Ezután a Tirna patak a nagy kopárság miatt megapadt, a hajózás megszűnt. Ekkor a polgárság a kövekből házakat és *várfalat* épített; a *villa regalis* Tirna már *castrum Tirna* nevet nyert az okiratokban; csak a magyaroknál maradt fön a *Szombat* nevezet.

Igy folyt a tót és német gazdálkodás a török háborúig; a Szombathy-kuriához tartozó földeket, sőt az egyházét is elfoglalgatták; mert a magyarok folyvást kisebbségben voltak a városban.

Végre a török terjeszkedés a magyar nemesi családokat menekülésre kényszerítette, leginkább Szombat és Bolondos váraiba. *)

Esztergom elesése után 1543-ban a primás Pozsonyba, a káptalan Szombatba menekült; ekkor a város magyar lakossága kivitte, hogy a régi Szombath neve *Nagy-Szombath* lett; a latin okiratokban pedig a régi Tirna név helyett *Tirnavia* jött divatba.

I. Ferdinánd király 1551. április 4-ikén Bécsben kelt privilegium-levelében elrendelte, hogy a városbíró évenként váltakozzék a tót, német és magyar nemzetiség szerint. Az elfoglalt egyházi és kúriai földek a bitorlóktól visszavétessenek. A Szombathy-család ősi kúriája még most is áll Nagy-Szombat városában.

A hajdani Szombatföld és Kassza várföldének eltótosodása ezek szerint a vági székelytelep felbomlása után 1238. és 1267. körül állott be. De leginkább Zsigmond király idejében ujt meg az erdőpusztítás, midőn Trencsén lakossága is szabadalmat nyert a szomszéd erdők kiirtására. Ezen szabadalmat I. Ferdinánd király 1550. febr. 22. Pozsonyban kelt okiratával megerősítette, hozzátevén: „Amennyiben a trencsényi polgárok a nevezett szabadságok használatában voltak és vannak. Idegen jog fönmaradásával.“ (Ferdinánd eme két szabadságlevele olvasható a Liber Regius I. kötetének 390. és 437. lapjain.)

A nádasi Tersztyánszky-család leszármazása 1217-ben indul meg. Ipolyt fiaí Erős és Péntek, ez felhévvi (buda-ujlaki) lakos, de Kassza vára közelében volt ősi birtoka, fia Fekete Miklós felhévvi ispán. Ez egyenes leszármazó örökös nélkül maradván, birtokait nádasi Fekete Andrásnak hagyja, kinek atyja uszodi Fekete Pál, ezé Balázs, Ipolyt-nak fivére.

I. Károly király Fekete András örökségét Kassza váránál megtartja, helyette az innen észak felé fekvő Nádas birtokot adományozza 1330-ban.

Innen az egyenes leszármazás így következik:

1. Balázs (1217), 2. Gáspár, 3. uszodi Fekete Pál, 4. nádasi Fekete András, Nádas (a későbbi tót Tersztye) örököse (1330), 5. János, a nagy és István, a kis (1350). 6. Istvántól kasszai Péter (1418). 7. nádasi Tersztyánszky Tamás (1460). 8. II. Gáspár (1480—1537), 9. sanczinai László (1518—79), 10. ifjabb László (1576—1653). 11. Zsigmond (1618—1713), 12. Pál (1675—1739), 13. Mihály (1700—1777), 14. ifj. Mihály (1753—1825), 15. Bálint (1777—1811), 16. Zsigmond (1848—49. honvédhuszár őrnagy, 1811—63). 17. István (1840), 18. Kálmán (elnek) testvéreikkel.

Az élő testvérek: István ügyvéd, testvére Dezső (1843) fényes-litkei esperes-plebános, a többi meghalt.

Kálmán belügyminiszteri segédtitkár testverei: *Ágost* pénzügyminiszteri fogalmazó, *Sarolta* és *István*.

*) *Bolondos* vára 1290. körül *Beczko* nevet vett föl és szintén kezdett magyarosodni. A nemesek különben is mindig magyarok voltak.

Az V. táblán *II. Mihálytól* leszármaznak: *Anna* (1779—1805) leánya *Ipolyi Stummer Ignáczné*, ennek fia *Ipolyi Ferencz*, ezé *Ipolyi Arnold* (1823—86) nagyváradai püspök.

Franciska gyermekei: jeszeniczei *Jankovich Jánostól*: *Apolló* férje *Harmos Gábor* cs. k. kapitány, *László*, jász-kun kapitány, *Mihály* kecskeméti prépost plebános.

Imre (1786—1847), kecskeméti apátplebános. váczai majd pécsi kanonok, nagyprépost. 1832. országgyűlési követ, királyi hétszemélyes tábla bírója. a pesti kir. tudomány-egyetem bölcsészeti karának igazgatója. Meghalt 1847. jun. 18-án Pesten. *László* (1789—1813) hg. *Koháry Fer.* magántitkára.

A VI. táblán *II. Mihály* 3-ik nejétől *Ipolyi Stummer Emerencziától*:

Antal (1791—1860) Krisztus-rend lovagja, cs. k. udvari tanácsos, 1835. országgyűlési követ. Fia *ga* kihalt.

Sándor (1795—1860) kir. táblabíró, cs. k. tanácsos. Családja mindakét ágon kihalt.

Bertalan (1799—1849) Hontmegye főszámvevője. Fia *Andor* *Ipolykeszin* birtokos. Nővére *Irma Horváth Miklósné*. Fiai: *Horváth Béla* *Esztergommege* főispánja, *István* cs. és kir. százados.

A család r. kath.

Közli Dr. Szombathy Ignác.

Nagy Iván Családkönyvében

1860-ig levezetett genealogiák jegyzéke.

(Folytatás.)

X. Salamon br. és n., Salánki, Salbeck, Samarjay, Sámi, Sándor gr. és n., Sándor család, 12 közül 4 levezetve. Sárközy, 6 közül 1 levezetve. Sárpataky, Sárváry, Sauran gr., Safigotsch b., Schallenberg gr., Schlik, Smidegg, Schnee, Schönborn gr., Schücz, Schwarzenberg gr., Schwertner, Sebesy, Sebestyén, Sembery, Sennyei br. és gr., Serényi gr., Sermage gr., Sewesik, Sey, Sickingen, Sigray gr., Sikó, Simay, Simény, Simó, Simon, 9 közül 2 levezetve. Sinay, Sipos, Skerlec, Skrabák, Sóky, Solymossy, Somay, Somogyi, 6 közül 2 levezetve. Somoskeőy, Somsich gr. és n., Soós, 9 közül 1 levezetve. Sorban, Sovány, Sörös, Splényi b., Spóner, Sréter, Stachó, Stáhly, Staynlein gr., Starhemberg, Sternberg, Stockhammer, Stubenberg, Stummer, Stürgkh. Stürmer, Stvrtnik br., Suhayda, Suhajdy, Sulyok, Svájcz, Sarkady, Schobeln, Sebes, Sidlay v. Sidlovszky, Somlyay,

Szabadhegyi, Szabó, 113 közül 6 levezetve. Szacsvai, Szakál, Szakmáry, 6 közül 1 levezetve. Szapáry gr., Szarvady, Szász, 14 közül 2 levezetve. Szászy, Szathmáry 12 közül 1 levezetve. Száva, Széchenyi gr.,

Szécsen, Szecsődy, Szegedy, 10 közül 1 levezetve. Szeghő, Székely, 30 közül 2 levezetve. Széll, Szeles, Széles, Szemere, Szénágy, Szentes, Szent-Iványi, 3 közül 2 levezetve. Szent-Máriay, Szent-Miklósy, Szent-Pály, Szeőke, Szepessy br. én n., Szerdahelyi, Szeremley, Szerémy, Szévald, Szigethy, 7 közül 1 levezetve. Szilády, Szilágyi, 14 közül 4 levezetve. Szilassy, Szirmay, gr. és n., Szita, Szívós, Szláv, Szluha, Szlodoray, Szokolóczy, Szombatfalvy, Szombathelyi, Szombathy, Szontagh, Szögyény, Sztáray, Stechló, Sztrokay, Szúdy, Szulinyi,

XIII. Sebastiani, Semsey, Simonffy, Sitkey, Szerényi.

Különfélék.

— **Tudakozások** válaszául jelentjük, hogy az „Élő Nemesség“ szerkesztősége nemesi *czímerek* megfestésére, nemességi *kérvények* elkészítésére és *latin* iratok lefordítására hajlandó a szokásos mérsékelt díjakért. Az általa készített kérvények elintézését szorgalmazni is kész. Különösen minthogy a nm. belügyministeriumnál a nemesi *bizonyáglevelék* ügyében benyújtandó folyamodványok bizonyítékait az országos levéltárból kell kiegészíteni és ezekkel az illető kérvényeket fölszerelni, a szerkesztő ezek megkönnyebbitését előmozdítani szintén vállalkozik.

— **Uj nemesek.** A király *Schwartz* Miklós dr. soproni ügyvédnek a magyar nemességet, *Bellemond* Konrad ezredesnek a magyar nemességet az *antalfalvai* előnévvel díjmentesen adományozta.

— **Nemesi előnevek.** A király *Nusszer* Lajos dr. munkácsi közkórházi főorvosnak, magyar nemessége épségben tartása mellett, a *csatári* előnevet; *Ferencz* József unitárius püspöknek szintén régi nemességéhez a *killyéni* előnevet díjmentesen adományozta. Hogy a newesség a *törvényes utódokra* is kiterjed, a *nemesség* fogalmából magától értetik, nem szükség külön említeni.

— **Kihalt főuri család.** *Majthényi* László báró 1834-ben nyerte a bárói rangot, de az ő és *Izidor* fia halálával már fiágon magvaszakadás állott be.

Előfizetőinket tisztelettel kérjük előfizetéseik megújítására; azok pedig, kik hátralékban vannak, szíveskedjenek azt kiegészíteni.

Eladó a római Traján Oszlop phototypographiai képeinek nagy kiadása 220 nagy ivrétű képpel.

Megjelent Párisban 1872—1874. években.

A leíró francia szöveg egy, a képgyűjtemény négy (összesen 5) nagy kötetből áll.

Csak 17 példány volt még készletben 1877-ben, és így már egy sem kapható a könyvboltokban. Ára volt 350 forint, szállítási költség Párisból 16 forint. — Most eladó a munka félárért (350 koronáért) az „Élő Nemesség“ kiadóhivatalában, hol az meg is tekinthető.

Előfizetés.

Tisztelt előfizetőink már folyóiratunk mai számában észrevehetik, hogy most, midőn az Országos Levéltár Habsburgházat érdeklő kincsei, különösen a Királyi Könyvek 1527-től kezdődő bejegyzései, az „Élő Nemesség“ szerkesztője előtt megnyitak, folyóiratunk hasábjain „A magyar nemesség történelmi fejlődése“ című vezércikk folyton gyarapodik, érdekes és tanulságos adatai lekötik az olvasó figyelmét. A későbbi adatok hazánk történelmét is meg fogják világítani.

Nem tartjuk tanácsosnak a cikk irányát szöszaporító ékesszólással tetszetőssé tenni; mert ily módon a történelem fonala oly hosszúra nyulnék, hogy több év alatt sem lenne befejezve. Már pedig a szerkesztő agg kora sürgeti a nemesség történelmi vezérfonalának bevégzését, mert váratlanul megjelenhet az irgalmatlan Kaszás és odakiálthatja: Eddig, ne tovább. Csitt!

Folyóiratunk programja a történelmi vezérfonalon kívül jogi és társadalmi fejtegetéseket is ígért, melyek közül a „nemési nyomozás eszméjét“ kifejtő negyven kir. rendeletet magyarra lefordítva bemutattuk, azokból jogi tanulságokat vonhatunk le a jelenre és jövőre is; mert az nem lehet, hogy a nemesség, a magyar nemzet legrégibb tényezője, a nép gerincze, végkép megsemmisüljön és helyét mások foglalják el 54 évi gondatlanság miatt.

Az „Élő Nemesség“ közleményei érdekes és tanulságos olvasmányokul szolgálnak a nemességen kívül álló többi honfiaknak és honleányoknak is; mert azok sok tekintetben visszatükrözik hazánk multját és jelenét. Az „Élő Nemesség“ folyóirat félszáz éves irodalmi hézagot kíván betölteni, midőn a szerkesztőség áldozattal is föntartja vállalatát; mert nem bizonyos, hogy utána támad-e hozzá hasonló hazafias vállalat, mely a közönséget és a haza kormányát ébresztgesse a nagy feladatok teljesítésére.

Tisztelettel kérjük tehát a nagyrebecsült közönséget az előfizetések megtételére. Folyóiratunk senkinek sem vétett, legfőlebb önvédelmet gyakorolt; nem is törekszik *anyagi* haszonra, hanem csak *szellemi* hasznot hajt, ezt sem a szerkesztőségnek, hanem az édes hazának, a magyar nemzetnek.

Az „Élő Nemesség“ *előfizetési ára* marad a régi: egész évre 4 korona, félévre 2 korona, 1 hóra 1 korona.

Megjelenik minden hónap közepén egy-egy tömött íven és nyílt borítékban küldetik szét.

Budapest, 1901. nov. 16.

Dr. Szombathy Ignác
az „Élő Nemesség“ folyóirat
szerkesztő-kiadója.

(Budapest, III. Kerék-utca 35.)

ÉLŐ NEMESSÉG

A NEMES CSALÁDOK SZAKKÖZLÖNYE.

A lap megjelenik minden hó közepén.

SZERKESZTŐSÉG ÉS
KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, III. kerület,
Kerek-utca 35. sz.

Felelős szerkesztő és kiadó:

Dr. Szombathy Ignác.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre . . . 4 korona

Félévre . . . 2 „

Negyedévre . . . 1 „

Egyes szám 35 fillér.

A MAGYAR NEMESSÉG TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉSE.

(Folytatás.)

Erdély első átoétele (1551—56).

Ferdinándnak Izabella özvegy királyné már 1551. január havában átengedte Erdélyt az oppelni herczegségért; de György biboros váradi püspök megöletése a törököt még inkább fölingerelvén, Veszprém, Drégely, Temesvár és Szolnok elfoglalásával János-Zsigmond hazahozását kierőszakolta. Erdély hatodfél évi magyar uralom után ismét török felsőbbség alá került.

Ferdinánd ez idő alatt armalis nemesítést nem végzett, hanem kisebb birtokfölszabadítások által nevezett új nemeseket.

Sárpataky Tamás deáknak adományozta magvaszakadt Vizaknay Ferencz kuriáját és birtokrészletét, 1553-ban.

Ambrus deáknak Deés mezővárosban egy kőházat adományozott nemesi kuriává emelve, 1553-ban.

Soós Mátyás, Péter és János, Hagymássy Péter és Babolcsay János deák együttesen kapták Vessződy András hűtlenségi birtokát 1554-ben.

Ezen év arról is nevezetes Ferdinánd király történetében hogy Bécsben 1554. aug. 4-én megerősíté a komáromi naszádosok szabadságlevelét, melynek végén felsoroltatnak az akkori főpapok és főurak nevei. Ferdinánd eddig 27 évet töltött az uralkodásban és csak ekkor egészíthette ki magyar udvartartását, az országnagyok teljes jegyzékét, melyből a király környezete állott, midőn Erdélyt is országa részének mondhatta. Főemberei ekkor a következők valának:

Udvari kancellár Oláh Miklós 1543-tól kezdve, midőn ő még zágrábi püspök volt; esztergomi érsekké lett 1553-ban: 1554. aug. 4-én a komáromi naszádosok okiratán: esztergomi érsek és ugyanazon vármegye örökös főispánja, Magyarország primása, a Szentszék született követe, fő- és titkos kancellár, kir. belső titkos tanácsos. A kalocsai érseki szék üresedésben. Ujlaky Ferencz egri, Gregoriánczy Pál czimzetes zágrábi, Bornemisza Pál erdélyi, Vrancsics Antal pécsi, említett Gregoriánczy Pál győri, Keves András veszprémi, a csanádi szék üresedésben, Várady Balázs pétervárad, Thurzó Ferencz nyitrai, a boszniai szék üresedésben, Huthinay Pál tinnini egyházak püspökei az Isten egyházait szerencsésen kormányozván.

Továbbá tekintetes és nagyságos Nádasdy Tamás Magyarország nádora, a kunok birája, Magyarországon királyi helytartó. Fogaras földének örökös grófja. Báthory András országbíró. Kendy Ferencz és ruszkai Dobó István erdélyi vajdák és széke-
lyek ispánjai, Zrinyi Miklós gróf Dalmát-, Horvát- és Szlavonországok bánja, Perényi Gábor tárnok, Tahy Ferencz asztalnok, alsó-lindvai Bánffy István udvari, Bathyány Kristóf pohárnok mesterek és mások sokan főispánságokat és tisztségeket tartók.

I. Ferdinánd négyévei (1556—64).

I. Ferdinánd király Erdélyt és néhány várat elvesztvén, Németország felé fordítá gondjait; a magyar nemesi ügyek birtokadományozásokból állottak, birtoktalan nemesítés armalissal nem fordult elő. A magyar bárók és grófok kinevezése még nem jött szokásba; a *bárók* alatt a zászlós urakat, a *grófok* alatt azokat értették, kik a külföldi hűbérrendszer értelmében örökös grófnak (grófi fejedelmeknek) nevezettek, voltak német birodalmi hercegek is; a mostaniakhoz hasonlók még nem léteztek.

I. Ferdinánd 1558. május 14-én római császárrá választott. Erdélyben Izabella sok elégtelenséget okozott és 1559. szept. 15-én meghalt. Nagyszombatban Oláh Miklós főegyházmegyei zsinatot tartott és ott a jezsuita-rend házát alapította. Ferdinánd 1562-beu a törökkel 8 évre békét kötött évi 30 ezer arany adófizetés mellett. A következő napon Nádasdy Tamás nádor meghalt, utána 46 évig a nádori szék üresedésben maradt. Ugyanez évben Miksa főherceg cseh királylyá és római királylyá (trónörökössé) választatott; a következő évben a magyarok is

királylyá választották. Végre 1564-ben Nagyszombatban főgyűlésmegyei zsinat tartatott a tridenti zsinat határozatainak kihirdetése végett. Negyedév múlva Ferdinánd királyunk meghalt.

I. Ferdinánd nemességi törvényei.

Mindjárt az 1527. évi országgyűlés kezdetén elhatározták, hogy Verbőczy Hármaskönyve átdolgozva és kibővitve Négyeskönyv (Quadripartitum) cím alatt törvényerőre emeltessék. E nagy munkán 33 évig dolgoztak a jogtudósok, de mikor kész lett, még sem emeltetett törvényerőre; ellenben a Hármaskönyv később törvényes érvénnyel bírt.

1536. A kir. tanács úgy rendeztetett, hogy mindegyik (főpapi, főuri és nemesi) rendből hét tanácsos legyen, köztük a helytartó, a nádor és a kapitány.

A megyei ispányok esküt tegyenek.

A sajkások (naszádosok) az Aldunáról Komárom vidékére helyeztetnek át.

Az egytelkű nemesek is följánlják hadi szolgálataikat és személyesen harcolnak.

Idegeneknek javadalmak és hivatalok ne adassanak.

Pozsony legyen az ország fővárosa.

1537. A fölösleges várak lerontassanak.

1538. A nemesek és papok házai katonaszállásolástól mentek legyenek.

1542. Míg az ország teljesen egyesül, a hatalmaskodások büntetése függőben hagyassék.

Az egytelkű nemesek ingó vagyonuk hatvanadrészét fizessék a hadiköltségekhez. — Később öt telektől vagy egész nemesi udvartól jól fegyverzett lovast küldöttek az általános hadviseléshez.

1543. Az erősített kastélyok lerontassanak és ezután nem is szabad ily erődöket építeni.

Esztergom elesése után a menekülő nemesekről is kell gondoskodni.

1545. Kik a törökök által birtokaikról elűzettek, személyesen tartozzanak a hadviselésbe menni. Így az egytelkű nemesek is.

1546. A királylyal a nemesek fejenként mennek a hadba. A menekült nemesek, kik birtokaikat elvesztvén, saját lakaikból is kiűzettek, királyi városokban vagy az urak, vagy más nemesek birtokain nyertek lakást, minden díjfizetés alól mentek legyenek; az ország törvényszékein a rendes bírák által bíraltassanak. Nyitra, Hont, Bars, Nógrád, Veszprém, Zala, Somogy megyék a török határhoz jutván, védelmük sürgőssé vált.

1547. A jobbágyok költözési szabadsága (33 évi elnyomatás után) visszaállittatik és öt cikkben szabályoztatik.

A menekülő nemesek tizedet ne fizessenek. Vasmegyei Alsó- és Felső-Eőr helységben lakó egytelkű nemesek országos nemesekül nyilvánítottatnak.

1548. A rendek kérelmére megtartatik a tridenti zsinat.

1550. Minden megyének legyen czímeres pecsége. A honfiusítás (idegenak fölvétele) szabályoztatik és az indigenak nevei a törvénykönyvben följegyeztetnek, esküjök a királyi könyvben olvashatók. Indigenak illetékfizetései később kezdődtek.

1552. Erdély visszaszerzését törvénybe iktatják. János király adományai épségben hagyatnak. Izabella és fia adományozásai érvénytelenek.

1553. A részletes hadviselés szabályoztatik.

1556. Az általános és a részletes hadviselés újra szabályoztatik.

1563. A nemesek dézsmájgye rendeztetik. A menekülő nemeseknek könnyítések nyujtatnak. A külföldiek honfiusítása bővebben megindul.

1564. A nagyszombati zsinaton a tridenti zsinat határozatai kihirdettetnek.

Dr. Karácsonyi János új kötete.

„A Magyar Nemzetségek a XIV. század közepéig. Az 1893-iki Péczely-jutalommal kitüntetett pályamű. Irta Dr. Karácsonyi János, a m. tud. Akadémia lev. tagja. *Második kötet.* Budapest. Kiadja a m. t. Akadémia 1901. A két kötet ára 18 korona.“

Amily örömmel fogadjuk Karácsonyi János nagy művének második kötetét, annyira sajnálkozás fogja el keblünket, hogy a magyar nemzetségek *történelmi fejlődése* még most sincs tisztába hozva.

Csekély véleményem szerint ez annak tulajdonítható, hogy se Wertner Mór, se Karácsonyi János nem vették figyelembe a magyar köz- és magánjog fejlődését; nem tanulmányozták a magyar Corpus Juris ide vágó adatait.

Horvát István ezelőtt 82 évvel írta meg fáradságos gyűjtéseire alapított munkáját „Magyarország gyökeres régi nemzetségeiről.“ Ámbár ő uttörő volt és magára hagyatva, mégis a történelmi fejlődésre világosabb rendszert követett mint utódai; mert ő jogvégzett tudós volt.

A Corpus Jurisből csak az 1035., 1100., 1222., 1351. és 1414. évek jogi fejleményeit kell figyelemre méltatni, mindjárt megtaláljuk a nemesség jogtörténetének első korszakait.

Az I. korszak (896—1035) leghomályosabb; de kétségtelen, hogy a pogánykorban a szállás (descensus) és az első foglalási birtok (possessio primae occupationis) jogi rendszere volt életben. Akkor fő jogszabály az volt, hogy a *nemzetség birtokai* közösek, és így

se kihalás, se fejedelmi adományozás nem folyt be a birtokviszonyokra, hanem nagyobb esetekben a nemzetgyűlés határozott.

A II. korszak (1035—1100) a visszaháramlás (devolutio) és a kir. adományozás (donatio) rendszerének megalapítása. (1035: 5., 6., 24., 35.) — Horvát István a Balog, Becse-Gergely, Bogát-Radván, Brokun, Brucsa, Borics, Borsa, Boksa, Brocsina, Buzád-Hahót, Csákán, Dorozsma, Gut-Keled, Héder. Herman, Hont-Pázmán, Kelad, Katics, Kökényes-Renold, Ludány, Miska, Oslí, Poth, Ratold, Simon, Tomaj, Tibold, Őrs, Őrsur nemzetségeket jövevényeknek mondja. Ezek, amennyiben még nem estek az 1035. évi törvények adományozási rendszere alá, a külföldi hűbérrendszer értelmében *szabadbirtokot* (allodium) kaptak és ezt is a nemzeti ségi birtokrendszerben kezelték, királyi devolutio nélkül.

A III. korszak (1100—1222) a „de genere“ (nemzetségi) és a „de“ (családi) birtokok jogi elkülönítésének kezdete. Kálmán király (1100 : 15) a kir. adományozás jogából a birtok visszavételének jogát is kifejtette. Ez ijedelmet és aggodást szült a birtokos nemesek között. Aki csak tehetett, sietett birtokát első foglalásinak vagy allodiumnak föltüntetni, hogy az esetleges visszavételtől meneküljön; mert így a birtokos nem esett a donatio törvénye alá. Ha a pogány ősöket meg nem nevezhették, annyira vitték föl genealógiájukat, mennyire csak lehetett, és ezen régi őszt nevezték meg az illető nemzetség alapítójaul. Már 1108. körül fellépett Jacobus de genere Miskolcz, 1135-ben Zeri Nána de genere Kalán pécsi püspök mint Ond vezér leszármazottja, 1155—1196-ig még 11 nemzetség mutatta ki leszármazását. A XIII. század elején az aranybulla kiadásaig (1222) még 12 nemzetség lépett föl a nyilvánosság előtt.

A IV. korszak (1222—1351) az aranybulla hatása alatt fejlődött. A nemzetségek egyes ágai kihalván, a háramlások és adományozások egyre szaporodnak. Léptek ugyan fel újabb nemzetségek is; de a családi birtok „de“ nemessége tulnyomó lett az aranybulla védelme alatt. A nemzetségi birtokok nagy uradalmakká alakultak át, a családiak a királyi adományok szétosztása által kisebbedtek és a birtoknevek az illető családoknak előnévül (praedicatumul) szolgáltak. Ekkor még családnévek nem léteztek. A praedicatum nem maradt a családnál, hanem eladás vagy kihalás esetén a birtok nevét az új tulajdonos vette föl.

Az V. korszak (1351—1414) az *ösiség* megalapításának

kezdeté, a nemzetségek enyészése és a *családnevek* megalapítása, mely csak a konstanciái zsinat (1414) által jött általános használathoz. A családnév az által különbözött az előnévtől, hogy az nem függött a birtoktól, hanem megmaradt az illető családnál, ha a birtok más család tulajdonába ment is át.

Voltak ugyan *jelzőnevek* is, melyeket némelyek ragadmányiaknak neveznek, de tévesen: mert azok sem ragadozó, sem ragadó természetűek, hanem jelzők, melléknevek, epithetonok. — Az ily jelzőnevek néha családnevekké is átalakultak, de többnyire csak a nememes családoknál (Sánta, Fehér, Nagy stb.).

Az előadottakból kiviláglik, mikép fejlődtek a nemes nemzetségi (de genere) és családi (de) birtokok, míg idővel a nemzetségek elenyésztek és szintén családiakká változtak át.

Már a családi nevek (1414. után) kiszorították ugyan a nemzetségiakat; de még I. Ferdinánd királytól is maradt fön 1553-ból új adományi okirat a *Menyth nemzetség* számára. Plessics Simon, Péter, Gáspár máskép Sivkovics családnévvel, Fogasics István, Gerdmanics Máté, Ilics István, Grubanovics Gergely és Sztankovics János Menyth nemzetségbeli rokonok új adományul kérik a törökök által elvett és elpusztított következő birtokaikat: Goricza, Kremen, Obrow, Orehovác, Ossevác, Sztopcsiczagoricza, Glinicza és Podiele földeiket, melyek a Zágrábmegyében fekvő Menyth nemzetségi birtokhoz tartoznak. A király megadta az új adományozást „ceterisque ipsorum generationibus de praedicta Menyth novae donationis titulo — quas in formam nostri privilegii redigi faciemus.“ Grác, 1553. márcz. 5. A statutio valószínűleg elmaradt a török hatalom miatt.

Kárácsonyi János fönt nevezett munkájának első kötetét megismertettük az „Élő Nemesség“ 67—68. lapjain és ott megneveztük a kötetben leírt 60 nemzetséget az *E* betűig.

A most megjelent második kötetben 70 nemzetséget ír le a szerző. Ezek neveit a következő sorozatban adjuk, zárójel között melléjük tesszük Wertner Mór sorozati számait könnyebb összehasonlítás végett.

Kezdjük a sorozatot a 61-ik és végezzük azt a 130-ik nemzetséggel:

Gárdony (70), Gatal (66), Gég (67), Gerecz (68), Geregye (69), Gúg (72), Gút-Keled (74), Gyovad (75), Győr (77), Gyula-Zsombor (76), Gyüre, Hahot (36), Hamva (79), Haraszt (80),

Harcz (87), Héder (81), Hermán (83), Himca (84), Hodos (86), Hont-Pázmány (88), Igmánd (204), Ják (91), Jaka, Jákó, Kacsics (107), Kadar-Kalász (96), Kador (97), Kán (101), Kaplyon (108), Kartal másként Korczán (104), Károny (105), Káta (106), Kék-Iván (108), Kemény (109), Kinizs (117), Koles (111), Kompolt (113), Koppán (114), Kökényes-Radnót (115), Lád (118), Lipovnok (124), Lippó (123), Lócs (110), Lőrinte (121), Ludány (122), Mena (123), Mile, Misel (133), Miskolcz (130), Molnár (131), Monoszló (132), Nádasd (134), Nagy-Tiván (135), Negol (138), Németi (137), Nopoc-Mezte (141), Nyir (142), Örösür (149), Palat (152), Pápa (153), Patroh (154), Pécz (155), Penkenyő (156), Petenye (126), Petthó, Pilis (164), Pok (158), Pöse (157). A könyv végén 54 lapra terjedő név- és tárgymutató van, mi az olvasó tájékoztatását elősegíti; de nincs tartalommutató, mely az egyes nemzetségek fölkeresését megkönnyítené.

A főnebbi sorozatból látjuk, hogy a nemzetségi nevek csak a \mathcal{P} betűig terjednek, miből az következik, hogy még sok van hátra ezekből, melyekhez járulni fognak még a nemnemesi nemzetségek. Így a III. kötet még eléggé vastag lesz, vagy talán negyedik is fog következni.

Mindenesetre nagy jótétemény a történelmi irodalomra, ha e munka teljesen kész lesz.

Nagy Iván Családkönyvében

1860-ig levezetett genealogiák jegyzéke.

(Vége.)

XI. Tabódy, Taby, Táff, Tahy, Tajnay. Takács, 11 közül 3 levezetve; Tallián, Tamási, Tamássy, Tapolcsányi, Tarcsányi, Tarnóczy, Tarsoly. Teleki gr., Ternyei, Tessedik, Thalherr, Thaly, Thamu, Tholdalagi gr., Tholdy, Thólt, Tholway, Thomka, Thót, Thuránszky. Thury, 2 levezetve; Tihanyi, Tinti, Tisza. Tokody. Tolnay, 2 levezetve; Torma, 5 közül 1 levezetve; Tormássy. Tornalljai, Torna, Toroczky gr. br. és n., Tóth. 24 család közül 4 levezetve, Törös, Tövisy, Trájtler, Trauttmansdorf. hg., Trukóczy, Trsztyen-zky, Turcsányi, 3 közül 1 levezetve, Turzó, Tatrogy, Teleky. Ugron. Újfalussy, Újházy, Ulmann, Ungnad br. és n., Uray. Urbanovszky, Urbányi, Urházy, Ürményi.

XII. Vagyon, Vajda, 8 közül 1 levezetve; Vajna, Waldstein gr., WALTERSKIRCHEN br., Vank, Várady, 15 közül 2 levezetve, Várhegyi,

Varjú, Wartensleben. Vásárhelyi, Vass, Vécsey gr. és br., Veér, Végh, 6 közül 3 levezetve: Véghely, Velics, Wenckheim gr. és br., Veres, 13 közül 3 levezetve; Vertán, Wesselényi br., Viczay, Vidovich, Wieland, Vietoris, Vilczek gr., Vincze, Windischgrätz hg., Winckler, Virágh, Virágos, Visky, Visolyi, Vitális, Vithalm, Vizkelethy, Vizovitzky, Wład Varga, Vladár, Vörös, Vörösmarty, Vurbrand, Varjú, Váró, Végess.

XII. Zaborszky, Zamaróczy. Zámbo, Zanaly, Zary. Zathureczky, Zay gr., Zelensky gr., Zerdahelyi, Zeyk, Zichy, gr., Zmeskál, Zombath, Zubovycs, Zudor, Zsitvay. Zsoldos, Zsuffa.

XIII. Czernkovich, Thuróczy, Varju, Zay gr., Bajcsy (kiegészítések).

Tanulságok.

(Vége.)

30. 1756. A nemességnyomozás eszméje (Idea Investigatonis Nobilium) 30-ik királyi rendelete igen fontos, mert ismétli a nemességi törvények azon alapszabályát, hogy a nemesítéseket a koronás király a m. kir. udvari kancellária útján intézi, a kir. kamarának vagy másoknak intézkedési befolyást nem enged.

Ezen elvet már Szent-István 1038. évi törvénye megállapította, kifejtvén a király adományozási és visszaháramlási felségjogát, ezzel megállapítván a *családi* nemességet a *nemzetségi* nemesség ellenében. Verböczy Hármaskönyve 1514-ben már nem ismeri a nemzetségi (de genere) nemességet, de annál világosabban kifejti a családi nemesség szervezetét a királyi felségjogok alapján az I. rész 3., 6., 10. és 13-ik czímeiben. Ferdinánd király kezdette a birtoktalan *armalista* nemesítéseket; de a törvények az ő egész életében csak *birtokos* nemesekről szólnak. Rudolf király 1595. évi törvénye 5-ik cikkében az egytelkü, 6-ikban a címeres (armalis) nemesekről szól. A törvények ellenőrizték az udvari kancelláriát is. (1606 : 8., 1608 : 9., 10., 18., 1622 : 2., 17., 1630 : 30., 31. stb.)

A törvényhozás a nemesítés és a nemesi jogok védelmét folyton folyvást ellenőrzéssel kísérte. Alig van törvény, mely a nemességről nem szólna. A főnebbiek után 1635, 1647, 1649, 1655, 1659, 1681, 1687; huszomnyolcz évi országgyűlési szünet után 1715, 1723, 1729, 1741, 1751, 1765, 1802, 1805, 1807, 1808. 1812, 1827. és 1830. évekről találunk nemességi törvényeket. Még az 1848 : 3. és 5. t.-cz. is föntartotta a magyar

nemességet. Kosuth Lajos is csak azt sürgette, hogy a népet vegyük be az alkotmány sánczaiba (a nemesség eltörlése nélkül). Az 1852. évi ősiségi patens a nemesi pörököt rendezte, de a nemességet meghagyta. Az országbirói értekezlet által 1861-ben törvényerővel megalkotott „Ideiglenes törvénykezési szabályzat“ 5. §-a a nemesek végrendeleteit, a 1798. §. a régi hagyatéki eljárást meghagyja; e bünvádi eljárás 2. § pedig világosan kimondja, hogy „a nemnemes a *nemeshez* emeltetik,“ a 3. § pedig így szól: „nem a *nemes joga* csonkításával, de a nemnemesnek a *nemeshez* emelésével.“

1867. jun. 8-án Ő cs. és kir. apostoli Felsege koronázási esküjében a többi között azt is igérte, hogy Magyarország egyházi és világi minden rendü lakosait jogaikban, kiváltságaikban, szabadságukban, szabadalmaikban, törvényeikben, régi jó és helybenhagyott szokásaikban megtartandja. Ide czéloz szép jelmondata is: „Bízalmam az ősi erényben.“ Tehát a *nemességet* is az 1848. évi törvények által meghagyott jogaikban meg kell tartani és védeni. Ez első sorban a 'm. kir. Belügyminiszter törvényszabta kötelessége, ki ez iránt a törvényhozásnak is felelősséggel tartozik.

Szükséges és sürgős már a nemességi ügyek rendezés végett az „*Idea Investigationis Nobilium*“ mintájára nemesi *szabályzatot* kidolgozni, ezt a történelem és jog fejleményeihez alkalmazni, a *megyéket* a nemesi ügyekben törvényszabta kötelességeik teljesítésére utasítani, a megyei levéltárakat rendezni és az elkallódásoktól megóvni, oly *miniszteri rendeleteket* kiadni, melyek a miniszterium személyzetét és a nemesi ügyekben folyamodókat alaki tekintetben is egységesen tájékoztassák, a sok tudakolástól és fölösleges költségezettől megkímélik.

Ötvenhárom év óta áll a magyar nemesség szabályozás nélkül; már pedig az mint az ország legrégebb, legmagyarabb, leghazafiasabb és legmegbízhatóbb szerves intézménye mindenkép megérdemli a föntartást és törvényes rendezést, valamint a régi és új nemesség összeolvasztását is; mert az új nemeseknek is lesznek őseik és országos tényezőik, ha buzdításban és elismerésben részesülnek.

31. 1765. A fiágon magvaszakadt nemesek armálisai a megyei tiszti ügyészek által beszédendők és az illető megyei levéltárban elzárandók, hogy többé senki se használhassa azokat.

Sok ily kihalt nemes család armalisa őriztetik már a megyei levéltárakban; de senki sem vizsgálja meg azok rájegyzéseit, hogy pusztán őrizet végett vagy a család kihalása miatt vannak-e azok elzárva. Az ily gondolatlanság különféle visszaélésekre is adhat alkalmat; azért a közgyűlési jegyzőkönyveket is át kell nézni, hogy mikor és mikép kerültek az illető armálisok az elzárt szekrénybe; hivatalos inventariumot is kell készíteni, azt a legközelebbi közgyűlésen jelentés mellett bemutatni, hogy a vizsgálat eredményének nyoma maradjon. Ez is egyik ok arra, hogy a megyei levéltárak más tekintetben is megváltassanak, rendeztesenek és a lomok kiselejteztessenek.

33. 1770. Három és háromnegyed évi szünet után a nemesi nyomozások folytatása elrendeltetett. A királynő megparancsolta, hogy mind a Helytartótanács, mind a vármegyék az eddig közzétett királyi rendeleteket pontosan teljesítsék. A kétségtelen nemesek nevei lajstromba (registrumba) irassanak és a megye közgyűlési jegyzőkönyvében pontosan bevezetessenek. Ez a második teljes regestrum, mely a Helytartótanácsához, onnan a királynőhöz fölterjesztetett.

Ezen rendelet kiegészítésének tekinthető a 34 sz. a. bemutatott kir. rendelet, mely szerint a függőben maradt nemesi nyomozatok bizottságok által fejeztessenek be. Azután az egész munkát a bizottság által rendezve mindig teljes tanácsban tárgyalassák; a Helytartótanács is teljes tanácsban végezze a felülvizsgálást és így terjeszse föl a m. kir. udvari Kancellária útján Ő Felsége elé. Látszik ezekből, hogy az egész nemesi nyomozás lehető szigorral és igazságos eljárással végeztetett. Minden intézkedés komoly megfontolással és a nyilvánosság ellenőrködése mellett folyt le; mert a nagy királynő a nemességet nagyrabecsülte, de a salaktól megtisztítani kívánta.

36. 1772. A Helytartótanács ujjalag utasítatik, hogy az elnök nevezzen ki egy elnökből és négy tanácsosból álló bizottságot, mely a megyéktől fölterjesztett és fölterjesztendő nemesi nyomozatokat szigoruan megvizsgálja és így adja elő a teljes ülésben; azután a szokásos jegyzőkönyv a hozzá csatolt véleménynyel együtt terjesztessék Ő Felsége elé.

37. 1774. Két év mulva a nemesi nyomozások legfelsőbb utasítás szerint lezárattak, egyuttal elrendeltetett, hogy ezentul a nemességi igazolások rendes peruton, a megyei tisztügyészek

fölperessége alatt vitessenek. A tiszti-ügyész megindította a még található kétséges nemesek ellen az igazolási pert.

38. 1776. Az igazolási perekben is az addig megjelent királyi rendeletek szolgáltak a törvények kiegészítésül.

39. 1777. A nemesi nyomozások érdemileg (in meritum) a megyében ismét tárgyalassanak és esetről esetre Ő Felsége elé terjesztessenek. A nemességnyomozás ügyében kibocsátott királyi rendeletek mindig szigoruan megtartassanak.

40. 1780. Három év alatt az egész országban feldolgoztattak a hátralékok. A megyei tiszti-ügyészek (amennyire csak lehetett) a kétséges nemeseket mind perbe idéztették, és így a nemességi nyomozások végükhöz közeledtek. A királynő most utolsó rendeletét bocsátá ki ez ügyben. Utasítá azokat, kik az igazolási perben önkényt kívánják nemességüket bebizonyítani: forduljanak az illető tiszti ügyészhez, hogy az indítson ellenük pert és az ő fölperessége alatt vigye végbe a perfollyamot, mint-hogy az igazolni vágyók készek minden kérdést és kifogást kellő bizonyítékokkal megczáfolni. Meghagyta a királynő, hogy ily esetekben is, fölperes, alperes és a bírák az „Idea Investigationis Nobilium“ negyven királyi rendeletéhez tartsák magukat. Még a későbbi királyok alatt is így folytak a nemességet igazoló perek.

Ime a bemutatott királyi rendeletek „Idea Investigationis Nobilium“ gyűjtőnév alatt a magyar nemesség törvénycodexét képezték; elvileg és analogiák szerint még most is sok tekintetben használható jogkönyvül szolgálnak.

Tisztelt előfizetőink és olvasóink vegyék elő most a „Kegyes Királyi Rendeletek“ magyar fordításait az „Élő Nemesség“ 103—108., 121—125., 135—138. lapjain, mindegyik rendelethez olvasásuk át a szerkesztőség által bemutatott „Tanulmányokat“ a 138-ik lapon kezdve: akkor világos fogalmat nyernek a régi nemesség erkölcsi tisztaságáról és érdeméről, valamint arról is, hogy a nemesség a honfoglalástól kezdődő intézmény, mely ezer éves fönállásával a törvények, királyi eskük és szerves rendeletek védelme alatt áll, mely alapokat nem lehet csak úgy könnyedén érvényükből kiforgatni az alkotmány megdöntése és az ország erkölcsi és politikai erejének elgyöngítése nélkül.

A nemesi torna.

(Kivonat Bárczay Heraldikájából.)

A nemesi torna (francia Tournoi, latin Torneamentum, német Turnier) a fegyverjátékokból fejlődött, melyek szabályait Gedefroi de Preully írta össze, ki Angers alatt 1066-ban megöletett. Ebből kitűnik, hogy a francziák már a XI. század közepén gyakorolták magukat a nemesi tornában; Németországban 1127-ben kezdték ezen testedző és a nézőket gyönyörködtető fegyverjátékot. Magyarországon is korán kezdődött a tornajáték. Szent-Lászlóról tudjuk, hogy mint fiatal herceg az idegen származású Videt legyőzte. II. András király 1220-ban Pozsonyban tartott tornákat. Róbert Károly 1319-ben a Pázmán-nemzet-ségből való Istvánnak három falut adományozott a tornában kiűtött három fogáért vigasztalásul. Zsigmond király 1396-ban Budán rendezett tornaünnepélyt.

Mátyás király uralkodása alatt nagyon gyakoriak voltak a tornák. Ő győzte le a Holubar cseh lovagot Boroszlóban 1464-ben, 1469-ben Budán tartott tornaünnepélyeket. Corvin János herceg egy bécsi tornában vett részt 1490-ben. Külföldre is elmentek a magyar nemesek vívni. IV. Eduárd angol király udvarában egy tornaünnepélyben résztvettek Canterburyban Bodna Ulászló, Várad Frigyes és Erdélyi László magyar nemes ifjak.

Mennyire különböztek a magyar tornák a külföldiektől, nem tudjuk; de a német írók említik, hogy a magyarok „huszár-tornát“ is szoktak külföldön bemutatni mint nemzeti fegyverjátékot.

Midőn a lövőfegyverek elterjedtek, a régi divatu tornák lassanként megszűntek. Egy német író szerint Landshutban 1439-ben, Würzburgban 1479-ben, Wormsban 1487-ben tartatott az utolsó torna.

Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem (1589—99) udvarában többször is tartott tornaünnepséget, ámbar a hadviselés módja már teljesen átváltozott.

Igy a XVI. század végével letűnt a nemesség régi harczyi dicsősége. Ezután már nem a testi erő és ügyesség, hanem a számítás és furfangosság győzött a hadviselésben.

De azért a nemesi czimereken megmaradt a *pajzs* a ráfestett alakokkal, mint a régi harczok emléke és a családok megkülönböztető jelvénye. A *czímerek*, amint későbbiek a legrégibb tornáknál, ismét később is fönmaradtak a lövőfegyverek elterjedése után — a jelenkorig, még pedig a pajzs főjelvényével.

Verbóczy Hármaskönyve szerint nem szükséges a nemesi czimer, de mégis a nemesnek javára van, amennyiben pecsétjén és különféle tárgyain a nemességet külsőleg is kimutatja.

Ha valamely fejedelem tornát akart tartani, azt hírnökei által kihirdette, kitűzvé a napot, helyet és a nyertesnek szánt jutalmat.

Azonkívül a nyertes koszorút, tekercest vagy övet kapott a jelenlevő legfőbbbrangu hölgytől. Szép fiatal leányok csókja is jutalmazta a pályanyertes nemes urfit.

Az ünnepély megkezdése előtt a játék rendjét és szabályait hirdették ki.

A czimernagy (herold) a közszemlére kiállított czimerek tulajdonosainak nevét kikiáltotta s a közönséget felszólította, hogy akinek a czimer tulajdonosa vagy czimere ellen kifogása lenne, azt jelentse be.

A tornában csak nemesek vehettek részt. Németországban még az is megkívántatott, hogy legalább négy nemes őse legyen a jelentkezőnek. Ha az illető *lovag* volt, az ősök kimutatása elengedtetett.

Magyarországban kivétel nélkül minden nemes jogosult volt a tornajátékra; mert nálunk a tornák idején 1608-ig még minden nemes egyenlő tagja volt a koronának.

Ha valaki ellen kifogás tétetett, választott bíróság intézte el az ügyet, esetleg a kifogásolt egyén a tornázásból kizáratott.

Azután megvizsgálták a czimereket, leszármazásokat és a rangokat.

A tornában résztvevők teljes vértetben jelentek meg a tornatérre, hol a tornaparancsnok rendelkezése szerint sorakoztak.

Nálunk a királyi főudvarmester volt a tornaparancsnok. A résztvevők arcját a sisak elfödte; csak a czimeres pajzsról és az oromdiszról voltak fölismerhetők. A nézőtér szépen volt földiszítve, rajta a nézők rangjuk szerint helyezkedtek el.

Voltak lovas és gyalog viadatok.

A viadal rendszeren kopjával kezdődött, karddal folytatott. Ha vivás közben a fegyverek eltörték, birokra került a dolog.

A legyőzöttnek lovát a győző elvette, fegyverzete pedig a győzőnél maradt zálogban.

A főbb tornagyakorlatokban nem párok vívtak egymással, hanem csapatok küzdöttek egymás ellen.

Torna után megfürödtek a lovagok és a fürdőben kimosták és bekötötték sebeiket.

Különfélék.

I. Ferdinánd adományozásai közül érdekes tudni, hogy a székesfehérvári káptalan két birtokát, a csongrádmegyei Mindszent és Apur nevű falvakat, minthogy a káptalan kanonok nélkül állt, Bécsben 1556. szeptember 6-án kelt okiratával Mágocsy Tamásnak adományozta. De negyedfél év mulva Bécsben 1560. április 6-án nem csak ezt, hanem a többi ilyenféle adományait is mind visszavonta és az illető egyházaknak visszaadatta.

— A kamarási méltóságot Ő Felsége díj nélkül adományozta a közös hadsereghez tartozó következő katonatiszteknek: báró *Nyáry* Antal főhadnagynak a báró *Gagern* 12. sz. dsidás-ezrednél, gróf *Trauttmansdorff-Weinsberg* Adolf hadnagynak a báró *Berchtolsheim* 15. sz. dragonyos-ezrednél, dobrzenitzi báró *Dobrzensky* Károly hadnagynak a Károly főherczeg 3. sz. dsidás-ezrednél, gróf *Schönborn-Buchheim* Frigyes szolgálaton kívül levő hadnagynak és gróf *Ledebur-Wicheln* Ferencz hadnagynak a herczeg *Windischgrätz* 14. sz. dragonyos-ezrednél.

— Nemességi illetek. Nemességi rangok elnyeréseért a következő díjak fizetendők: a *grófi* rangért új családnak 10.500 korona, réginek 6300 korona; a *bároi* rangért új családnak 6300 k., réginek 4200 k.; a *nemességért* 3150 korona. A díj valamennyi hiányzó fokozat után fizetendő. Ha tehát nemnemes grófi rangot nyer, megfizeti a nemesi és bároi illeteket is. A nemesi *bizonyságlevél* díja pergamentre írva 106, erős papírra írva 46 korona, mely összegekbe esik a czímer festése is. A nemesi *előnév* adományozásáért 630 korona fizetendő; régebben a nemességi illeték tizedrészét számították (315 koronát). — A Mária-Terézia-rend vitézei a báróságerért nem fizetnek díjat; a katonatisztek csak a díjak felét fizetik. A czímerek egyesítése 1575 korona díjfértés alá esik.

— *Kitüntetési illetek.* A Szent-István-rend nagykeresztjeért 300 arany, a középsőért 200, a kiskeresztért 100 arany fizetendő. Az udvari tanácsosi cím- és rangért 42.000 k., a címért magában 2520 korona, királyi tanácsosságerért 1050, asztalnokságerért 315 korona a díj. Püspöki cím után 1250, apáti címért 840, kanonoki címért 310 korona fizetendő. Ezen *tarákon* kívül az iratok díszes kiállításaért *sportulák* is járnak.

— Az országgyűlés képviselőházában Vázsonyi Vilmos képviselő a régi nemességet tisztos *romnak*, az új nemességet *műromnak* nevezte; ez most különféle szöbeszédre ad alkalmat az érdeklődő körökben. — Törvény szerint a kettő egyenlő azzal a különbséggel, hogy a réginek *voltak*, az újnak *lesznek* őseik. A nemesség nem rom, hanem *élet*, egyiknek törzse a multban, másiké a jelenben gyökerezik; mindkettő ágakat és lombokat hajt a becsületesség és hazaszeretet éltető levegőjében. Teljes egyenlőség nincs az egész természetben, sőt nem is lehetséges; egyenlőtlenség az élet, egyenlőség a halál.

Szerkesztői posta.

Kisbábcsény. Először is a háromszékmegyei levéltárnoki hivatalhoz kelene fordulni, hogy a családról vannak-e ott iratok vagy egyes adatok, azután Szolnok-Dobokáról az insurgentszíránt kérdést tenni. Ha ezek igenlő választ adnak, úgy a többi már könnyen fog menni. A belügyminiszteri nemesi bizonyságlevél díja 46 korona és a bélyegek ára. A czímer iránt is kell intézkedni.

Ajnácskő. Minden nemes *akás*s volt, azaz taxát fizetett a nemesi és hadi szükségletekre. — A *taxalisták* nem voltak nemesek, hanem a földesurnak taxát fizető zsellérek. Ezekről szól az 1728: 61. t.-cz.

G. S. Midőn a levelezőlap már föl volt adva, este jött meg a küldemény. Ez már most rendben van a félévi előfizetéssel együtt.

Előfizetés.

Az „Élő Nemesség“ folyóirat mai (decemberi) számában három igen fontos nemességi kérdés megoldása van bevégezve: Karácsonyi János új kötetével a szerkesztő jogtörténeti alapon kimutatja: miképp fejlődött egymásután a szállás-birtok (*descensus*) közössége és a jövevények szabadbirtoka (*allodium*) „királyi jog“ nélkül a *nemzetségi* örökösödés alapján; 1035-ben megalapított a *királyi jog* (*jus regium*) az adományozás és háramlás (*donatio et devolutio*) rendszerén: 1100. után már különbözött egymástól a *nemzetségi* (*de genere*) és a *családi* (*de*) nemesség, mely 1222-ben az aranybullával új erősséget nyert; 1351-ben megállapított az *ösiség* rendszere, mely egyenesen csak a családi örökösödést vette figyelembe: a nemzetségi rendszer akkor csak tengődött; végre 1414-ben megállapított a *családnevek* rendszere, mely a nemzetségit teljesen megsemmisítette. A *nemzetségek* fejlődési folyamát eddig még senki sem fejtette meg, maga Karácsonyi sem.

Másik megoldott kérdés I. Ferdinánd nemesítési rendszere, mely a birtoktalan *armalista* nemességet életre hozta, de előnevek nélkül: sőt a birtokos nemességnél is csak látszólagos előnevek használtattak: inkább csak megkülönböztető jelzőnevek voltak azok. A valóságos díszítő előnév (*epitheton ornans*) csak a későbbi királyok alatt jött használatba.

Harmadik megoldott kérdés a *nemesi nyomozás* (*investigatio*) erkölestisztító és jogbiztosító rendszere, mely a nemesség alaki törvénykönyvét képezi és a jelenkorra is kihat.

Folyóiratunk már ezen három nagy kérdés tisztázása által is évekre kiható munkát végzett: később még jobban fogják azt olvasni, mint most. Lehetséges, hogy egy későbbi író az „Élő Nemesség“ alapján teljesebb munkát fog készíteni, de az itt kifejtett alapokon nem fog változtatni.

Folyóiratunk alapján már könnyebb lesz bárkinek is a nemességi kérdésekhez hozzászólni, folyóiratunk hasábjai meg is nyílnak előttük.

Ezentul a főnemesség (bárok, grófok, hercegek) történelmi fejlődése is csatlakozni fog a nemesi rendszer kibővítéséhez, az előnév (*praedicatum*) fejlődése is érdekes részleteket fog felmutatni. Ezekén kívül előttünk állanak a nemességgel kapcsolatos különféle teendők: a nemesség kihirdetése, a kihalt nemes csa-

ládok armalisainak beszédese, a megyei levéltárak megvizsgálása és rendezése, a megyei levéltárosok és tisztiügyészek utasításai, a miniszteri rendeletek sokféle irányzásai, a törvényhozás ellenőrzési jogának gyakorlása, a miniszterek felelőssége, a nemesi igazolások és tárgyalások nyilvánossága stb.

A félszázados gondatlanság oly sok kérdést halmozott össze, hogy nemcsak a nemesek, hanem a hatóságok is várva-várják az új rendszer áldásait, az alkotmány ezer éves kérdéseinek megoldását.

A kiadó-szerkesztő nem csinál abból titkot, hogy eddig csak ráfizetésekkel tartotta fűn folyóiratát. Igaz, hogy az előfizetési ár csekélyége nem is nyújthat bőséges fűdözetet a költségekre. Ezt is azon célból tettük, hogy az érdeklődők könnyebben hozzáférhessenek az új kutatások eredményeihez; de egy évi tapasztalás azt tanúsítja, hogy ha az előfizetési árt kétszeresre fölemelnők, még akkor is ráfizetés szükségeltetnék. Tisztelettel kérjük tehát előfizetőinket és olvasóinkat, hogy folyóiratunkat környezetükben ajánlani és előfizetőket szerezni sziveskedjenek; mert ráfizetésekkel egy folyóiratot fűntartani nem lehet. A szerkesztő harmincz évi kutatásokkal és drága könyvekkel, sok fáradtság és költség mellett szerzett ismereteit fölajánlja a hazafias cél előmozdítására; de azt már nem teheti és töle nem is kívánható, hogy még folyton saját nyugdíjának jelentékeny részét is ezen vállalatára költse. Ha a kénytelenség a folyóirat megszüntetését követeli, a szerkesztő ebbe is belenyugszik azon öntudattal, hogy Isten adta képességét és szorgalmát agg korában is a haza javára szánta, egy évi munkásságát be is mutatta, ha a pártolásra ennyi sem elégséges, nyugodtan leteheti tollát a pénzek visszaküldésével.

Tisztelettel kérjük tehát a nagyrabecsűlt közönséget az előfizetések megtételére, a hátralékok megküldésére, új előfizetők szerzésére és a becsületes tudományos munka bővebb pártolására.

Az „Élő Nemesség“ *előfizetési ára* marad a régi: egész évre 4 korona, félévre 2 korona, negyedévre 1 korona; egyes szám ára 35 fillér.

Megjelenik a folyóirat minden hó közepén egy-egy tömött iven, nyílt borítékban bérmentesen küldetik szét.

Budapest, 1901. deczember 16.

Dr. Szombathy Ignác.
az „Élő Nemesség“ folyóirat
szerkesztő-kiadója
(Budapest, III., Kerék-utca 35.)

ÉLŐ NEMESSÉG

A NEMES CSALÁDOK SZAKKÖZLÖNYE.

A lap megjelenik minden hó közepén.

SZERKESZTŐSÉG ÉS
KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, III. kerület,
Kerek-utca 35. sz.

Felelős szerkesztő és kiadó:

Dr. Szombathy Ignác.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 4 korona

Félévre 2 „

Negyedévre 1 „

Egyes szám 35 fillér.

Nemesség-kihirdetés a vármegyén.

Bély János Győrvármegye tiszti főügyészének véleményes jelentése Győrvármegye törvényhatósági bizottságához.

Tekintetes Törvényhatósági Bizottság!

246/B. alatt adott megbizásra hivatkozással dr. Feichtinger Ernő kir. járásbíró nemesi levelét, úgy, amiképpen az a kezeimhez kiadatott — közjegyzőileg hitelesített másolatban — visszamemutatom azon

véleménynyel,

hogy azt kihirdetni és annak alapján dr. Feichtinger Ernő győri kir. járásbíró a győrmegyei nemesek sorába felvenni és beiktatni és ezek megtörténtéről dr. Feichtinger Ernő kir. járásbíró közgyűlési kivonaton értesíteni méltóztassék.

Egyidejűleg pedig — mivelhogy közvetlenül azt a meggyőződést is szereztem a levéltárban, — hogy a nemesek nyilvántartása a mi vármegyénkben elhanyagoltságban van egész a lehetlenségig, — jelesül pedig, hogy a nemesek könyve csakis egyszerű hitelesítetlen alakban — és ezenképen is csak töredékesen van meg, hogy tovább az 1832—1845. évig való nemesi összeírások sok esetben változtató betoldásokat, más-más időből és tintával való név beleírásokat is mutatnak fel, amik a vármegye közhitelének a tekintetéből továbbra is ezenképen intézkedés nélkül nem maradhatnak, — tehát kötelességszerűleg előterjesztem, hogy a vármegyei nemesek nyilvántartása érdemében ezen állapotok megvizsgálása, a szükséges teendők megállapítása és a ne-

mesek lajstromának miképen leendő tovább vezetése iránt és értelmében adandó javaslat céljából a vármegye alispánjának elnöklete alatt egy 4 vagy 5 tagu bizottságot kiküldeni méltóztassék azon utasítással, hogy az a megbizásról adandó relatióját egy év alatt okvetlenül beterjessze.

Dr. Feichtinger Ernő nemességét kihirdetendőnek és őt a megyei nemesek lajstromába felveendőnek véleményezem, mivel:

1-ör. A jelenbeni vármegye intézményes jogutóda a régi vármegyéknek és a régi vármegyéket terhelő feladatok és azok között a vármegyei nemesség nyilvántartása iránt is minden időközön át fenállott eminens kötelesség is feltétlenül áthárult az új vármegyékre.

2-ör. Mivel dr. Feichtinger Ernő maga is személyesen megnevezve van a bemutatott nemesi oklevelében, és így az ő nemesi állapota és azonossága oklevelileg kétségtelen.

Az a körülmény, hogy dr. Feichtinger Ernő nem a vármegyében, hanem Győr szab. kir. város területén lakik, ennek ebbeli jogán és a vármegye fölvételi kötelezettségén mit sem változtat, azért, mivel a városi hatóság mint nem nemesi hatóság nyilvántartási és igazolási jogot nem gyakorolt és nem is gyakorolhatott a nemesek felett és ebbeli joggal a város újabb átalakulásában sem lett ez ideig felruházva.

Ezen okból, Győr szab. kir. város területén lakó nemesek Győrvármegyébe bekebelezett nemeseeknek voltak minden időben tekintendők, a mit az 1832—45 évekbeli győrvármegyei nemesi összeírások is kétségtelenül beigazolnak és a minek folytán Győrvármegyeieknek tekintendők azok változatlanul most is.

Dr. Feichtinger Ernő kérelmével szemben Ő Méltóságának, a mi Főispán urunknak a megbízó közgyűlésen kifejezett ellenvéleményét nem vehettem ügydöntő figyelembe.

Mert való igaz ugyan a mi Főispán urunknak abbeli kijelentése, hogy: „A nemességnek az a joghatása, hogy tulajdonosának honosságot és közhivatalt szerzett, ma már megszűnt, mint-hogy megszűntek a nemesi kötelességek meghatározott fegyveres harczosok kiállítására és hadi célokra szolgáló pénzáldozatok tekintetében“, — de bizonyos mégis, hogy a nemesség az ő maga egészében nem szűnt meg. Csupán csak az történt vele, hogy a jelentősége csökkent és hogy a külvilágra való kihatásában meggyengült. — Azt a kapcsolatos kijelentését tehát Ő

Méltóságának, hogy: „A nemességnek a jogok és kiváltságok szempontjából ma már nincsen semmi jelentősége“, épen ezen okból oszthatom. A napi sajtó azon kifejezett állítása előtt sem hajolhatok meg, hogy: „már is félszázaddal tul vagyunk azon az időn, amikor az ujonnan megtelepedett nemesi familiák ármálisait kihirdetni szokták a vármegyén és hogy a nemesek névjegyzékét sem vezetik már a vármegyéken.“ Nem hajolhatok meg, mivel hogy mindezeknek éppen az ellenkezőjéről szereztem be azóta közvetlen tapasztalatokat; és ezek a tapasztalatok nyilvánvalólag megczáfolják azt a harmadik ellenvetést is, hogy: „a régi vármegyék ebbeli eminens kötelezettsége már az uj vármegyék jogkörébe bele nem illeszthető.“

Többeknek abbeli megjegyzése, hogy dr. Feichtinger Ernő nemesi levele egészen uj keletű és hogy azt egyáltalában szükség-telen nyilvántartásokba vezetni, mivelhogy a folyamodó a vármegye mellőzésével közvetlenül is igazolhatja nemességét; szintén nem jöhet döntő figyelembe; és nem jöhet azért, mivelhogy abban az esetben, ha csakugyan fennáll a vármegyéknek az ez iránt való törvényes kötelessége, hogy Győrvármegye is megfelelni tartozik ebbeli kötelességének a fél kérelmére még azon esetben is, ha az a fél érdekeire esetleges közömbös; de sőt még azon esetben is, ha az a fél érdekeire esetleges következményeiben káros.

Pedig ebben az esetben az az igaz, hogy dr. Feichtinger Ernő folyamodónak a kihirdetésből nem lehet kára; — de haszna lehet. És az az igaz, hogy senkinek a joga se elég kicsiny és senkinek anyagi előnye se elég arra, hogy az mások által is kicsinyeltessék vagy keveseltessék és különösen arra, hogy ebből az okból a jogok védelmére intézményezett közhatóságok ebbeli kötelességeik teljesítésétől felmentessenek.

És ezek a szempontok és ezek az indokok köteleznek engemet is arra, hogy ebben a dologban szigoruan a fennálló törvények és statutumok alapján adjam meg a jogi véleményemet és tegyem meg a szükségeseknek vélt teendőik iránt hivatalos előterjesztésemet.

Ezen ügy érdemében csak is az a két kérdés ügydöntő, hogy:

1-ör. A fennálló nemességnek van-e közjogi vonatkozása, és hogy ezzel kapcsolatosan van-e még ez idő szerint is közjogi praerogatívája, vagy éppen vagyoni jogi előnye?

2-or. És ha igen, ugy kell-e valamely nyilvántartó közható-

ságnak lenni, és ha igen, úgy melyik az a közhatóság, amelyik ezeknek az a közjogi praerogatíváknak és az azokhoz füződő vagyoni előnyöknek biztosítása céljából a nemesek testületét köteleességszerűleg nyilvántartja?

És ezekre a kérdésekre az a felelet, hogy fennálló nemeseknek is kétségtelenül meg van a közjogi vonatkozása és hogy ámbátor már nem is sarkalatos, de kétségtenül praerogativ közjogi és ezekhez füződő igen jelentékeny vagyoni jogai is vannak. — És az a felelet, hogy az újabb nemesek nyilvántartási hatósága a „Liber regiusi“ az országos levéltár által közjogi tekinteteből vezető *kormányhatóság* és a *vármegyék* törvényhatósága — a régi, a történelmi nemességre nézve pedig csakis a vármegyék törvényhatósága az: mivelhogy a magyar történelmi nemesség származása és szereplése korában még nem voltak meg a „Liber regiusok“ és az összes nemesi jogok nyilvántartásának és igazolásának egyedüli törvényes intézményesei, csakis a nemesek testületi hatóságait képező vármegyei törvényhatóságok valának.

És ezekből a körülményekből az tűnik ki, hogy ezen érdemben a vármegyék ebbeli feladatának komoly és rigorozus teljesítése közjogi, magánjogi és történelmi szempontokból is, egyaránt mellözhetlen és nagyon fontos.

ad 1. Hogy a jelenben fenálló nemességnek is csakugyan meg van a közjogi vonatkozása és közjogi praerogatívája, kétségtelen abból, hogy:

a) azt csakis a koronás *király* és hogy azt kivétel nélkül csakis a *közéremek* jutalmazása czimén kitüntetésül adja;

b) hogy az a nemesi *czim*, nemesi *czimer*, *előnév* és *korona* használatára és viselésére jogot ad, és hogy az adott nemesség ugyanezen jogokkal *átöröklő* jogot képez;

c) hogy attól a tulajdonost nem a közönséges politikai jogok természete szerint, a közönséges büntető törvények alapján az eljáró közbiróság, hanem csakis hűtlenségi eset indokából csak a király foszthatja meg;

d) hogy *rangbeli* elsőbbséget ad;

e) hogy az *udvarképesség* előjoga együtt jár a nemesi ranggal;

f) hogy a nemesség egyik része, a mely általános közjogi tekinteteből miben se különbözik a másiktól -- jelesen a *főnemesi* része: ezen a jogon születésénél fogva lehet törvényhozó még a mai napig is;

g) hogy kir. *kamarássá* és ezen a czimen a kir. udvartartás részesévé csakis nemes, és különösen a régi nemes lehet;

h) hogy *hitbizományokat* csupán csak a nemesek alapíthatnak, — és hogy végül

i) némely *közjogi méltóságok*, példaképpen az arany gyapjus-, a magy. kir. Sz.-István- és a cs. és kir. csillag-keresztes jeles rendekkel járó méltóságokba való felvétel: a cs. és kir. uralkodó ház házi törvényei és ezekből folyó rendi szabályzatok szerint kivétel nélkül csakis a nemeseket illetheti meg.

Pedig a cs. és királyi uralkodó ház házi törvényeinek és az ezekből folyó rendi szabályzatoknak közjogi jellegét és törvényes characterét minálunk senki se vonhatja kétségbe, és ezek közjogi erejével minden állampolgárnak egyaránt kötelessége leszámolni.

És megvannak a nemességnek tisztán *magánjogi* előnyei is abban, hogy:

a) nemesi női és férfi *közalapítvány* jövedelmeit csakis a nemesi családok tagjai, és igen sok esetben az ősrégi nemesi családok leszármazó tagjai kaphatják meg; és —

b) hogy a nemesek özvegyeinek *kivételes* öröklési joga a III-as könyv és az országbirói értekezlet alapján megkülönböztetésül mai napig is fenn áll.

És ide vonatkozólag ad a) pont kiemelem egyidejűleg, hogy Győr vármegye kezelése alatt is van egy *nemesi alap*, jelesül: a nemesi árvák alappénztára, amelynek időközi kamat jövedelmét csupán csak „nemesi árvák és alapszabályszerűleg csakis a győr vármegyebeli nemesek árvái kapják és kaphatják meg és hogy alig egy éve nyertek igényt e vármegyebeli „bekeblezett“ nemes családok gyermekei a kiválóan jeles „Király püspök“-féle iskolai ösztöndíjra.

ad. 2. Arra nézve tehát, hogy a vármegyét és azok között Győr vármegyét is csakugyan terheli a *nemesek névjegyzékének* hiteles módon való vezetése: ezek után csak egy pillanatig sem lehet már kétség. És nem lehet kétség annyival inkább se, mert ebben a részben a vármegyét kizárólagos kötelezettség terhelte volt már ős jogon is és később az „investigatio nobilium“ idején (1723—1780.) kiadott királyi rendeletek meghagyásai alapján is, amelyek közül az 1725. évi szeptember 1-én kelt királyi redecete III-ik Károlynak, mely elrendeli, hogy a vármegye az előtte közismeretes nemesek kétségtelen leszármazóit nyomozásokkal ne

terhelje és viszont az 1732. évi április 7-iki királyi rendelet, amely a kétséges nemesek beigazolt leszármazási rendjét se engedi elfogadni előleges bizonyítéknak, nemkülönben az 1732. évi október 11-én kelt királyi rendelet, amely egyenesen meghagyja a vármegyéknek, hogy a kétségtelen nemesekről is, külön-külön lajstromot vezessenek, és hogy az investigationális munkálatokat az alispán, a jegyző, a szolgabíró és az esküdt által aláírva és a vármegye pecsétjével megerősítve küldjék fel egyik példányban a kir. helytartótanácsnak, és végül az 1754. évi Mária-Terézia-féle generális vizsgálat és összeírás — kiváló fontossággal birtak.

De a vármegyék ebbeli kötelességeinek megállapítása céljából, még ezen királyi rendeletekig se kell vissza menni; mert hiszen nyilván köztudomásu, hogy a vármegyék és azok között Győr-vármegye nevében annak az alispánja: ismétlődő időközökben maig is állítanak ki nemességi bizonyosságleveleket. Pedig ezeket a bizonyosságleveleket csak is az a vármegye állíthatja ki jogosan és egyszersmind kötelességében állott és áll is a vezetés, amitől még soha felmentve nem volt; csak az a vármegye állíthatja ki jogosan, aki szavatolni is tud annak a bizonyítványbeli adatnak a valódiságáért és kétségtelen voltaért, mit hivatalos pecsét és sanctio alatt közhiteles módon állít és kiállít. Jelesül csak is az az a vármegye, aki ebbeli nyilvántartás iránti kötelezettségének fontosságától át van hatva és a vezetés helyessége és hitelességéhez kétséget félni nem enged.

És hogy ez a hiteles módon való pontos vezetés sohasem volt lehetetlen: hivatkozom a többek közt Esztergom vármegyére, Bars vármegyére és Pest megyére és különösen az utóbbira, az országnak ezen tekintetben is az első vármegyéjére, ahol a nemesek jegyzéke 1638-tól a jelen időig, minden esetben közgyűlési határozatokra való hivatkozás mellett megszakítás nélkül vezetett és vezetetik.

Hogy ezeket a vármegyéket és ezeken kívül még igen sok vármegyéjét az országnak ebbeli kötelességének pontos és szabatos teljesítésében nem valami sirból feljáró középkori szellem és nem valami dohos képzelődés, hanem igenis a vármegye közönségének ezekhez fűződő igen sokszor vitális érdekeinek világos eszü felismerése vezette és vezeti, abban már az előadottak után senki-nek sincs oka vagy joga továbbra is kételkedni — De ha valaki mégis tenné: úgy ezen vármegyék teljes igazolása céljából még

a fennálló kormányhatóságok ide vonatkozó ténykedéseire is hivatkozom és különösen is rámutatok arra, hogy a kormányhatóságok mindig a vármegyék hatósági feladatának tartották a vármegyei nemesek nyilvántartását, és hogy a jelenben is a vármegyék hatósági kötelességének tartják és tartani is fogják az én meggyőződésem szerint mind az időig, amíg a vármegyék ebbeli feladatának az átvételére a belügyi kormányhatóság kellőképpen berendezve nem lesz.

Hogy ezen részben a kormányhatóságok nézeteit és irányadó megállapodásait ismertessem, — szemelvényképpen a sok közül hivatkozom a Belügyminister Ur 69447/892. és 68572/I. 98. sz. és a Cultus Minister Ur 71761/900. számú rendeleteire. — Ezek közül az első, Szalavszky államtitkár aláírásával, Bars vármegyének 359/91. B. szám alatt a megye régészeti és történeti érdekeinek a vármegye felügyelete és gondozása alá vételéről hozott szabályrendeletét hagyja jóvá és egyidejűleg kimondja benne, hogy a mindenkoron a vármegye közgyűlése által eszközendő nemesi kihirdetések és kiállítandó bizonyáglevelekért szedendő 10 fitnyi díjat a vármegye ezen kulturális céljára fordíthatja. A második Perczel belügyminister aláírásával a nemesi czimer, bizouylatok kiállításáról szól és egyenesen fenntartja benne a vármegyék abbéli kötelességét, hogy a nemességbizonyító leveleket ezentul is ők állítsák ki: amikor ezek kezéből csupán csak a nemesi czimer-kiállítás jogát és azt is egyedül csak praktusági megokolással veszi ki. A harmadik Wlassics minister aláírásával a Győrvármegye érdekkörét is érintő „Király püspök“-féle ösztöndíj kezelési szabályzatát állapítja meg, illetőleg hagyja jóvá és amiben Komáromvármegye és a pannonhalmi főapát bevonása mellett eszközölt újabb tárgyalások után is benne maradt az a különösnek látszó, szemet is szuró kitétel, hogy ebben az ösztöndíjban: „Komáromvármegye nemesi könyvébe *bekebelezett* ottlakó vagy birtokos, elsősorban szegényebb sorsu magyar nemesi szülőktől származó“ ifjak lesznek részesítendőek.

És ez a Cultusministeri rendelet ezen tartalmával azt is világosan kijelenti, hogy a községi illetőség is más, meg a vármegyei nemesi illetőség is más; hogy a községi törvény illetőségi kérdése nem azonos a nemesek nemességi illetőségének kérdésével és hogy azt nem is fűdi, és hogy ennek folytán még az ott lakás vagy ottani birtokosság mellett, de sőt, hogy az ezek alapján két-

ségtelenül helyet foglalható megyei községbeli illetőség beigazolása mellett és esetén is feltétlenül szükséges a *vármegyei nemesség könyvébe* való bekebelezés az ottani kétségtelen nemesség igazolására.

És én nem hiszem, hogy Wlassics ministert ezért a tételes közjogi felfogásáért valaki obscurusnak tartsa vagy tarthassa.

Egyébiránt bele fűződik ebbe a *jogi* kérdésbe még az okosság és az *állampolitika* kérdése is és pedig szintén igenlő módon. — Bele fűződik azért, mert a magyar nemzet sorsára nézve nem volt soha közömbös és nem is lehet soha közömbös, hogy a királyi család kettős jellegű udvartartásában kik szivódnak fel és mely nemzetbeliek, egész a trónusig vagy a trónus tanácsáig, és hogy kik lesznek azok, akik a királynak vagy közvetlen környezetének közelébe jutva, a királyt vagy a királyi családot érzelmeiben, vágyaiban és gondolataiban, többé-kevésbé de céljaik szerint irányítják vagy irányíthatják. — Monarchikus államban a trónus létjoga se más, mint Isten kegyelméből való kiváltság: és csak természetes, hogy ez a fényt is, kiváltságosokkal neveli. A rendek, a lovagi és alapítványi rendek, a *nemesség* az ő különböző *bárai, grófi és hercegi* válfajaival, a különféle udvari tisztség és méltóság az ő *udvari* és valóságos *belső* titkos tanácsosaival: mind-mind megannyi lépcsőzetek, amik emelik a trónt, de egyúttal a közvetlen érintkezésben el is választják a néptől.

És ezen viszonyok között valósággal jogbölcsélet és nemzeti erősödést jelentő törekvés van abban, hogy bele illeszkedni tudjunk az ez irányban meg nem változhatókba, és hogy csupán csak ál-szerénykedésből, vagy ami egyre megy, gyámoltalanságból, ne engedjük elütni kezünkől a nemzet összeségét is érhető jogosult előnyöket. Komoly, kitartó törekvéssel módot kell nyújtani a magyar régi történeti nemességnek, a cs. és kir. uralkodó ház házi törvényei és rendi szabályzatai alapján is — lehető érvényesülésére; mert ezen államviszonyunkban lényeg van abban, hogy a le nem dönthető lépcsőzeten a kir. trónusig: magyar alattvalókat és magyar hazafiakat vezethessünk fel, hogy onnét az idegen nemzetbeli tanácsosok (a jövőre legalább) a magyar érdekek érvényesülését le ne szoríthassák,

Szabadelvü nemzeti vonása volt az a magyarnak, hogy csak az okvetlen szükséges és tartalommal bíró kiváltságosokat tűrte, és hogy a beteges hiúságok szülte üres czimer után való sóvárgás ez ideig még nem tette rabbá, És ha most divergál és szabódik a nemesség nyilván tartása kérdésében a mélyebbre ható okokat nem ismervén, csakis azért szabódik, mert azt hiszi, hogy ebbeli törekvésével vét a nemzeti caractert adó szabadelvüség ellen.

Pedig hát ez a kérdés, ugy a miképpen meg nem változtatható módon adva van: nem a szabadelvüség kérdése többé, hanem amint be is bizonyítottam, a jogé és az okossagé.

Egyébiránt az a kidobott és talán célzatos tévesztésre is száut

kijelentése egyik napi lapnak: „hogy a nemesség fenntartása ellenkezik a szabadelvűséggel és nem egyezik meg a szabadelvű közfelfogással“ — talán nem is egészen felel meg a valónak. Ez érdemben talán a genialis Verulamii Baconnak a nagy jogász és fényes bölcselőnek a „vallás“ felett tett az a kijelentése szolgálhat irányadóul, hogy: „a kevés philosophia elvezet tőle, a sok, vissza vezet hozzá“ mivelhogy csakugyan úgy vagyunk ezzel a kérdéssel is.

A szabadelvű állam-bölcsélet az egyén subjectivitásával mint tényezővel számol és nem küzd az ellen, hanem felhasználja. Valódi célja, hogy erkölcsi tartalmat adjon az emberiségnek és lelki békét adó harmoniában azt öntudatra, méltóságának ismeretére és ez után a szabadság, egyenlőség és testvériség stádiumain keresztül tökélyesedésre vezesse. A szabadelvűség bölcsellete tudja, hogy „in natura non datur saltus“ és éppen ezért nem ellensége a közbe eső állomásoknak, mint az erkölcsi alapon álló felekezeteknek sem, a mik az emberiség millióinak a szívéhez keresik az utat: hanem iparkodik azoknak az élére állni. Nem ellensége a személyek szabad versenyének se, ha az ugyanezen célból a társadalom nagyobb rétegének javára válik: hanem fejleszti és a közelismerés jutalmával serkenti. Ez alapon megtűri a *primus inter pares* elvét még családokhoz kötött örökölhető alakban is, mint a királyi trónust az alkotmányos szabadelvű államformában, nem kívánván egyebet a trónustól, az előjogon uralkodóvá lett fejedelmi családtól, mint azt: hogy minden alattvalójánál tiszteletben tartsa természetes és egyenlő teherviselés elvén alapuló jogát.

A szabadelvűség nem áll ellentétben azzal, hogy az állammá kialakult társadalom javára kifejtett nagyobb érdemeknek és kiválóbb polgárerényeknek az osztó igazság elvén a társadalom vagy az állam részéről köszönet és elismerés adassék, és így nem áll ellentétben azzal sem, hogy ez az elismerés a mások figyelmének a felhívása és buzdítása céljából esetleg látható jelekkel is adassék meg, mint a lovagi rendek, avagy esetleg az érdemesült nevének a kiemelésével adassék meg, miként a nemesség. Az igazi szabadelvűség, a mely keretét is tudja adni ennek a fogalomnak: nem igazságtalan s nem is türelmetlen, és mivel ideális célra törekszik és nem esztelen, tehát nem ejti el a lényegét a látszatért és nem támaszt a saját céljának ellenségeket igaz szükség nélkül.

Ugyancsak így áll meg ez a kérdés a *democratia* szempontjából is. Ebbeli részben, hogy egyebeket mellőzhessek, egyenesen Türr István 48-as honvéd tábornokra, ennek kifejezett meggyőződésére hivatkozom; a nagy idők, a nagy események titáni harczosainak egyik félistene meggyőződésére, a ki az utóbbi évek szociális mozgalmairól írván, bátran és határozottan kimondja, hogy: „Az az ugynevezett szociális kérdés, amely az általános vagyoni egyenlőségre törekszik, Chimera, és csak arra való, hogy gyűlöletet szítson a nép-osztályok között.“ Pedig Türr István *classicus* tanu és oly *classicus* interpretatora lehet az egyenlőségi nagy eszmenek, akit ebbeli multja egymagában is biztosít az ellen, hogy meggyanusittassék. És Türr Istvánnak ez az irányadó bírálata a társadalom egyenlőségének kérdésében is aplikálendő, ahol az

érdem, ahol a kiválóság és a köztekintély képezi az erkölcsi tőkét, és az ezekhez fűződő személyi előnyök képezik a tőkék természetes és igazságos járulékait.

Kétségtelenül áll idevonatkozólag is, hogy aki nem akar ismerüi érdemeket a közélet terén, vagy aki az ott kifejtett érdemeknek nem akarja megadni az érdemet: az a társadalmi rend természetes elhelyezkedését zavarja meg és az egyenlőség szent nevében a *jogok természetes alakulása ellen* lázít.

Bizonyos, hogy mindenkinek joga van ereje, fizikai és erkölcsi képességeinek megfelelő módon érvényesülni a társadalomban, és hogy joga van annak a fentartásban ezen képessége arányában helyet és jogot is kérni. De bizonyos viszont az is, hogy ebbeli képességeit és ebbeli jóakarátát senki se bírálhatja el önmagán, és kell, hogy az egyén értékét a közre való hatásában, mások és hogy első sorban az erre már eleve érdemeseknek talált egyének vagy intézményes hatóságok bírálják el, akik a társadalom nem ritkán szenvedélyes küzdelmeitől távolabb állván, az egyesek kiválóságának lámpa fényén keresztül látnak és mások kiválóságainak a fényét is ismerve: azoknak a társadalom vagy az álladalom összességére való vonatkozásának értékét is a lehető legnagyobb igazságossággal megbírálni és elbíralni tudják.

És azért kell, de lehetséges is, alkotmányos monarchiában, mint a miénk, teljes szabadelvű meggyőződés mellett is *megnyugodni a koronás király azon ítélkező cselekedetében*: hogy az ország tanácsosaival egyetértésben országos nagyobb érdemekért lovag-rendeket oszt, vagy egyeseket nemességre emel és vele buzdító példaadásul kiemel. És meglehet nyugodni annyival is inkább, mivelhogy minálunk *a nemesség nem képez társadalmi osztályt* vagy elválasztó rendet, és nem képez a nemzet testében elkülönítő szervi tagozatot, éppen úgy, mint amiképpen nem képez azt abban a hivatalnok, a kereskedő vagy az iparos és a földmives. Azelőtt ő volt a nemzet, és most igaz joron van benne az ő nemzetében.

A nemesség elismerése és fenntartása tehát nem képezhet veszélyt a nemzet egészére, de sőt ellenkezőleg, mivelhogy a jóra való törekvés csak fejleszt és felemel. A nemesek rendje történeti alapon már teljesen a múlté, de mint testülete a közérdekek szolgálatában törvényesen kiemelt családoknak, *intézményes figyelmet érdemel* és mindenesetre megérdemli azt, hogy közhitelű módon hatóságilag nyilvántartassék, már csak azért és azon okból is, hogy a belőle netán származható visszaéléseknek eleje vétessék, és hogy a sarkaló jó példa benne megbecsültessek és buzdításul az utókor számára tisztelettel fentartassék.

Mert bizonyos, hogy a most élő magyar nemesség nem jelent uralmat tartó uri rendet; és bizonyos, hogy a régi magyar nemesség sem képezett soha olyatén uri rendet, amelynek emlékei bántók, amelynek a nyomában a szolgaság kelt vagy amely népjogokat tiport. A magyar nemesség a multban sem volt más, mint történelmi joron a honfoglalók leszármazója azokkal, a kiket kiváló érdemeik folytán ebbe a nemzetrendbe a királyi kegyelem felvenni örök jutalmazásra méltónak talált és annak rendelt.

Nemzet-törzset képező jogkeret volt a magyar nemesség mindig, nem pedig az elnyomók szövetsége; jogkeret volt, amely nem a mások jogait vonta be, hanem a melyből jogok áradtak szét mindazokra, akik politikai jogokat azelőtt még soha és semmiféle nemzeteknél se birt tömegek közül kiválókka lettek és magukat a nemzet rendjébe való felvételre méltó okon érdemesekké tették.

Jogtalanság és a mások jogain való élőködés egyenesen ki volt zárva a magyar nemesség fogalmából, a mely rabszolgaságot sohasem ismert és rabszolgát ezen értelemben azon idők közfelfogása daczára sem tartott; amely éppen a legterhesebb, a legveszélyesebb és költségesebb közterhet, a hadi szolgálatnak, a véradónak közterhét, saját kizárólagos köteletségének ismerte és ezenképpen is tartotta fenn minden időkben magának.

A magyar nemesség soha se mentette fel magát a közterhek viselésétől és azokat nem rótta rá az ő nem rabszolgáira, hanem jobbágyaira, hanem megosztotta velük a közterhet olykép, hogy azok a sokkal terhesebb véradóval járó védelem fejében. a vele biztosított békés munkálatuk eredményének csak bizonyos hányadát adták oda reájuk háramolt közteherrészkép.

A magyar jogtörténelem jobbágyai soha se képeztek dologi értéket és nem képezték tárgyát sohase adás-vételeknek. A magyar nemesség az ő servienteseivel emberkereskedést sohasem üzött, és az ő servientesei sohase jelentettek egyebet, mint az ő urukhoz hűségileg kötött alattvalókat, a rabság fogalma nélkül.

Magyar nemes az ő jobbágyának az élete felett nem rendelkezett és azt törvényen kívül nem is üldözte. Lehet, hogy voltak ez alól is kivételek, de ezeket a kivételeket se kell, de sőt nem szabad megütkezésel valami zsarnoki viszonyban keresni; mert tudva van, hogy az azon idők gondolkozása még a férjnek a feleséggel szemben is megadta a jogot, hogy rajtaért hűtlenség esetén megölhesse. Pedig a feleség rendkívüli módon nagyrebecsült jogalany és példátlanul fényes alak az ősmagyar jogtörténelemben.

Tény, hogy a magyar jobbágyok akkor is, amikor még az uraikhoz kötve voltak, és akkor is, amikor a szabad költözködésük éppen az egyesek törvénytelen tulkapásai miatt a nemesek által önkényt biztosítva lett: teljes mértékben birták az emberi jogokat és csakis a magasabb államczélok szolgálata tekintetéből és ezen czélból még az azon idők eszmeköre daczára is, csupán csak a tulajdonjoggal való birtoklásából és soha sem annak a tényleges haszonélvezetéből voltak és maradtak kizárva.

A *jelenben* a XIX. század ujabb intézményeiben és formáiban már nem egyéb a régi magyar nemesség, mint édes hazánk megalakulásából és nehéz küzdelmeiből fennmaradott *dicsőséges emlék*, a hozzá fűződő *kegyeleti előnyökkel és kegyeleti jogokkal*

És lényegében már nem egyéb, mint a régi Magyarország államfentartó elemének a jelenbe is átsugárzó fénye: gazdag példaadással és soha nem muló erkölcsi tartalommal.

De határozottan méltó rá és feltétlenül méltó, hogy őt, az ő elődei vérével megírott szabadságon felépült szabad államban — kellőképpen megtisztelni ne resteljék, és hogy az ő történeti jogainak intézményes hatóságai, a vármegyék, kegyeletes érzéssel még különösen és megbecsüljék.

Győrött, 1901. évi december hó 7-én.

Bély János
megyei tiszti főügyész.

A nemesség kihirdetésének következményei.

Bély János győrmegyei tiszti főügyész ur mai folyóiratunkban közzétett véleményes jelentésében (valószínűleg az unalmasság elkerülése végett) nem terjeszkedett ki a nemesség kihirdetésének következményeire. Tehát az ügy bővebb megvilágítása végett ezen rövid pótcikket csatoljuk jeles hivatalos jelentéséhez.

A nemesség kihirdetése nem valami hiúsági vagy mellékes ténykedés, hanem a nemesség előrelátó jogi kelléke.

A kihirdetéssel együtt jár a folyamodó kérvényének, nemesleveleinek és összes mellékleteinek hivatalos lemásolása és a megye levéltárában ezek gondos megőrzése. Természetesen díjízetés mellett.

Mert nem minden nemes családnak van rendezett családi levéltára és a családtagok nem maradnak állandóan együtt. Ha tehát a családi iratokat őrző családtag messzire költözik vagy elhalálozik, a családi iratok elveszhetnek vagy hozzáférhetetlenné válnak, sőt megeshetik, hogy az unokák már nem is fogják tudni: hol és kinél keressék nemesi okirataikat.

Ezért az 1848. előtti időben még *kötelező* is volt a nemesség *kihirdetése*, hogy mind a hatóságok, mind a nemes családok bármikor is megtalálhassák a szükséges családi iratokat.

Midőn a nemes család több nemzedékre elszaporodott, a családfő a vármegyétől nemesi bizonyáglevelet kért, melyben a gyermekek és unokák nevei, anyakönyvi kivonatokkal és más bizonyítékokkal igazolva, bejegyeztettek. Az ily bizonyáglevelek hivatalos másolatai szintén a megyei levéltárban az illető család irataihoz csatoltattak. Ha a családfő gondos volt az ily kihirdetésekből, a késő utódok folyvást nyilvánágban tarthatták egész genealogiájukat.

Ha a család tagjai szétoszlottak is a világban, a nemesi bizonyáglevelet kérő családfő gondoskodott azok neveinek bejegyzéséről az utódok számára. Ha egyes családtagok más-más vármegye területére költöztek is, a *vármegye nevét* tudhatta az egész család, annak székvárosába tudakoló kérvényt küldhetett és a levéltáros válaszolt rá, megírván, hogy a kérő család tagjairól mely okiratok léteznek a megye levéltárában.

Igy ment ez 1848-ig, mely év a szabadságharcz miatt a nemesi eljárásban némi zavart idézett elő; de a harczt bevégezése után az osztrák kormány kiméletesen bánt el a nemességi ügyekkel.

Az ősiségi pátens a nemesi pörököt rendezte, de a nemességet nem bolygatta; a telekkönyvek a nemességet még inkább megerősítették annak főmaradt jogaiban, világosan elkülönítvén a nemesi birtokokat az urbéri és polgári birtokoktól. Még az 1860. októberi diploma sem változtatott a nemességen. Az 1861. évi országbirói törvénykezés világosan kimondta, hogy nem a nemesnek joga csorbíttatik, hanem a nem-nemes emeltetik föl a nemeshez.

Csudálatos, hogy éppen 1867. után állottak be a hálátlanságok.

A nemesség bevette a nemnemest az alkotmány sánczaiba, és éppen ezen jószívűség adott alkalmat az alkotmány három főoszlopának rongálására: Ne legyen a hazában *ősi lakosság* (nobilitas), ne legyen *ősi birtokosság* (agrarismus), ne legyen *ősi vallás* (catholicismus)! Sámson Dágon templomának csak két főoszlopát törte ki, mégis összedőlt az egész épület és Sámson is a romok alá temette.

Egész hajsza indult meg a nemesi nevek régi orthographiája ellen; ellenben a névmagyarosításoknál megengedett az *y, ss, eő* használata, ámbár ezt az 1815. évi 13362. számú helytartótanácsi rendelet is tiltja.

Még az egyházi anyakönyvek vezetői sem gondoskodtak a szülöttek *nemesi* minőségének bejegyzéséről.

Menyi nehézség származik már most is a leszármazások igazolásánál! A megyei levéltárakban 50—60 évről hiányzanak a nemesi okiratok; az unokák az anyakönyveket sem képesek fölkeresni, ha a nagyatyjuk és szépatyjuk születéshelyét nem tudják már megnevezni.

Ime, ily fontos tényező a nemesség kihirdetése a megyékben, különösen a hivatalos másolatok megőrzése a levéltárakban. Ezen hivatalos másolatokról az utódok mindig hiteles másolatokat vehetnek ki és ezeket folyamodásaikhoz csatolhatják, ha a Felsőház vagy a Miniszteriumhoz akarnak nemességi kérvényt benyújtani.

Szerk.

Különfélék.

— **Nem mindennapi dolog** történt Győr vármegyében. Feichtinger Ernő dr. ugyanis arra kérte a vármegyét, hogy örökölt nemességét hirdesse ki. A vármegye a kihirdetés előtt kikérte a tiszti főügyész véleményét. A Bély János véleménye egy egész tanulmány, mely alapos tudással és szakértelemmel tárgyalja a magyar nemesség jogállását. A vármegye a nagyszabású vélemény alapján Feichtinger nemességét kihirdetendőnek találta. S most következett a nem mindennapiság. Győr vármegye főispánja a megye ezen határozatát megfőlebbezte; s így a belügyminiszter, esetleg a minisztertanács fog legközelebb dönteni Feichtinger ügyében. Ezt egy budapesti hirlap írja.

— **Uj magyar nemes.** A hivatalos lap közli, hogy a király *Wolf* Károly udvari és miniszteri tanácsosnak, a királyi ház és a külügyek miniszteriuma számvevőségi osztálya főnökének és törvényes utódainak a magyar nemességet díjmentesen adományozta.

— **Buzdítás.** Egyik t. előfizetőink írja nekünk: „Nagyobb kívánságom nem volna, mint ha ebbeli szerény tanácsomnak valamelyes sulya lenne, hogy a zászlót kezéből valamikép kiadni ne méltóztassék. Az már vele született gyöngéje a magyar közönség minden rétegének, hogy szívéhez az utat nagyon nehéz egyengetni; de ha egyszer megtört a jég, akkor nem is veszíti az ember egykönnyen el. Sovány vigasztalás ez ugyan egy becsületes törekvésben megöszült fejnek; de talán képes lesz azt tetézni elhervadhatlan eredmény, hogy ngod kitartása nagy hálával fog előbb-utóbb találkozni és meghozza talán a gyümölcsét is, ha az Uristen remélhetőleg jó kedvben és egészségben élteti. Boldog uj évet!“ — (Köszönjük. Szerk.)

— **Lehütés.** „Elhíheti T. Uram, hogy nem azért nem rendelem meg becses folyóiratát, mert sajnálom azt a 4 koronát. Hála Istennek, kitel-nék tőlem az is. De szándékosan nem fizetek elő, mert nem óhajtom, hogy a magyar történeti irodalomban a Turul-on és a Nagy Iván-on kívül még több ilyenmü folyóirat is legyen. Ugy veszem észre, hogy egyik folyóirat sem bővelkedik munkatársak és előfizetők sokaságában; nem tartom tehát czélszerűnek, hogy T. Uram folyóiratával még jobban szétforgácsolódjanak az erők.“ — (De hát ez nagy tévedés! Az „Élő Nemesség“ nem heraldikai, sem genealogiai folyóirat, hanem a *nemes családok szakközlönye*, tulnyomólag *jogi* folyóirat, mely a főnebbi folyó-iratoktól lényegileg különbözik. Ha végig nézzük az eddig megjelent 12 szám tartalmát, talán egyetlenegy cikket sem közölt volna azokból bármely folyóirat; pedig a nemesség *jogi* állapota sokkal inkább megkövetelheti a felvilágosítást és tisztázást, mint a címerek és genealogiák rendszertelen bemutatása. Szerk.)

— **Kérelem.** Ki volt neje a Szabolcsmegyében Buly helységben lakott nagyvái és mágócsi Porkoláb Mártonnak (1758)? Aki erről tudomással bír, szíveskedjék azt Szerkesztőségünknek megírni.

Szerkesztői posta.

Kolozsvár. B. J. Egy koronát a mult negyedre, egyet az ujra számítottunk. A kért 2 számot ujra megküldöttük.

Szatmár. A. J. Az orsz. levéltárban nem csak bélyegek, hanem taxák is fizetendők.

G. S. A kézbesítés 14-én megjött; kiegészítések kívántatnak. Küldje el az ön bizonyságlevelét is hozzám.

Tartalommutató.

Első rész.

Az első rész (896—1351) a *nemzetiségi* nemesség történelmi fejlődését stb. foglalja magában, melynek tartalommutatója a 79—80. lapon olvasható.

Második rész.

Az ősiségi nemesség történelmi fejlődése. (1351—1848).

I. A török uralom előtti korszak. (1351—1526).

1. Az Anjouk korának tulfele. (1351—95).

Az <i>ősiség</i> megalapítása	Lap 81
---	-----------

2. Zsigmond félszázada (1387—1437).

A küzdelmek negyedszázada (1387—1412).	97
A dicsőség negyedszázada (1412—37).	98
Zsigmond nemességi törvényei	113

3. A Hunyadiak kora (1437—90).

Albert király (1437—39).	114
I. Ulászló király (1440—44).	115
Hunyadi János főkapitány és kormányzó (1445—53)	115
V. László király (1440—57)	116
Mátyás király (1458—90)	117
Folytatás	129

4. A Jagyellók kora (1490—1526).

II. Ulászló király (1490—1516)	130
II. Lajos király (1516—26)	132

II. A török uralom korszaka.

(A Habsburgház választó királysága 1526—1686).

I. Ferdinánd király (1526—64).

A kettős királyság (1526—40)	145
A hármas uralom (1540—51)	151
Erdély első átvétele (1551—56)	161
I. Ferdinánd végévei (1556—64)	162

Nemesek jogait érdeklő czikkek.

Kegyess Királyi rendeletek (Idea Investigationis).	103
1—16. (1723—33)	104
17—26. (1733—54).	121
27—40. (1755—80)	135
Tanulságok a királyi rendeletből	138
Kurialistákból birtokos nemesek. Az előnév	153
A birtokvesztés nem nemességvesztés	155
Ősi székely és székelylakos.	155
Az Idea Investigationis rendeletei kötelezők	155

	Lap
Az 1754. évi összeírások bekívántatnak	155
A 30-ik kir. rendelet (1756) hihat a jelenre is	168
A fiágon hihalt armalistrák levelei beszédendők	169
A neme-i ügyek nyilvánossága	170
A nemesi ügyek rendes peruton is nyilvánosak	170
Az investigatiók befejezése (1780).	171
A nemesi torna	172
A nemesség kihirdetési ügye	89, 90, 177
A nemesség kihirdetéseinek következményei.	188

Könyvismertetések.

Nagy Iván családkönyve (13 köt.).	85
Ebben az 1860-ig levezetett genealogiák	111. 121. 142. 158
Sváby Frigyes: A Szepeesség lakosságának sociologiai viszonyai a XVIII. és XIX-ik században	119
Tersztyánszky Dezső: Nádasai Tersztyánszky család	156
Dr. Karácsonyi János: A Magyar nemzetségek II. köt.	164

Az élő nemesek összeírása.

Futaki gróf Hadik család	108
Gelléri Takács család	110
Bervalszky család	125
Gallen család	140
Nádasai Tersztyánszky család	156

Különfélék.

Nemeslevél 1655-ből és 1437-ből.	93, 192
Dr. Illéssy János közleményei az investigatiókról	95
Tinodi Sebestyén nemeslevele (1553).	111
Az új nemesek jegyzéke	112. 127. 143
Nemes-Militics 150 éves jubileuma	128
Nemességi illetékek	174
Régi és új nemesség	174
Előfizetési tudnivalók	175
Nem mindennapi dolog	160, 189
Különféle apróságok és szerkesztői posták	95. 112. 127. 143. 152. 173. 190

Nagyobb sajtóhibák.

- A 94. lap 15. sorában a *kinzsokban* szó törlendő.
 A 111. lap 1. és a 121. lap 15. sorában nem C, hanem Cs álljon.
 A 155. lap 2. sorában 1833. helyett 1733. olvasandó.
 A 169. lap 11. sorát an a *kir. apostoli* helyett *apostoli kir.* álljon.

Tisztelettel kérjük azon urakat, kik folyóiratunkat a 6-ik számtól kezdve elfogadták, hogy az eddig küldött 7 szám árát (2 kor. 45 fill.) megküldeni sziveskedjenek; mert sokkal többen vannak az ily hátralékosok, mint a rendes előfizetők. Ha f. é. febr. 9-ig a hátralékok és előfizetések kellően be nem folynak, a folyóirat kiadását beszüntetjük és a főlésleges előfizetéseket az illetőknek visszaküldjük.